

INSTYTUT TURYSTYKI

LECH ANDRZEJ DĘBSKI

**NADJEZIORNE
OŚRODKI
WCZASOWE**

WARSZAWA 1977

INSTYTUT TURYSTYKI

LECH ANDRZEJ DĘBSKI

BUDOWNICTWO WZASOWE ZASADY LOKALIZACJI I ELEMENTY KSZTAŁTOWANIA ARCHITEKTONICZNEGO

Część III

NADJEZIORNE OŚRODKI WZASOWE

WARSZAWA 1977

Recenzent:
Ryszard Galecki

Redaktor:
Anna Wolicka

Opracowanie graficzne:
Ewa Nowaczyk

Opracowanie techniczne:
Marian Milejczak

2894

Część III

INSTYTUT TURYSTYKI – Pracownia Wydawnicza, ul. Merliniego 9a
tel. 44-61-67, 44-63-47 – 02-511 Warszawa

S P I S T R E Ś C I

	str.
W P R O W A D Z E N I E	5
ROZDZIAŁ I	
SPECYFIKA PLANOWANIA PRZESTRZENNEGO ZAGOSPODAROWANIA TURYSTYCZNEGO STREFY POJEZIERNEJ	7
1. Przesłanki geograficzne programu i lokalizacji budownictwa wczasowego	7
2. Gospodarka żywnościowa i gospodarka turystyczna w strefie pojezierzy	22
3. Regiony i rejony turystyczne w obrębie strefy pojeziernej	25
ROZDZIAŁ II	
CZYNNIKI DETERMINUJĄCE RODZAJ, WIELKOŚĆ I UKŁAD PRZESTRZENNY OSADNICTWA WYPOCZYNKOWEGO W OBRĘBIE POJEZIERNEGO REJONU TURYSTYCZNEGO	33
1. Czynniki determinujące rodzaj i wielkość pojedynczego ośrodka wczasowego oraz pojemność globalną rejonu	33
2. Czynniki determinujące układ przestrzenny osadnictwa wypoczynkowego w obrębie pojeziernego rejonu turystycznego	41
ROZDZIAŁ III	
MODELE PROGRAMOWO-PRZESTRZENNE OŚRODKÓW WZASOWYCH STREFY POJEZIERNEJ	45
1. Modele przywodnych ośrodków wczasowych	45
2. Modele ośrodków żeglarskich	57
3. Modele nawodnych ośrodków wczasowych	59
4. Modele śródlądowych ośrodków wczasowych	62
5. Modele ośrodków "wczasów w siodle"	67
ROZDZIAŁ IV	
KIERUNKI PROJEKTOWANIA OBIEKTÓW WYPOCZYNKOWYCH STREFY POJEZIERNEJ	69
1. Obiekty hotelarskie trwale związane z terenem	69
2. Obiekty wczasowe o ograniczonej mobilności	90
3. Mobilne obiekty wypoczynkowe bez własnego napędu	98
4. Mobilne obiekty campingowe z własnym napędem	107
5. Sprzęt turystyczny - namioty zbiorowe i indywidualne	117

	str.
ROZDZIAŁ V	
PRZYSTOSOWANIE TERENÓW ZIELONYCH DO REKREACJI	123
1. Funkcjonalno-przestrzenny układ terenów zielonych	123
2. Wyposażenie lasów w urządzenia do rekreacji na wolnym powietrzu	127
3. Czynności gospodarcze w lasach o funkcji turystycznej	133
Z A K O Ń C Z E N I E	141
OCHRONA TERENÓW ZIELONYCH W STREFIE POJEZIERNEJ PRZED ZURBANIZOWANIE I DEWASTACJĄ DUŻYM RUCHEM TURYSTYCZNYM	141
L I T E R A T U R A	145
P O D S U M O W A N I E	149
OGÓLNE ZASADY KSZTAŁTOWANIA WYPOCZYNKOWYCH UKŁADÓW OSADNICZYCH	149
1. Tradycyjne pojęcie układu osadniczego	149
2. Limit czasu wolnego i poziom zamożności społeczeństwa jako stymulatory rozwoju osadnictwa wypoczynkowego	150
3. Układy osadnictwa wczasowego - próba określenia; różnice i podobieństwa do układów tradycyjnych	151
4. Podział osadnictwa wczasowego pod względem złożoności występujących układów /podział typologiczny/	152
5. Geometria i program układów osadnictwa wczasowego jako efekt usytuowania w określonej strefie geograficznej	154
6. Wczasowe układy osadnicze strefy nadmorskiej	155
7. Górskie osadnictwo turystyczne	156
8. Osadnictwo wczasowe strefy pojeziernej	158
9. Podmiejskie osadnictwo wypoczynkowe	159
10. Zagospodarowania rekreacyjne pozostałych terenów kraju	160
11. Nowe, rozszerzone pojęcie układu osadniczego	160
L I T E R A T U R A	162

W P R O W A D Z E N I E

Na wstępie pierwszej części niniejszej rozprawy stwierdziliśmy że wczasowicze mają obecnie tendencje do grupowego spędzania czasu wolnego^{1/}. Wydaje się, jednak że w przyszłości obserwować będzie można zwiększanie się zainteresowania wypoczynkiem w odosobnieniu. Przypuszczenie to uzasadnia stale przybierający na sile proces urbanizacji kraju /zwłaszcza wzrost wielkich metropolii/, objawiający się rosnącym zagęszczeniem sieci osadniczej oraz intensyfikacją budownictwa w poszczególnych ośrodkach osadniczych. W następstwie nieuniknionego stałego przebywania wśród tłumu szybciej niż obecnie postępować będzie zmęczenie psychiczne. Przy tym "mieszczenie" środowisk miejskich prowadzić będzie do zanikania osobistych związków ze wsią, do zastępowania wiejskiego modelu "wielkiej" rodziny modelem rodziny "małej" dwupokoleniowej, nie mającej większych powiązań sąsiedzkich z najbliższym otoczeniem szukającej ewentualnych kontaktów na podstawie wspólnych zainteresowań zawodowych. Można chyba zaryzykować twierdzenie, że w przyszłości rozszerzy się znacznie grupa osób, które z racji swego wychowania preferować będą pobyt w małych zbiorowiskach. Powstanie sprzeczność między indywidualnymi dążeniami ludzkimi, a warunkami jakie nieuchronnie niesie ze sobą postęp techniczno-gospodarczy. Rozwiązanie tego dylematu jest trudne i chyba nie w pełni możliwe. Połowiczne rozwiązania, to indywidualne budownictwo mieszkaniowe w ośrodkach podmiejskich, budownictwo drugich domów oraz realizacja ośrodków wypoczynkowych na terenach pozamiejskich - leśnych i przywodnych. Trudno powiedzieć, który z wymienionych wariantów jest lepszy. Wydaje się, że wszystkie powinny być realizowane i wzajemnie się uzupełniać.

Obecne zainteresowanie większości inwestorów turystycznych w kraju terenami nadmorskim lub górskimi, doprowadzi najpewniej

^{1/} Lech A. Dębski: *Nadmorskie aglomeracje wczasowe*. Instytut Turystyki, Warszawa 1974.

przed rokiem 2000 do całkowitego wyczerpania wolnych terenów budowlanych. Pełna urbanizacja pasa przymorskiego i bardzo znaczna - strefy górskiej nie będą mogły gwarantować ani odpoczynku w odosobnieniu ani wśród mało skażonej przyrody. W związku z zarysowanym wcześniej trendem rosnać zacznie cena wypoczynku na terenach zielonych, nie zurbanizowanych budownictwem wypoczynkowym. Gdzie poszukiwać terenów dla tych przyszłościowych form rekreacji ? Wydaje się, że wobec niemożności obrony najatrakcyjniejszych terenów przymorskich i górskich przed inwazją budowlaną lat najbliższych, terenami takimi stać się mogą tereny pojezierne. Myśl o innym sposobie ich zagospodarowania, innej intensyfikacji użytkowania, zmusza już dziś do określonej polityki inwestycyjnej i do poszukiwania takich rozwiązań obiektów turystycznych aby jak najmniej naruszały one środowisko przyrodnicze pojezierza.

R O Z D Z I A ł I

SPECYFIKA PLANOWANIA ZAGOSPODAROWANIA TURYSTYCZNEGO STREFY POJEZIERNEJ

1. Przesłanki geograficzne programu i lokalizacji budownictwa wczasowego

W porównaniu z nadmorską i górską strefą zainteresowania ruchu wczasowego, strefa pojezierna jest największa powierzchniowo. Południową jej granicę wyznacza dość wyraźnie zasięg jezior rynnowych zlodowacenia bałtyckiego /zasięg obszaru młodoglacjalnego/, granica północna jest mało czytelna, a wyznacza ją zasięg nizin przybałtyckich. Tak wyodrębniony obszar obejmuje w granicach terytorium polskiego około 107.000 km², co stanowi 34% powierzchni kraju. W obrębie strefy pojeziernej, wyróżniającą się krajobrazowo z niżu polskiego w miarę znacznym zróżnicowaniem pionowym /wzgórza morenowe/, wielkością naturalnych zbiorników wodnych /jezior/ i stosunkowo bogatą szatą roślinną /lesistością/, wyodrębnia się dwa wielkie kompleksy terytorialne, różniące się między sobą głównie warunkami klimatycznymi. Są to pojezierza południowo - bałtyckie oraz pojezierza wschodnio - bałtyckie /rys. 1/.

Pierwsze obejmują :

- pojezierze zachodnio-pomorskie,
- pojezierze wschodnio-pomorskie,
- pojezierze południowo-pomorskie,
- dolinę dolnej Wisły,
- pradolinę toruńsko-eberswaldzką,
- pojezierze chełmińsko-dobrzyńskie,
- pojezierze brandenbursko-lubuskie,
- pojezierze wielkopolskie,
- pradolinę berlińską,

- wzniesienia zielonogórskie,
- pojezierze leszczyńskie.

Drugie obejmują :

- pojezierze mazurskie,
- pojezierze litewskie^{1/}.

Walory turystyczne strefy pojeziernej, choć duże, nie są współcześnie w pełni doceniane, co znajduje wyraz w znacznie mniejszym niż w strefach nadmorskiej i górskiej natężeniu ruchu turystycznego. Stan ten w przyszłości ulegnie na pewno zmianie, chociażby z przyczyn poruszonych wcześniej - wyczerpania się wolnych terenów przydatnych do zagospodarowania wczasowego w strefach nadmorskiej i górskiej oraz postępującego zmęczenia cywilizacją techniczną i wywołanego tym poszukiwania terenów nie zurbanizowanych na miejsca spędzania czasu wolnego^{2/}. Do tej argumentacji, przemawiającej za traktowaniem strefy pojeziernej jako strefy wczasowej w przyszłości równej znaczeniem dwóm poprzednim, dodać należy wyraźną specyfikę jej walorów turystycznych, determinujących odpowiednio inny rodzaj infrastruktury wczasowej.

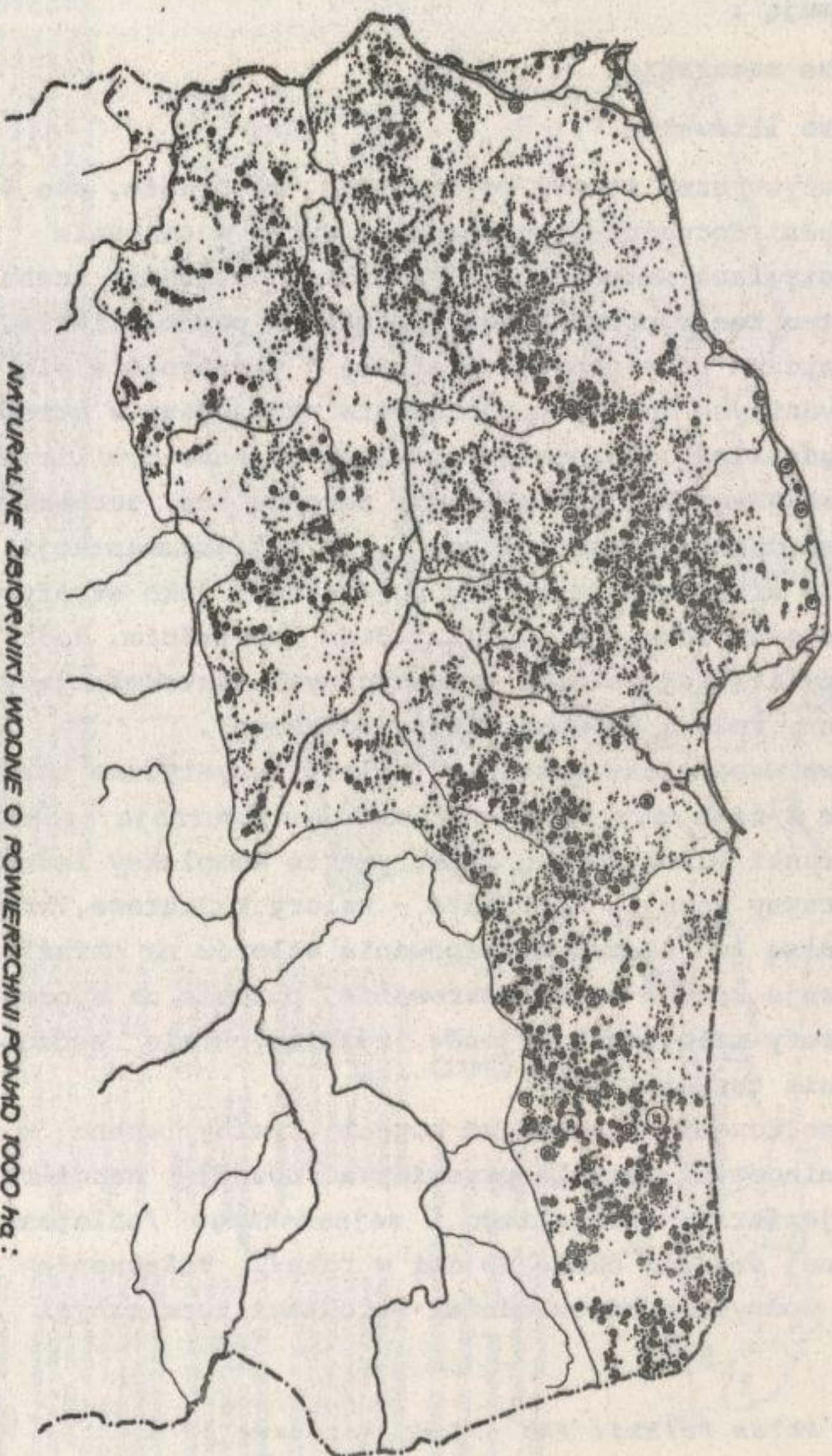
Podstawowe wspomniane wcześniej walory turystyczne to: wielka ilość jezior i rzek /rys.2/, urozmaicona konfiguracja pionowa, różnicowane warunki klimatyczne, duże, zwarte kompleksy leśne, bogactwo zwierzyny łownej, a ponadto - walory kulturowe, krajoznawcze. Pojedyncze lub łączne występowanie walorów na określonym obszarze sugeruje sposób zagospodarowania, pozwala na wyodrębnienie w ramach strefy mniejszych rejonów, różniących się sposobem zagospodarowania turystycznego.

I tak - połączenie stosunkowo bogatej rzeźby terenu z dobrymi warunkami śniegowymi pozwala przewidywać rozwój narciarstwa na obszarze pojezierzy: suwalskiego i sejneńskiego /zaleganie pokrywy śnieżnej średnio około 90 dni w roku/. Połączenie dużych powierzchni wodnych z odpowiednimi warunkami termicznymi pozwala

^{1/} Narodowy Atlas Polski. PAN - I.G. Warszawa 1976.

^{2/} Por. wcześniejsze prace autora: Nadmorskie aglomeracje wczasowe - Instytut Turystyki Warszawa 1974 oraz Górskie osadnictwo wczasowe, Warszawa Jw. 1975 r.

POWIERZCHNIOWE ZBIORNIKI WODNE NA OBSZARZE METODOGLACJALNYM

NATURALNE ZBIORNIKI WODNE O POWIERZCHNI PONAD 1000 ha :

1. SZYMNO 2. BURTOWO 3. WICKO 4. GARDNO 5. ŁĘBSKO 6. SZARNOWIECKIE 7. RADUŃSKIE 8. WODZISZ 9. OCHNIEŻKOWSKIE 10. WIELKIE
11. DĘBNO 12. LUBIE 13. DĄBIE 14. MIEDWIE 15. POWIDZKIE 16. GÓŁO 17. JEZIORAK 18. DRUŻNO 19. NAWIE 20. DĄBOK 21. ŁĄSKIE
22. MAMCÓ 23. MIEGOCIN 24. TERNICKIE 25. TRZĘT 26. ŚNIAKOWA 27. NIDZIE 28. KOS 29. OKRĘG 30. SĘLMEJ WILK. 31. RAKOŁOZKIE
32. WICKO

POWIERZCHNIA W ha: • 1-10 • 10-100 • 100-1000 • 1000-10000 • POWIĘK 10000

na rozwijanie sportów bojerowych na obszarze Krainy Wielkich Jezior /średni czas trwania pokrywy lodowej 60-80 dni w roku/. Wydaje się, że są to w ramach omawianej strefy jedyne obszary nadające się do rozwoju wypoczynku zimowego opartego na urządzeniach do sportów i rekreacji ruchowej.

Aby zorientować czytelnika w różnicach klimatycznych między wspomnianym regionem, a np. pojeziernym regionem południowo-zachodnim, przytoczymy nieco szczegółowych informacji.

Pojezierze suwalskie i sejneńskie /a po części także i Kraina Wielkich Jezior /są poza obszarami górskimi najchłodniejszą dzielnicą klimatyczną kraju. Średnia roczna temperatura powietrza wynosi od 6,1 do 6,2°C. Najzimniejszym miesiącem jest luty, o średniej wieloletniej poniżej - 5°C /dla Augustowa nawet -9,5°C/, najcieplejszy jest lipiec, którego średnia temperatura przekracza +17°C. Wiosna na tym obszarze jest długa i chłodna. Rozpoczyna się 15 kwietnia, obfituje w przymrozki. Lato panuje około dwu miesięcy - od 15 - 20 czerwca do połowy sierpnia. Okres wegetacyjny trwa zaledwie około 175 dni. Ilość otrzymywanej energii słonecznej jest tu o 30% mniejsza niż w południowych regionach Polski.^{1/}

Zgoła inaczej kształtują się warunki klimatyczne w regionie południowo-zachodnim. Pojezierze brandenbursko-lubuskie - bo o nim mowa, jako najdalej wysunięte na zachód ma klimat bardziej oceaniczny /łagodne zimy, obfite opady/. Średnia roczna temperatura powietrza wynosi około 8,2°C /dolina Odry/. Najzimniejszym miesiącem jest styczeń, o średniej wieloletniej od -1,6 do 1,3°C, najcieplejszym - lipiec, od 17,6 do 17,8°C. Dni mroźnych jest około 30. Okres wegetacyjny trwa około 220 dni.^{2/}

Dane te potwierdzają, że wypoczynek zimowy może być rozwijany wyłącznie w regionie pojezierzy wschodnio-bałtyckich, letni na całym obszarze, przy czym czas jego trwania jest wyraźnie zróżnicowany /od 2 do 3,5 miesiąca/. Przytoczone w dużym skrócie, cha-

^{1/} J. Wengris, B. Polakowski: "Pojezierze Suwalsko - Augustowskie" - Wiedza Powszechna - W-wa - 1975 r.

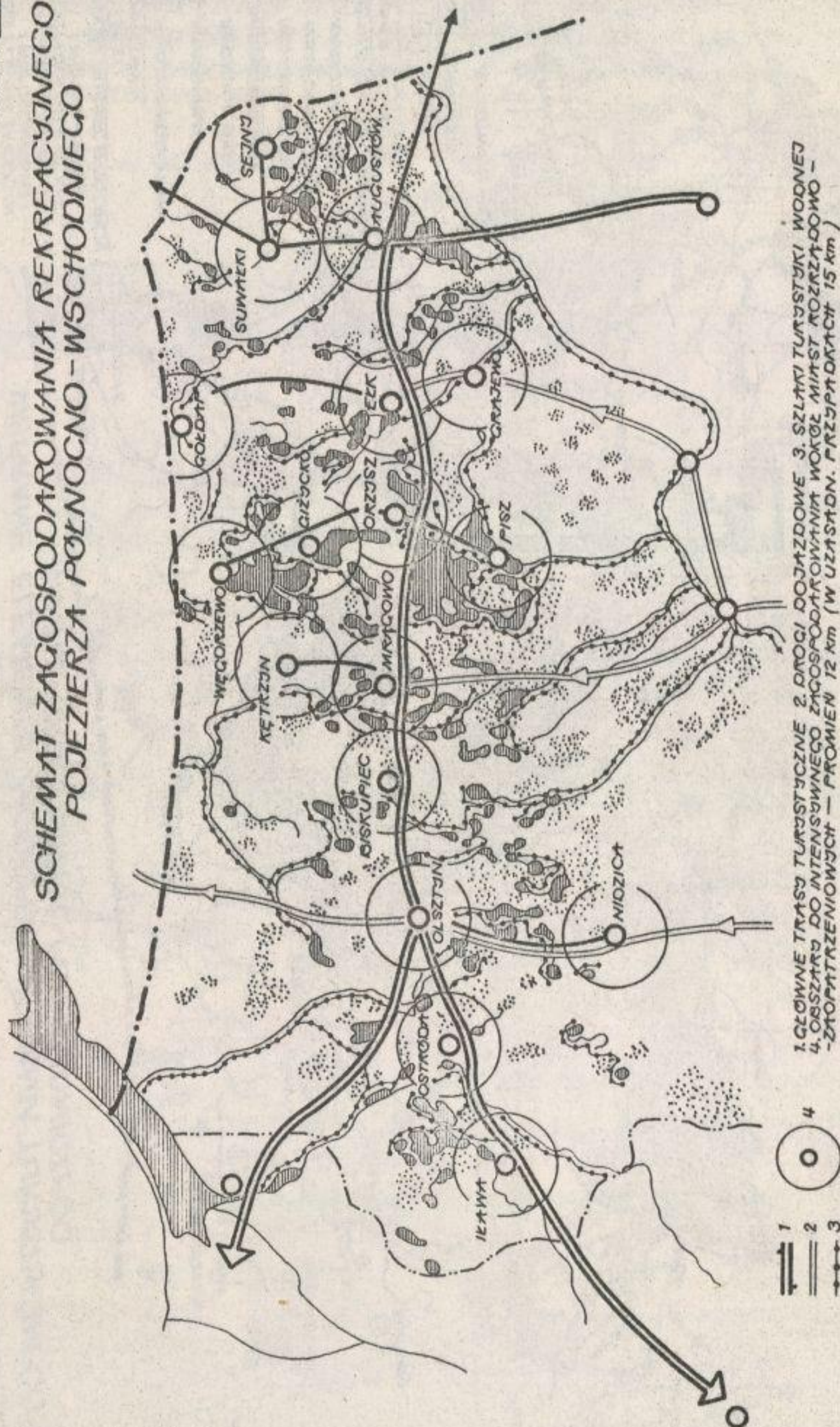
^{2/} J. Krajniak: "Pojezierze Lubuskie" - Wyd. Poznańskie - Poznań - 1976 r.

rakterystyczne dla obu przeciwstawnie położonych regionów pojeziernych dane świadczą o konieczności wyraźnego zróżnicowania nie tylko programów usługowych dla przewidywanego budownictwa wczasowego /chodzi o wypoczynek zimowy i letni/ ale także sposobów rozwiązywania architektonicznego urządzeń i obiektów bazy noclegowej. Stąd też sugestia rozwijania zwłaszcza budownictwa trwałego dostosowanego do eksploatacji całorocznej - w regionie północno-wschodnim, a bazy lekkiej /sezonowej/ w zachodnich partiach strefy pojezierskiej.

Wypoczynek letni może być, jak już stwierdziliśmy, uprawiany na terenie całej strefy, ale najatrakcyjniejszym terenem, mimo pewnych niedogodności klimatycznych, jest i będzie Kraina Wielkich Jezior /choćby ze względu na wielość możliwych do uprawiania tam form rekreacji/. Wielkość występujących tu zbiorników wodnych, ich ukształtowanie poziome i występowanie silnych wiatrów umożliwiają rozwój sportów żeglarskich. Dostateczna głębokość, brak pokrycia roślinnością nawodną i połączenie zbiorników kanałami umożliwiają dalszy rozwój żeglugi śródlądowej i sportów motorowodnych. Łatwo dostępne brzegi i korzystny układ przestrzenny ośrodków miejskich pełniących funkcje zaopatrzeniowo - rozrządowe /Węgorzewo, Giżycko, Mikołajki, Ryn, Ruciane - Nida, Pisz, Orzysz/ każą przewidywać dalszy rozwój przywodnych ośrodków wczasowych /patrz rys. 3/.

Pozostałe rejony turystyczne w obrębie pojezierzy wschodnio-bałtyckich ustępują Krainie Wielkich Jezior. Od wschodu ku zachodowi - pojezierza suwalskie i sejneńskie predestynowane są do rozwoju przywodnych i śródleśnych ośrodków wczasowych, a rejon Augustowa dodatkowo do rozwoju żeglugi śródlądowej i wczasów leczniczych, pojezierze olsztyńskie - do rozwoju ośrodków wypoczynku cotygodniowego i po dniu pracy - w zasięgu godzinnej izochrony od miasta Olsztyna - oraz ośrodków wczasowych w dalszym zasięgu. W obrębie kompleksów leśnych puszczy Augustowskiej i Piskiej planować należy indywidualne obiekty wczasów myśliwskich, wędkarskich oraz związanych z eksploatacją runa leśnego /grzybobranie, zbieranie jagód/. Schemat propozycji zagospodarowania pojezierzy północno-wschodnich, ze szczególnym uwzględnieniem Krainy Wielkich Jezior oraz rejonu Augustowsko-Suwalskiego, wg prac innych autorów, pokazano na rysunkach 4-7.

SCHEMAT ZAGOSPODAROWANIA REKREACYJNEGO POJEZIERZA PÓŁNOCNO-WSCHODNIEGO

WYBRANE ELEMENTY ZAGOSPODAROWANIA TURYSTYCZNEGO NA TLE ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO

- TERENY TURYST. I, II KAT. (KRAJOZ. I WYPOCZYNKOWE)
- TERENY TURYST. POZOSTAŁE (III KAT. I WYPOCZ. ŚWIĄT.)
- OSTRODKI TURYST. W KOZBIU NA TYPU:
- O ZNACZENIU
- MIĘDZYPRODOWYM
- KRAJOWYM
- REGIONALNYM
- O CHARAKTERZE
- KRAJOZNAWCZYM
- WYPOCZYNKOWYM
- KRAJOZ. - WYP.
- GAŁĘZIE SZLAKI TURYST.
- WODNE
- PROGOWE
- LASY
- JEZIORA
- REZERWATY

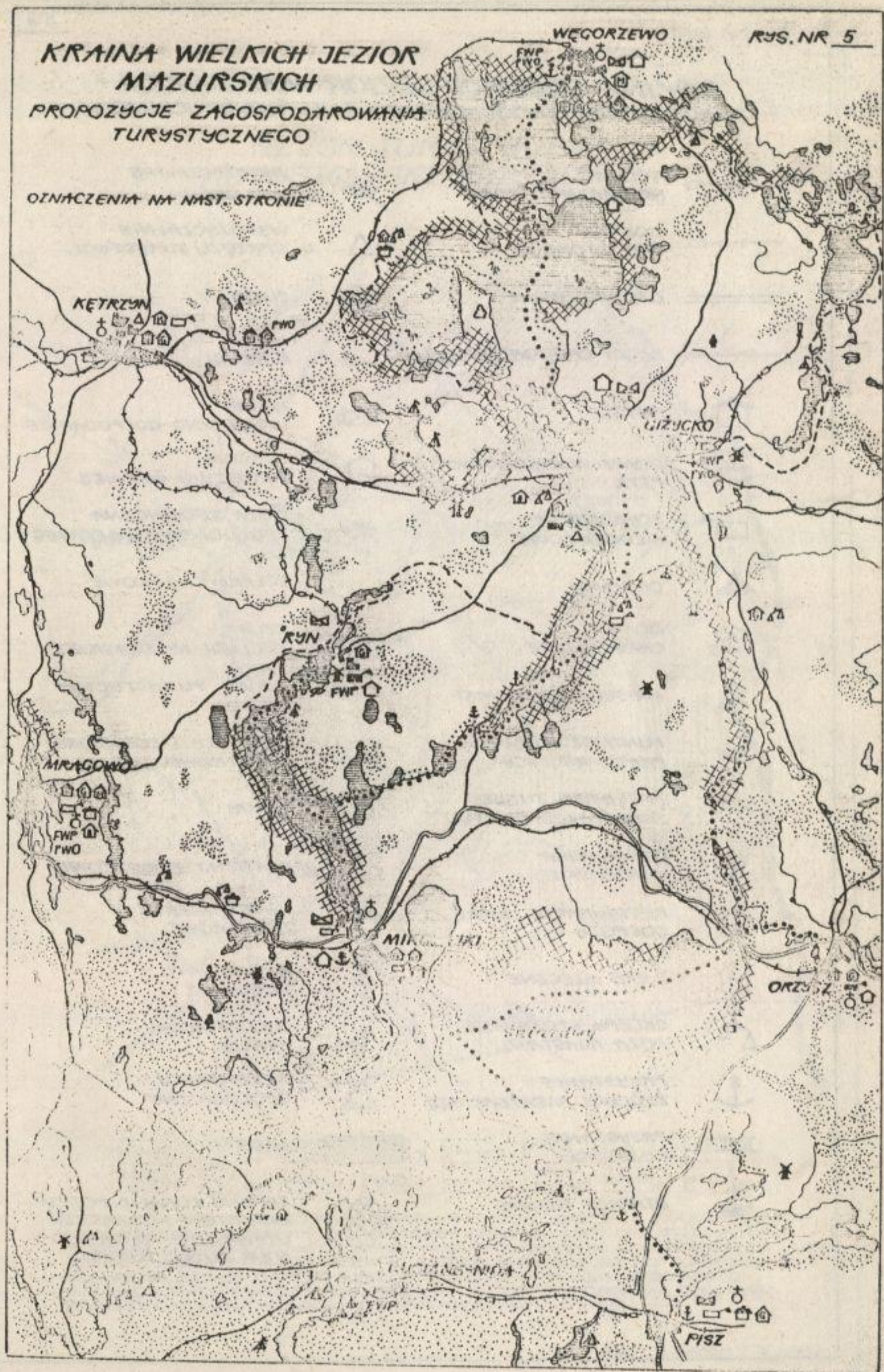
OPRAC. W OPIRACIU O „STUDIUM I MATERIAŁY”
ZESZYT 2 K.R. PRZY K.M.

KRAINA WIELKICH JEZIOR MAZURSKICH

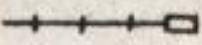
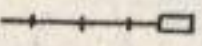
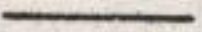
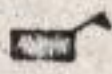
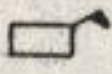
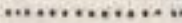
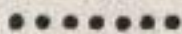
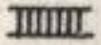
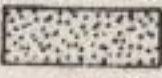
PROPOZYCJE ZAGOSPODAROWANIA
TURYSTYCZNEGO

RYS. NR 5

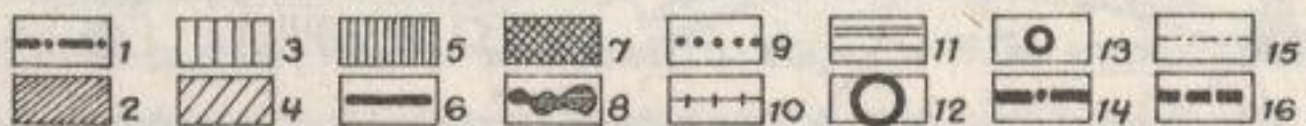
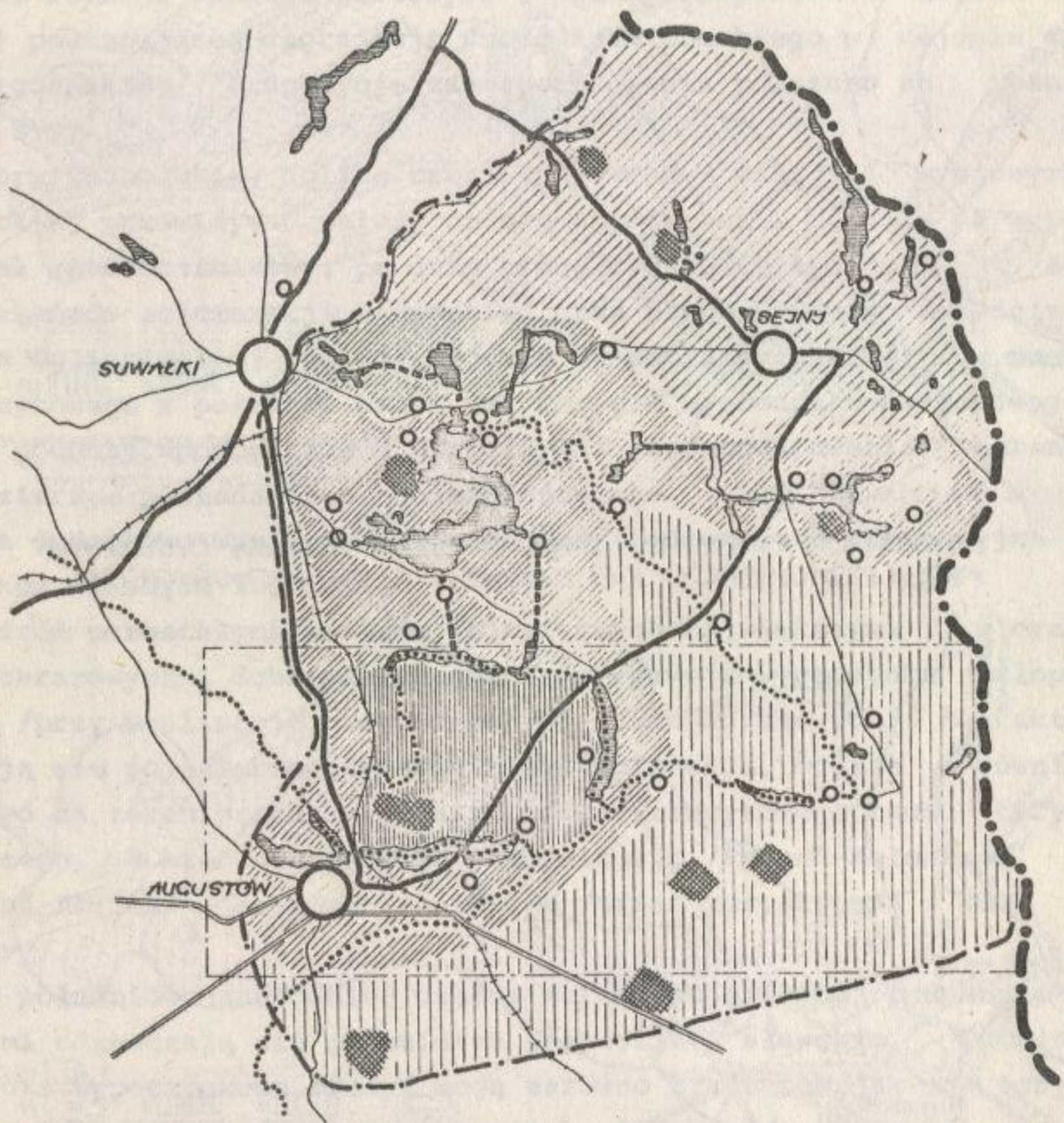
OZNACZENIA NA NAST. STRONIE

KRAINA WIELKICH JEZIOR MAZURSKICH - -PROPOZYCJE ZAGOSPODAROWANIA TURYSTYCZNEGO

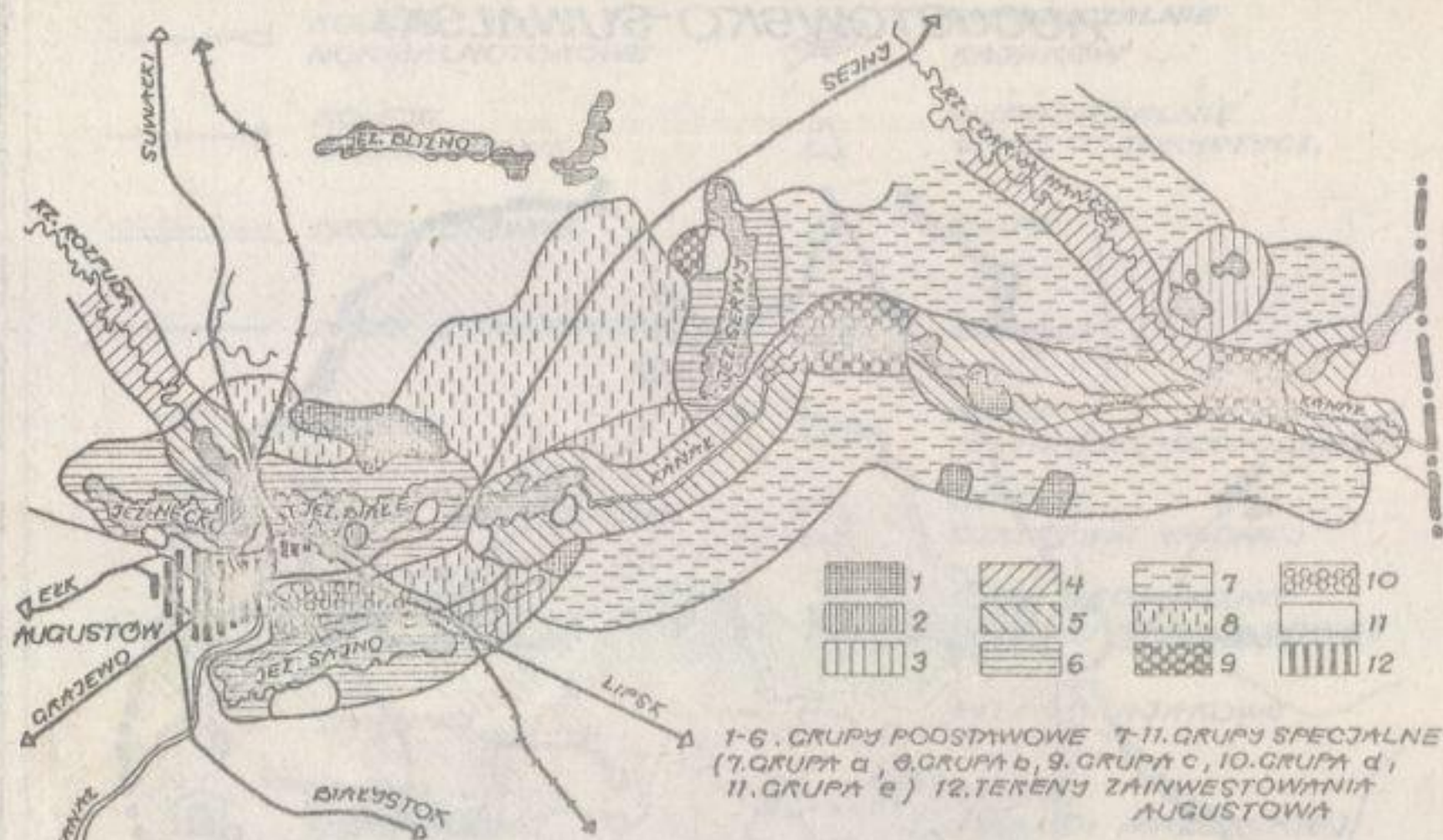
	KOLEJE NORMALNOTOROWE		WYPOŻYCZALNIE KAJAKÓW
	KOLEJE WĄSKOTOROWE		WYPOŻYCZALNIE SPRZĘTU TURYSTYCZ.
	DROGI GŁÓWNE		SŁUZY
	DROGI DRUGORZĘDNE		BINDUGI
	HOTELE		BAZY TECHNICZNO-GOSPODARCZE
	DOMY WYCIECZKOWE PTTK		OŚRODKI TURYSTYKI WODNEJ
	SCHRONISKA MŁODZIEŻOWE		BAZA TECHNICZNA ŻEGLUGI ŚRODLĄDOWEJ
	CAMPINGI		SZLAKI KAJAKOWE
	DOMKI CAMPINGOWE		SZLAK ŻEGLUGI MAZURSKIEJ
	MIEJSCA NA BIWAKI		SZLAK TURYSTYCZNY PIESZY
FWP	FUNDUSZ WCZASÓW PRACOWNICZYCH		KOŚCIOŁY I KLASZTORY ZABYTKOWE
PWO	PRZEDSIĘB. TURYST. „WARSZAWA-OLSZTYN”		ZAMKI
	OBOZOWISKA HARCERSKIE		WIATRANKI ZABYTKOWE
	RESTAURACJE, BARY, GOSPODY		INNE OBIEKTY ZABYTKOWE
	BARY MLECZNE		REZERWATY ROŚLINNE
	SKLEPY SPOŻYWCZE POZA MIASTAMI		REZERWATY PTASIE
	PRZYSTANIE ŻEGLUGI PASAŻERSKIEJ		REZERWATY GEOLOGICZNE
	PRZYSTANIE POMOSTY		LASY
	STANICE WODNE		TERENY LOKALIZ. POTENC. OBIEKTÓW I URZĄDZEŃ UŻYWANYCH W NAWOD- NYM RUCHU TURYST.

REJON TURYSTYCZNY AUGUSTOWSKO-SUWAŃSKI

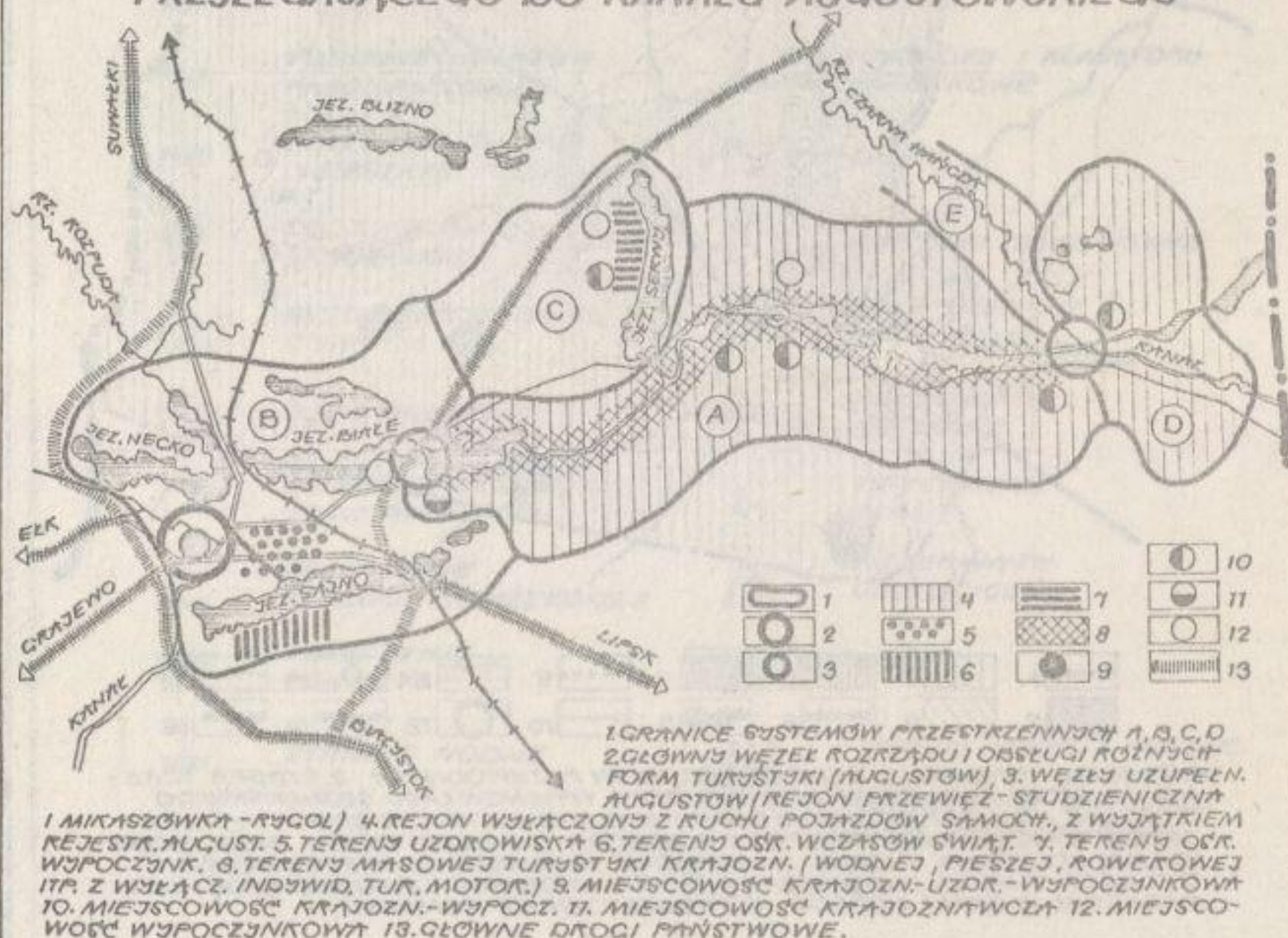

1. GRANICA REJONU 2. STREFA TERENÓW PRZYWODNYCH 3. STREFA TERENÓW PUSZCZY AUGUSTOWSKIEJ 4. STREFA TERENÓW LASU SEJNEŃSKIEGO 5. OBSZAR KRAJOWOZOWEGO PARKU AUGUSTOWSKIEGO 6. DROGA TYSIĄCA JEZIOR 7. REZERWAT PRZYRODY 8. JEZIORA 9. WODNE SZLAKI TURYSTYCZNE 10. LINIE KOLEJOWE 11. DROGI PAŃSTWOWE 12. MIASTA 13. MIEJSCOWOŚCI O FUNKCJI TURYST. 14. GRANICA PAŃSTWA 15. GRANICA OBSZARU OBJĘTEGO OPRACOW. W SKALI 1:25 000 16. PROJEKTOWANE KANAŁY.

SCHEMAT UKŁADU TERENÓW PRZYRODNICZO-TURYSTYCZNYCH W STREFIE KANAŁU AUGUSTOWSKIEGO

SCHEMAT KONCEPCJI ZAGOSPODAROWANIA OBSZARU PRZYLEGAJĄCEGO DO KANAŁU AUGUSTOWSKIEGO

W obrębie pojezierzy południowo - bałtyckich: pojezierze ławskie ma warunki do rozwoju sportów żeglarskich i motorowodnych, żeglugi śródlądowej /zespół kanałów i wyciągów naziemnych łączących rejon Ostródy z Elblągiem/ i ośrodków wczasów przywodnych.

Pojezierza kaszubskie i starogardzkie przewidywać należy do zagospodarowania na potrzeby nasilającego się ruchu weekendowego i po dniu pracy z rejonu aglomeracji Gdańska-Gdyni /efekt między innymi rozwoju funkcji portowych i przemysłowych, a w konsekwencji - postępującej degradacji środowiska morskiego w rejonie zatoki gdańskiej/. Propozycje zagospodarowania pokazano na rysunkach 8-9.

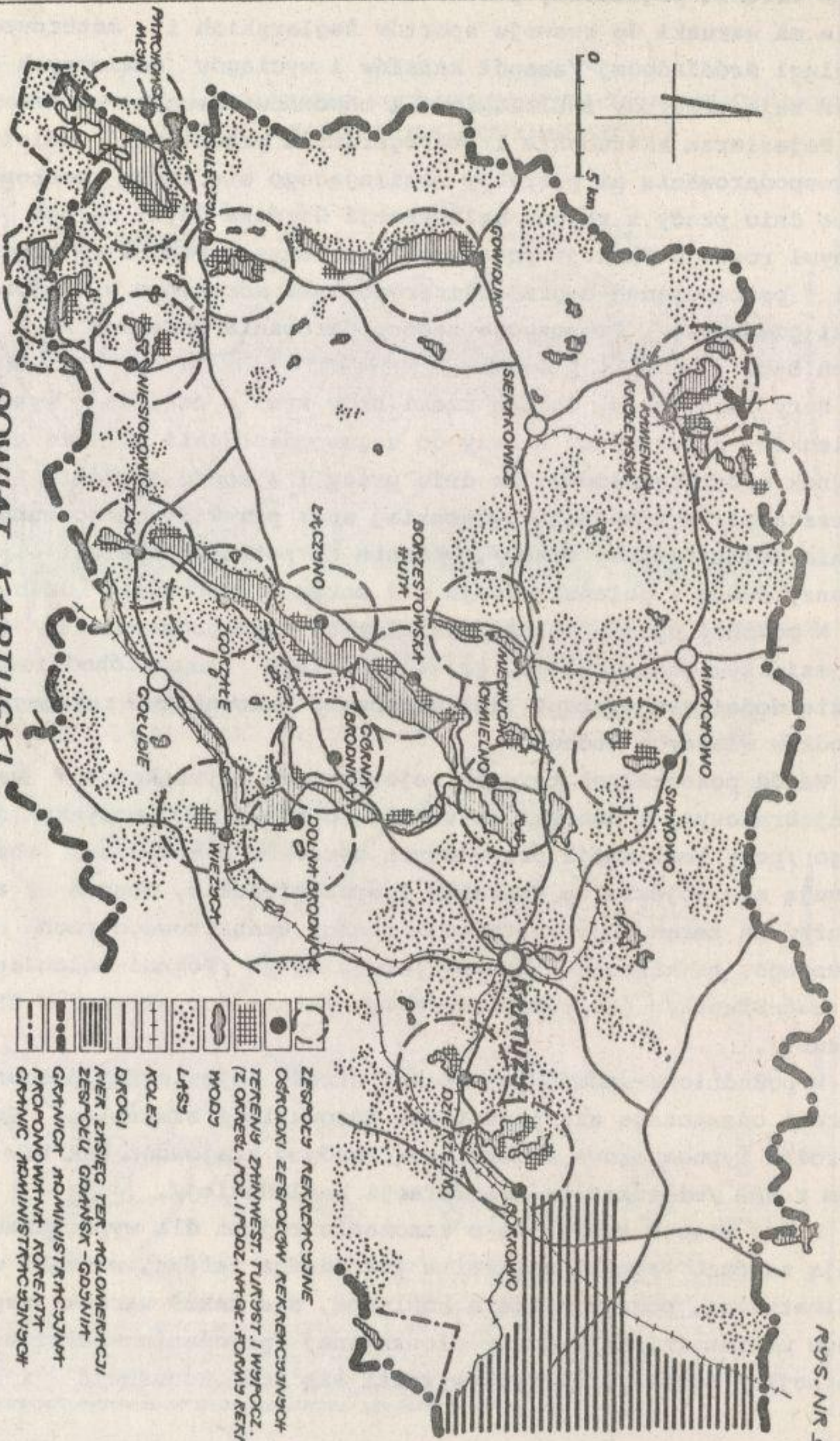
Bory Tucholskie, dolinę rzeki Brdy wraz z częścią wysoczyzny świeckiej przewidywać należy do zagospodarowania głównie na wypoczynek krótkoterminowy: po dniu pracy i w końcu tygodnia /dla mieszkańców aglomeracji bydgoskiej oraz przewidywanego zurbanizowania doliny dolnej Wisły/, wtórnie na potrzeby obsługi ruchu tranzytowego z południa kraju nad morze i wypoczynku urlopowego.

W podobny sposób należy przewidywać zagospodarowanie terenów pojezierzy: poznańskiego, gnieźnieńskiego oraz chodzieskiego, gdzie dodatkowo wystąpi /już widoczne/ budownictwo rekreacyjne ze środków własnych ludności.

Wśród pozostałych terenów pojeziernych największymi walorami krajobrazowymi i dobrymi warunkami do rozwoju wypoczynku urlopowego /przy realizacji przywodnych ośrodków wczasowych/ charakteryzują się pojezierza drawskie i szczecineckie, mogące również służyć za teren przechwytywania części tranzytowego ruchu turystycznego, na kierunku zarówno południkowym /Poznań-Kołobrzeg i Poznań-Słupsk/ jak równoleżnikowym /trasa turystyczna z NRD na Mazury/.

W południowo-zachodniej części strefy pojezierniej podobnymi walorami odznaczają się pojezierza łagowskie i sławskie. Tutejsze ośrodki wypoczynkowe służyć mogą zarówno krajowcom jak i turystom z NRD /mieszkańcom aglomeracji berlińskiej/.

Widać więc w sumie, że o znaczeniu rejonu dla wypoczynku decydują zarówno warunki naturalne jak rzeźba terenu, warunki wodne i klimatyczne, pokrycie szatą roślinną, ale także warunki współczesnego układu infrastruktury mieszkalnej /położenie wielkich aglomeracji i miast, z których wywodzi się ruch wczasowy/ i infra-

POWIAT KARTUSKI

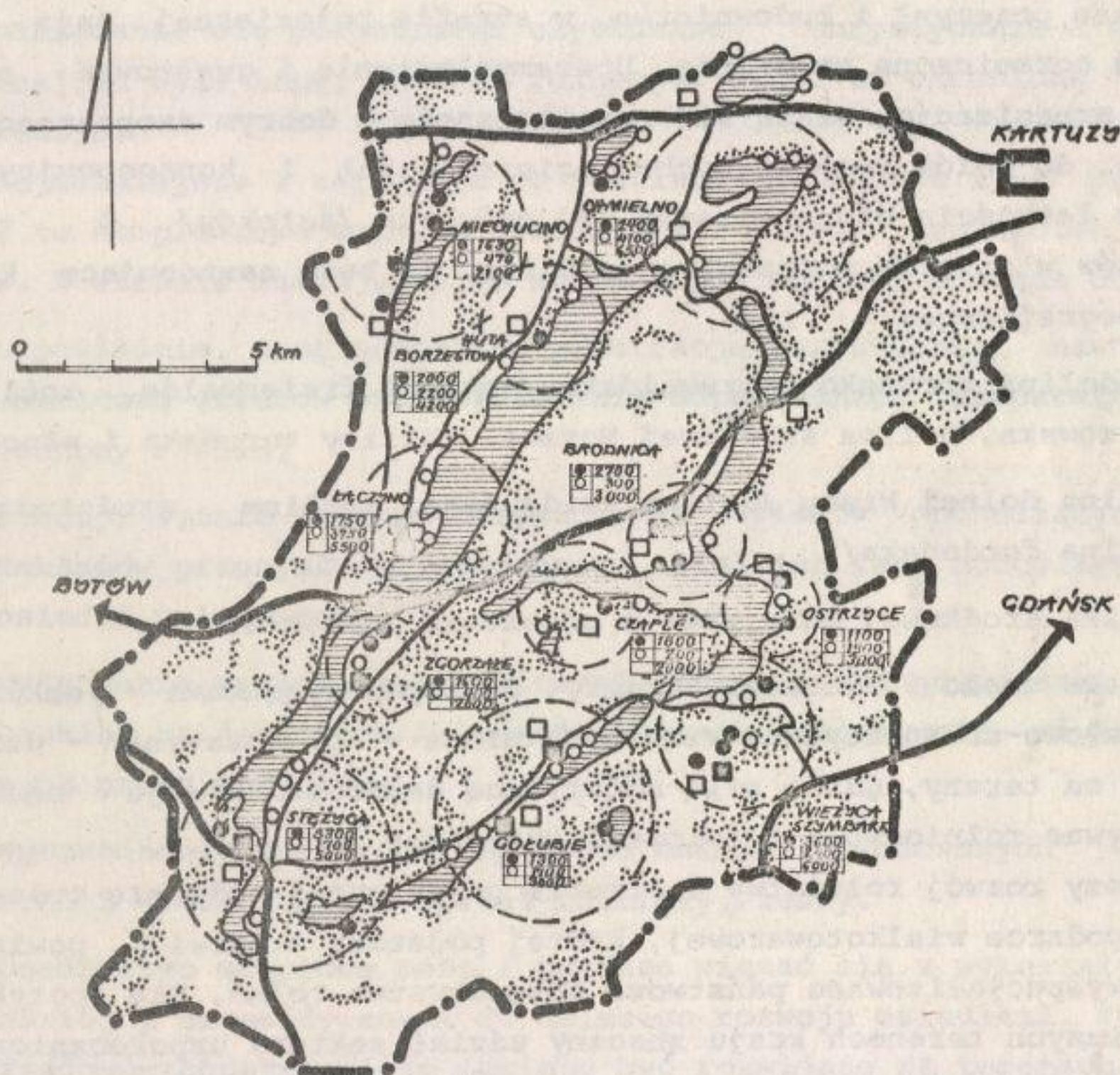
SCHEMAT PERSPEKTYWICZNEJ KONSEPCJI
ZAGOSPODAROWANIA TURYSTYCZNEGO

- ZESPOŁY REKREACYJNE
- OŚRODKI ZESPOŁÓW REKREACYJNYCH
- TERENY ZAPLANOWANEJ TURYST. I WYPOCZ. (Z OKREŚL. POJ. I PODZ. NAT. GŁ. FORMY REKR.)
- WODY
- LASY
- KOLEJ
- DROGI
- KIER. ZASIĘG TER. AGLOMERACJI ZESPOŁU GDAŃSK-GDYNIA
- GRANICZ. ADMINISTRACYJNYCH
- PROPONOWANYCH KOREKT
- GRANIC ADMINISTRACYJNYCH

WOJ. B. RZĄD-GDYNIA I P. WYLIK
"METODA ZAGOSPOD. OBSZARU
REKREAC. NAT. PRZYST. POJ. KARTUSKIEGO"
- J. U. A. - WARSZAWA 1971 r.

REJON JEZIOR RADUŃSKICH

SCHEMAT UKŁADU FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNEGO
ZESPOKÓW I JEDNOSTEK REKREACYJNYCH

	JEDNOSTKI REKR. Z DOMIN. WYPOCZ. PODBYTOWEGO		FUNKCJONALNE ZASIĘGI ZESPOKÓW REKREACYJNYCH
	JEDNOSTKI REKR. Z DOMIN. WYPOCZ. KĄTOKOPOBYTOW.		ZIELEŃ
	OŚRODKI USŁUGOWE ZESPOKÓW REKREACJI.		WODY
	SIEDLISKA LUDN. STAŁEJ		KOMUNIKACJA
	ZESTAWIENIE MIEJSC NOCLEG. W ZESPOLE		

WG B. RZĄD-GÓRNICKI I A. WAŁICKI
„METODA ZAGOSPODAROWANIA OBSZARU REKREACYJNEGO
NA PRZYKŁADZIE POJ. KASZUBSKIEGO”-J.U.A. W-WA 1971 r.

struktury komunikacyjnej /tras turystycznego ruchu zmotoryzowanego/.

2. Gospodarka żywnościowa i gospodarka turystyczna w strefie pojezierzy

Tradycyjne czynniki rozwoju regionów, za jakie uważa się dotychczas przemysł i budownictwo, w strefie pojeziernej mają wyraźnie ograniczone znaczenie. Uprzemysłowienie i gwałtowna niekiedy urbanizacja, wiążą się przestrzennie z dobrym zaopatrzeniem w wodę, do celów zarówno technologicznych jak i konsumpcyjnych, oraz z łatwością odprowadzania wód zużytych /ścieków/. Z tych względów w strefie pojeziernej podlegać im będą następujące krainy geograficzne:

- pradolina toruńsko-eberswaldzka /kotlina freienwalde, kotlina gorzowska, dolina środkowej Noteci, kotliny toruńska i płocka/,
- dolina dolnej Wisły /dolina kwidzyńska, kotlina grudziądzka, dolina fordońska/,
- dolina środkowej Odry wraz z przełomem lubuskim.

Pozostałe około 90% obszaru strefy, z małymi wyjątkami /enklawy przemysłowo-urbanistyczne większych miast - np. Olsztyna/ - uważa się za tereny, gdzie siłą motoryczną dalszego rozwoju będzie intensywne rolnictwo i rozwinięta turystyka /rys. 1/.

Dalszy rozwój rolnictwa w strefie pojeziernej może się opierać na gospodarce wielkotowarowej, której podstawę stanowić powinny duże, wyspecjalizowane państwowe gospodarstwa rolne. Nie spotykany na innych terenach kraju znaczny udział sektora uspołecznionego, który obecnie waha się w granicach od około 37%, w obrębie ziem dawnego województwa olsztyńskiego, do 53% /62% po uwzględnieniu gruntów należących do Państwowego Funduszu Ziemi/ w obrębie ziem dawnego województwa koszalińskiego, wskazuje, że na przeważającym obszarze strefy pojeziernej można słusznie przewidywać szybsze niż gdzie indziej przejście do pożądanej struktury rolnictwa. Specjalizacja gospodarki rolnej stwarza zupełnie nowe możliwości wzrostu produkcji. Wiąże się z realizacją wielkich ferm hodowlanych, wprowadzeniem nowej struktury upraw, zwiększonym nawo-

żeniem gruntów, a przez to wód powierzchniowych, oraz mechanizacją prac polowych; pośrednio wiąże się także z koncentracją osadnictwa wiejskiego w postaci zurbanizowanych osiedli rolniczych oraz z rozwojem lokalnego przemysłu rolno-przetwórczego.

Ponieważ w strefie pojeziernej, w odróżnieniu od stref nadmorskiej i górskiej, nie wystąpi silna koncentracja ruchu turystycznego na wybranych obszarach /koncentracja, która mogłaby prowadzić do eliminacji innych form gospodarowania/, przewidywać należy nakładanie się przestrzeni użytkowanej turystycznie i użytkowanej na cele inne, głównie rolnicze. Rodzi to określone konsekwencje.

Najważniejsze z zagadnień do rozwiązania obecnie i na przyszłość to kompleksowa ochrona środowiska i dalsze osadnictwo czasowe. W skrócie rzecz ujmując kompleksowa ochrona powinna objąć :

- odpowiednie, uwzględniające penetrację turystyczną nawożenie chemiczne gruntów oraz stosowanie odpowiednich preparatów do ochrony roślin,
- zabezpieczenie pełnego oczyszczania ścieków pochodzących z zakładów przemysłu przetwórczego, wielkich ferm hodowlanych i osiedli rolniczych,
- wyłączenie względnie ograniczenie intensywnej gospodarki rybackiej na jeziorach i leśnej w lasach intensywnie użytkowanych przez turystów,
- wprowadzenie stref ochrony przed hałasem powodowanych przez środki komunikacji i sprzęt rolniczy, leśny.

Osadnictwo czasowe może i powinno wiązać się z wykształconymi wcześniej i przewidywanymi do dalszego rozwoju osiedlami. Funkcje rozrządowo-zaopatrzeniowe powinny być rozwijane na terenach osiedli dobrze powiązanych komunikacyjnie z resztą kraju, głównie typu miejskiego. Funkcje czasowe mogą być rozwiązywane na terenach osiedli wydzielonych, o charakterze wyłącznie czasowym oraz osiedli rolniczych. To ostatnie wiąże się z :

- adaptacją na cele turystyczne obiektów wiejskich, często zabytkowych,
- przekształcaniem niektórych gospodarstw rolnych w okresowo działające "pensjonaty".

Ponieważ w dalszej części opracowania mowa będzie głównie o odrębnym osadnictwie wczasowym, kilka słów poświęcimy teraz sprawie owych adaptacji i przekształceń.

Inicjatorami adaptacji i przekształceń są obecnie przedsiębiorstwa podległe PGR. Inwestorzy ci zdystansowali w tym zakresie wyraźnie wszystkie powołane do obsługi ruchu turystycznego przedsiębiorstwa usługowe i dysponują obecnie wcale pokaźną bazą hotelarską o wysokim standardzie i szczególnie poszukiwanym zakresie usług /jeździectwo, łowiectwo/. Najlepiej ową uboczną działalność usługową prowadzące Zjednoczenie PGR w Poznaniu adaptowało już około 40 dworów i pałaców^{1/}. Ośrodki wypoczynkowe PGR, położone w naturalnym otoczeniu o znacznych walorach turystycznych stały się poszukiwanym zarówno przez kontrahentów krajowych jak i zagranicznych miejscem relaksu. Innymi pozytywami działalności usługowej przedsiębiorstw rolniczych są dodatkowe dochody oraz najważniejsze - ochrona środowiska przyrodniczego i dóbr kultury na terenach wiejskich.

Jak zamki, pałace, dwory, dworki i inne obiekty podworskie - na wczasy "w siodło", tak leśniczówki i osady służby leśnej mogą być wykorzystywane na cele wypoczynku związanego z łowiectwem, wędkarstwem, grzybobranie.

Na terenach wiejskiego osadnictwa tradycyjnego ruch turystyczny powinien się nadal rozwijać na bazie kwater prywatnych. Można zaryzykować nawet twierdzenie, że tam, gdzie istnieją wyjątkowo korzystne warunki do rozwoju wypoczynku, dalszy rozwój wsi należy coraz bardziej przestawiać z opartego na produkcji rolniczej na oparty na działalności usługowej - hotelarskiej/zachęcać do tego powinno np. odpowiednie, niskoprocentowe kredytowanie budowy pensjonatów/.

Jeszcze innym problemem wiążącym się z realizacją osadnictwa wczasowego zarówno w budownictwie starym, adaptowanym, jak i w bu-

^{1/} Przykładami podobnej działalności na innych terenach są zamek w Książu, którego gospodarzem jest Sudeckie Zjednoczenie Rolniczo-Przemysłowe, zajazd w Budzistowie pod Kołobrzegiem - Koszalińskiego Zjednoczenia PGR itd.

i w budownictwie nowym, na przestrzennie wyodrębnionych terenach, jest widoczny obecnie w intensywnie uczęszczanych przez turystów rejonach niedobór produktów spożywczych, głównie warzyw i owoców. Narzuca się zatem konieczność rozwijania tam gdzie warunki glebowe i klimatyczne na to pozwalają, upraw sadowniczych i warzywnych.

Widać więc z tego, że działalność turystyczna w strefie pojezierzy może być pomocna przy wykonywaniu w rolnictwie manewru inwestycyjnego, mającego na celu kształtowanie nowoczesnej infrastruktury społecznej i ekonomicznej.

3. Regiony i rejony turystyczne w obrębie strefy pojeziernej

Biorąc pod uwagę podane wcześniej fakty charakteryzujące warunki geograficzne strefy pojeziernej i obrazujące stan aktualny i perspektywiczne możliwości jej zagospodarowania, można stwierdzić, że sektor zagospodarowania turystycznego nie obejmie całości położonych w strefie terenów. Obejmie jedynie niektóre mniejsze fragmenty, a intensyfikacja budownictwa wypoczynkowego /głównie wczasowego/ na określonych obszarach, powiązana z atrakcyjnością turystyczną, pozwoli na w miarę precyzyjną delimitację rejonów i na sprecyzowanie ich rodzajowego profilu /chodzi o rejony o wiodącej funkcji wypoczynku urlopowego, wypoczynku cotygodniowego i codziennego, wypoczynku związanego z lecznictwem, rehabilitacją i rekonwalescencją, niekiedy z krajoznawstwem/. Możliwość wyraźnego wyodrębnienia w strefie pojeziernej mniejszych rejonów stanowi zatem także jej wyróżnik, omówione bowiem w dwu poprzednich tomach niniejszej pracy strefy osadnictwa wczasowego - nadmorska i góraska pozostają w całości w obrębie zainteresowania turystycznego.

Zagospodarowanie turystyczne strefy pojeziernej, mimo wyraźnego pozostawania w tyle za budownictwem wczasowym w strefach nadmorskiej i górskiej, jest już na niektórych obszarach poważnie zaawansowane. Miejscowościami obecnie najlepiej zagospodarowanymi pod względem bazy materialnej /hotelarskiej/ są w kolejności :

- Augustów, Boszkowo, Sieraków, Tleń, Skorzęcin, Sława Śląska, Przyjezierze, Ślesin, Charzykowy, Ruciane-Nida, Ciechocinek,

Giżycko, Mierzyn, Lubniewice, Łagów, Niesulice, Borsk, Wilkasy, Długie, Mikołajki, Grabina.^{1/}

Z uszeregowania tego widać, że poza dość wyraźnie wybijającym się na plan pierwszy Augustowem, którego baza ma głównie charakter sanatoryjny, w czołówce znalazły się miejscowości położone na obszarze mniej atrakcyjnym krajobrazowo i przyrodniczo /na pojezierzu wielkopolskim/. Potwierdza to spostrzeżenie autora, że wymienione uprzednio czynniki "naturalne" nie są jedyne, a nawet że nie są najważniejsze. Stosunkowo bliskie sąsiedztwo punktów wyjściowych ruchu turystycznego /w konkretnym przypadku aglomeracji miejsko-przemysłowej Poznania/ wpływa na szybszy rozwój ośrodków położonych w funkcjonalnym zasięgu aglomeracji. Gdyby powyższe dane uzupełnić informacjami o stanie bazy materialnej rekreacji tzw. "drugich domów", wtedy do wymienionej uprzednio listy trzeba by było dodać np. miejscowości rejonu jezior kórnicko - zaniemyskich, rejonu Puszczy Zielonki /obydwa położone na styku z miastem Poznaniem/, rejonu zalewu koronowskiego /pod Bydgoszczą/. Także bliższe rozpatrzenie gestorów bazy hotelarskiej potwierdza, że dla inwestorów np. ze Śląska, Łodzi atrakcyjniejszy jest bliższy im teren Wielkopolski niż bardziej oddalony teren np. pojezierza drawskiego. Tę prawidłowość trzeba brać każdorazowo pod uwagę przy wyznaczaniu obszarów potencjalnego rozwoju budownictwa turystycznego.

Należałoby wobec tego poczynić odpowiednie uzupełnienia w liście "regionów" wypoczynkowo-turystycznych sugerowanych przez M.I. Mileską.^{2/} Lepiej obrazuje faktyczne zapotrzebowanie terenu opracowanie niestety raczej niedostępne, Zakładu Przestrzennego Zagospodarowania Polski pt. "Wstępne założenia przestrzennego zagospodarowania kraju do 1990 r. w zakresie turystyki i wypoczynku"^{3/}. To opracowanie wydaje się wszakże z kolei postulować zbyt wiele.

1/ Wg danych Narodowego Atlasu Polski część dotycząca zagospodarowania turystycznego - autor B. Rogalewska. I.G. PAN, Warszawa 1976.

2/ Wg "Narodowego Atlasu Polski".

3/ KP przy RM - ZPP-ZPZP, Warszawa 1973.

Jeśli pozostać przy cezurze 1990 roku w związku z realizacją zagospodarowania turystycznego, to najbardziej realna - wydaje się sugestia wyodrębnienia następujących regionów i rejonów turystycznych w strefie pojezierzy :

1. Region Krainy Wielkich Jezior:

1.1. rejon Ruciane-Nida,

1.2. rejon Mikołajki,

1.3. rejon Giżycko-Wilkasy,

1.4. rejon Węgorzewo,

2. Region suwalsko-augustowski:

2.1. rejon Augustowa,

2.2. rejon Suwałk,

3. Region ławsko-ostrodzki,

4. Region wschodnio - pomorski,

4.1. rejon Kartuz,

4.2. rejon Kościerzyny - Borska,

4.3. rejon Charzyków,

4.4. rejon Zalewu Koronowskiego,

4.5. rejon Tlenia,

5. Region zachodnio - wielkopolski:

5.1. rejon Międzychođu,

5.2. rejon Sierakowa,

5.3. rejon Lubniewic,

5.4. rejon Łagowa,

5.5. rejon Niesulic,

5.6. rejon Boszkowa,

5.7. rejon Sławy,

6. Region kujawski :
 - 6.1. rejon Powidza,
 - 6.2. rejon Ślesina
 - 6.3. rejon Kruszwicy,
 - 6.4. rejon Przyjezierza,
 - 6.5. rejon Żnina /Chomiąży Szlacheckiej/,
7. Region poznański /wschodnio - wielkopolski/ :
 - 7.1. rejon Stęszewa,
 - 7.2. rejon Mosiny,
 - 7.3. rejon Kórnik-Bnina^{1/},
 - 7.4. rejon Poznania /miejski/,
 - 7.5. rejon Wągrowca,
 - 7.6. rejon Skoków,
 - 7.7. rejon Pobiedzisk,
8. Region ełcki
9. Region brodnicki
10. Region olsztyński
11. Region płocki.

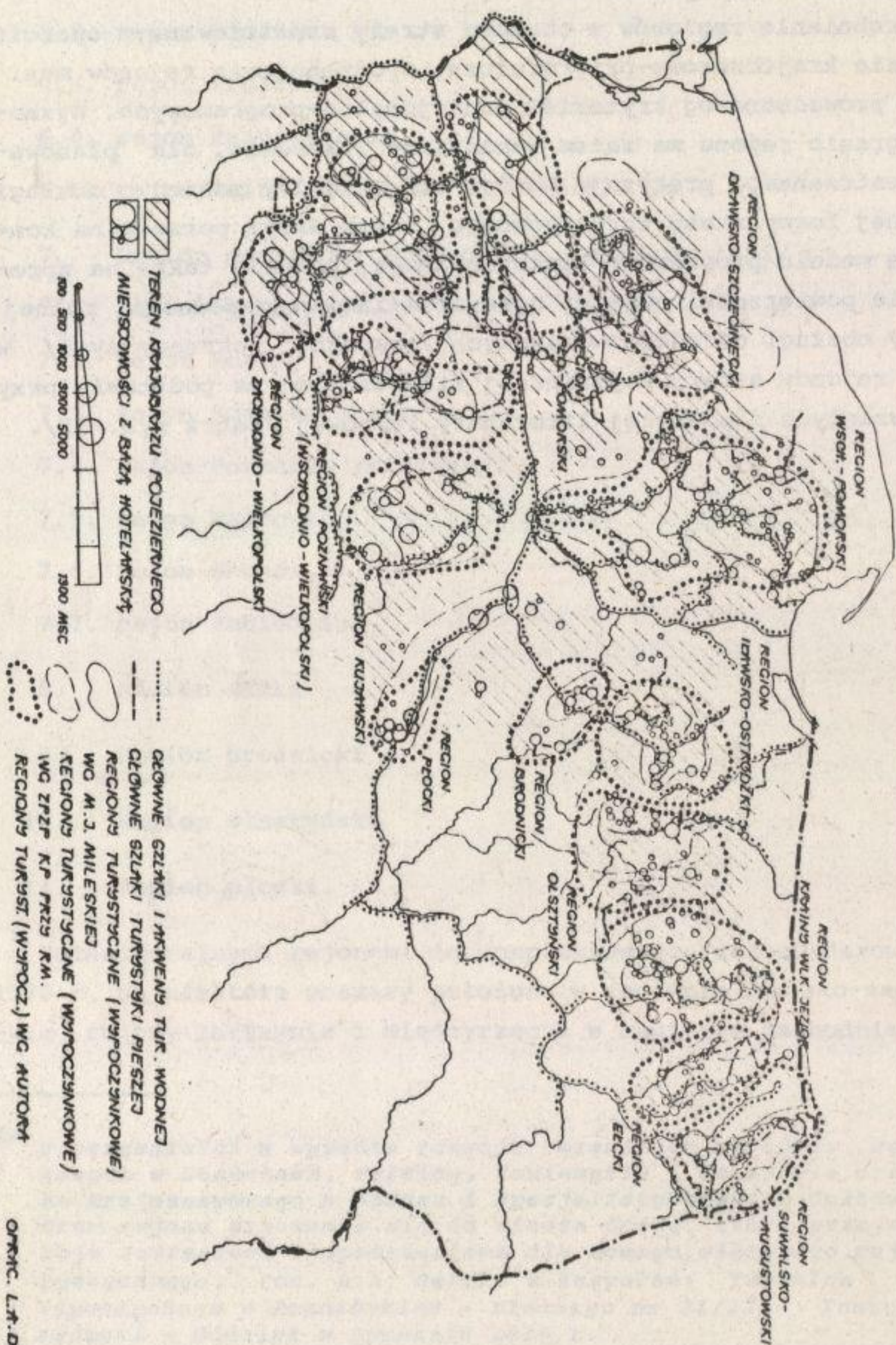
Potencjonalnymi rejonami do kompleksowego zagospodarowania po 1990 r. są niektóre obszary położone w regionie drawsko-szczecińskim, rejony Zbąszynia i Międzyrzecza w regionie zachodnio-wiel-

^{1/} W przyszłości w wypadku rozwoju termalnych ośrodków wypoczynkowych w Koszutach, Polwicy, Zaniemyślu i Czeszewie oraz ośrodka krajoznawczego w Gieczu i specjalistycznego w Gultowach, centrum rejonu przesunie się do miasta Środy, która przejmie funkcje rozrządowo-zaopatrzeniowe dla nowego, większego rejonu turystycznego. Por. L.A. Dębski z zespołem: Termalne ośrodki wypoczynkowe w Poznańskim - Biuletyn nr 21/22 - Instytut Turystyki - Oddział w Poznaniu 1976 r.

kopolskim oraz rejony Drawna i Dobiegniewa w regionie południowo-pomorskim. Schemat układu regionów turystycznych w strefie pojezierzy pokazano na rysunku 10.

Wyodrębnienie regionów z obszaru strefy zrealizowano w oparciu o kryteria krajobrazowo-przyrodnicze; wyodrębnienie rejonów musi już być prowadzone wg kryteriów funkcjonalno-programowych. Wyznaczenie granic rejonu ma zatem zasadnicze znaczenie, dla planowania przestrzennego precyzuje bowiem terytorialny zasięg obsługi określonej formy ruchu turystycznego, a tym samym pozwala na konstrukcję modelu programowo-funkcjonalnego; pozwala także na sprecyzowanie powierzchni objętej ograniczeniami gospodarki rolnej. Schematy obsługi ośrodków czasowych /zespołów rekreacyjnych/ w obrębie rejonów strefy pojeziernej zilustrowano na podstawie przykładów wziętych z polskiej literatury fachowej /patrz rys. 11/.

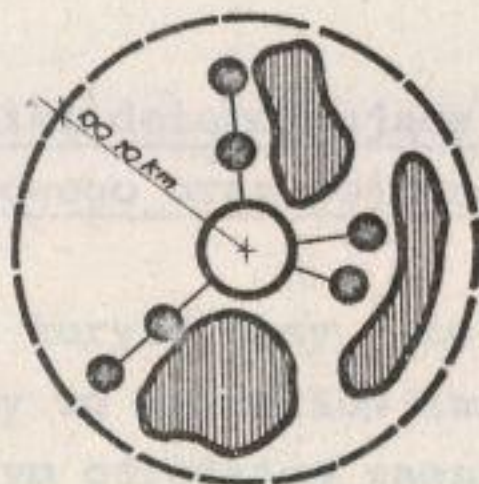
POLSKIE POJEZIERZE BAŁTYCKIE - - REGIONY TURYSTYCZNE (WYPOCZYNKOWE)

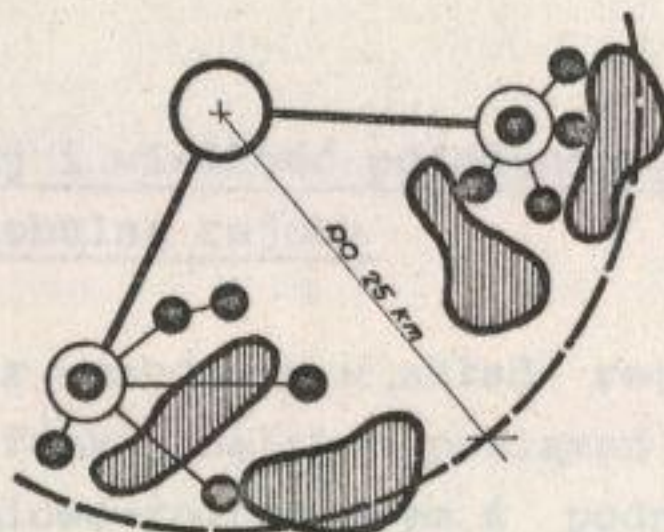
REJON OBSŁUGI ZESPOŁÓW REKREACYJNYCH NA OBSZARACH POJEZIERZA

SCHEMAT FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNY REJONU OBSŁUGI ZESPOŁÓW REKREACYJNYCH

A. OBSŁUGI BEZPOŚREDNIEJ

B. OBSŁUGI POŚREDNIEJ

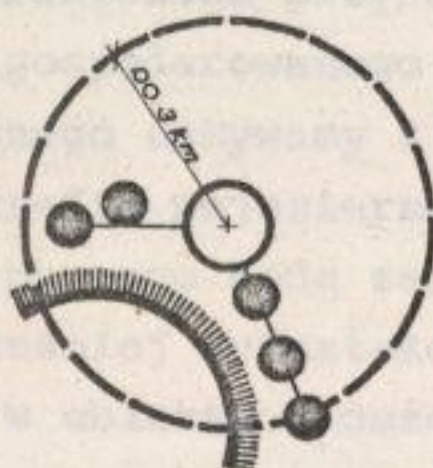

○ OŚRODEK REJONU OBSŁUGI —
OŚRODEK ZAOPATRZENIA I WYŻSZYCH
URZĄDZEŃ TECH. EKSPLOATACJI ZES-
POŁÓW REKREACYJNYCH
[MIASTO LUB OSIEDLE]

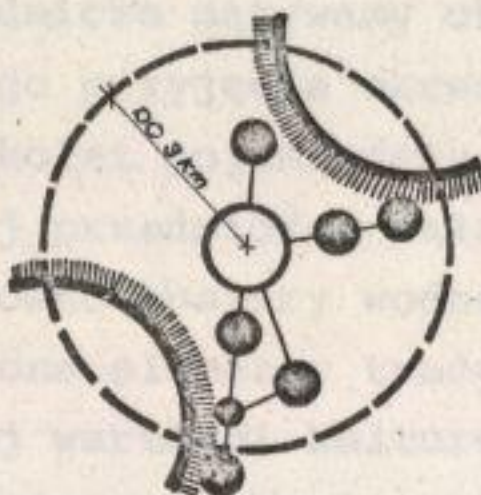
● NIEGAŁODZIELNE OŚRODKI REJONU
OBSŁUGI ZESPOŁÓW REKREACYJNYCH
● ZESPOŁY REKREACYJNE

WARIANTY UKŁADU ZESPOŁU JEDNOSTEK REKREACYJNYCH [SCHEMATY]

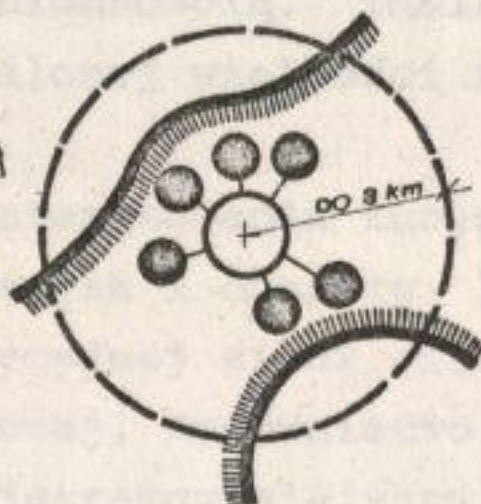
UKŁAD PASMOWY

UKŁAD ROZPROSZONY

UKŁAD KONCENTRYCZNY

○ OŚRODEK USŁUGOWY ZESPOŁU REKREACYJNEGO [ZWIĄZANY Z SIEDLISKIEM
LUDNOŚCI STAJEJ]
● PODSTAWOWE JEDNOSTKI REKREACYJNE [RÓŻNYCH FORM REKR.]

WG - BOŻYDAR RZĄD-GÓRNICKI, ANDRZEJ WALICKI
"METODA ZAGOSPODAROWANIA OBSZARU
REKREACYJNEGO NA PRZYKŁADZIE POJEZIERZA
KASZUBSKIEGO"

R O Z D Z I A Ł II

CZYNNIKI DETERMINUJĄCE RODZAJ, WIELKOŚĆ I UKŁAD PRZESTRZENNY OSADNICTWA WYPOCZYNKOWEGO W OBRĘBIE POJEZIERNEGO REJONU TURYSTYCZNEGO

1. Czynniki determinujące rodzaj i wielkość pojedynczego ośrodka wczasowego oraz pojemność globalną rejonu

Rejon turystyczny - to obszar wchodzący w skład regionu, wyodrębniony wg kryteriów zasięgu funkcjonalnych powiązań pomiędzy sterującym ośrodkiem zaopatrzeniowo-rozrządowym a podporządkowanymi mu ośrodkami wypoczynkowymi. Rodzaj, wielkość i liczbę poszczególnych ośrodków składających się na rejon turystyczny ustala się wg kryteriów chłonności środowiska przyrodniczego. Można zatem stwierdzić, że wykorzystanie terenu na cele turystyczno-wypoczynkowe zależy głównie od warunków środowiska przyrodniczego, pośrednio od aktualnego sposobu jego zagospodarowania. Możliwość przyjęcia określonej wielkości obciążenia ruchem turystycznym przez środowisko przyrodnicze nazywamy chłonnością. Zdolność terenu zagospodarowanego do przyjęcia określonej wielkości ruchu turystycznego nazywamy z kolei pojemnością.

W strefie pojeziernej przedmiotem zainteresowania turystyczno-wypoczynkowego będą zarówno obszary wodne jak i obszary leśne oraz wcześniej wykształcone elementy tradycyjnej sieci osadniczej, bogate w obiekty o dużej wartości kulturowej. Budownictwo wczasowe koncentrować się będzie na terenie najatrakcyjniejszym, głównie na styku akwenów jeziornych z terenami leśnymi. Można zatem stosunkowo łatwo wyodrębnić w rejonach mniejsze tereny obejmujące jezioro lub częściej zespół jezior wraz z gruntami okalającymi. Na tych terenach dojdzie /niekiedy już doszło/ do tworzenia się ośrodków osadnictwa wczasowego.

Znaczenie jeziora i lasu dla turystyki urlopowej nie jest jednakowe. O ile obszar leśny można w miarę dowolnie powiększać

przez zalesianie gruntów ornych, zmniejszać przez wyrąb czy też zwiększać jego pojemność turystyczną przez odpowiednie zagospodarowanie /o czym szerzej w osobnym rozdziale/, o tyle jezioro ma z reguły niezmienną powierzchnię, a jego pojemność turystyczna jest dość wyraźnie określona i trudna do zwiększenia. A więc głównie pojemność turystyczna zbiornika względnie zespołu zbiorników wodnych pozwala na określenie pojemności lokalizowanych nad nim ośrodków wczasowych /pojemności globalnej rejonu jeziornego/.

Pojemność jezior uzależniona jest od wielu czynników naturalnych i od sposobu zagospodarowania turystycznego. Wśród czynników naturalnych najważniejsze są :

- wielkość /powierzchnia/ zbiornika,
- ukształtowanie poziome i pionowe /batymetria/,
- dostępność w strefie brzegowej.

Do celów planowania przestrzennego przeprowadzono szereg podziałów typologicznych jezior. Przyjmując za kryterium ich genezę dzielić możemy jeziora na rynnowe i morenowe, przyjmując za kryterium powierzchnię akwenu - dzielimy jeziora na sześć klas wielkości: klasa I: 2-5 ha, II: 6-20 ha, III: 11-20 ha, IV: 21-50 ha, V: 51-100 ha, VI: powyżej 100 ha^{1/}. Wydaje się wszakże, że bardziej przydatny na potrzeby zagospodarowania turystycznego jest podział jezior na :

1. eutroficzne -

płytkie, ciepłe o znacznych różnicach w stopniu natlenienia między warstwami powierzchniowymi a przydennymi, bogate w plankton i roślinność przybrzeżną,

2. dystroficzne -

małe, płytkie o mulistym dnie, o wodzie z dużą ilością próchnicy kwaśnej, z ubogą fauną i florą, zanikające drogą zarastania,

^{1/} Wg: *Badania nad chłonnością i pojemnością środowiska geograficznego. Instytut Turystyki Pracownia w Toruniu 1975 r. /maszynopis/.*

3. oligotroficzne -

pierwotne, duże i głębokie o wodzie na ogół chłodnej /niska temperatura przydenna/, ubogie w substancje organiczną i plankton, o dużej przeźroczystości wód, z ubogą roślinnością przybrzeżną.^{2/}

Podział ten można uważać za wyjściowy do podziału typologicznego, gdzie kryterium wiodącym jest przydatność akwenu do określonych rodzajów wypoczynku. Ostateczny podział według tego kryterium przedstawia się jak następuje :

1. akweny przydatne do sportów motorowodnych, żeglarstwa i niekiedy także do pasażerskiej żeglugi śródlądowej,
2. akweny głównie żeglarskie,
3. akweny kąpieliskowo-kajakarskie z ograniczoną funkcją żeglarską,
4. akweny kąpieliskowo-kajakarskie,
5. akweny dostosowane do kajakowania i pływania łodziami bez możliwości zażywania kąpeli,
6. akweny o funkcjach mieszanych.

Proponowany podział jezior na sześć grup rodzajowych pozwala na określenie profilów rodzajowych lokalizowanych nad nimi ośrodków czasowych /określenie wiodącego charakteru usług turystycznych/. Podział ten wskazuje także, iż poza listą wymienionych wcześniej czynników naturalnych na przydatność akwenu do turystyki wpływ mieć będą :

- powiązanie zbiornika z systemem wodnym cieków i jezior przyległych,
- dostępność akwenu dla penetracji wiatru i usytuowanie względem jego kierunków,
- czystość wód /rozmieszczenie miejsc ewentualnego zrzutu ścieków i poboru wody/;

1/ W oparciu o M. Pustejuk: "Ocena przydatności środowiska przyrodniczego do funkcji wypoczynku" - Miasto 3/1974 r.

- występowanie nadjeziornego osadnictwa typu tradycyjnego /związanego z miejscem pracy/,
- występowanie jazów, śluz i innych budowli wodnych.

Wiążący się integralnie z proponowanym podziałem typologicznym jezior podział typologiczny nadjeziornego osadnictwa turystycznego można by ująć według następującego schematu :

1. ośrodki rozrządowo-zaopatrzeniowe, wykształcone w oparciu o wcześniej powstałą infrastrukturę tradycyjnych ośrodków osadniczych, głównie typu miejskiego, stanowiące w sprzyjających warunkach naturalnych bazy pasażerskiej żeglugi śródlądowej i sportów motorowodnych /np. Giżycko, Węgorzewo, Mikołajki itd./,
2. ośrodki żeglarskie /żeglarstwa zorganizowanego w klubach sportowych, w przyszłości także żeglarstwa indywidualnego nie zorganizowanego/,
3. ośrodki wczasowe /na ogół wczasów zakładowych/ o wiodącym profilu usług kąpieliskowych,
4. ośrodki typu obozowiskowego /o zmiennej lokalizacji/ w podziale na dwie podgrupy :
 - 4.1. ośrodki campingowe bazujące głównie na obiektach mobilnych - naziemnych i nawodnych,
 - 4.2. ośrodki biwakowe bazujące wyłącznie na sprzęcie namiotowym /głównie kolonie dzieci i młodzieży/,
5. ośrodki wypoczynku świątecznego, ewentualnie także codziennego po dniu pracy, związane funkcjonalnie /i przestrzennie/ z aglomeracjami miejskimi,
6. ośrodki o funkcjach mieszanych.

Wśród wymienionych jedynie ośrodki zaszeregowane do punktów 3 i 4 mają charakter wyłącznie wczasowy, one zatem będą przedmiotem dalszych bardziej szczegółowych rozważań. Poza nadjeziornymi ośrodkami łączącymi określoną liczbę obiektów turystycznych w zespołach funkcjonalnych w strefie pojeziernej występują i występować będą przywodne obiekty turystyczne o lokalizacji odosobnionej /np. porty i przystanie, rybakówki, stacje wodne/. Występują także sporadycznie ośrodki wczasowe nie związane funkcjonalnie z je-

ziorami. Podzielić je można ogólnie na dwie większe grupy rodzajowe :

1. śródleśne ośrodki kolonijne,
2. ośrodki "wczasów w siodle".

Można więc powiedzieć, że charakter jeziora określa typ zlokalizowanych nad nim ośrodków i że akwen ten /względnie zespół powiązanych ze sobą akwenów/ stanowi element integrujący osadnictwo turystyczne /w tym głównie wczasowe/, pozwalając planiście na dodelimitację szeregu jeziornych rejonów turystycznych oraz - w dalszej kolejności - na wstępne określenie ich pojemności turystycznej /przykład waloryzacji terenów przywodnych pokazano na rysunku 12/.

Określenie wielkości ośrodka rekreacji przywodnej może nastąpić przez działanie dwuetapowe, przy czym

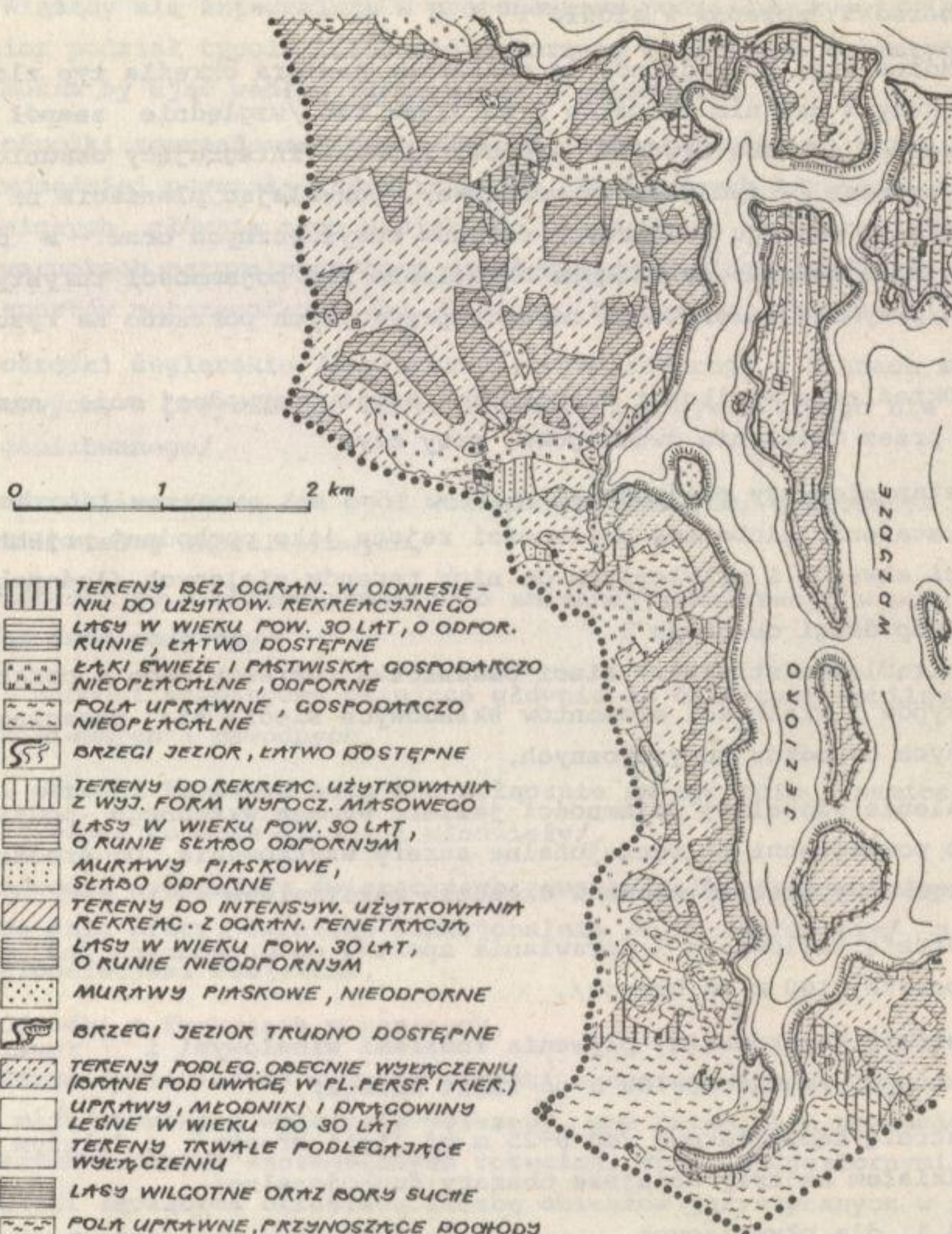
- etap pierwszy obejmuje:
 - ustalenie globalnej pojemności rejonu jako pochodnej pojemności akwenów i przyległych do nich terenów zielonych /leśnych/,
- etap drugi obejmuje :
 - określenie struktury sieci osadnictwa rekreacyjnego z podaniem typów i wielkości elementów składowych sieci, tj. poszczególnych ośrodków turystycznych.

Ustalenie globalnej pojemności jeziora wymaga wstępnego podziału jego powierzchni na funkcjonalne strefy użytkowania. Od środka ku brzegowi wyodrębnić można w układzie maksymalnym :

1. strefę żeglowania i uprawiania sportów motorowodnych /na ogół powyżej 100 m od brzegu/,
2. strefę kajakowania, pływania łodziami wiosłowymi i rowerami wodnymi /około 25-100 m od linii brzegu/,
3. strefę kąpieliskową /od 0-25 m od linii brzegu/ z dalszym podziałem na trzy mniejsze obszary funkcjonalne:
 - 3.1. dla pływających,
 - 3.2. do nauki pływania,
 - 3.3. do brodzenia i kąpieli małych dzieci.

JEZIORO WDZYDZE

MAPA WALORYZACJI TERENÓW

- A.** TERENY BEZ OGRAN. W ODNIESIENIU DO UŻYTKOW. REKREACYJNEGO
 LASY W WIEKU POW. 30 LAT, O ODPOR. RUNIE, ŁATWO DOSTĘPNE
 ŁĄKI ŚWIEŻE I PASTWISKA GOSPODARCZO NIEOPŁACALNE, ODPORNE
 POLA UPRAWNE, GOSPODARCZO NIEOPŁACALNE
 BRZEGI JEZIOR, ŁATWO DOSTĘPNE
- B.** TERENY DO REKREAC. UŻYTKOWANIA Z WYJ. FORM WYPOCZ. MASOWEGO
 LASY W WIEKU POW. 30 LAT, O RUNIE SŁABO ODPORNYM
 MURAWY PIASKOWE, SŁABO ODPORNE
- C.** TERENY DO INTENSYW. UŻYTKOWANIA REKREAC. Z OGRAN. PENETRACJĄ
 LASY W WIEKU POW. 30 LAT, O RUNIE NIEODPORNYM
 MURAWY PIASKOWE, NIEODPORNE
 BRZEGI JEZIOR TRUDNO DOSTĘPNE
- D.** TERENY PODLEG. ODECNIE WYŁĄCZENIU (BRANE POD UWAGĘ, W PL. PERSP. I KIER.)
 UPRAWY, MŁODNIKI I DĄCOWINY LĘGNE W WIEKU DO 30 LAT
- E.** TERENY TRWAŁE PODLEGAJĄCE WYŁĄCZENIU
 LASY WILGOTNE ORAZ BORY SUCHIE
 POLA UPRAWNE, PRZYNOSZĄCE DOCHÓDY WIĘKSZE OD 2000 zł/ha
 WILGOTNE ŁĄKI KOŚNE I PASTWISKA PRZYNOSZ. DOCHÓDY WIĘKSZE OD 2000 zł/ha
 SZUWARY I TORFOWISKA
 BRZEGI JEZIOR NIEDOSTĘPNE (ZABAGN. LUB Z ŻUWĄ, EROZJĄ,)
- F.** TERENY ZABUDOWANE
 PUNKTY WIDOKOWE

B. SOLIŃSKA-GÓRNICZA
 „PRZYRODNICZE PODSTAWY ZA-
 GOSPOD. TERENÓW REKREAC.”
 - INWESTYCJE I BUDOWNICTWO
 - NR 7/8 WARSZAWA 1971 r.

W otaczającym zbiornik wodny terenie wyodrębnić z kolei można następujące strefy funkcjonalne :

4. strefę plaży piaszczystej, inaczej strefę bezpośredniego styku akwenu z lądem /0-20 m od linii brzegu/,
5. strefę plaży trawiastej służącej do odpoczynku biernego - na wolnym powietrzu /20-50 m od linii brzegu/,
6. strefę terenów zielonych z urządzeniami rekreacyjnymi do gier i zabaw na wolnym powietrzu /powyżej 50 m od linii brzegu/.

Podane szerokości stref traktować należy jedynie orientacyjnie, jako najczęściej występujące optima. Faktyczną szerokość i długość ustalać należy indywidualnie, analizując warunki fizjograficzne określonego zbiornika. Obliczona planimetrycznie powierzchnia poszczególnych stref pomnożona przez ustalone dla tych stref wskaźniki określające liczbę użytkowników na jednostkę powierzchni pozwoli na uzyskanie pojemności globalnej oraz w podziale na poszczególne rodzaje użytkowników.

Proponowane maksymalne wskaźniki pojemności oparte częściowo na badaniach przeprowadzonych przez najbardziej reprezentatywne jednostki naukowo-badawcze w kraju są następujące :^{1/}

1. w strefie kąpieliskowej:

- 1.1. dla obszaru wód przeznaczonych do pływania ok. $5,0 \text{ m}^2/\text{os}$,
- 1.2. dla obszaru wód przeznaczonych do nauki pływania około $4,0 \text{ m}^2/\text{os}$.
- 1.3. dla obszaru wód przeznaczonych do kąpieli dzieci około $3,0 \text{ m}^2/\text{os}$,
- 1.4. dla obszaru wód przeznaczonych do brodzenia ok. $2,0 \text{ m}^2/\text{os}$,

^{1/} W części wg prac Instytutu Turystyki - pracowni w Toruniu i Bydgoszczy oraz prac Instytutu Kształtowania i Ochrony Środowiska (por: Badania nad chłonnością i pojemnością środowiska geograficznego. I.T. Toruń 1975 (maszynopis) oraz Wybrane zagadnienia zagospodarowania przestrzennego miejscowości wypoczynkowych w regionach jeziornych. I.K.Ś., Warszawa 1968.

2. w strefie plażowania:

2.1. dla plaż piaszczystych ok. $6,0 \text{ m}^2/\text{os}$,

2.2. dla plaż trawiastych ok. $16,0 \text{ m}^2/\text{os}$,

2.3. dla terenów rekreacji ruchowej ok. $20,0 \text{ m}^2/\text{os}$,

2.4. dla terenów rekreacji ruchowej z kępami zieleni wysokiej ok. $25-35 \text{ m}^2/\text{os}$,

3. w strefie otaczającej zieleni leśnej, w zależności od siedliska, wskaźniki możliwych do przyjęcia obciążeń ruchem kształtują się następujące :

3.1. dla boru mieszanego świeżego 50 os/ha,

3.2. dla lasu świeżego 30 os/ha,

3.3. dla lasu mieszanego 30 os/ha,

3.4. dla lasu wilgotnego 5 os/ha,

3.5. dla lasu mieszanego wilgotnego 5 os/ha,

3.6. dla lasu wilgotnego 5 os/ha.

Z użytkowania turystycznego wyłącza się całkowicie bór bagien-ny i ols^{1/}. Przytoczone wskaźniki należy traktować wyłącznie jako orientacyjne i korygować w zależności od wieku lasu oraz występujących spadków terenu: $5^\circ - 15^\circ$ spadku - obniżenie chłonności do 50%, $15^\circ - 30^\circ$ spadku - obniżenie chłonności powyżej 50%, 30° spadku i więcej - tereny nieprzydatne.

Uzyskane w podany sposób pojemności poszczególnych terenów wodnych i lądowych nie mogą być sumowane w celu uzyskania pojemności globalnej. Pojemność tę wyznacza bowiem pojemność kąpielisk, z których wedle obserwacji korzysta jednorazowo około 80% wczasowiczów /z tego w pasie przybrzeżnym około 60% i około 20% na obszarze wodnym/. Pozostałe 20% przebywa na terenie ośrodków lub uprawia spacer po przyległych terenach leśnych.

^{1/} W części na podstawie danych zawartych w art.: M.Pastejuk: Ocena przydatności środowiska przyrodniczego do funkcji wypoczynku /"Miasto" nr 3/1974/.

2. Czynniki determinujące układ przestrzenny osadnictwa wypoczynkowego w obrębie pojeziernego rejonu turystycznego.

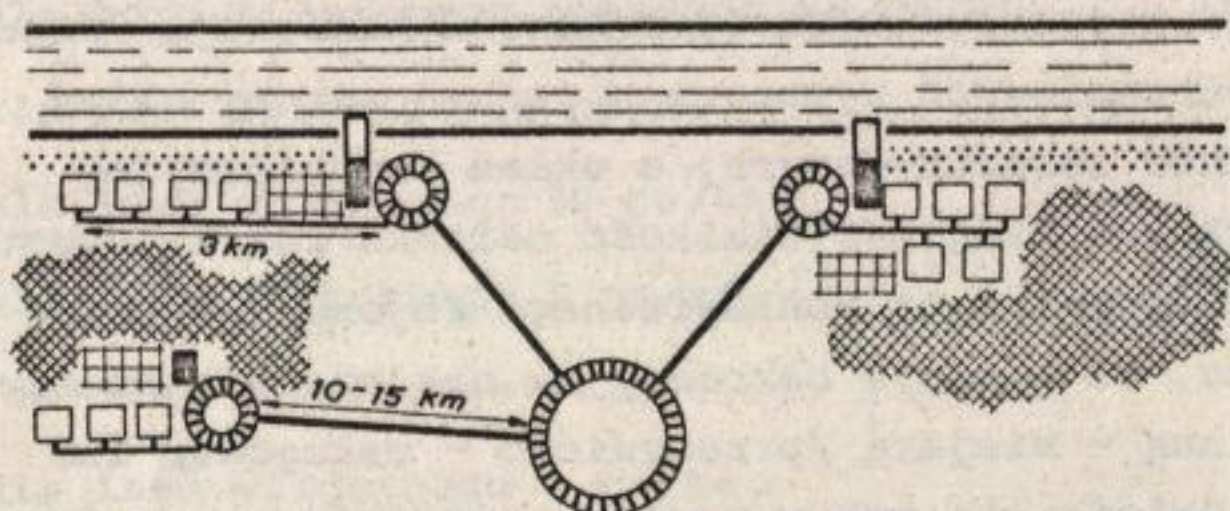
Ponieważ łączna pojemność występujących w rejonie terenów kąpieliskowych wyznacza pojemność globalną, usytuowanie poszczególnych kąpielisk determinuje lokalizację szczegółową i wielkość związanych z nimi funkcjonalnie ośrodków czasowych i ośrodków typu obozowiskowego. Lokalizację ośrodków żeglarskich wyznaczają natomiast techniczne możliwości realizacji przystani w sensie szczegółowym, a przystosowanie akwenu do uprawiania określonych dyscyplin sportów wodnych w sensie ogólnym. Obydwie łącznie wyznaczają wielkość poszczególnych ośrodków. Lokalizację ośrodków rozrządowo-zaopatrzeniowych wyznacza z jednej strony układ przestrzenny ośrodków zaopatrywanych, a układ komunikacyjny powiązań transportowych - z drugiej. Wielkość ośrodka rozrządowego wyznacza pojemność turystyczna obsługiwanego rejonu.

Dodać można, że funkcja rekreacyjna nakłada się niekiedy dość wyraźnie na inną - miejską /przemysłowo - usługową/ lub wiejską /rolnictwo/. Dzieje się tak w wypadku ośrodków rozrządowo-zaopatrzeniowych i wsi, letniskowych, gdzie problemy recepcji czasowiczów rozwiązuje się przez odnajmowanie kwater prywatnych i, coraz częściej, przez realizowanie osiedli prywatnych domków weekendowych. Warto także wyjaśnić, że przy dużej pojemności terenów kąpieliskowych, zamiast jednego dużego ośrodka przywodnego lepiej stworzyć zespół małych ośrodków związanych funkcjonalnie z kąpieliskiem. W takim wypadku pojemność pojedynczego ogniw w zespole nie powinna przekraczać 2.000 miejsc noclegowych a pojemność zespołu 8 - 10.000 miejsc.^{1/} Schematy funkcjonalne wymienionych zespołów ośrodków /jednostek/ rekreacyjnych zilustrowano przykładami wziętymi z prac innych autorów /rysunki 13-15/.

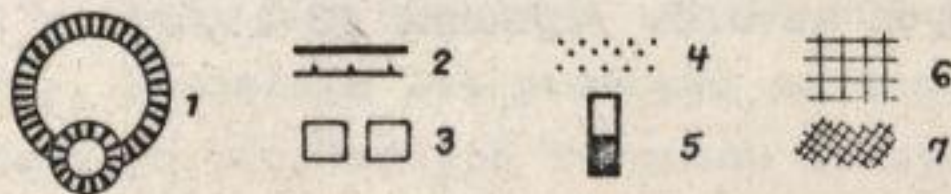
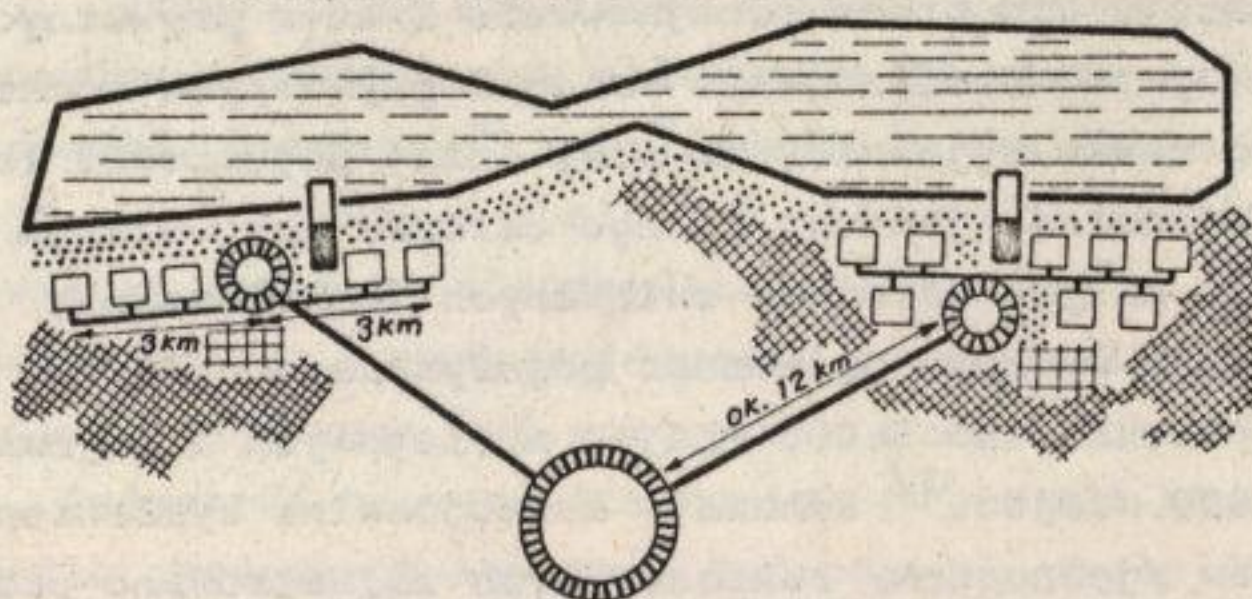
^{1/} Dane maksymalne ustalone na podstawie badań własnych autora. Dla porównania - prowadzący podobne studia B.Rząd-Górnicki proponuje większe liczby - do 15.000 miejsc noclegowych /B.Rząd-Górnicki: Problemy zagospodarowania rekreacyjnego pojezierzy, Inwestycje i budownictwo nr 10-11, Warszawa 1975/.

MODELE PRZYWODNYCH ZESPOŁÓW REKREACYJNYCH

ZESPOŁY NADRZECZNE, PRZYŁĘŚNE DLA 3-5 TYS.
UŻYTKOWNIKÓW W ZESPOLE

ZESPOŁY NADJEZIORNE DLA 5-10 TYS.
UŻYTKOWNIKÓW W ZESPOLE

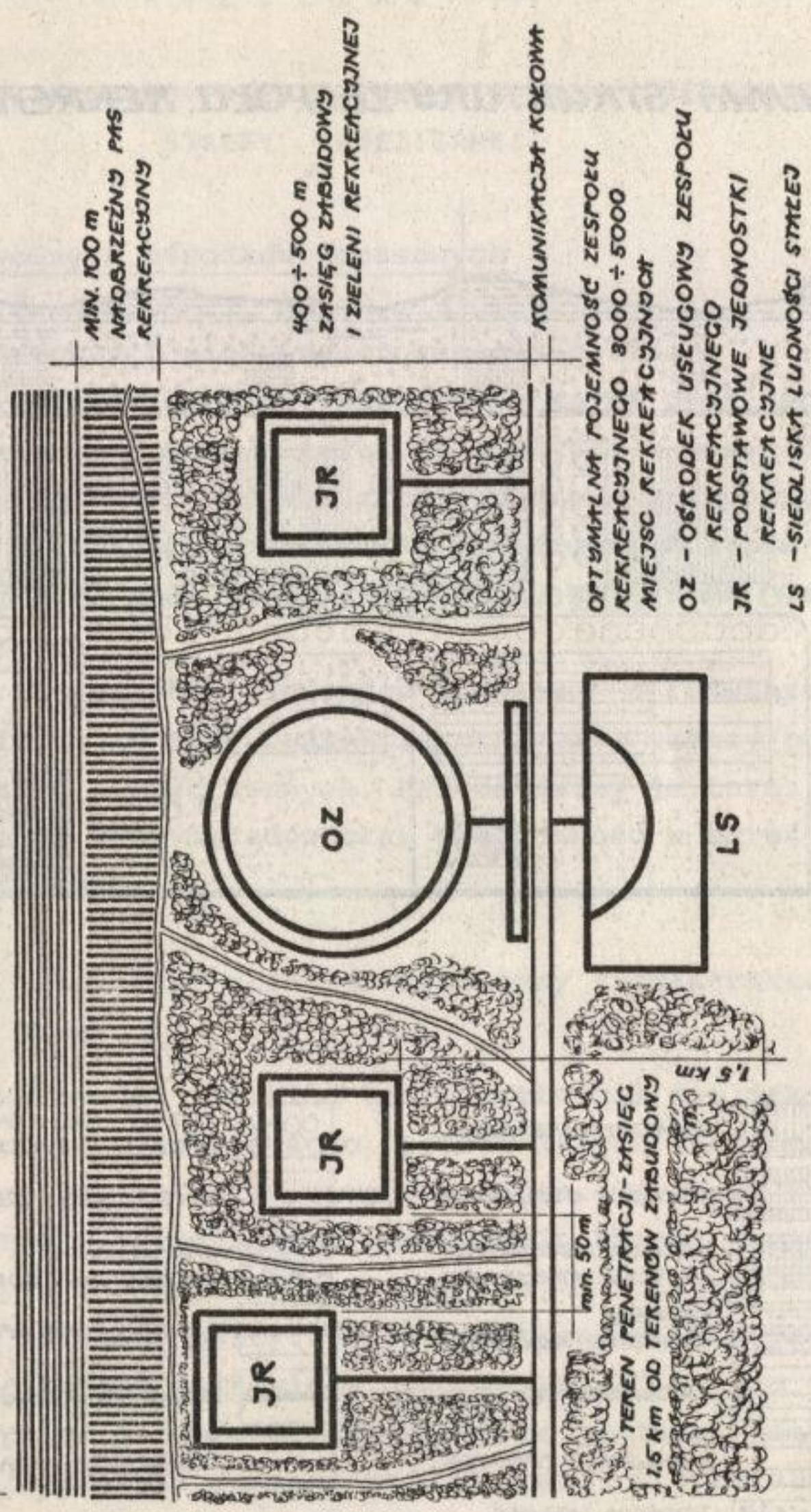

1. MIASTO ROZRZĄDOWO-ZAPOBIEGAWCZE ; OŚRODEK USŁUG
PONADPODSTAWOWYCH (WIEŚ-MIASTECZKO) 2. KOMUNIKACJA
3. OŚRODKI REKREACYJNE 4. OGÓLNOODOSTĘPNY CIĄG ZIELONY
5. ZESPÓŁ SPORTOWY I OŚRODEK SPORTÓW WODNYCH 6. ZESPÓŁ
ROZRYWKOWY 7. LAS (DO 1-1,5 km OD OŚRODKA - PARK LEŚNY).

ZESPÓŁ JEDNOSTEK REKREACYJNYCH

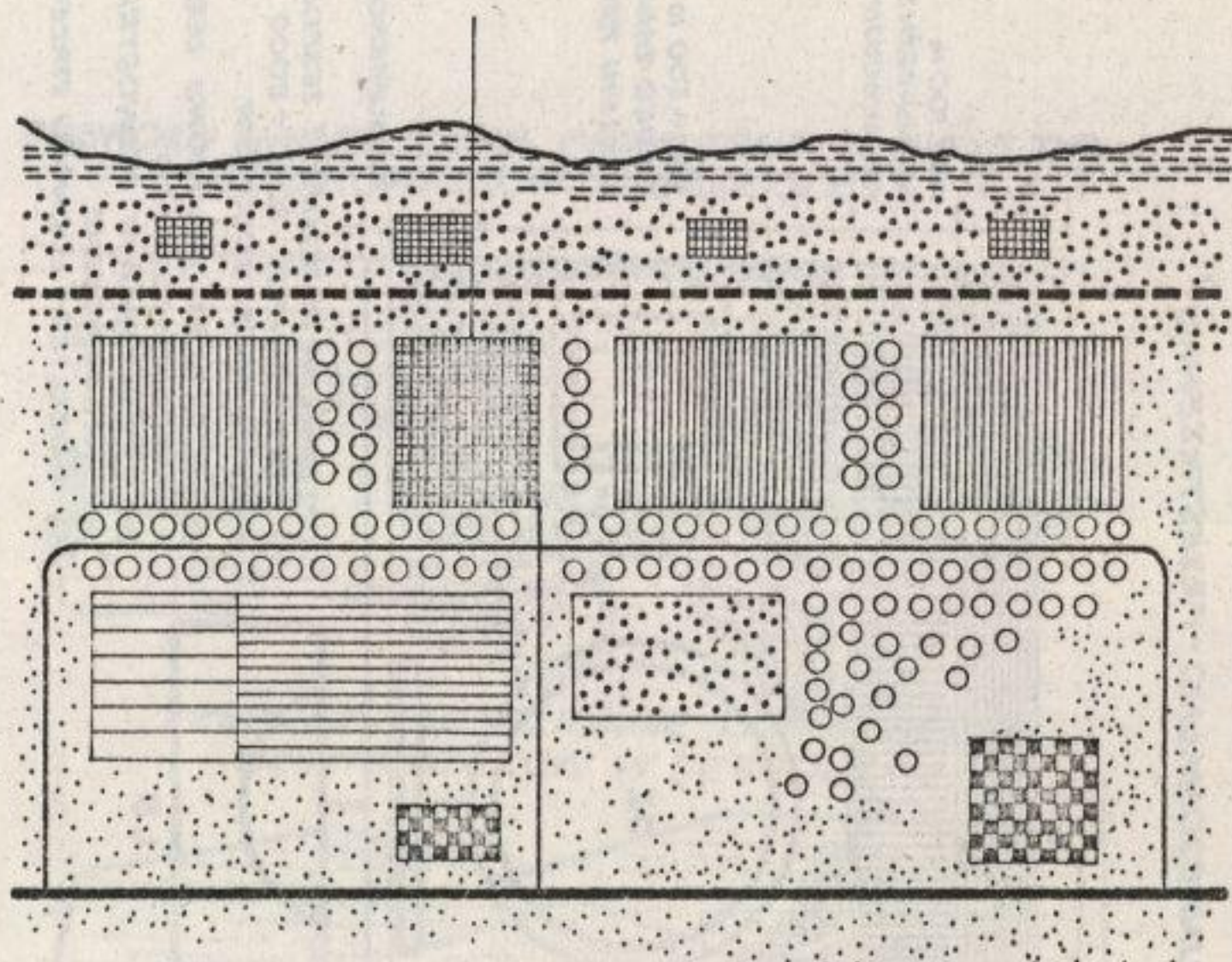
SCHEMAT FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNY

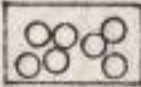
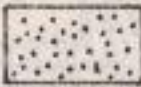
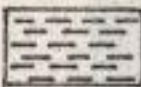
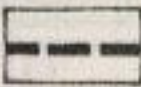
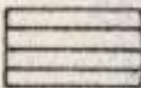
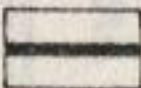
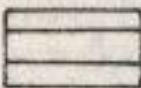
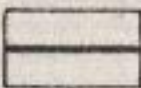
ZASIĘG OBSŁUGI 2,0 ÷ 3,0 km

WG B. RZĄD - GÓRNICKI I P. WALICKI
"METODA ZAGOSPODAROWANIA OBSZARU REKREACYJNEGO
NA PRZYKŁADZIE POJEZ. KĄSZUBSKIEGO - J.U.A. W-WA 1977 r.

SCHEMAT STRUKTURY ZESPOŁU REKREACYJNEGO

	JEDNOSTKI REKREAC.		ZIELEŃ IZOLACYJNA I TOWARZYSZĄCA
	OŚRODEK USŁUGOWY		INNE TERENY ZIELENI
	URZĄDZ. USŁUGOWE W PASIE PRZYBRZEŻ.		URZĄDZENIA TECHNICZNE I GOSPOD.
	TERENY PLAŻOWO-KĄPIELISK.		GŁÓWNY CIĄG SPACER.
	SIEDLIŠKO LUDN. STAJEJ		DROGI KOM. ZEWNĘTRZ.
	ZABUDOWA PENSJON.		DROGI KOM. WEWNĘTRZ.
	TERENY ZIELENI URZĄDZ. I SPORTU		

B. RZĄD-GÓRNICKI „PROBLEMY ZAGOSPODAROWANIA REKREACYJNEGO POJEZIERZY”

WQ „INWESTYCJI I BUDOWNICTWA” 10/11 - W-WA 1975 r

R O Z D Z I A Ł I I I

MODELE PROGRAMOWO-PRZESTRZENNE OŚRODKÓW WZASOWYCH STREFY POJEZIERNEJ

1. Modele przywodnych ośrodków wczasowych

Chaos przestrzenny i niedoinwestowanie techniczne ogromnej większości przywodnych ośrodków wczasowych są na ogół dobrze znane /patrz przykład zabudowy z terenu Zaniemyśla - rys. 16/. Wydaje się wszakże, że spośród wielu zrealizowanych przywodnych ośrodków wczasowych wyodrębnić można kilka zasadniczych typów różniących się między sobą układem przestrzennym, zwłaszcza usytuowaniem względem akwenu.

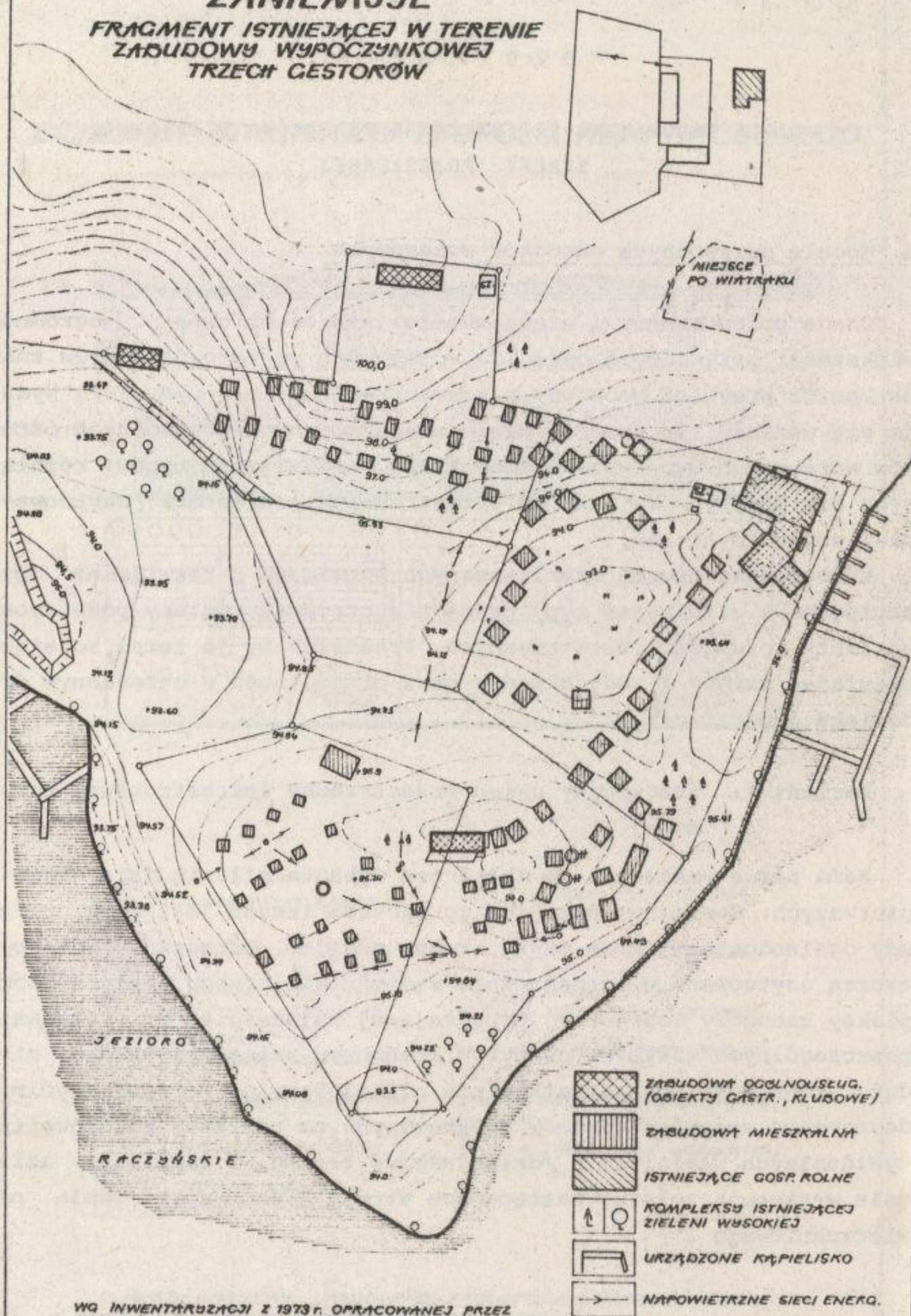
Wzbogacając liczbę zrealizowanych rozwiązań o rozwiązania postulowane i eliminując typy pośrednie otrzymamy cztery podstawowe warianty rozwiązań przestrzennych. Przedstawimy je teraz kolejno, omawiając zalety i wady układów oraz przydatność w określonym środowisku geograficznym.

Wariant I: tradycyjny układ przestrzenny infrastruktury wczasowej

Sama nazwa wskazuje, że układ ten wykształcił się jako jeden z pierwszych. Cechą wyróżniającą go spośród innych jest brak terenów ogólnodostępnych na styku akwenu z lądem. Ośrodek wczasowy tworzą usytuowane w bezpośrednim sąsiedztwie brzegu jeziora kompleksy zabudowy wczasowej, pozostającej najczęściej we władaniu poszczególnych zakładów pracy. W krańcowym zatem przypadku nieduży skwen może zostać całkowicie odizolowany od terenu ogólnodostępnego zespołem terenów użytkowanych na potrzeby wczasowe indywidualnych właścicieli /dzierżawców/ terenu. W omawianym układzie występują kolejno następujące strefy i pasy użytkowania powierzchniowego :

ZANIEMYSŁ

FRAGMENT ISTNIEJĄCEJ W TERENIE
ZABUDOWY WYPOCZYNKOWEJ
TRZECH GESTORÓW

WG INWENTARYZACJI Z 1973 r. OPRACOWANEJ PRZEZ
MGR. INŻ. J. BARANOWSKIEGO (WRU - POZNAN)

1. Strefa akwenu.

- 1.1. Obszar wód otwartych służących do uprawiania ruchowej rekreacji nawodnej tzn. pływania przy użyciu sprzętu - kajaków, rowerów wodnych, łodzi wiosłowych i żaglowych.
- 1.2. Pas płytkich wód przybrzeżnych, który we fragmentach dostępnych z lądu użytkowany będzie do kąpieli, pływania oraz cumowania wymienionego w poprzednim punkcie sprzętu. Określonymu sposobowi użytkowania służą lokalizowane tu takie urządzenia nawodne jak pływające baseny kąpielowe, pływające i trwale na gruncie posadowione pomosty oraz hangary na sprzęt pływający.

2. Strefa zieleni urządzonej.

- 2.1. Pas plaż piaszczystych i trawiastych służących do kąpieli powietrznych i rekreacji biernej, zaopatrzonych w takie urządzenia jak przebieralnie, kioski z napojami, kosze na śmieci.
- 2.2. Pas zieleni trawiastej z enklawami zieleni średniej i wysokiej oraz urządzeniami do rekreacji ruchowej na wolnym powietrzu, jak między innymi: place zabaw dla dzieci, boiska do gry w siatkówkę, korty tenisowe.

3. Strefa zabudowy czasowej.

- 3.1. Pas zabudowy mieszkalnej, przez co rozumiemy na ogół jedno- lub dwukondygnacyjne pawilony mieszkalne, grupowane w zespoły o różnym układzie przestrzennym, segmenty mieszkalne oraz indywidualne domki czasowe.
- 3.2. Pas zabudowy ogólnousługowej wraz z zapleczem gospodarczym i parkingami dla samochodów czasowiczów. Obejmuje on z reguły pawilony gastronomiczne /sale konsumpcyjne i zaplecze technologiczne/ oraz urządzenia techniczne i gospodarcze, jak wbudowane /lub wolnostojące/ kotłownie, transformacje, magazyny, saski na opał, place składowania żużlu i śmieci, podziemne zbiorniki ścieków, wiaty i place parkowania.

4. Strefa zieleni leśnej lub łąkowej, która, w przeciwieństwie do omówionych, nie jest objęta indywidualnym sposobem użytkowania.
- 4.1. Pas zieleni izolacyjnej stanowiącej zalecaną izolację terenów zabudowanych od trasy ruchu kołowego.
- 4.2. Droga dojazdowa biegnąca stycznie do terenów użytkowania wczasowego; teren wzdłuż niej wylesiony wykorzystywany jest na doprowadzenie podziemnej sieci zaopatrującej ośrodek w wodę /w wypadku ujęcia wspólnego/ oraz napowietrznej sieci energetycznej i telefonicznej.
- 4.3. Obszar zieleni leśnej okalającej ośrodek, przystosowanej do penetracji turystów /wczasowiczów/.

Przedstawiony układ strefowy jest poprawioną wersją układów występujących w praktyce realizacyjnej. W podanym ujęciu może być stosowany nad małymi jeziorami o nie wielkich wartościach widokowych, położonymi z dala od większych aglomeracji miejsko-przemysłowych, tj. na terenach, gdzie nie wystąpi zjawisko nakładania się na ruch wczasowy ruchu świątecznego, krajoznawczego czy też tranzytowego.

Niewątpliwe wady tego układu to częściowa lub całkowita niedostępność akwenu dla osób z zewnątrz /spoza ośrodka/, brak atrakcyjnych nadjeziornych terenów spacerowych, nieracjonalne użytkowanie obrzeży. Zalety mogą być dostrzegane jedynie przez grupę wybranych użytkowników i z punktu widzenia ogólnospołecznego stanowią właściwie wadę układu.

Schemat układu przedstawiono na rysunku 17.

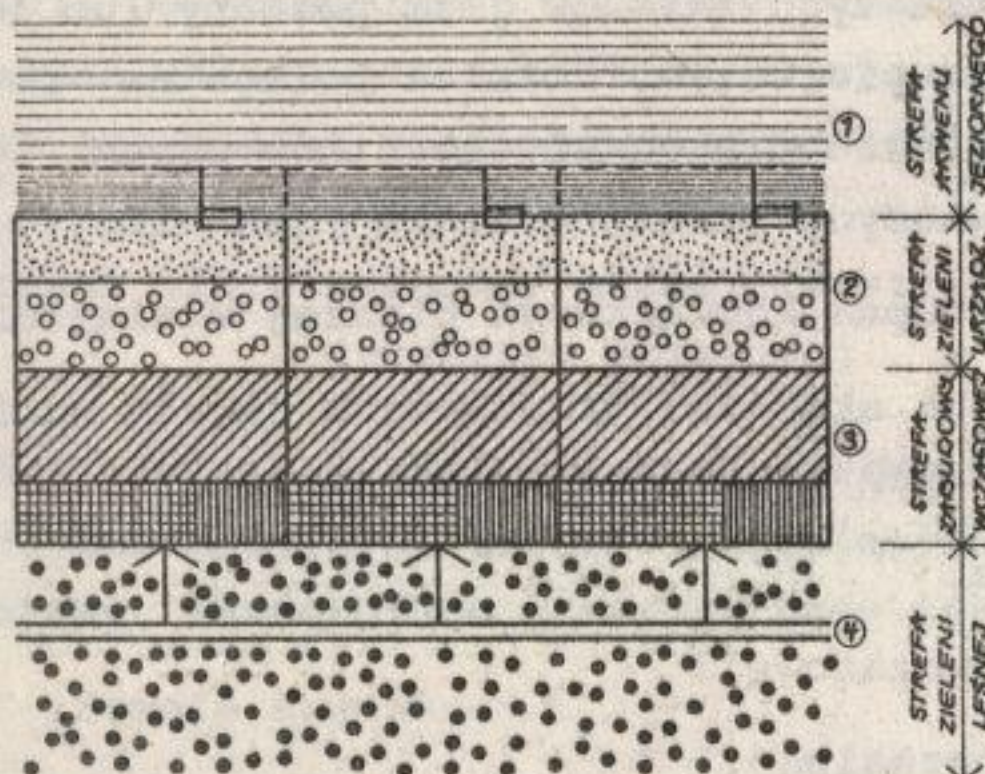
Wariant II: zmodernizowany układ tradycyjny przywodnej infrastruktury wczasowej

Od omówionego poprzednio różni się uwzględnieniem ogólnodostępnych terenów spacerowych. W układzie tym wyróżnić możemy następujące strefy i pasy użytkowania :

1. Strefa akwenu.
- 1.1. Obszar wód otwartych.

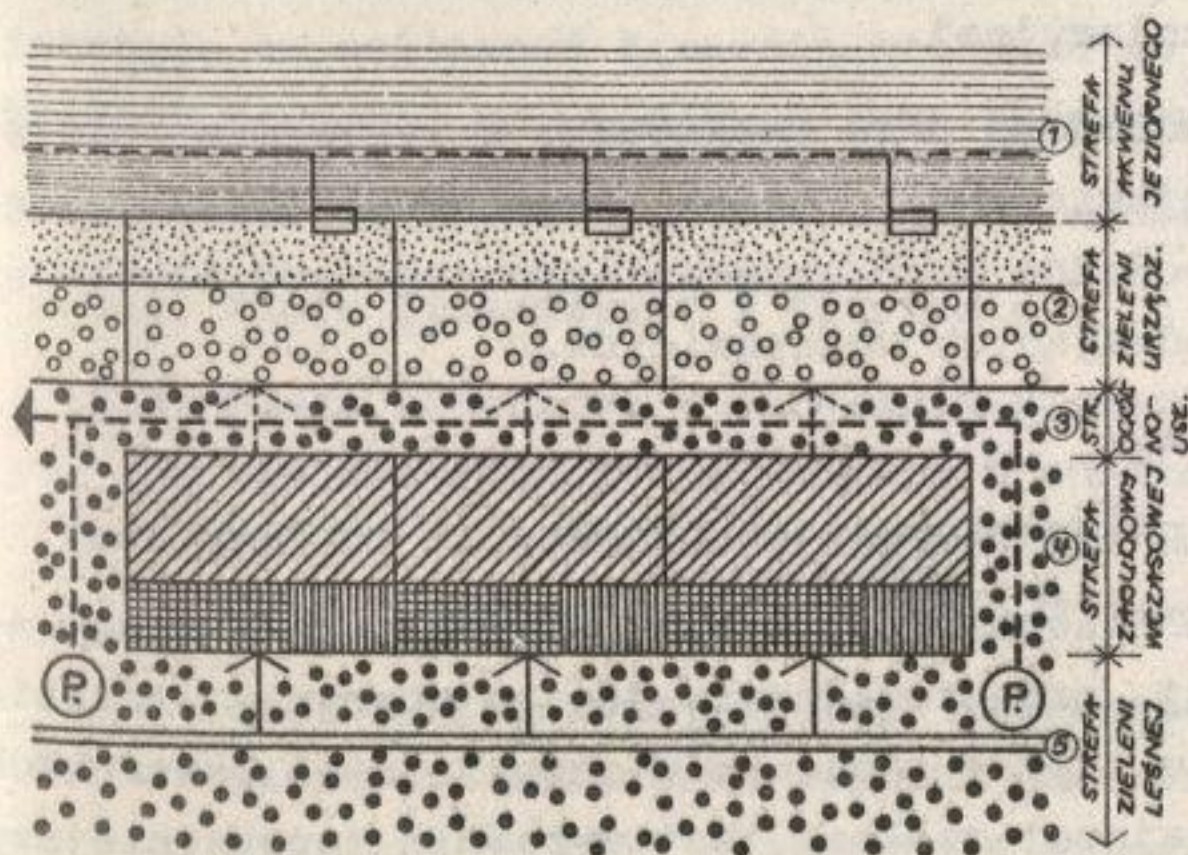
SCHEMATY ZAGOSPODAROWANIA TURYSTYCZNEGO OBRZEŻY JEZIORA UKŁADY TRADYCYJNE

A. TRADYCYJNY UKŁAD PRZESTRZENNY PRZYWODNEJ INFRASTRUKTURY WZIASOWEJ - BRAK TERENOW OGOLNODOSTEPNYCH

- 11. WODY SŁUŻĄCE UPRAWIANIU REKREACJI NA WODNEJ (KAJAKI, ROWERY WODNE, ŁÓDZIE)
- 12. WODY SŁUŻĄCE KĄPIELI ORAZ URZĄDZ. CUMOWNICZE I HANGARY
- 21. PLAŻE PIASZCZyste I TRAWISTE
- 22. ZIELEŃ Z URZĄDZ. SŁUŻĄCYMI REKREACJI NA WOLNYM POW.
- 31. OBIEKTY (PAWILONY) MIESZKALNE ORAZ ZIELEŃ OZDOB.
- 32. OBIEKTY (PAWILONY) OGÓLNOUSŁUGOWE
- 33. OBIEKTY GOSP. I PARKINGI
- 41. ZIELEŃ IZOLACYJNA
- 42. DROGA DOJAZDOWA
- 43. ZIELEŃ LEŚNA PRZYSTOSOWANA DO PENETRACJI RUCHU TURYSTYCZNEGO

B. ZMODERNIZOWANY UKŁAD TRADYCYJNY PRZYWODNEJ INFRASTRUKTURY WZIASOWEJ - OGOLNODOSTEPNA ALEJA SPACEROWA NA SKARPIE

- 11. WODY SŁUŻĄCE UPRAWIANIU REKREACJI NA WODNEJ (KAJAKI, ROWERY WODNE, ŁÓDZIE)
- 12. WODY SŁUŻĄCE KĄPIELI ORAZ URZĄDZ. CUMOWNICZE I HANGARY
- 21. PLAŻE PIASZCZyste I TRAWISTE
- 22. ZIELEŃ Z URZĄDZENIAMI SŁUŻĄCYMI DO REKREACJI NA WOLNYM POWIETRZU
- 31. ALEJA SPACEROWA
- 32. ZIELEŃ LĘGOWA
- 41. OBIEKTY (PAWILONY) MIESZKALNE ORAZ ZIELEŃ OZDOBNA
- 42. OBIEKTY (PAWILONY) OGÓLNOUSŁUGOWE
- 43. OBIEKTY GOSP. I PARKINGI
- 51. ZIELEŃ IZOLACYJNA
- 52. PARKINGI OGOLNODOSTĘP.
- 53. DROGA DOJAZDOWA
- 54. ZIELEŃ LEŚNA PRZYSTOS. DO PENETRACJI RUCHU TURYSTYCZNEGO

1.2. Pas wód przybrzeżnych.

2. Strefa zieleni urządzonej.

2.1. Pas plaż piaszczystych i trawiastych.

2.2. Pas zieleni trawiastej z enklawami zieleni średniej i wysokiej oraz urządzeniami do rekreacji ruchowej na wolnym powietrzu.

Sposób zagospodarowania tych terenów jest podobny lub identyczny jak podany w wariantcie pierwszym. Różnica polega na rozcięciu terenów należących do poszczególnych użytkowników pasem terenów ogólnodostępnych, stanowiących strefę trzecią /jak niżej/.

3. Strefa ogólnodostępna komunikacji pieszej w zieleni.

3.1. Aleja spacerowa na skarpie, trasowana z reguły wzdłuż terenów o największych wartościach widokowych.

3.2. Zieleni okalająca.

4. Strefa zabudowy czasowej:

4.1. Pas zabudowy mieszkalnej.

4.2. Pas zabudowy ogólnousługowej wraz z zapleczem gospodarczym i parkingami.

5. Strefa ogólnie użytkowanej zieleni leśnej.

5.1. Pas zieleni izolacyjnej.

W odróżnieniu od podobnego pasa omówionego w wariantcie pierwszym, poza zielenią pojawia się tu małe, niezależne /ogólnodostępne/ parkingi dla samochodów osób uprawiających spacery aleją na skarpie lub osób odwiedzających czasowiczów.

5.2. Droga dojazdowa.

5.3. Zieleni leśna, przystosowana do penetracji turystycznej.

Przedstawiony układ przestrzenny - przy prawidłowym wytrasowaniu alei spacerowej, tj. przeprowadzeniu jej na górnym tarasie wzdłuż krawędzi spadku i przy zachowaniu odpowiednio szerokich pasów dwustronnie okalającej zieleni jest wyraźnie korzystniejszy od omówionego w wariantcie pierwszym. Umożliwia bowiem kontemplację walorów widokowych oraz wewnętrzną komunikację pieszą między

terenami różnych użytkowników, nie nakładającą się na dojazdową komunikację kołową.

Negatywy opisanego układu to, podobnie jak w wariantcie pierwszym, utrudniona dostępność do akwenu dla osób postronnych, co uniemożliwia im zażywanie kąpeli i uprawianie sportów wodnych i przepełnienie terenów indywidualnych właścicieli ogólnodostępnym pasem terenów spacerowych /stwarza to określone trudności w eksploatacji poszczególnych obiektów wczasowych/.

Schemat układu przedstawiono na rysunku 17 ilustrując go dodatkowo przykładem zrealizowanym wg projektu autora /rys. 18/.

Wariant III: zalecany układ przestrzenny przywodnej infrastruktury wczasowej

Różni się zasadniczo od przedstawionych uprzednio uwzględnieniem ogólnodostępnych terenów okalających akwen. W układzie tym wyróżniamy następujące strefy i pasy użytkowania :

1. Strefa akwenu.

1.1. Obszar wód otwartych.

1.2. Pas wód przybrzeżnych.

Różnice w zagospodarowaniu pasa wód przybrzeżnych są znaczne. W przeciwieństwie do układów przedstawionych w wariantach I i II istnieje tu możliwość łączenia urządzeń do kąpeli i ruchowej rekreacji nawodnej we wspólnych kompleksach przestrzennych.

2. Strefa urządzonej zieleni ogólnodostępnej.

2.1. Plaże piaszczyste i trawiaste.

2.2. Aleja spacerowa w otoczeniu zieleni. Przy alei urządzone miejsca odpoczynku, zwykle w punktach widokowych. W określonych odstępach połączenia alei ruchu pieszego z miejscami parkowania przy trasie dojazdowej.

3. Strefa urządzonej zieleni zamkniętej i teren zieleni trawiastej z enklawami zieleni parterowej i wysokiej z urządzeniami do gier i zabaw dla dzieci oraz do rekreacji ruchowej dla dorosłych.

4. Strefa zabudowy wczasowej.

SZCZEGÓŁOWY PLAN ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO OŚRODKA WYPOCZYNKOWEGO W CHRZYPSKU

KRS. NR 18

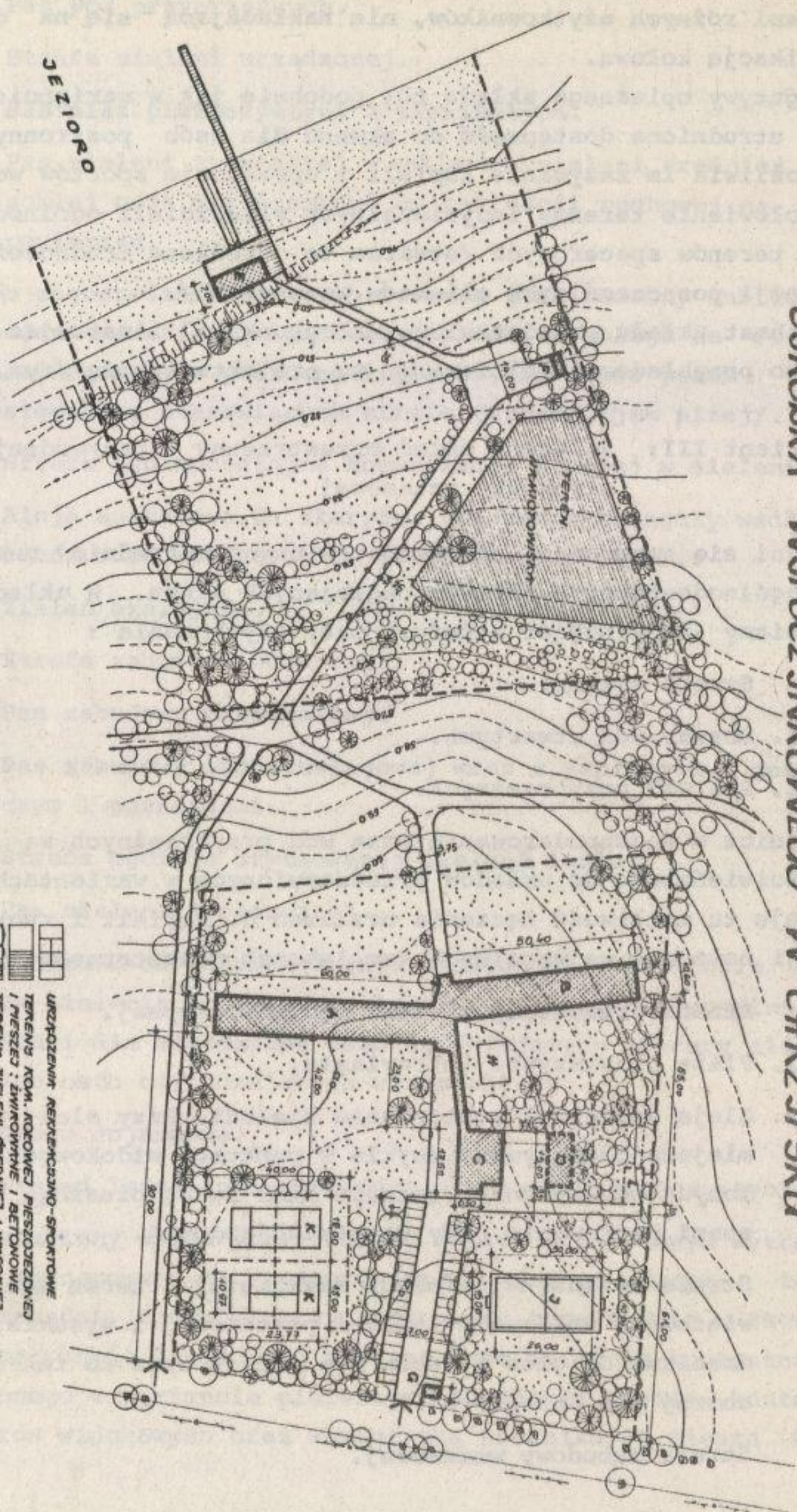
0 10 20 30 40 50 m

JEZIORO

A - PAVILION MIESZKAŁNI - J.M. DWUMIESZKOWE
B - PAVILION MIESZKAŁNI - J.M. TRZYMIESZKOWE
I POK. REKREAC. J.M. PIĘTARZE / C - PAVILION GASTRON.
D - WITATY - MAGAZYN I GARAŻ E - PAVILION NAT. KUOZIE
F - PAVILION SANITARNY G - PORTIERNIA H - PLAC
ZBIORU DLA DZIECI J - BOISKO O ZMIEN. SPOSOBIE
UŻYTKOWANIU K - KORTY TENIS. L - SZTAMBO

URZĄDZENIA REKREACyjNO-SPORTOWE
TERENY KOM. KOLOROWEJ PIECHODZIDŁEJ
I PIESZYZ : ZWIKOWYNE I BETONOWE
TERENY ZIELENI ŚREDNIEJ I WYSOKIEJ
ISTNIEJĄCEJ I PROJEKTOWYNEJ
TERENY TRAWISTE
KĄPIELE SŁONECZNO - POWIETRZNE
KĄPIELE SANITARNE
OPLOTOWANIE

OPRACOWAŁ : L.P. DEBISKI

4.1. Pas zabudowy mieszkalnej.

4.2. Pas zabudowy ogólnousługowej z zapleczem gospodarczym i parkingami dla samochodów wczasowiczów. Sposób zainwestowania obydwu podobny do omówionego w poprzednich wariantach.

5. Strefa zieleni leśnej.

5.1. Pas zieleni izolacyjnej z parkingami dla samochodów pasantów /turystów korzystających z kąpieli i odpoczynku na wolnym powietrzu w okresie nie dłuższym niż jeden dzień, tj. bez noclegu/.

5.2. Droga dojazdowa.

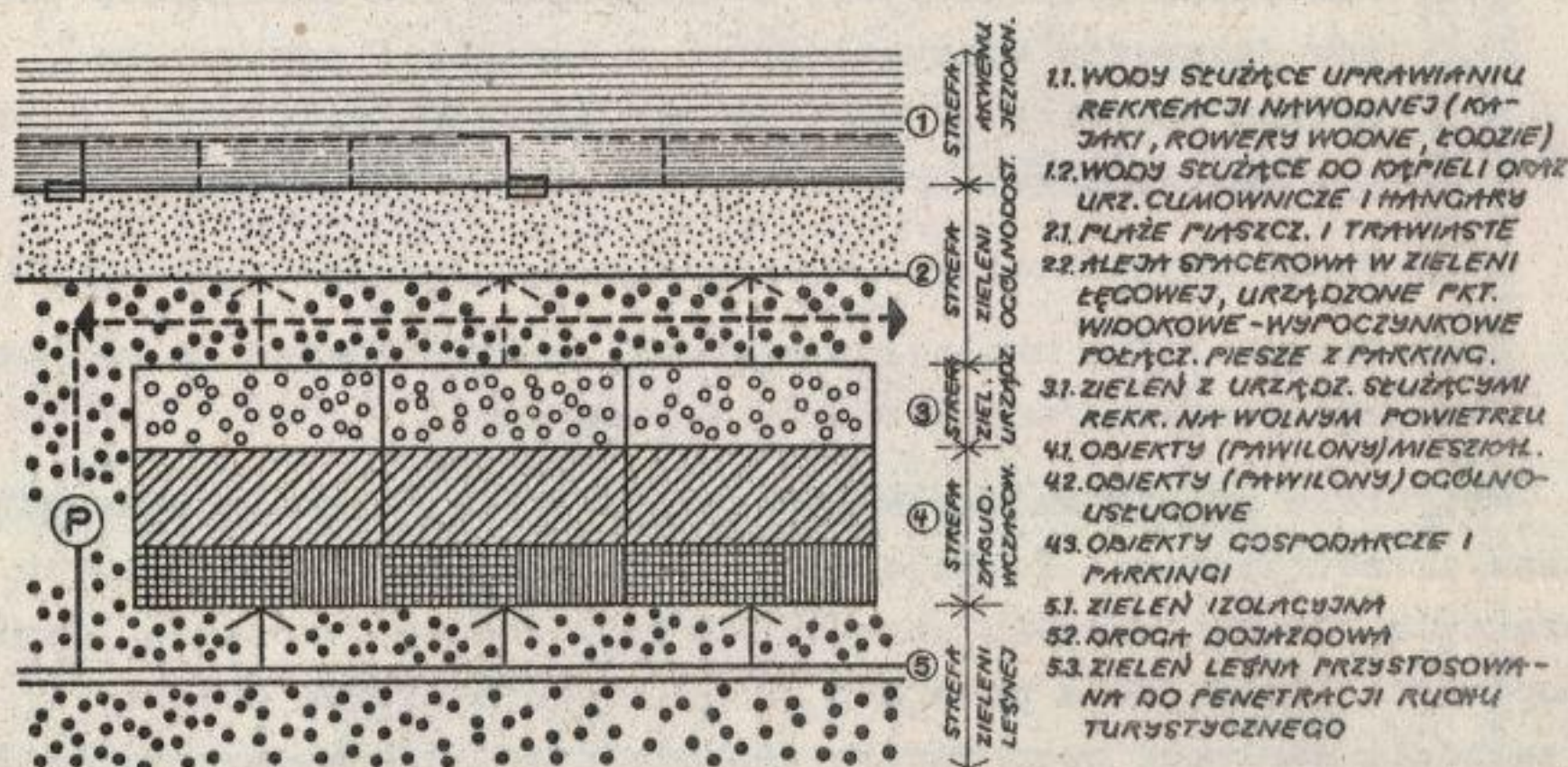
5.3. Zieleni leśna okalająca ośrodek, przystosowana do penetracji pieszej /wczasowiczów i pasantów/.

Wszystkie przedstawione warianty rozwiązań stanowią uporządkowane przestrzennie i funkcjonalnie wersje układów stosowanych w praktyce. Postulowane tu strefowe układy zagospodarowania można poprawić eliminując z programu budowlanego niektóre obiekty i urządzenia zaplecza gospodarczo-technicznego, jak magazyny, kotłownię c.o., osadniki, lokalne ujęcia wody itd. Realizacja ośrodka wczasowego przy zastosowaniu skojarzonego systemu wspólnych urządzeń zasilających /energia elektryczna, ciepło, woda, odbiór i oczyszczanie ścieków/ jest całkowicie możliwa i w pełni zasadna. Przewycięzenie występujących trudności realizacyjnych musi zatem nastąpić przez doskonalenie nie tyle urządzeń technicznych, co organizacyjnego systemu finansowania inwestycji i zarządzania oddanymi do eksploatacji obiektami. Schemat układu wg takiego wariantu przedstawiono na rysunku 19, ilustrując dodatkowo przykładem zrealizowanym wg projektu autora /rys. 20/.

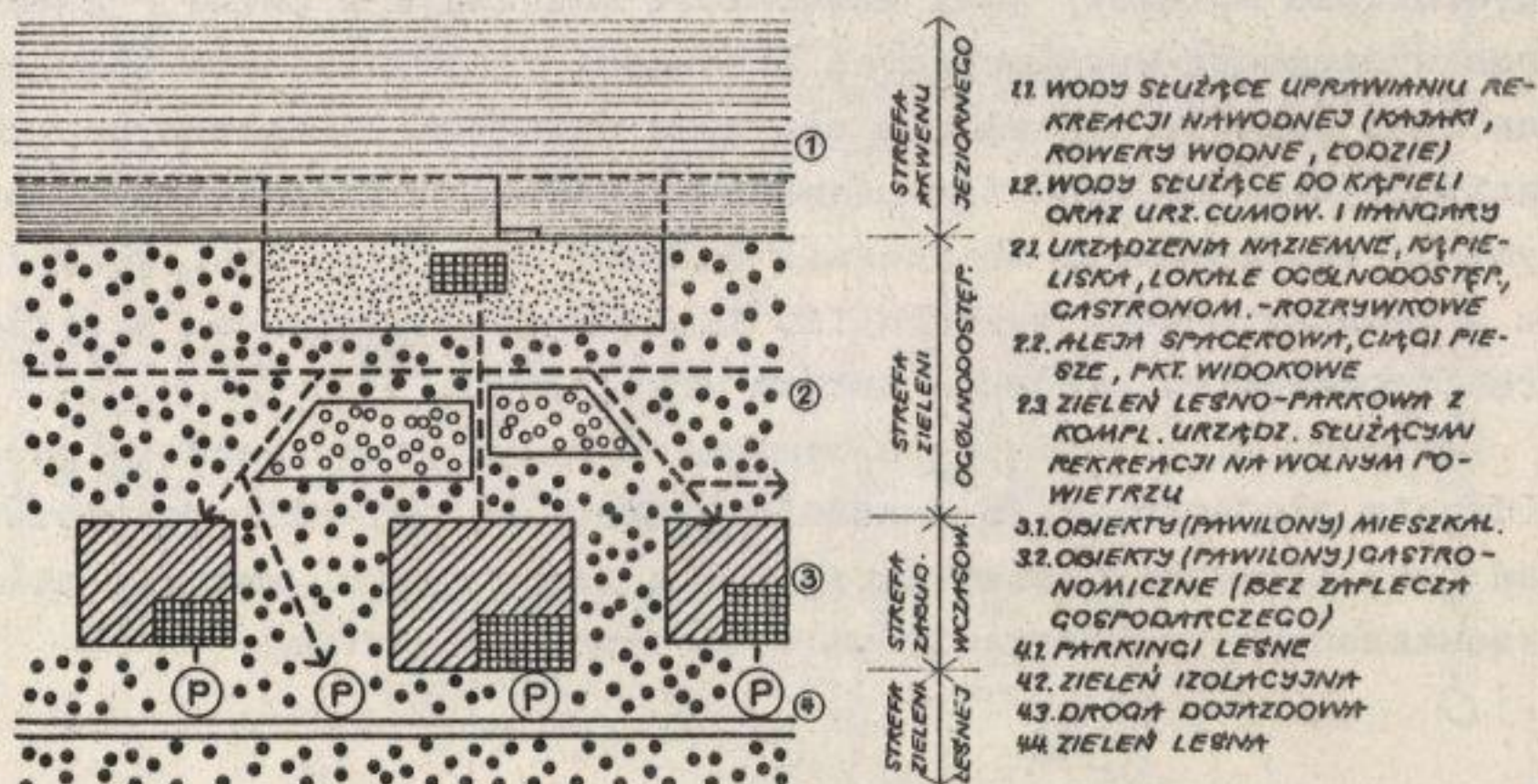
Ponieważ przewycięzenie wymienionych przy wariacie pierwszym i drugim trudności daje znacznie większy wybór możliwych rozwiązań projektowych, lepiej łączyć je z sugerowanym nowym układem przestrzennym, przedstawionym w wariacie czwartym.

SCHEMATY ZAGOSPODAROWANIA TURYSTYCZNEGO OBRZEŻY JEZIORA UKŁADY PRZYSZŁOŚCIOWE

C. ZALECANY WSPÓŁCZESNIE UKŁAD PRZESTRZENNY PRZYWODNEJ INFRASTRUKTURY WZĄSOWEJ - PAS WYODRĘBNIONYCH OGÓLNODOSTĘPNYCH TERENÓW ZIELONYCH WOKÓŁ JEZIORA

D. PROPONOWANY UKŁAD PRZYSZŁOŚCIOWY PRZYWODNEJ INFRA- STRUKTURY WZĄSOWEJ - OGÓLNODOSTĘPNE TERENY REKREACYJNE WOKÓŁ JEZIORA

PLAN ZAGOSPODAROW. PRZESTRZ. OSRODKA WYPOCZYNKOWEGO W ŁĘŻECZKACH

- A. ZESPÓŁ PAVILONÓW MIESZKALNYCH
- B. PAVILON GASTRONOMICZNY
- C. DOMEK KIEROWNIKÓW
- D. KAWIARNIA SEZONOWA
- E. AMFITEATR
- F. AMFITEATR (KINO LETNIE)
- G. SANITARIUM
- H. KORT TENISOWY
- I. BOISKO SIATKOWE
- K. NIEMOTOWISKO
- L. KAPIELISKO STRZEŻONE
- M. OŚCIEŻNIA PLAZA I KAPIELISKO
- N. PRZEBIERALNIA
- P. WYMIENNIK WODNY I SPRZĘT FIZYKALNY
- R. SZAMBO (OCZYSZCZALNIA)

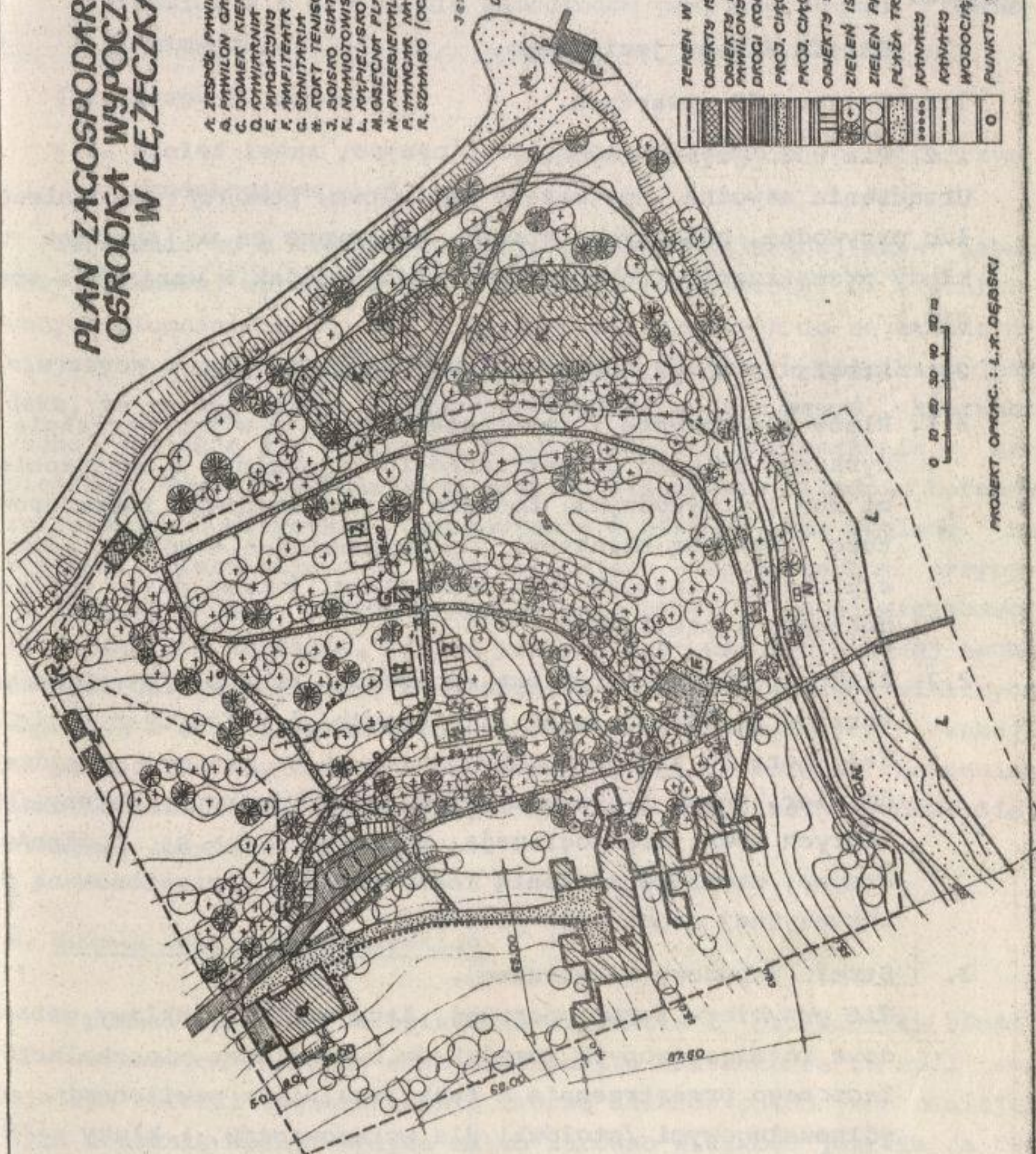
Jezioro
Czarzyńskie

TEREN W GRANICACH OROZOWYNI
OBIEKTY ISTNIEJĄCE, ADAPTOWANE
OBIEKTY PROJ.: PAVILONY MIESZKALNE,
PAWILON GASTR., AMFITEATR, PAVIL. SANITARNE
DROGI KOŁOWE, UMOCNIONE
PROJ. CIĄGI PIESZE O NAWIERZCHNI ULEPSZONEJ
PROJ. CIĄGI PIESZE O NAWIERZCHNI ŻWIROWEJ
OBIEKTY SPORT: KORTY TENIS, BOISKA DO SIATK.
ZIELEŃ ISTNIEJĄCA, ADAPTOWANA (WYSOKA)
ZIELEŃ PROJEKTOWANA
PLAZA TRAWIASTA, KAPIELISKO OZNAK.-STRZEŻ.
KANAŁY CIEPŁOCIĄGÓW
KANAŁY SANITARNE
WODOCIĄG (PRZENIES. WZDŁ. OD LOKALIZ. UJĘCIA)
PUNKTY ŚWIETLNE

0 10 20 30 40 50 m

PROJEKT OPRAC.: L. P. DEBISKI

Wariant IV: preferowany układ przyszłościowy przywodnej infrastruktury czasowej

Wariant ten z trudem możnaby określić jako strefowy. Teren wokół jeziora rzadko bowiem przybiera formę w miarę wyraźnie zarysowanych, koncentrycznie ułożonych jeden za drugim pasm, możliwych do odróżnienia wg sposobu użytkowania. Jedynie zatem dla utrzymania pełnej porównywalności między tym wariantem a omówionymi wcześniej zachowuje się podział strefowy. Strefy te będą następujące:

1. Strefa akwenu jeziornego.

1.1. Obszar wód otwartych.

1.2. Pas wód przybrzeżnych.

Urządzenia nawodne, np. baseny kąpielowe, pomosty cumownicze, lub przywodne, hangary na sprzęt, grupowane są we wspólne układy przestrzenno-funkcjonalne, podobnie jak w wariancie trzecim.

2. Strefa leśno-parkowej zieleni ogólnodostępnej.

2.1. Plaże piaszczyste i trawiaste występują w tym wariancie w wyraźnym związku przestrzenno-funkcjonalnym z urządzeniami na- i przywodnymi. Łącznie z posiłkującymi infrastrukturę naziemną obiektami gastronomiczno - rozrywkowymi, szatniami i urządzeniami sanitarnymi tworzą duże, ogólnodostępne kąpieliska.

2.2. Aleja spacerowa przebiega swobodnie, na ogół stycznie do terenów plażowych /plaż trawiastych/ i położonych w głębi łądu terenów zielonych, wyposażonych w zestawy urządzeń do gier, zabaw i sportów na wolnym powietrzu. Tereny, o których mowa, nie podlegają wygrodzeniu - są ogólnodostępne, otoczone zielenią leśno-parkową przystosowaną do intensywnej penetracji pieszej.

3. Strefa zabudowy mieszkalnej.

Nie przybiera formy pasmowej, lecz stanowi enklawy gniazdowe rozmieszczonych kompleksów budownictwa mieszkalnego, łączonego przestrzennie i funkcjonalnie z pawilonami ogólnousługowymi /stołówki dla wczasowiczów, kluby itp.

miejsca wzajemnych kontaktów i rekreacji w pomieszczeniach zamkniętych/. Brak zabudowy gospodarczo-technicznej, która usytuowana jest poza rozpatrywanymi terenami rekreacyjnymi /przykład zbliżonego do przedstawionej koncepcji rozwiązania przedstawiono wg dokumentacji opracowanej przez autora na rysunku 21/.

4. Strefa zieleni leśnej.

4.1. Pas zieleni izolacyjnej z parkingami dla samochodów wczasowiczów i osobno dla samochodów pasantów /gości jednodniowych/.

4.2. Droga dojazdowa.

4.3. Zieleni leśna /często o charakterze jedynie gospodarczym, produkcyjnym.

Założenie to w miejsce zwartej, pasmowo okalającej akwen zabudowy wczasowej wprowadza układ pozornie rozproszony, o zróżnicowanych długościach dojścia z terenów mieszkalnych do najatrakcyjniejszych terenów kąpieliskowych. Drugim ważnym wyróżnikiem jest fakt, że tereny zieleni leśno-parkowej są na tym samym kierunku ruchu, znajdują się bowiem na trasie: miejsce zamieszkania - kąpielisko. Trzecim wyróżnikiem jest udostępnienie całości terenów rekreacyjnych wszystkim wczasowiczom w ośrodku, bez względu na miejsce zamieszkania oraz - co ważniejsze - także osobom przybywającym na krótki, parogodzinny jedynie pobyt do danej miejscowości. Czwartym wreszcie, równie ważnym, jest usunięcie całej technologii gastronomicznej, zaopatrzenia w ciepło, energię elektryczną, wodę i zrzutu ścieków poza obręb terenów pobytowych. Funkcje te pełnić powinny wyodrębnione przestrzennie kompleksy komunalne lokalizowane dalej od akwenu, a możliwie najbliżej zabudowy mieszkalnej ludności osiadłej.

2. Modele ośrodków żeglarskich

W przeciwieństwie do opisanych w punkcie 1 przywodnych ośrodków wczasowych /wczasów stacjonarnych, o charakterze na ogół socjalnym/ośrodki żeglarskie nie tworzą układów pasmowych okalających zbiornik wodny. Wpływa na to zarówno wielkość jeziora /z re-

- ОПРЕДЕЛЕНИЕ. 4.1.1. ОБЪЕКТЫ

guły znacznie większego/, nad którym mogą być lokalizowane jak i wyraźnie punktowy sposób użytkowania terenu na styku wody z lądem. Zamiast linearnych plaż i kąpielisk występują tu pomosty i baseny cumownicze do postoju łodzi żaglowych. Także zabudowa naziemna ośrodka jest wyraźnie skoncentrowana wokół basenów cumowniczych i przyjmuje układ koncentryczny. W środku mieszczą się obiekty administracyjne i ogólno-usługowe /stołówka, klub-świetlica, kantina, czytelnia itp/, nieco bardziej ustronnie, w pobliżu wody - obiekty gospodarczo-techniczne jak hangary na łodzi, warsztaty naprawcze, slipy /wyciągi/. Obrzeżnie w stosunku do tak zagospodarowanego centrum założenia lokalizowane są obiekty mieszkalne /najczęściej pawilony lub indywidualne domki/. Jeszcze bardziej peryferyjnie położone są tereny zieleni rekreacyjnej z kompleksami urządzeń do rekreacji ruchowej na wolnym powietrzu. Od strony drogi doprowadzającej ruch kołowy z zewnątrz, w bezpośrednim sąsiedztwie wjazdu na teren ośrodka, powinien znajdować się zbiorowy, strzeżony parking dla samochodów gości ośrodka i osób odwiedzających. W zieleni po stronie odwiertnej, w pobliżu drogi dojazdowej /o ile konfiguracja pionowa terenu na to pozwala/ sytuować należy zbiornik na ścieki sanitarne /szczelny, przystosowany do wywożenia ścieków wozem asenizacyjnym w odstępach dwutygodniowych/.

Kojarzenie przestrzenne ośrodków w większe zespoły jest raczej niewskazane wskutek ograniczania w ten sposób zdolności manewrowych łodzi żaglowych na przyległym akwenie. Wskazane jest natomiast wiązanie funkcjonalne ośrodków żeglarskich z ośrodkami rozrządowo-zaopatrzeniowymi.

3. Modele nawodnych ośrodków czasowych

Związana z urbanizacją /w tym także trwałym osadnictwem czasowym/ degradacja środowiska przyrodniczego mobilizuje fachowców od spraw osadnictwa turystycznego do poszukiwania nowych, bardziej racjonalnych rozwiązań projektowych. Za najciekawszy, najbardziej przyszłościowy kierunek poszukiwań uważać można ten, który stwarza możliwość zmiennej lokalizacji całych ośrodków. Zna ne są dwa sposoby spełnienia tego postulatu - 1° przez realizację ośrodków naziemnych złożonych z ruchomych lub częściowo ruchomych

obiektów mieszkalnych^{1/} i 2° - przez realizację ośrodków nawodnych. Typ pierwszy znany jest na terenie naszego kraju, typ drugi u nas nie występuje. Zajmiemy się nim więc bardziej szczegółowo.

Ośrodek nawodny, mimo swej nazwy, zajmuje z reguły część terenu przybrzeżnego. W dużym uproszczeniu określić można, że :

1. część nawodną - tworzą jednostki mieszkalne o różnej pojemności, o wielu możliwych wariantach łączeń między sobą, skomunikowane z wybrzeżem pływającym ciągiem pieszym,
2. część naziemną - tworzą obiekty innego przeznaczenia niż mieszkalne, np. gastronomiczno-rekreacyjne, techniczno-gospodarskie, parkingi.

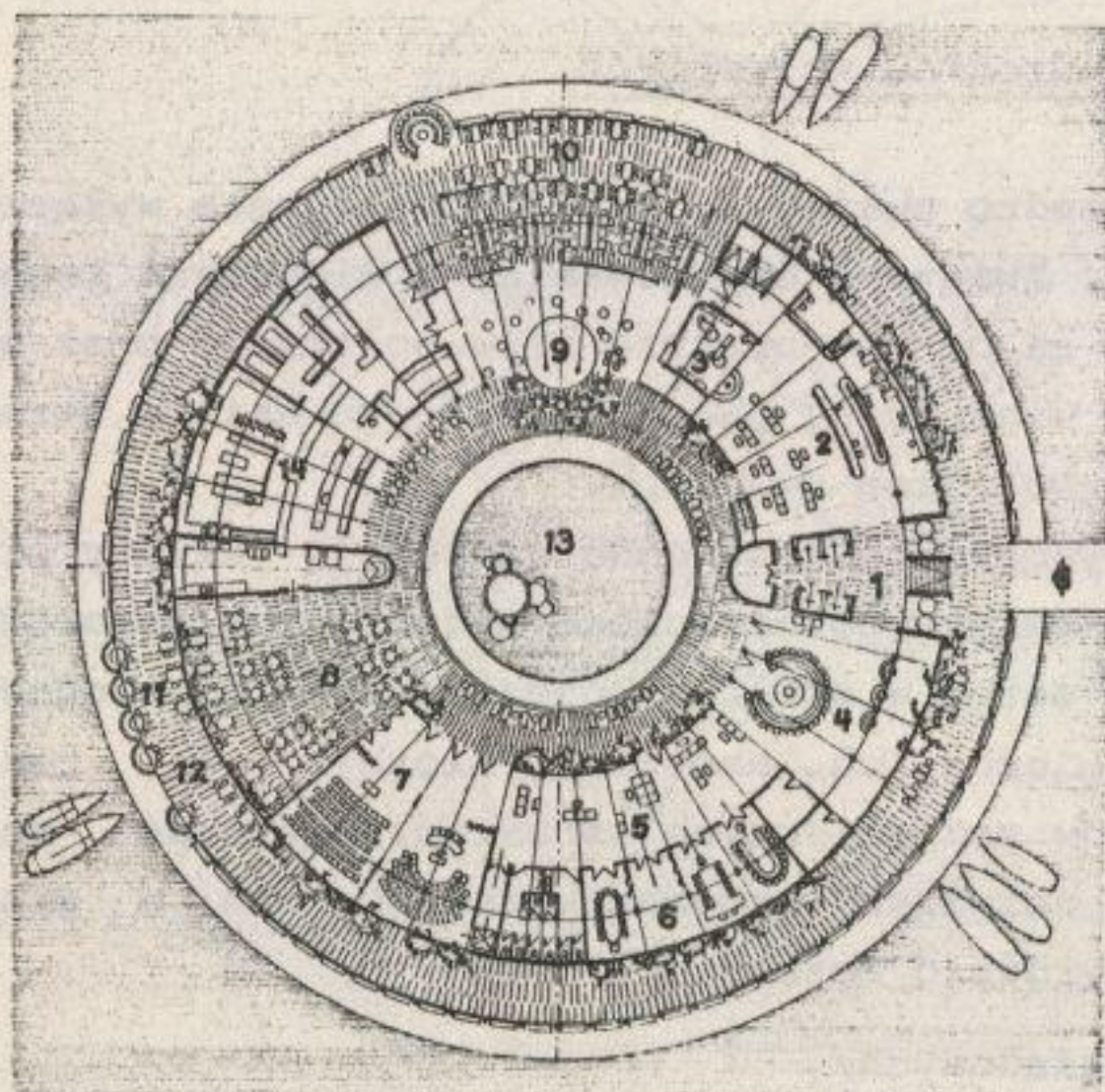
Dla ścisłości wyjaśnić trzeba, że układ, o którym mowa, nie występuje w przypadku obiektów typu boatel, tj. hotel pływający, do którego z lądu doprowadza się wodociąg, kanalizację, i instalację centralnego ogrzewania, elektroenergetyczną, oświetleniową i telekomunikacyjną. Obiekty takie nie tworzą odrębnych ośrodków, lecz zasilają infrastrukturę turystyczną tradycyjnych jednostek osiedleńczych, głównie większych miast. Prawidłowe ich użytkowania wymaga podłączenia do komunalnych sieci przesyłowych, a ponadto umocnionego nabrzeża, na którym lokalizuje się parking dla samochodów gości /przykład boatelu zakotwiczonego na Nilu w Kairze /patrz rys. 22/.

Wracając do omawianego układu - ośrodki nawodne mają wyraźnie sezonowy charakter. Cała pływająca część mieszkalna wraz z pomostami komunikacyjnymi służącymi także jako konstrukcja nośna dla przewodów wodociągowo-kanalizacyjnych, oświetleniowych i telekomunikacyjnych /w rozwiązaniach o wysokim standardzie wyposażenia/ po zamknięciu sezonu letniego jest na ogół demontowana i usuwana na ląd. Liczyć się zatem trzeba z koniecznością posiadania odpowiedniego sprzętu transportowego, jak również z zabezpieczeniem odpowiedniej powierzchni składowej /magazynów/. Obiekty gastronomiczne w takich ośrodkach są najczęściej lokalizowane na lądzie w postaci prefabrykowanych, lekkich pawilonów. Można wszak-

^{1/} Omówione szerzej w rozdziale IV.

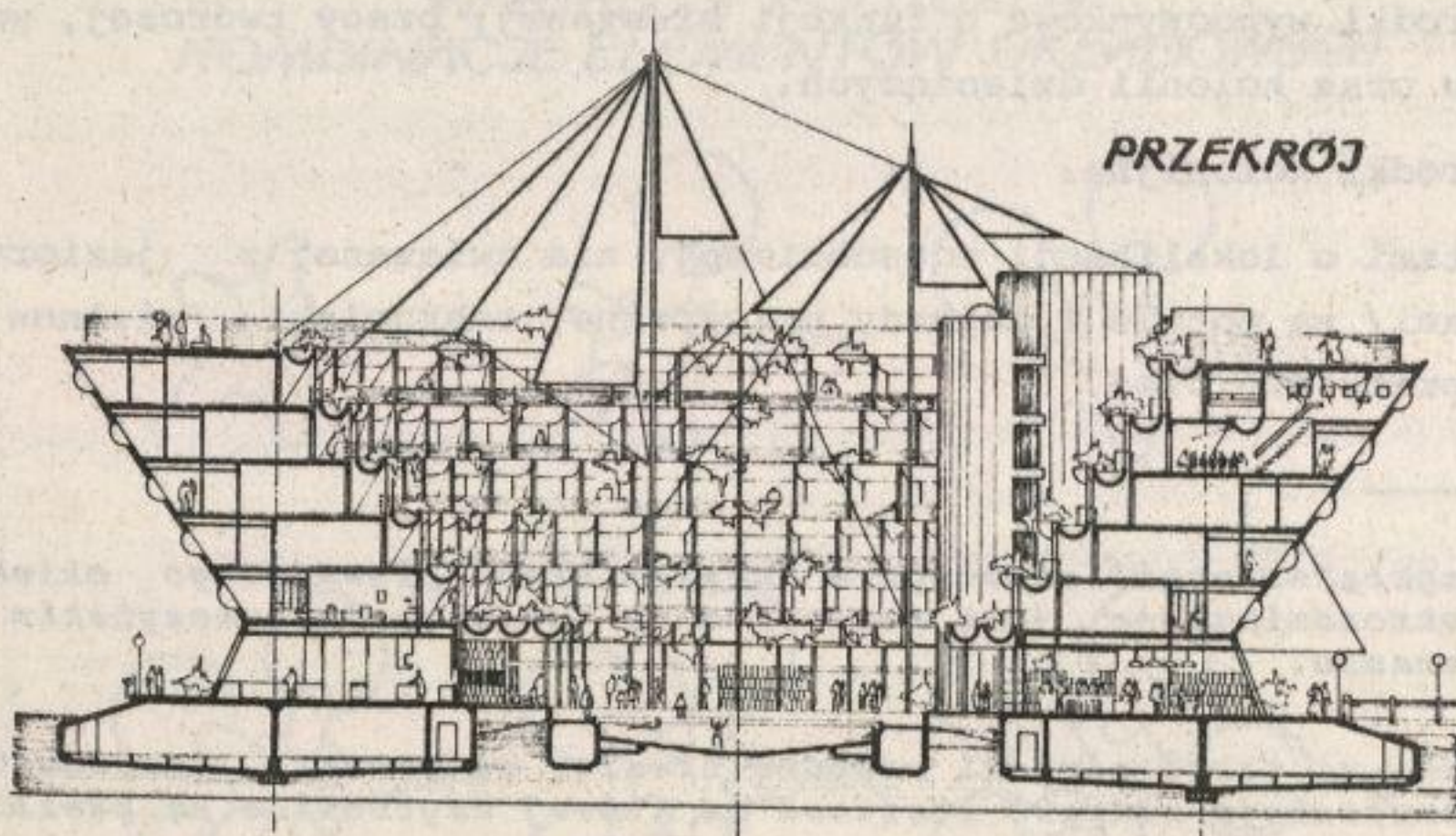
BOATEL (HOTEL PŁYWAJĄCY)

PRZYKŁAD ROZWIĄZANIA PROJEKTOWEGO Z TERENU KAIRU

RZUT PARTERU

1. REPREZENTACYJNY HALL WEJŚCIOWY
2. HALL RECEPCYJNY
3. KIOSK
4. BAR
5. HALL WYSTAWOWY
6. SALE KONFERENCYJNE
7. SALE KONGRESOWE
8. SALA BANKIETOWA
9. KLUB NOCNY
10. RESTAURACJA REGION.
11. KAWIARNIA NA TARASIE
12. TARAS SPACEROWY
13. BASEN KĄPIELOWY (PŁYWAŁNIA)
14. ZESPÓŁ POMIESZCZEŃ ZAPLECZA KUCHENNEGO

PRZEKRÓJ

że rozwiązywać je inaczej np. w postaci obiektów pływających^{1/}.

W sumie, mimo pewnych aktualnie stwierdzanych niedogodności eksploatacyjnych, uważać można że rozwiązania nawodne, ze względu na znikomą ingerencję człowieka w teren, będą w przyszłości coraz szerzej stosowane /przykład rozwiązania ideowego na rys. 23/.^{2/}

4. Modele śródleśnych ośrodków czasowych

Ośrodki tego typu trudno uważać za charakterystyczne wyłącznie dla strefy pojeziernej. Związane usytuowaniem z większymi kompleksami leśnymi występują na całym obszarze niżu polskiego oraz strefy wyżynnej. Jednak ze względu na częstsze występowanie w strefie pojeziernej zostaną tu pokrótce omówione.

Ośrodki śródleśne wykorzystują na cele rekreacji walory przyrodnicze i klimatyczne terenu pozbawionego naturalnych zbiorników wodnych. Intensyfikują zatem w strefie pojeziernej sieć wiodących ośrodków przywodnych. Liczba ich, aktualnie niezbyt duża, będzie w miarę ubywania terenów nadjeziernych wzrastać. Wzrastać także będzie liczba rodzajów rozwiązań programowych. Obecnie w grupie ośrodków śródleśnych wyróżnić możemy :

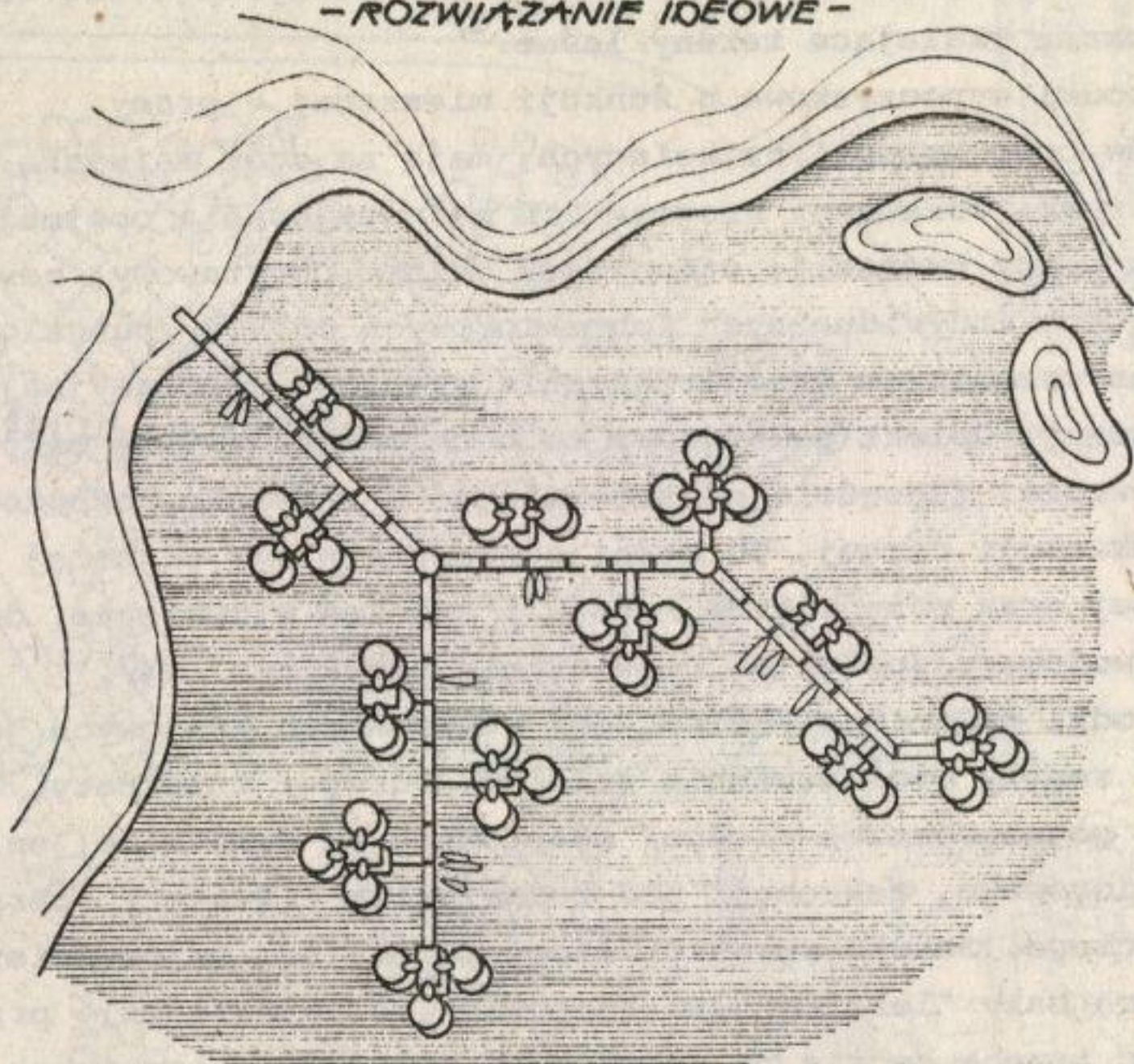
- ośrodki czasów /zakładowych/,
- ośrodki wypoczynkowe o funkcji mieszanej: pracy twórczej, czasów oraz kolonii dziecięcych,
- ośrodki kolonijne.

Obiektami o lokalizacji odosobnionej, nie związanej z jeziorami /rzekami/ są motele i zajazdy przydrożne, schroniska nizinne i domy pracy twórczej.

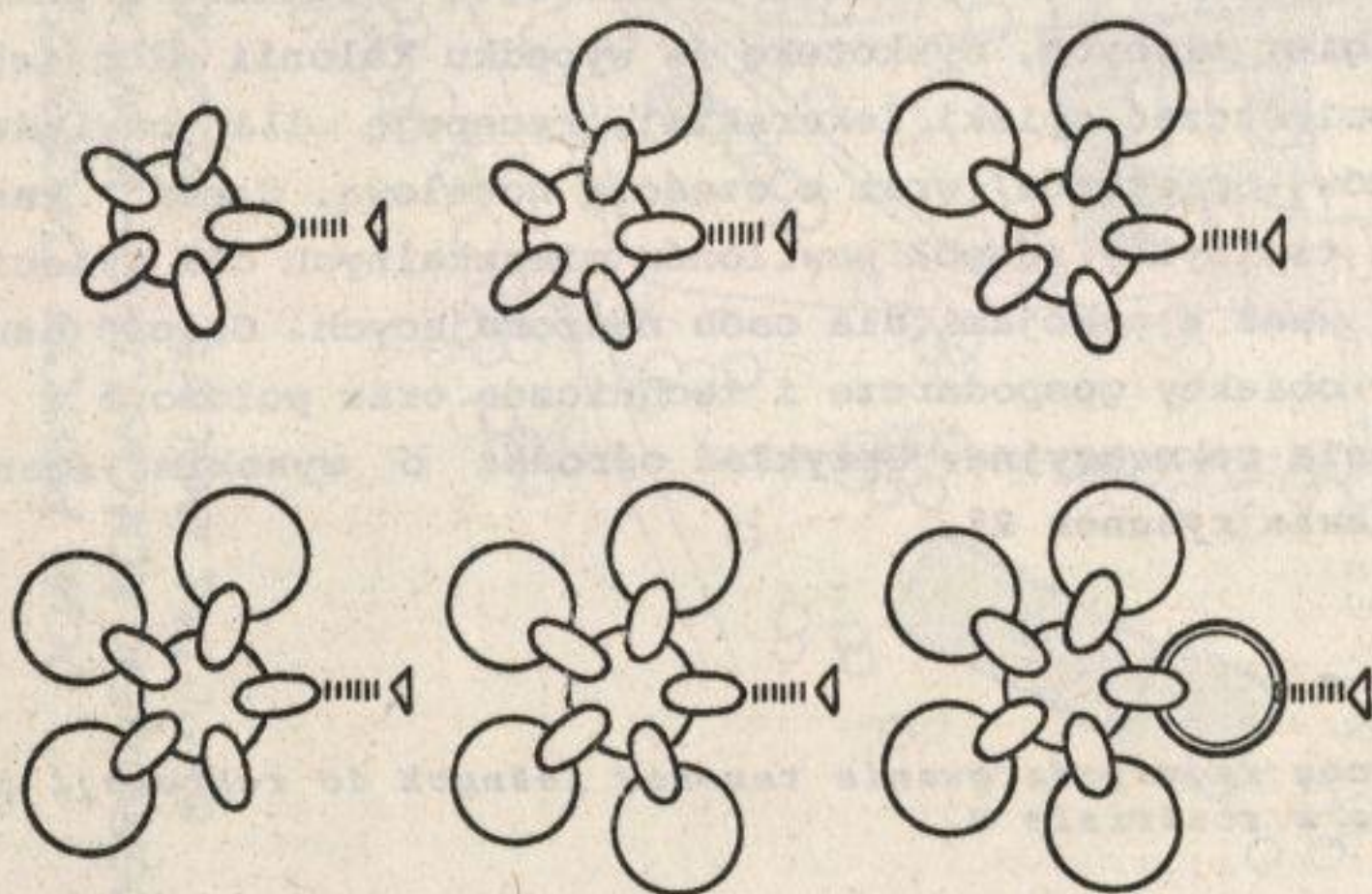
^{1/} Przykładem zrealizowanego w naszym kraju pływającego obiektu gastronomicznego jest kawiarnia na jeziorze Strzeszyńskim w Poznaniu.

^{2/} Znane są także ośrodki nawodne trwałe na gruncie posadowione /konstrukcja słupowo-rusztowa na której usytuowane są pawilony lub domki mieszkalne i innego przeznaczenia. Rozwiązań tych ze względu na ich stabilny charakter nie uważa się za stosowne w dalszej przyszłości.

SYTUACJA WZASOWEGO OSRODKA NAWODNEGO - ROZWIĄZANIE IDEOWE -

WARIANTY POŁĄCZEŃ- KOMBINACJE ELEMENTÓW SKŁADOWYCH

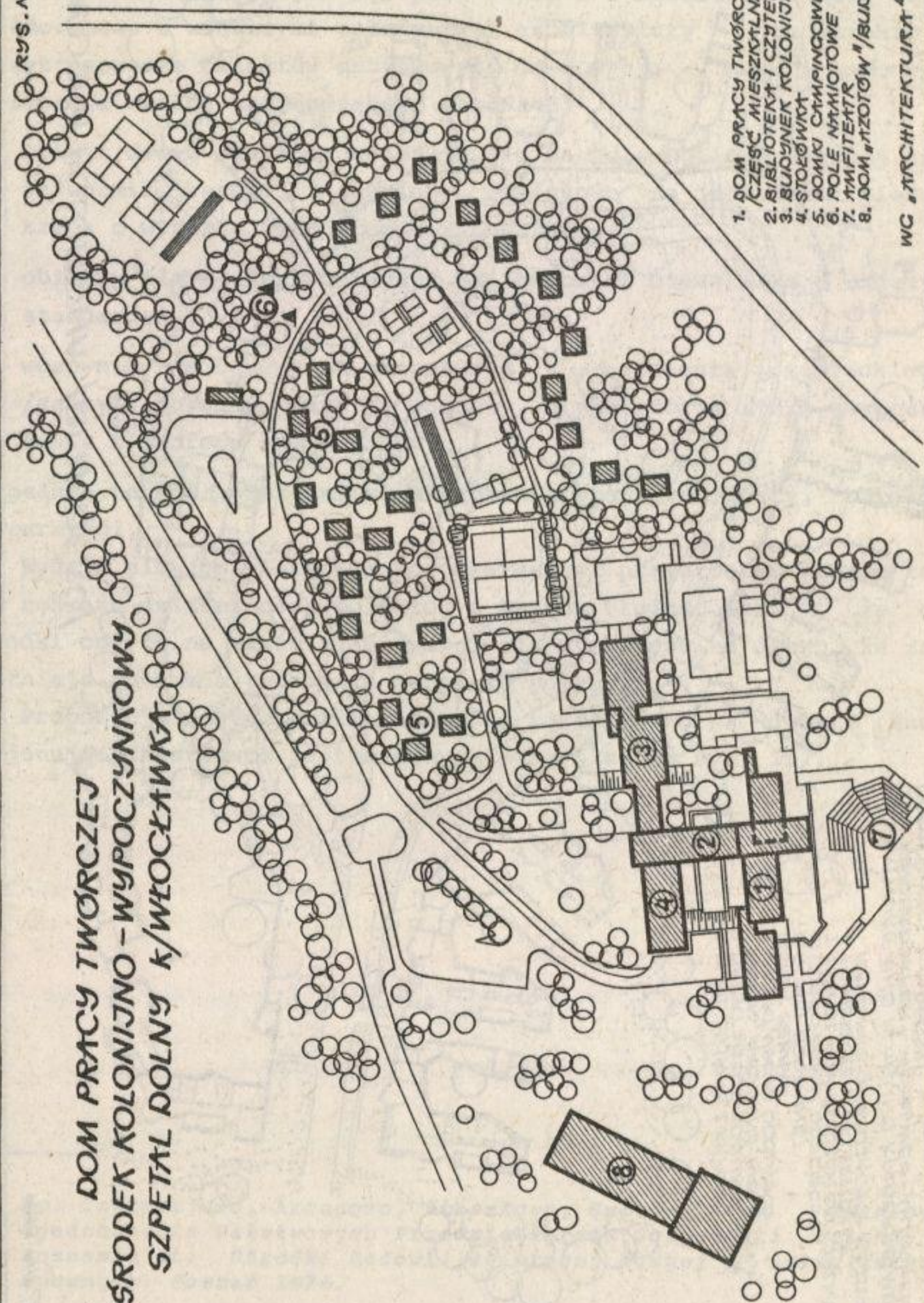
Ośrodki wczasowe /zakładowe/ sposobem zainwestowania zbliżone są do ośrodków przywodnych. Jedyną różnicą jest brak kąpielisk. Zamiast nich jako tereny rekreacyjne wykorzystuje się odpowiednio adaptowane okalające tereny leśne.^{1/}

Ośrodki wypoczynkowe o funkcji mieszanej - pracy twórczej wczasów oraz kolonii dziecięcych, mają na ogół mniejszą pojemność niż ośrodki wczasowe. Program ich zainwestowania obejmuje z reguły dom pracy twórczej, stanowiący obiekt podstawowy, zespół towarzyszących indywidualnych lub zbiorowych domków /bungalowów/ kolonijno-wczasowych oraz urządzenia sportowo-rekreacyjne w zieleni urządzonej. Obiekt podstawowy to hotelowiec, zwykle całorocznego użytkowania, z częścią gastronomiczną i znacznie rozbudowaną częścią rekreacji cichej, po pełni sezonu letniego służącej do pracy twórczej oraz różnorodnych kursów i szkoleń w zakresie doskonalenia zawodowego /przykład rozwiązania patrz rys. 24/.

Ośrodki kolonijne /dziecięce/ w warunkach krajowych wykorzystują z reguły pomieszczenia szkolne, bursy i internaty, trwałe obiekty pogospodarcze /rolne/ adaptowane na świetlice, sale żywienia zbiorowego, rekreacji pod zadaszeniem i kwatery personelu opiekuńczego. Zakwaterowanie dzieci ma miejsce najczęściej w obiektach bazy "lekkiej" lub namiotach. W najbliższej przyszłości przejść trzeba będzie na realizację ośrodków kolonijnych także w bazie "ciężkiej", w obiektach trwałych. Program takiego nowo projektowanego ośrodka obejmować powinien zespół obiektów ogólnousługowych jak: sale żywienia zbiorowego, świetlice i pomieszczenia do gier cichych, dyskotekę /w wypadku kolonii młodzieży/, zespół pomieszczeń opieki lekarskiej, recepcję dla odwiedzających /rodziców, opiekunów/ wraz z częścią hotelową. Część zasadniczą ośrodka tworzyłby zespół pawilonów mieszkalnych dla dzieci /młodzieży/ wraz z pokojami dla osób nadzorujących. Całość uzupełniać powinny obiekty gospodarcze i techniczne oraz położone w zieleni urządzenia rekreacyjne. Przykład ośrodka o wysokim standardzie przedstawia rysunek 25.

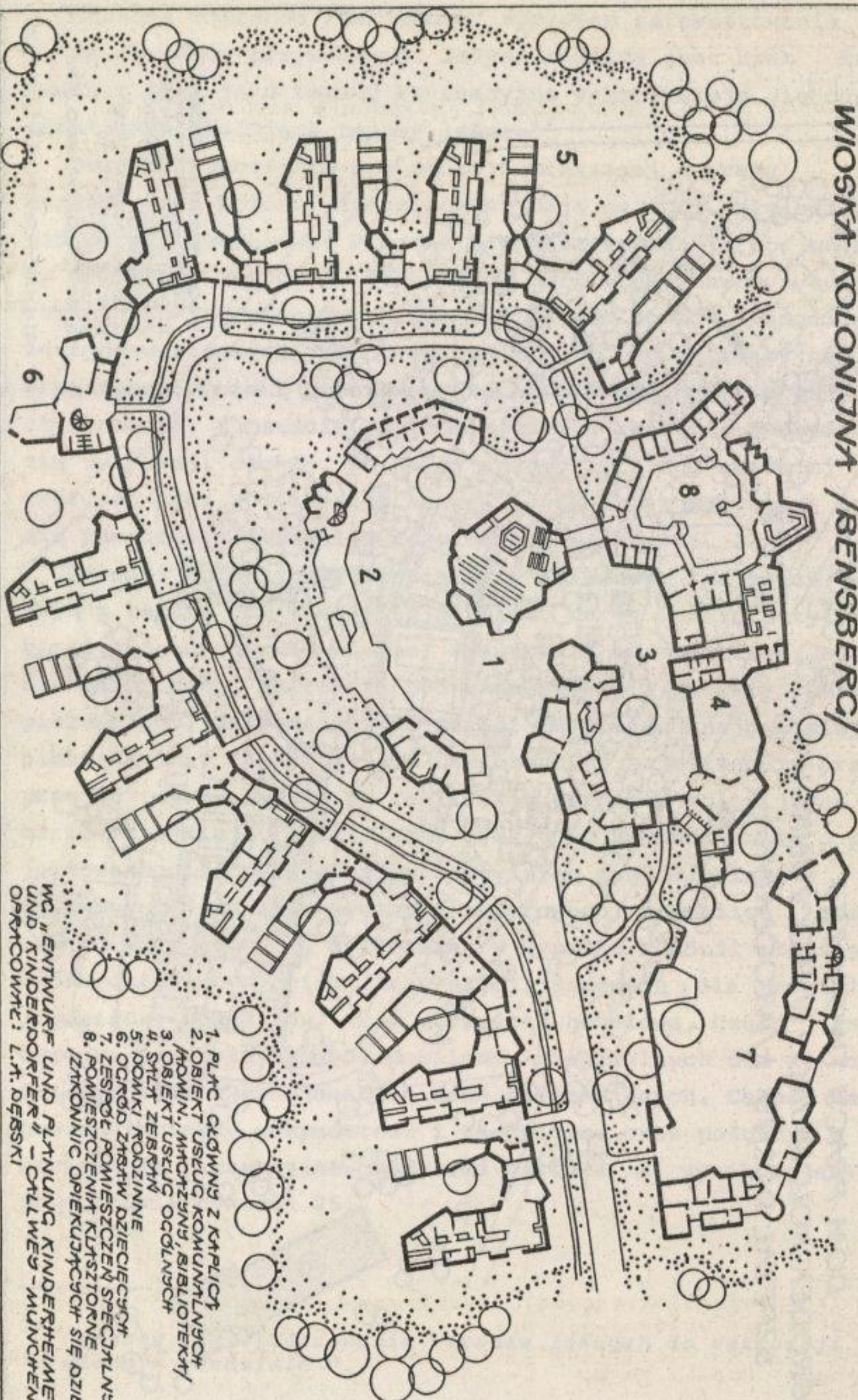
^{1/} Sposoby zagospodarowania terenów leśnych do rekreacji przedstawiono w rozdziale V.

DOM PRACY TWÓRCZEJ
I OŚRODEK KOLONIJNO - WYPOCZYNKOWY
SZPITAL DOLNY K/WŁOCŁAWKA

1. DOM PRACY TWÓRCZEJ / CZĘŚĆ MIESZKANIA /
2. BIBLIOTEKA I CZYTELNIĄ
3. BUDYNEK KOLONIJNY
4. STOKÓWKA
5. DOMKI CAMPINGOWE
6. POLE NAMIOTOWE
7. AMFITEATR
8. DOM „SZOŁDÓW” / BUD. ISTN. /

WIOSKA KOLONIJNA /BENSBERG/

1. PLAC GŁÓWNY Z KAPLICĄ
 2. OBIEKT USŁUG KOMUNALNYCH /DOMIN., MŁCZYSZY, BIBLIOTEKA/
 3. OBIEKT USŁUG OGÓLNYCH
 4. STYL ZEBRAŃ
 5. DOMKI RODZINNE
 6. OGRÓD ZŁĄT W DZIECIĘCYCH
 7. ZESPÓŁ POMIESZCZEŃ SPECJALNYCH
 8. POMIESZCZENIA KLASZTORNE /ZAKONNIC OPIEKUJĄCYCH SIĘ DZIEĆMI/
- WG "ENTWURF UND PLANUNG KINDERHEIME UND KINDERDORFER" - OTTLWEY - MÜNCHEN 73
OPRACOWAŁ: L.T. DĘBSKI

5. Modele ośrodków "wczasów w siodle"

W warunkach krajowych ośrodki "wczasów w siodle" wiążą się każdorazowo z większymi założeniami architektury podworskiej. Przystosowanie obiektów zabytkowych do nowych, innych potrzeb przebiega według następującego schematu:

- obiekt dworu /pałacu/ adaptuje się na cele ogólnodostępnej gastronomii, recepcji, na kluby, częściowo na jednostki mieszkalne o wysokim standardzie wyposażenia,
- obiekty dla służby /oficyny/ na jednostki mieszkalne o niższym standardzie,
- wozownie - w części na ekspozycje wyposażenia jeździeckiego /szory/, powozów /karety, wolanty, bryki, kocze itd/, wyposażenia i trofeów łowieckich.

Zupełnie nowymi obiektami są urządzenia sportowe /korty, boiska/ i parkingi.

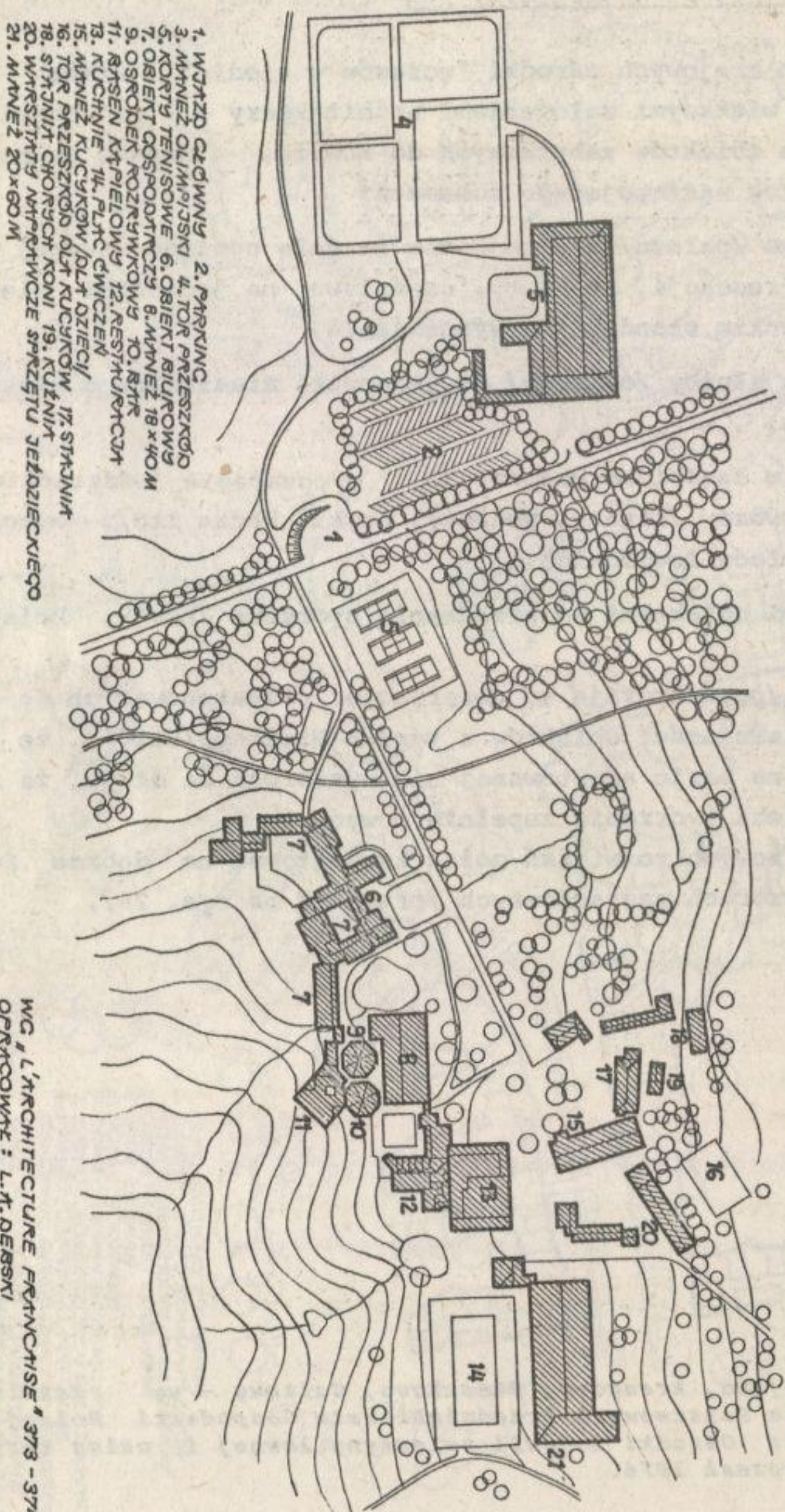
Wydaje się /potwierdzają to obserwacje przystosowanych do tego rodzaju działalności obiektów z terenu Wielkopolski^{1/}, że ośrodki oparte na bazie adaptowanej nie wystarczą na długo, że istnieje potrzeba tworzenia zupełnie nowych.

Propozycje nowych rozwiązań można kształtować na dobrze funkcjonujących wzorach zagranicznych /przykład na rys. 26/.

^{1/} Np. Czerniejewo, Arcugowo, Ptaszkowo, Gultowy - wg Katalogu Zjednoczenia Państwowych Przedsiębiorstw Gospodarki Rolnej w Poznaniu pt: Ośrodki hodowli zwierzyzny łownej i usług turystycznych. Poznań 1976.

OSRODEK WZIASOW W SIEDLE "POMPAPOUR" FRANCJA

/POJEMNOSC 400 OSOB , OBSZAR 60 HA/

1. WJAZD GLOWNY 2. PARKING
3. MAMEZ OLIMPIJSKI 4. TOR PRZESZKOD
5. KORTY TENISOWE 6. OBIEKT BIUROWY
7. OBIEKT GOSPODARCZY 8. MAMEZ 18x40M
9. OSRODEK ROZRYWKOWY 10. BATH
11. BASEN KAPIELOWY 12. RESTAURACJA
13. KUCHNIE 14. PLAC CZWIECH
15. MAMEZ KUCYKOW/DLA DZIECI
16. TOR PRZESZKOD DLA KUCYKOW 17. STACJA
18. STACJA CHOROBY KONI 19. KUCZNIA
20. WARSZTATY NARCIOWE SPRZETU JEZDZIECKIEGO
21. MAMEZ 20x60M

WG. L'ARCHITECTURE FRANCAISE 373 - 374/73
OPRACOWANIE: L. D. DEBSKI

R O Z D Z I A Ł I V

KIERUNKI PROJEKTOWANIA OBIEKTÓW WYPOCZYNKOWYCH STREFY POJEZIERNEJ

Przyjmując, że strefa pojezierna stanowić ma rezerwę terenu pod przyszłe budownictwo wczasowe, należy już teraz troszczyć się o jej ochronę. Jak jednak chronić tę strefę przed zbytnim zurbanizowaniem osadnictwem wczasowym, udostępniając ją zarazem rosnącej rzeszy turystów-wczasowiczów? Przy aktualnym stanie wiedzy technicznej można wskazać następujące kierunki rozwiązań projektowych.

1. Obiekty hotelarskie trwale związane z terenem

Ten kierunek uważać można za tradycyjny i równocześnie za najmniej zalecany ze względu na dość daleko niekiedy posuniętą ingerencję robót inżynierskich w środowiska przyrodnicze. Dlatego obiekty tego typu, zwłaszcza obiekty o konstrukcji murowej, lokalizowane być powinny w nawiązaniu do istniejącej sieci osadniczej, gdzie stanowiłyby uzupełnienie tkanki mieszkalnej małych miasteczek. Ze względu na istotne różnice lokalizacyjne i funkcjonalno-przestrzenne, wynikłe z zastosowań materiałowych, obiekty o konstrukcji murowej, "ciężkiej" i obiekty o konstrukcji "lekkiej" omówione zostaną odrębnie.

Obiekty hotelarskie o konstrukcji "ciężkiej"

Analiza rozwiązań projektowych wskazuje na istotne różnice w architekturze obiektów wewnątrz wymienionej grupy. Różnice te wynikają z wielu względów, ale najważniejszym jest rodzaj użytkowania. Z tego względu wyselekcjonowano następujące grupy rodzajowe:

- pensjonaty,
- "willowce"^{1/},
- domy wczasów pracowniczych,
- domy pracy twórczej,
- obiekty kolonijne,
- obiekty wypoczynkowe /w ośrodkach sportowo-rekreacyjnych/.

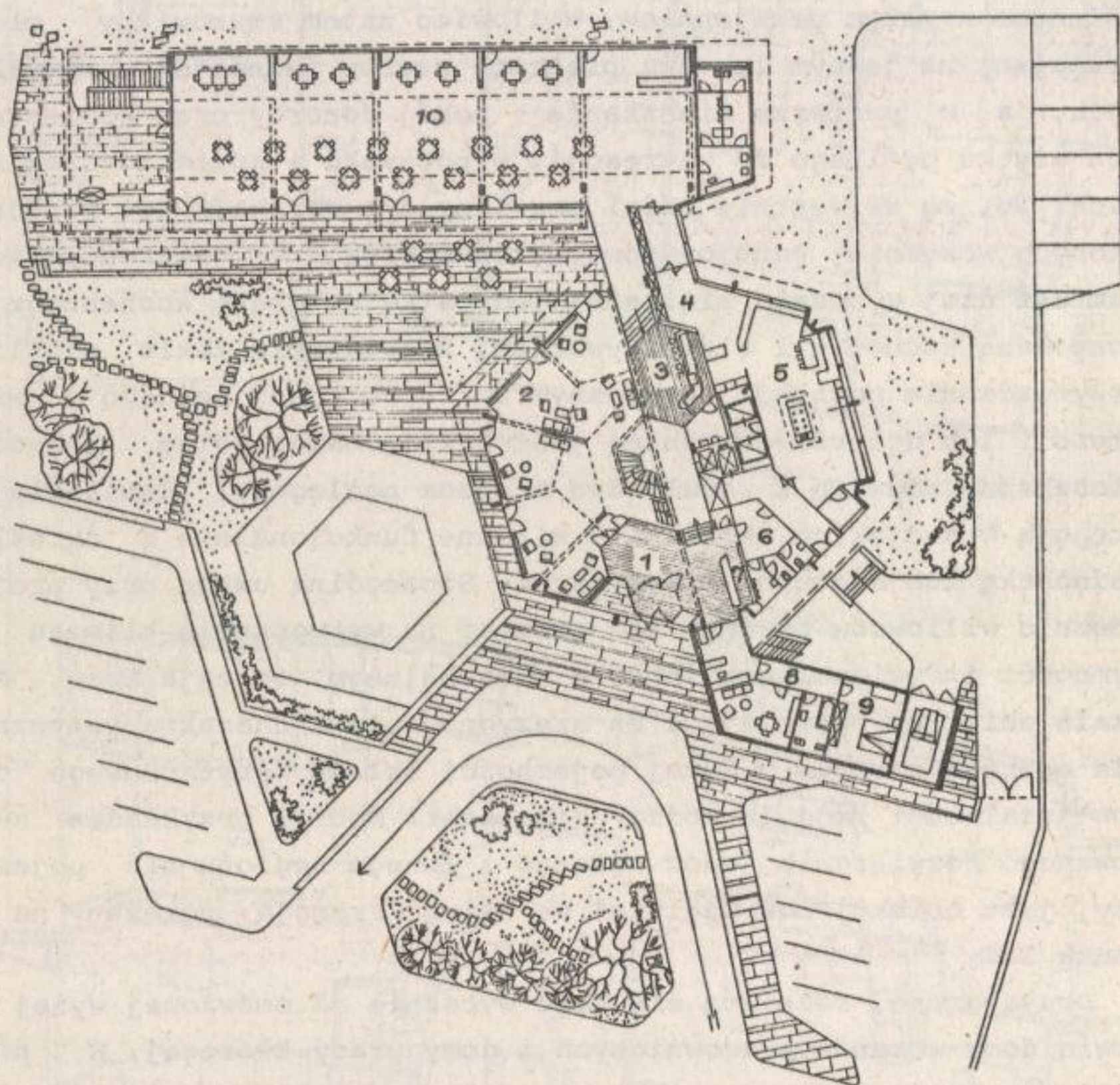
Pensjonaty i willowce są bardzo zbliżone sposobem użytkowania i, co za tym idzie, także rozwiązań architektonicznych. Różnice wynikają natomiast z faktu, że pierwsze świadczą usługi na podstawie umowy "o przyjęcie w gościnę", drugie na podstawie dzierżawy lub kupna. Inaczej - pierwsze są zakładami hotelarskimi, drugie - obiektami grupującymi "drugie mieszkania".

Pensjonaty, które nadają się do wprowadzania w strefie pojeziernej nie powinny mieć pojemności większej niż kilkadziesiąt miejsc noclegowych /na ogół 30 - 80/. Lokalizowane najczęściej w zabudowie o małej skali architektonicznej, w miasteczkach i ośrodkach przywodnych, powinny nawiązywać do otoczenia. Zamierzony efekt uzyskać można dzieląc bryłę obiektu na części wg podstawowego sposobu użytkowania np. na część mieszkalną, gastronomiczną i mieszkanie zarządzającego /kierownika zakładu, pełniącego równocześnie funkcję recepcjonisty/. Program użytkowy części mieszkalnej uwzględniać powinien zespół pomieszczeń do rozrywki i rekreacji. Najczęściej występują: pomieszczenie klubowe i pokój zabaw dla dzieci, łączone funkcjonalnie z hallem recepcyjnym /wejściowym/.

Charakterystycznym przykładem tego typu zabudowy jest pensjonat z San Felice Circeo /Włochy/ - patrz rys. 27.

^{1/} Nazwę dla tej grupy obiektów zaczerpnięto z pracy A. Ziemińskiego: *Stacje sportów zimowych w krajach alpejskich*, gdzie oznaczała ona wszakże wielkie obiekty budownictwa apartamentowego w górach.

PENSJONAT - SAN FELICE CIRCEO - WŁOCHY

RZUT PARTERU

1. HALL WEJŚCIOWY 2. POMIESZCZENIA REKREACYJNE 3. BAR
4. ROZDZIELNIA KELNERSKA 5. KUCHNIA 6. SANITARIA 7. RECEPCJA
8. POMIESZCZENIA ADMINISTRACYJNE 9. MIESZKANIE KIEROWNIKA
10. SALA KONSUMPCYJNA RESTAURACJI.

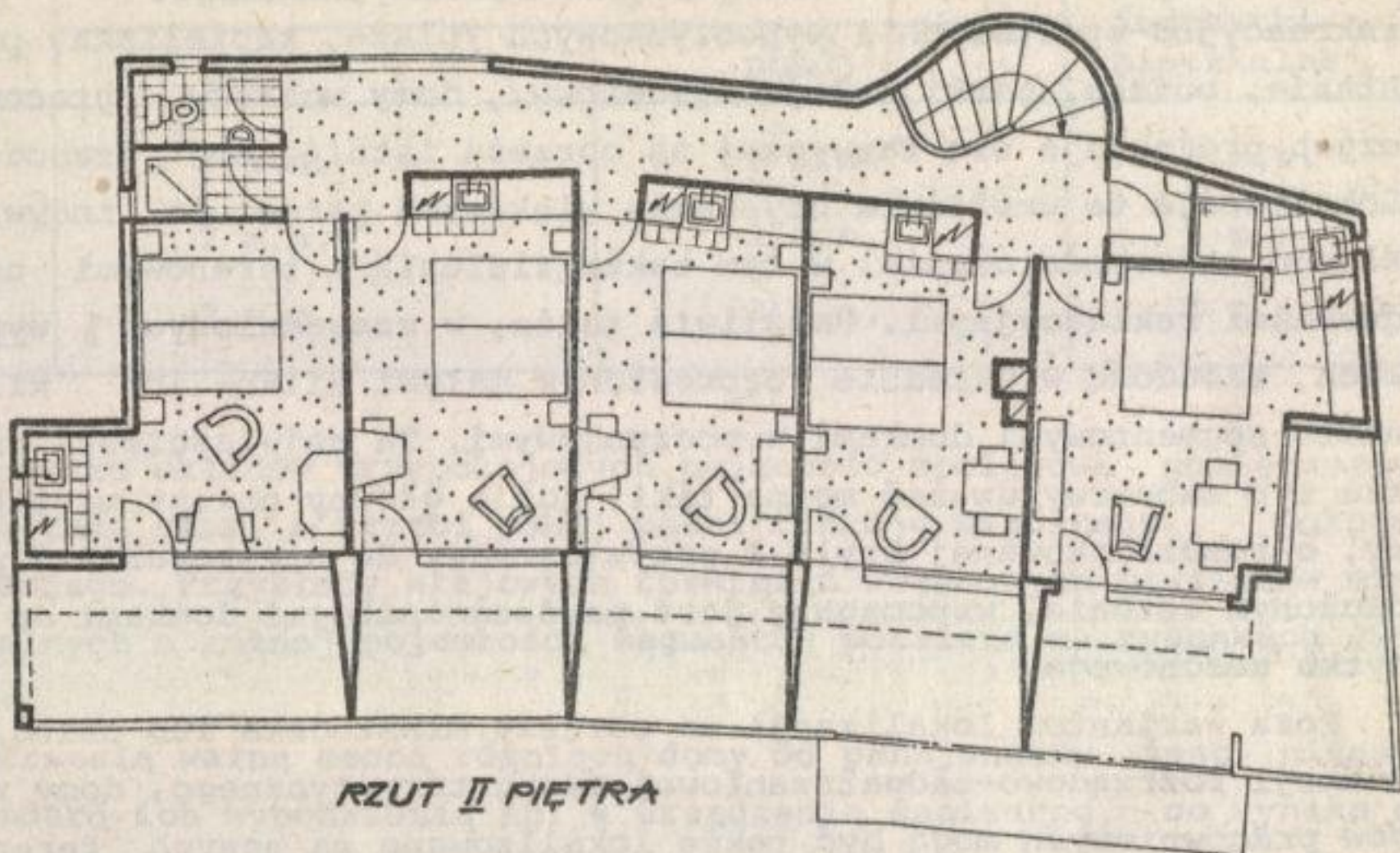
OPRACOWAŁ: LECH A. DĘBSKI

Willowce są to, jak już wyjaśniliśmy, obiekty grupujące tzw. drugie mieszkania. W przeciwieństwie do apartamentowców zlokalizowanych w górach lub nad morzem powinny być projektowane w bardzo małej skali. Mała skala ośrodków osadnictwa wczasowego w strefie pojeziernej, którą należy respektować w przyszłości, narzuca konieczność projektowania apartamentowców o małej pojemności. Stąd też dla tej grupy obiektów sugeruje się wprowadzenie odrębnej nazwy, nawiązującej do popularnych w latach trzydziestych "willi", stanowiących typ przejściowy pomiędzy domkiem jednorodzinnym a małym pensjonatem. Willowiec zatem stanowiłby obiekt grupujący na jednym lub dwu piętrach szereg jednostek mieszkalnych, a w parterze mieszkanie - pokój dozorczy oraz pomieszczenia użytku ogólnego do rekreacji, wypoczynku i kontaktów towarzyskich. To, co ewidentnie różni omawiany typ obiektów od przedstawionych wcześniej pensjonatów, to brak części gastronomicznej. Zamiast niej wyposaża się każdą jednostkę we wnękę kuchenną z zamontowaną kuchenką i zlewozmywakiem. Rozwiązanie takie umożliwia przyrządzanie posiłków we własnym zakresie przez każdego z właścicieli lub dzierżawców danej jednostki. Poszczególne jednostki mieszkalne miewają z reguły dwa miejsca noclegowe. Sanitaria występują w dwojakich układach - związane funkcjonalnie z określoną jednostką lub dostępne z korytarza. Szczególną uwagę przy projektowaniu willowców powinno się zwracać na wytworzenie klimatu intymności indywidualnego wnętrza mieszkalnego. Sprzyja temu mała skala obiektu, pozwalająca na zrezygnowanie z charakterystycznego dla apartamentowców o dużej pojemności układu korytarzowego oraz powtarzalności /modularności/ jednostek. Dobrym przykładem sugerowanego rozwiązania, choć wziętym z innego regionu niż pojezierne, jest obiekt "Las Caglias" we Flims /Francja/ pokazany na rysunku 28.

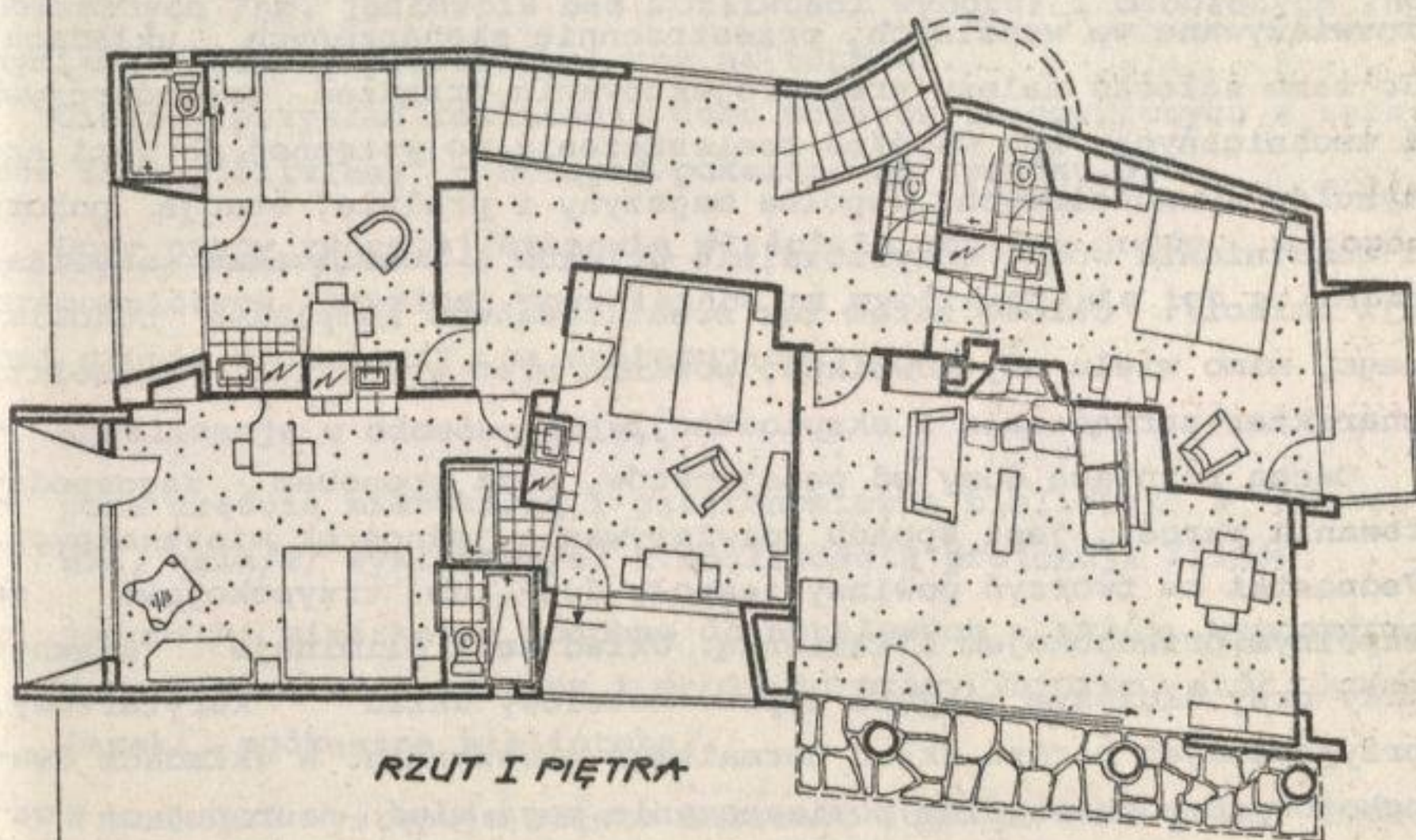
Drugą grupę, różniącą się dość wyraźnie od omówionej wyżej stanowią domy wczasów pracowniczych i domy pracy twórczej. W przeciwieństwie do ogólnodostępnych pensjonatów i "prywatnych" willowców są zakładami socjalnymi świadczącymi usługi wczasowe, wczasowo-sanatoryjne i wypoczynkowe.

Domy wczasów pracowniczych, które należałoby wprowadzać w strefie pojeziernej, powinny, podobnie jak pensjonaty, być rozwiązywane w stosunkowo małej skali. Sezonowy charakter ich użytkowania

*"LAS CAGLIAS" (FLIMS)
WILLOWIEC*

RZUT II PIĘTRA

RZUT I PIĘTRA

skłania do preferowania układów o rozczłonkowanej architektonicznie części mieszkalnej i wyraźnie przestrzennie wydzielonej części gastronomicznej, zazwyczaj w osobnym budynku. W przeciwieństwie do pensjonatów i willowców, lokalizowanych wśród istniejącej zabudowy miejskiej i korzystających z komunalnych urządzeń rekreacyjno-sportowych i wypoczynkowych /plaże, kąpieliska, przystanie, boiska, parki, aleje spacerowe/, domy wczasów pracowniczych projektuje się zazwyczaj na obrzeżu istniejącej zabudowy. Lokalizacja ta umożliwia uzyskanie większych parcel do indywidualnego zagospodarowania, w tym także zielenią i terenowymi urządzeniami rekreacyjnymi. Umożliwia także, w uzasadnionych wypadkach, zabudowę w układzie rozproszonym małymi kilku- lub kilkunasto-segmentowymi domkami wypoczynkowymi. Za najwłaściwszy wszakże typ zabudowy uważać można taki, gdzie główny obiekt mieszkalny, o rozczłonkowanej bryle i przystosowany do użytkowania w przedłużonym sezonie, wspomagany jest parosegmentowymi domkami do użytku sezonowego.

Poza wariantem lokalizacji na obrzeżu miasteczka lub osiedla o funkcji rozrządowo-zaopatrzeniowej ruchu turystycznego, domy wczasów pracowniczych mogą być także lokalizowane na nowych terenach tworząc ośrodki osadnictwa wczasowego. W takim wypadku towarzyszące im urządzenia rekreacyjne, rozrywkowe i sportowe powinny być rozwiązywane we wspólnych, przestrzennie skojarzonych układach. To samo zalecać należy przy projektowaniu urządzeń gospodarczych i technicznych /np. wspólne pomieszczenia do wstępnej obróbki artykułów żywnościowych, wspólne magazyny i pralnie, stacje poboru i uzdatniania wody, oczyszczalnie ścieków i rozwiązania utylizacji śmieci/. Całość zatem tak zrealizowanego kompleksu budowlanego, mimo wielu użytkowników, powinna mieć wyraźnie jednolity charakter zarządzania i eksploatacji.

Cechą różniącą domy od pensjonatów, poza sposobem zagospodarowania parcel, jest sposób rozwiązywania jednostek mieszkalnych. Jednostki te tworzyć powinny zespoły dwu- lub trzypokojowe ze wspólnym przedpokojem i łazienką. Układ taki eliminuje niezbyt miły przy dłuższym pobycie typowo hotelowy układ korytarzowy, przypominając bardzo układ normalnego mieszkania. W układach dwupokojowych poszczególne pomieszczenia mogą mieć następującą wariantową pojemność :

Wariantowa pojemność jednostek mieszkalnych
w domach wczasów pracowniczych

Lp	Pojemność poszczególnych pokoi		Pojemność jednostki mieszkalnej
	pokój 1	pokój 2	
1	1 m.n.	2 m.n.	3 m.n.
2	2 m.n.	2 m.n.	4 m.n.
3	2 m.n.	3 m.n.	5 m.n.

W wypadku układów trzypokojowych pojemność noclegowa pomieszczeń jest taka sama, a trzeci pokój pełni funkcję wspólnego pokoju dziennego. Przykłady krajowych rozwiązań wczasowych pawilonów mieszkalnych o różnej pojemności segmentów pokazano na rysunkach 29-30.

Trzecią ważną cechą różniącą domy od pensjonatów jest niższy standard ich wyposażenia np. w urządzenia sanitarne - co wynika z łączenia dwu pomieszczeń sypialnych w jednostkę mieszkalną - w meble i sprzęt ruchomy. Niższy jest także standard usług gastronomicznych /np. jadłospis bez możliwości wyboru/ i osobistych /np. wymiana bielizny pościelowej raz na turnus/.

Ciekawy przykład realizacji domu wczasów pracowniczych z terenów ZSRR /"Żilwinas" - Połaga/ pokazano na rysunku 31.

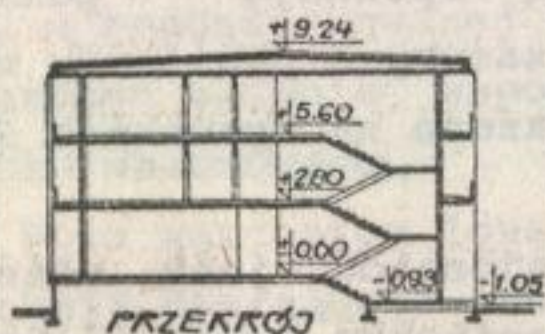
Domy pracy twórczej stanowią właściwie odmianę domów wczasów pracowniczych. Różnice, pozwalające na wyodrębnienie ich w osobnej grupie rodzajowej, są następujące:

- lokalizacja w odosobnieniu,
- poza częścią mieszkalną i gastronomiczną biblioteka z czytelnią, sala/e/ wykładowa/e/ z możliwością projekcji filmów,
- jednostki mieszkalne podobne do hotelowych - każda wyposażona w osobny węzeł sanitarny i meble do pracy /biurko, stół kreślarski, podręczna biblioteka/.

W praktyce występuje często łączenie funkcji domu pracy twórczej z typową funkcją wczasową. Widać to zwłaszcza w pełni sezonu

WZĄSOWE PAWILONY MIESZKALNE (UŻYTKOWANIA SEZONOWEGO)

SEGMENTY O ROZPIĘTOŚCI 600 m

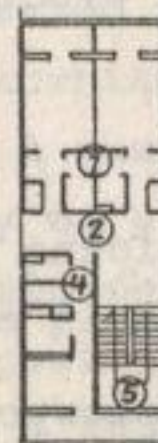
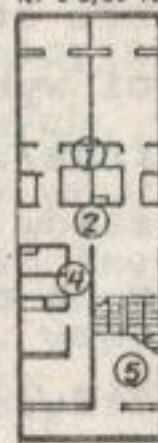
RZUT PIĘTRA TYPOWEGO

KF-5-1/69-70

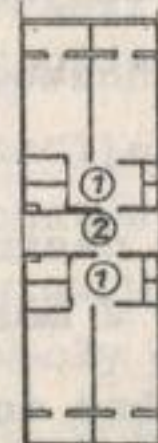
600

KF-5-2/69-70

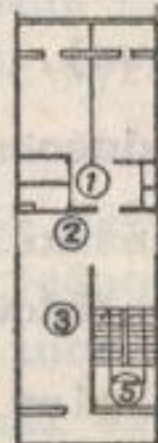
600

KF-5-3/69-70

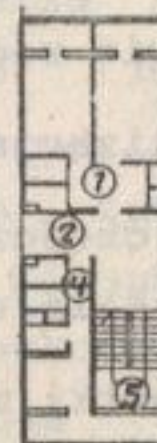
600

KF-5-4/69-70

600

KF-5-5/69-70

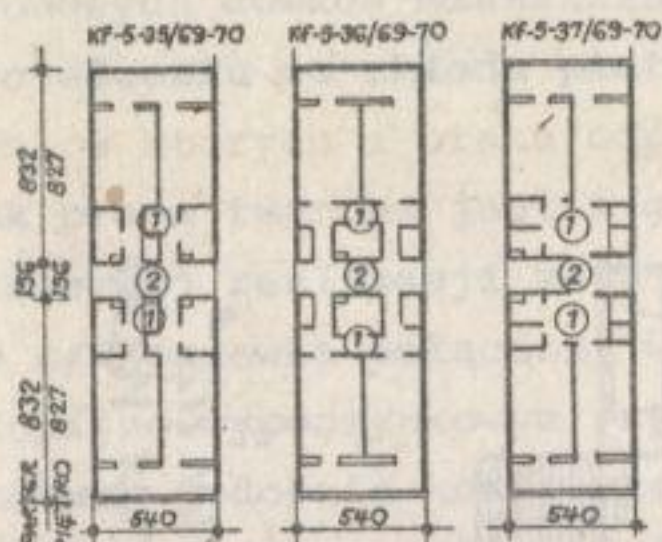
600

RZUT PIĘTRA TYPOWEGO

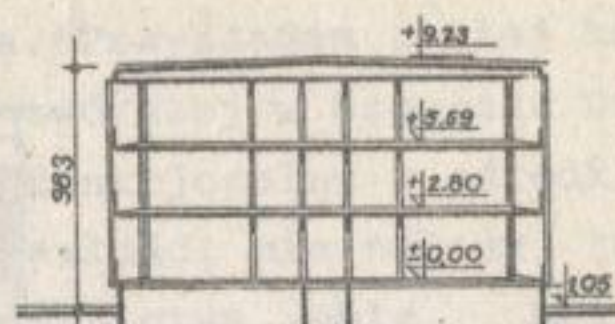
OZNACZENIA:

1. ZESPÓŁ MIESZKALNY
2. KORYTARZ KOMUNIKACYJNY
3. ANEKS REKREACYJNY
4. ZESPÓŁ GOSPODARCZY
5. KLATKA SCHODOWA

SEGMENTY O ROZPIĘTOŚCI 5.40 m

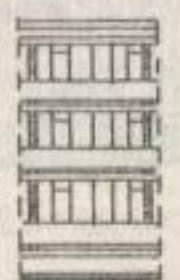
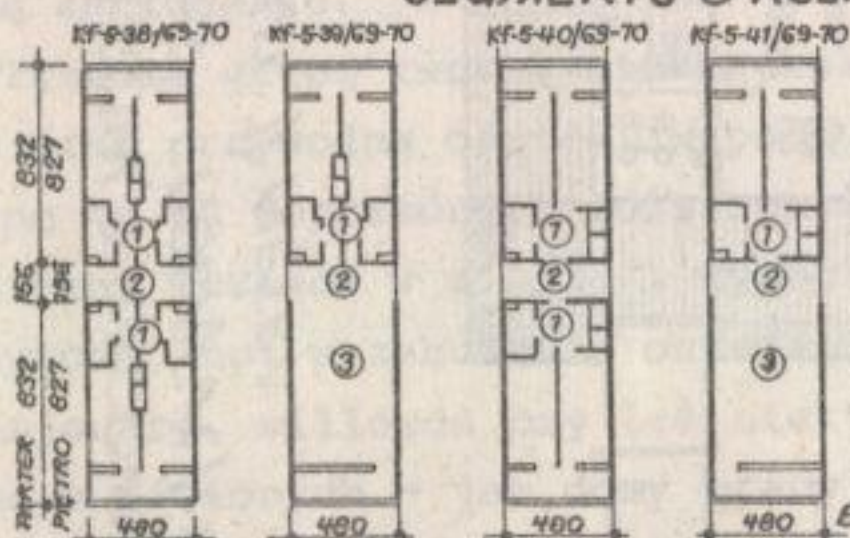
ELEWACJA

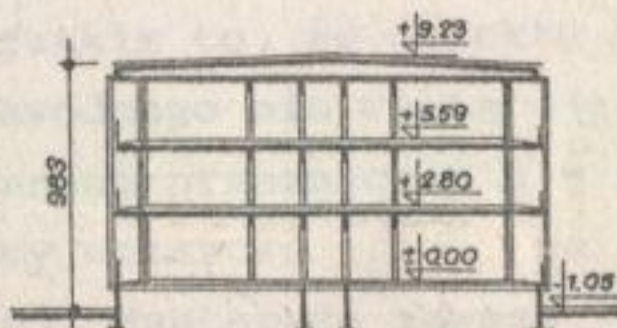
PRZEMKÓJ

RZUT PARTERU I PIĘTRA TYPOWEGO

SEGMENTY O ROZPIĘTOŚCI 4.80 m

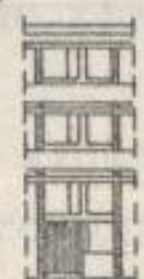
ELEWACJA

PRZEMKÓJ

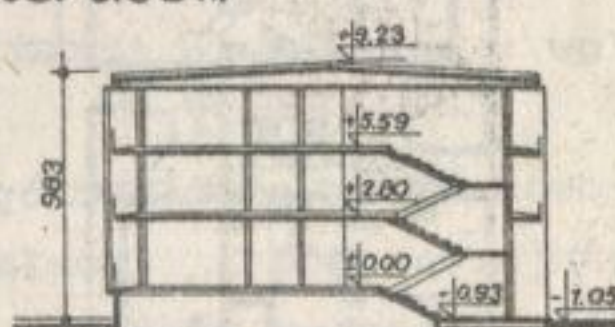
RZUT PARTERU I PIĘTRA TYPOWEGO

SEGMENTY O ROZPIĘTOŚCI 3.00 m

ELEWACJA

RZUT PARTERU

PRZEMKÓJ

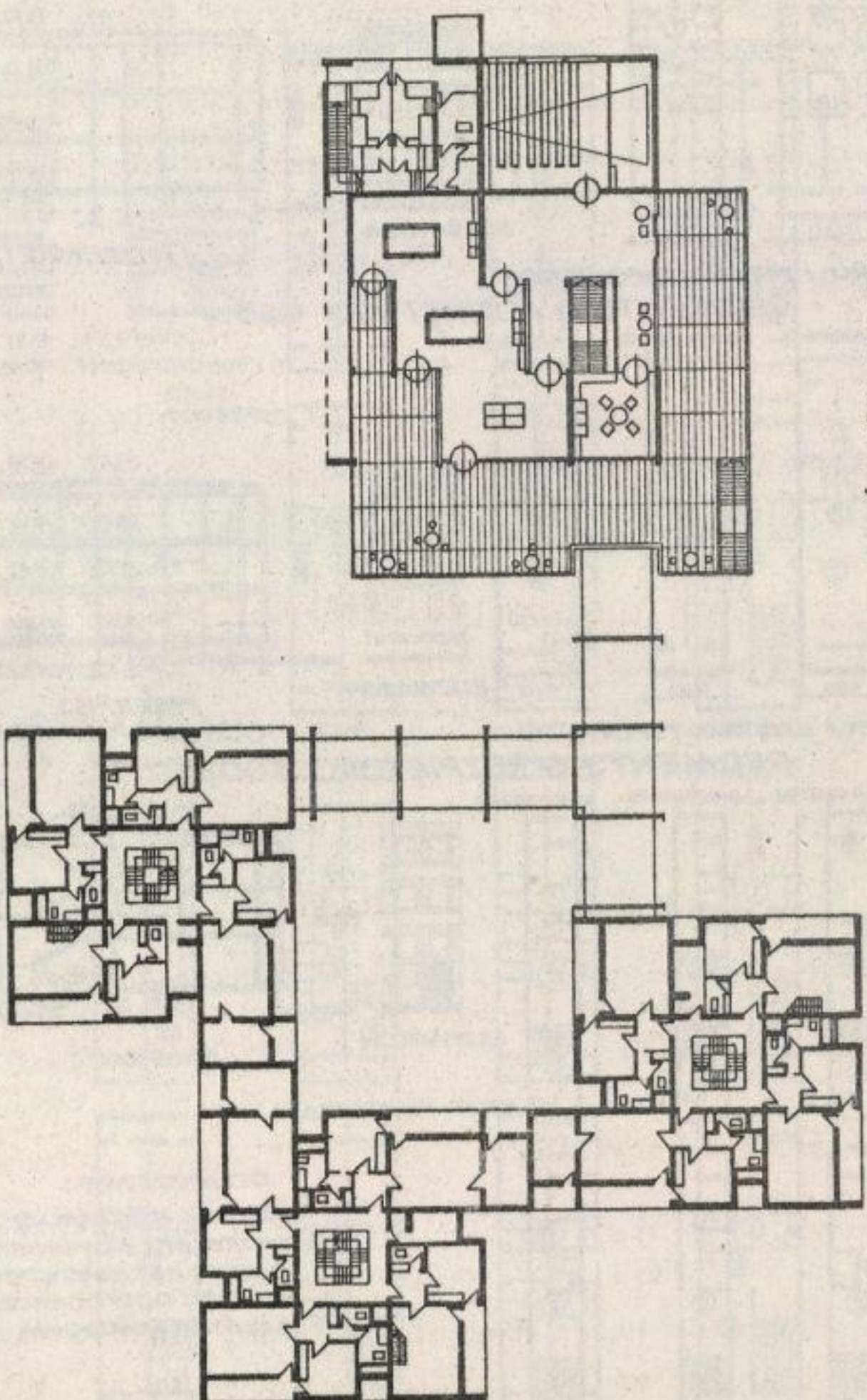
RZUT PIĘTRA
TYPOWEGO

OZNACZENIA:

1. ZESPÓŁ MIESZKALNY
2. KORIDOR KOMUNIKAC.
3. ANEKS REKREACYJNY
4. ZESPÓŁ GOSPODARCZY
5. KLATKA SCHODOWA

WCZASOWE PAWILONY MIESZKALNE
(UŻYTKOWANIA SEZONOWEGO)

DOM WZIASCOW PRACOWNICZYCH
"ZILWINAS" - POLSKA / LITWA /
RZUT II PIĘTRA

WG ARCHITEKTURA ZSRK NR 8/1952
OPRACOWANIE: L. T. DUBSKI

letniego. Kompromisowe rozwiązania funkcjonalne polegają głównie na wznoszeniu na zielonym terenie otaczającym podstawowy obiekt sezonowych domków mieszkalnych, najczęściej parosegmentowych i na wprowadzaniu do układu piętra mieszkalnego jednostek wieloosobowych, w których z braku odpowiedniego sprzętu i miejsca jakakolwiek praca twórcza jest z góry wykluczona. Przykładem takiej kompromisowej realizacji może być dom pracy twórczej w Szpetalu Dolnym k/Włocławka połączony w jeden zespół funkcjonalny z ośrodkiem kolonijno-wypoczynkowym /rys. 32/. W przyszłości nie należy kontynuować podobnie kompromisowego typu budownictwa, obie bowiem funkcje - pracy twórczej i wczasów /głównie rodzinnych/ - ulegają zakłóceniu.

Trzecią grupę tworzą wioski kolonijne, ośrodki wczasów w siodle oraz przywodne ośrodki wypoczynkowe /sportowo-rekreacyjne/. Grupę tę od poprzednich różni przede wszystkim to, że obiekty kolonijne, wczasów w siodle i wypoczynku nawodnego nie występują pojedynczo, np. w zabudowie osiedleńczej innego przeznaczenia - jak pensjonaty, willowce czy też niektóre domy wczasowe - lub na terenach zielonych - jak domy pracy twórczej. Występują zawsze w grupach, łącząc się funkcjonalnie w zespoły przestrzenne, w których obiekty mieszkalne uzupełniane są obiektami o innym przeznaczeniu i urządzeniami terenowymi do rekreacji czynnej na wolnym powietrzu.

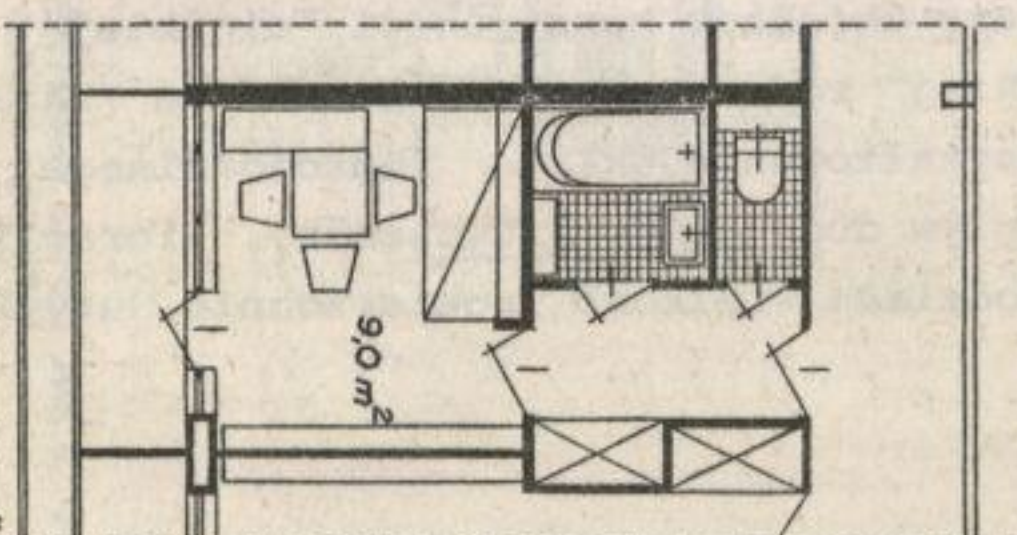
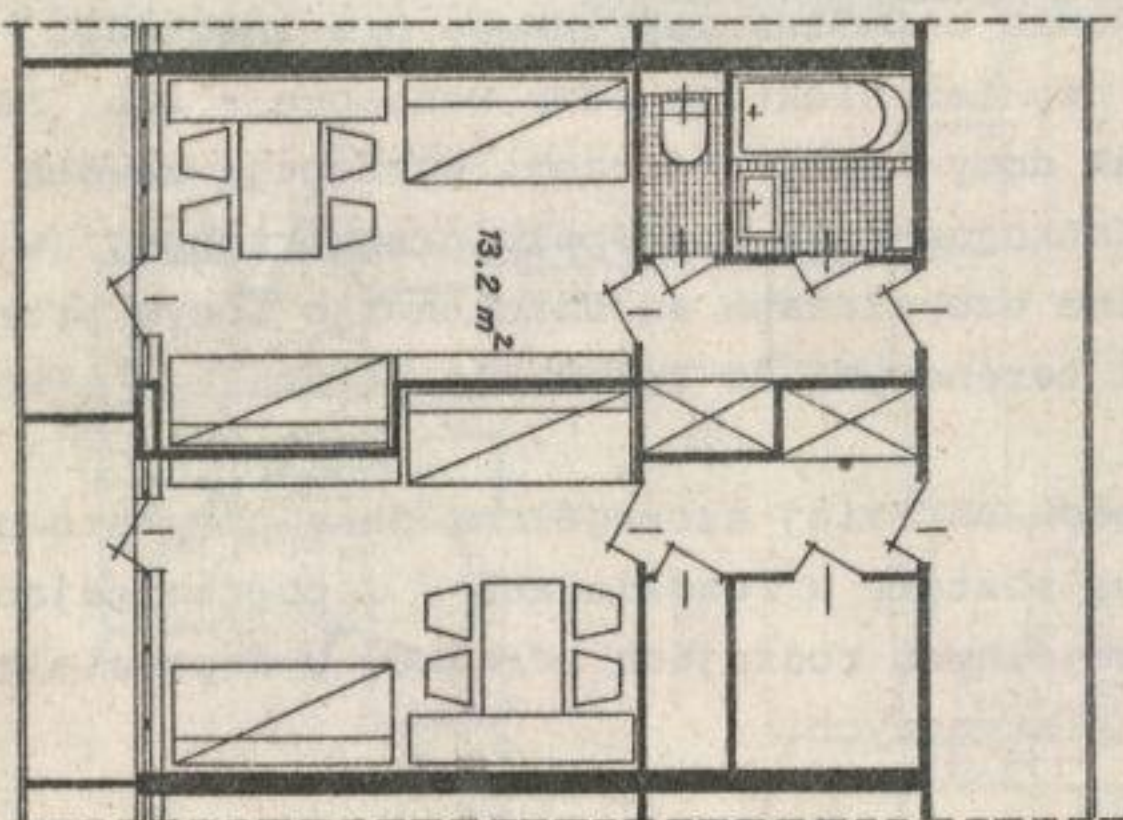
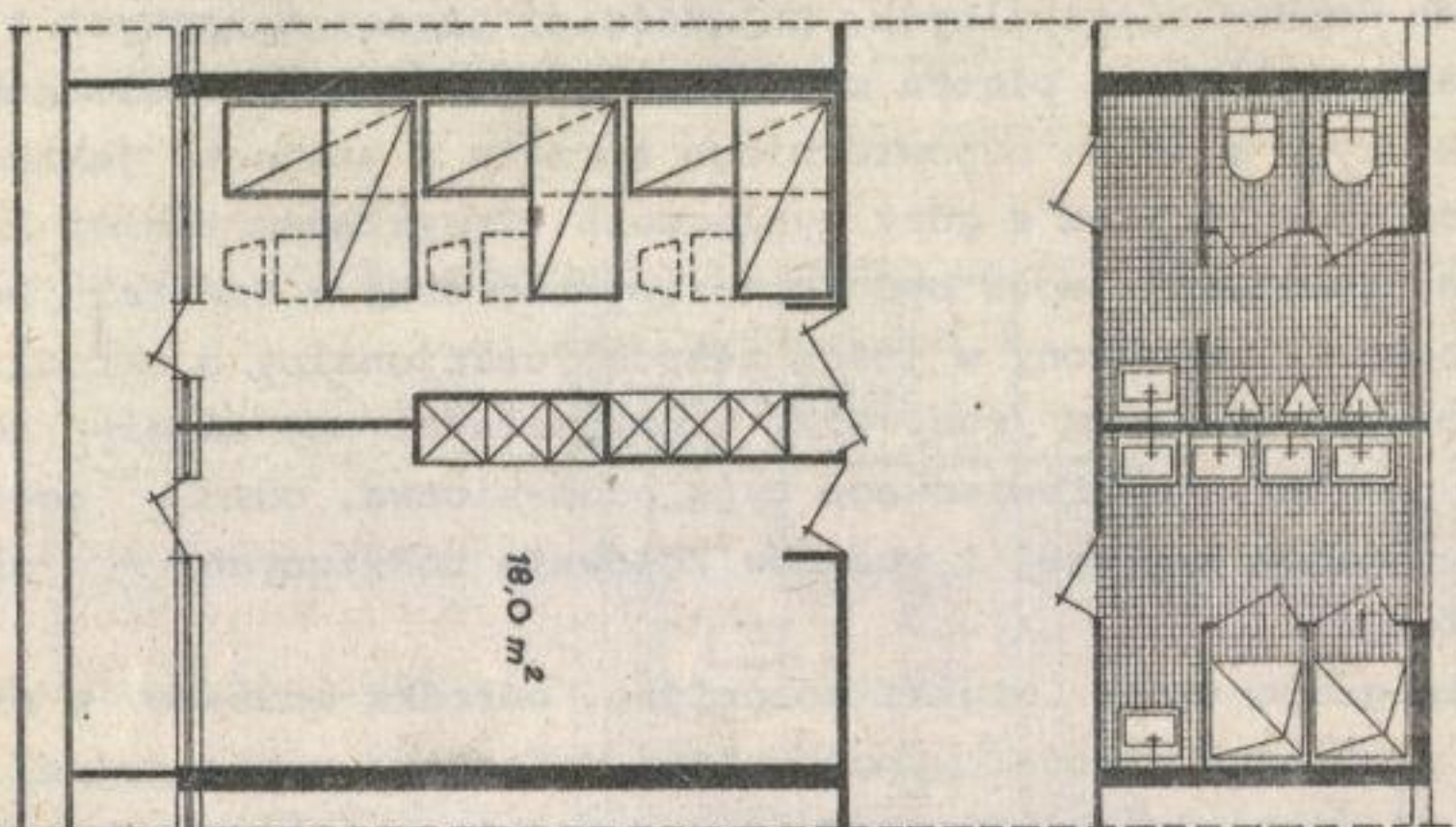
Z powyższych względów bardziej szczegółowe dane programowo-funkcjonalne zamieszczone zostały w rozdziałach poprzedzających, traktujących o poszczególnych rodzajach ośrodków w aspekcie całościowych układów urbanistycznych.

Obiekty hotelarskie konstrukcji "lekkiej"

W przeciwieństwie do grupy obiektów konstrukcji "ciężkiej" w obiektach konstrukcji "lekkiej" rodzaj użytkownika nie ma zasadniczego wpływu na sposób kształtowania układu funkcjonalnego obiektu, wywiera najwyżej wpływ dodatkowy, drugorzędny. Biorąc zatem za podstawę dalszego podziału wielkość /powierzchnię użytkową/ wyodrębnić możemy :

- domki turystyczne,
- obiekty typu bungalow.

DOM PRACY TWÓRCZEJ
SZPIEŁAŁ DOLNY K/WŁOCŁAWKA
JEDNOSTKI MIESZKALNE
SZEŚCIO- , DWU- I JEDNO-OSOBOWE

Proces przekształcania obiektu wypoczynkowego przez rozwijanie funkcji mieszkalnych pokazano na rysunku 33.

Obiekty typu bungalow^{1/} są obiektami jedno-, rzadziej dwukondygnacyjnymi, o elementach nośnych wykonanych ze stali lub drewna i prefabrykowanych elementach ściennych i stropowych. Nie podpiwniczone, z dachami płaskimi lub pulpitowymi, krytymi papą, łupkiem lub eternitem, mają najczęściej typowy układ korytarzowy z jedno- lub dwustronnie rozmieszczonymi traktami mieszkalnymi składającymi się z powtarzalnych jednostek dwu- lub wieloosobowych. W zależności od użytkownika ulegają określonym niewielkim adaptacjom. W motelach przybierają często postać paru dwukondygnacyjnych budynków mieszkalnych, połączonych między sobą i z budynkiem mieszczącym recepcję i bar zadaszonym względnie obudowanym łącznikiem ruchu pieszego. Użytkowane w ramach stanic i domów wczasowych^{2/} stanowią z reguły jednokondygnacyjne, budynki mieszkalne bez obudowanych łączników ruchu pieszego. Usługi gastronomiczne mieszczą się w odrębnym budynku o podobnej konstrukcji, stanowiącym jedną halę, przeznaczoną w części na konsumpcję, w części zaś na zaplecze technologiczne. Trzecim wreszcie rodzajem najczęstszego użytkowania obiektów tego typu mogą być domy wycieczkowe. Realizowane w miejscowościach o walorach krajoznawczych w pobliżu przystani żeglugi śródlądowej i baz żeglarskich, od poprzednich różnić się będą sposobem rozwiązania jednostek mieszkalnych, najczęściej wieloosobowych. Funkcja żywienia rozwiązywana jest tu w podobny sposób jak wyżej.

Domki turystyczne^{3/} przeznaczone są z reguły do indywidualnego użytkowania. Grupowane w większych kompleksach stanowią bądź odrębne, niezależne ośrodki wypoczynku letniego, bądź łączące się

1/ W kraju używa się często obiegowej nazwy "barakowce", o wyrażeniu pejoratywnym wydzwisku.

2/ Pod pojęciem "dom wczasowy" rozumiemy w danym przypadku zakład budżetowy lub przedsiębiorstwo świadczące usługi wczasowe /ujęcie organizacyjno-ekonomiczne/.

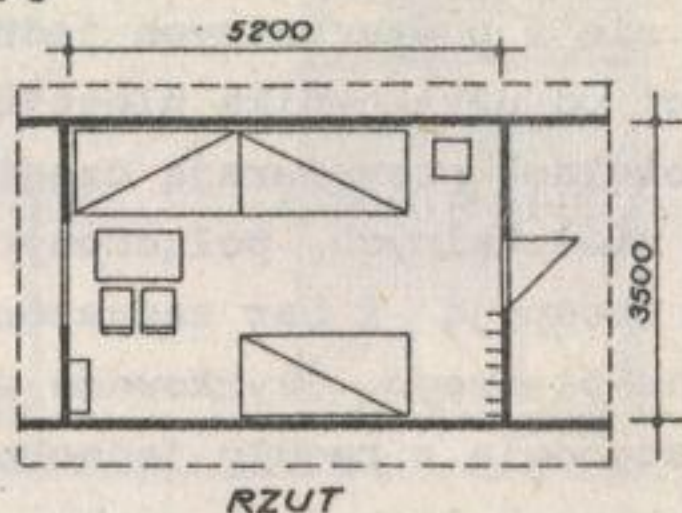
3/ Zwane są także; rekreacyjnymi, campingowymi, wypoczynkowymi.

PROCES PRZEKSZTAŁCANIA OBIEKTU WYPOCZYNKOWEGO DROGĄ ROZWIJANIA FUNKCJI MIESZKALNYCH

ETAP I DOMEK - SZALAS CAMPINGOWY

WIDOK

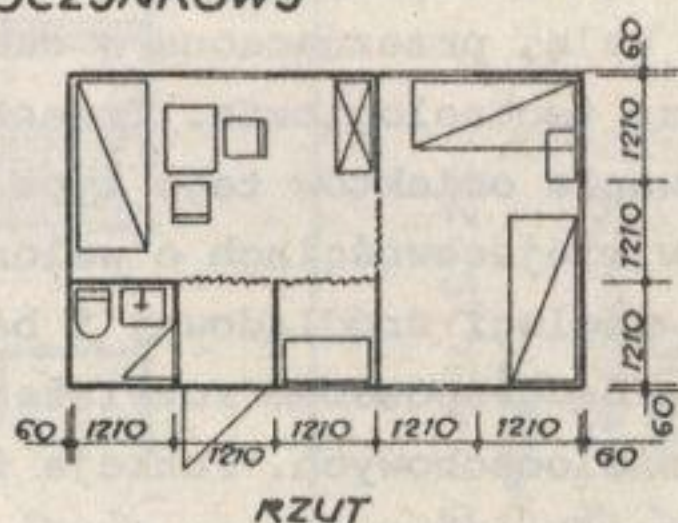

RZUT

ETAP II INDYWIDUALNY DOMEK WYPOCZYNKOWY

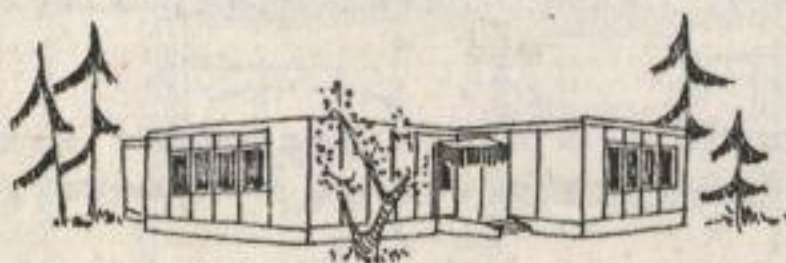

WIDOK

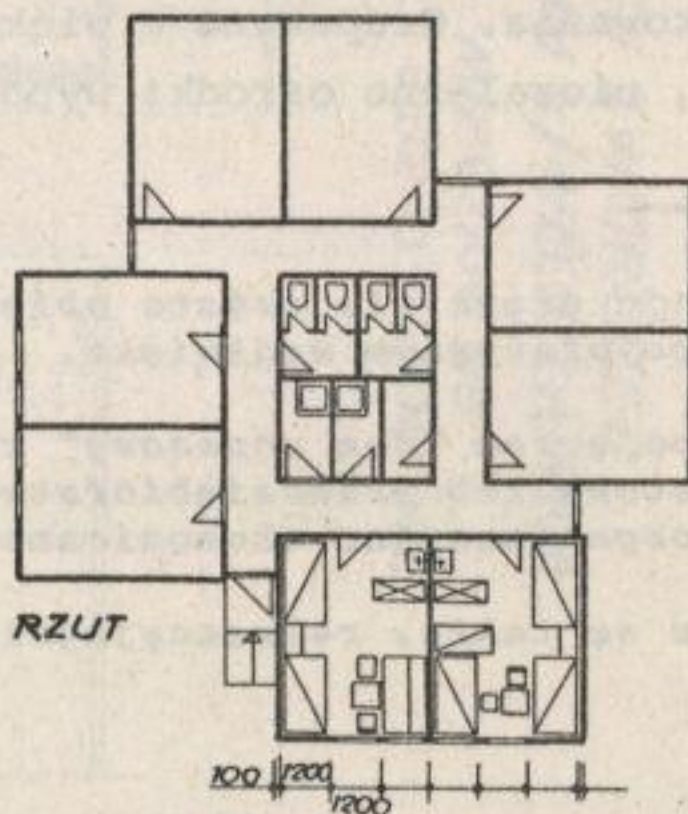

RZUT

ETAP III BUNGALOW WCZASOWY

WIDOK

RZUT

przestrzennie z zabudową osiedli, obrzeżnie do tych ostatnich zlokalizowane enklawy. Lokalizowane na małych, najczęściej indywidualnych parcelach, mają powierzchnię użytkową w granicach 20 - 30 m². W kraju produkowane są przez zakłady przemysłu drzewnego w dwu podstawowych typach :

1. jako niepodpiwniczone jednokondygnacyjne obiekty dwu-, trzypokojowe z werandą i kuchnią-laboratorium, z płaskim dachem,
2. jako tzw. "dachowce", obiekty dwukondygnacyjne, gdzie dostępna z drabiny lub przypominających ją schodów kondygnacja górna jedno-dwupomieszczeniowa wykorzystywana jest na cele sypialne, dolna na pokój dzienny, minikuchenkę, łazienkę, ewentualnie saunę.

Oba przykłady rozwiązań pokazano na rysunkach 34-36. Zauważone mankamenty, które powinny być usunięte na etapie dalszej produkcji, to :

- brak w większości produkowanych typów pomieszczeń sanitarnych /łazienka, wc/,
- złe wykonawstwo, objawiające się w niestarannym, prymitywnym wykończeniu obiektów,
- wady materiałowe jak np. wybrakowane, źle przesuszone drewno, nie spełniające określonych wymagań materiały izolacyjne, płyty wiórowe o nieprzyjemnym zapachu etc.

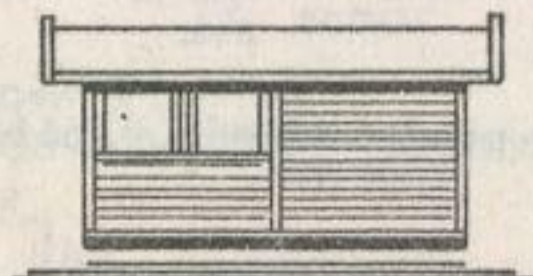
Wydaje się, że w przyszłości trzeba będzie powiększyć program użytkowy, omawianych obiektów, co prowadzić będzie do zwiększenia powierzchni i kubatury, poprawić wykonawstwo, uruchamiając wielkoseryjną produkcję przemysłową oraz dokonać daleko idących zmian materiałowych, wprowadzając w szerszym niż obecnie zakresie metal i materiały pochodzenia chemicznego. Przykłady godnych naśladowania rozwiązań obcokrajowych pokazano na rysunkach 37-39.

Natomiast zdecydowanie negatywnie ocenić należy rozpowszechniony obecnie pęd do budowy tych obiektów w konstrukcji murowanej lub, co gorsza, z prefabrykowanych elementów betonowych wziętych z budownictwa mieszkaniowego.

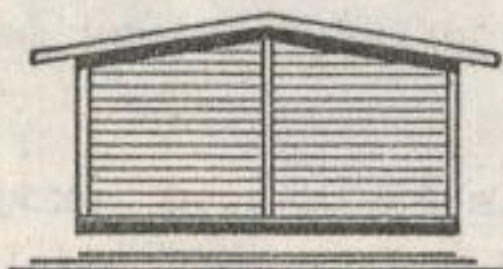
DOMEK CAMPINGOWY DMT 1.3

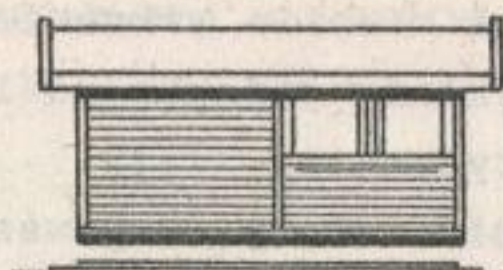
WIDOK 1-4

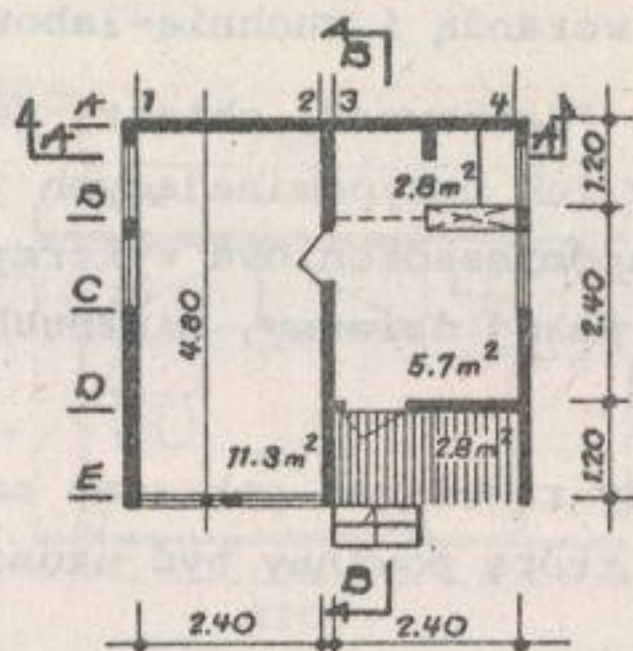
WIDOK A-E

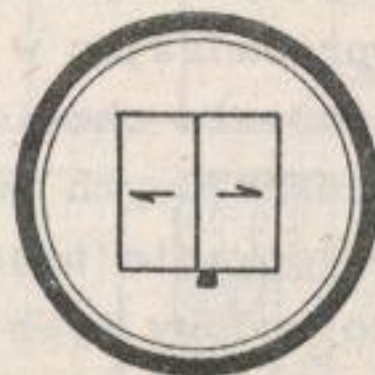
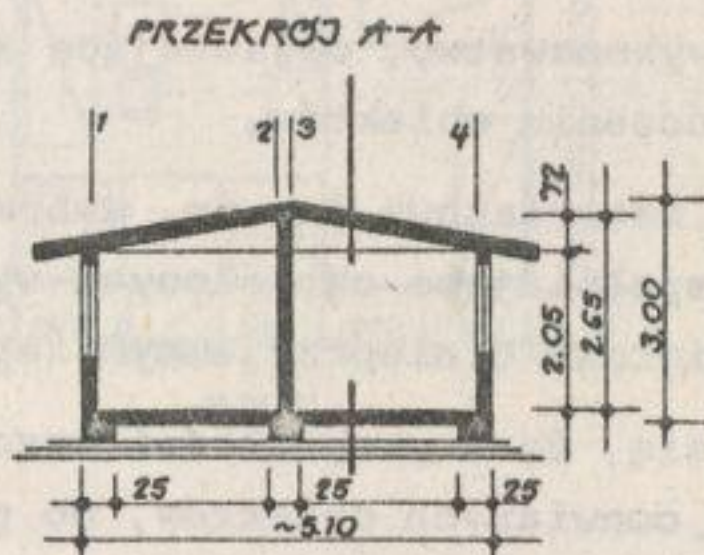
WIDOK 4-1

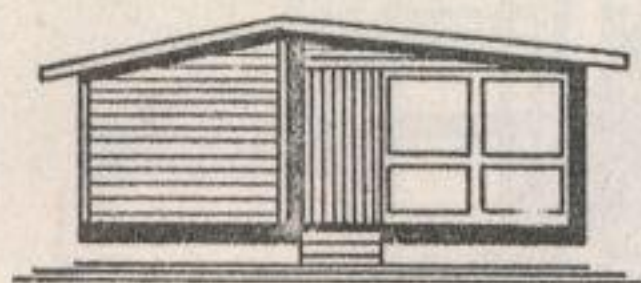
WIDOK E-A

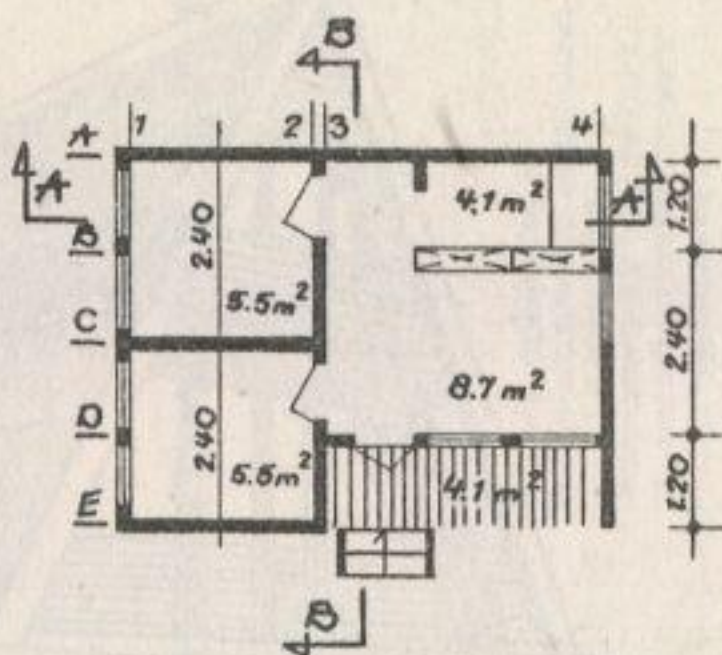
RZUT PRZYZIEMIA

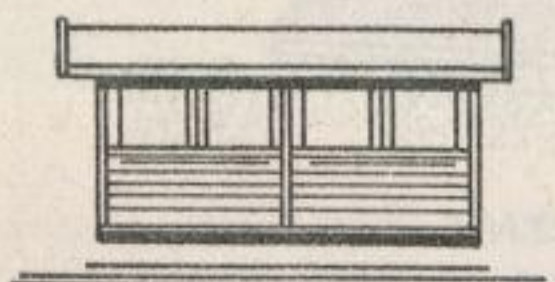
DOMEK CAMPINGOWY DMT 5.3.

WIDOK 1-4

RZUT PRZYZIEMIA

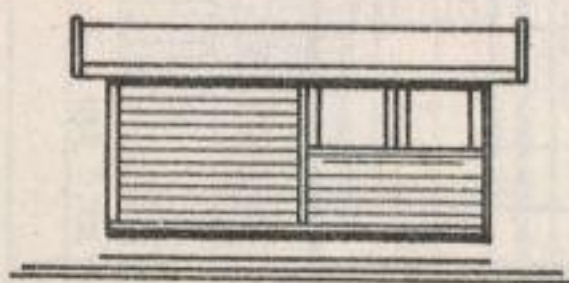
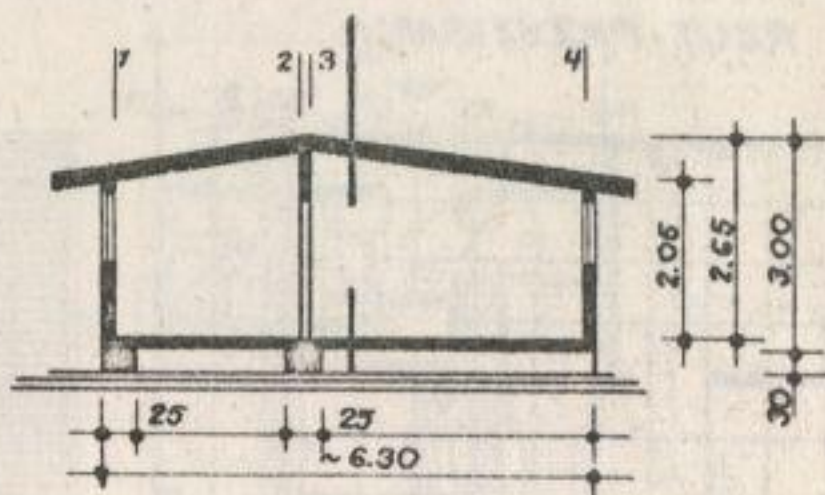

WIDOK A-E

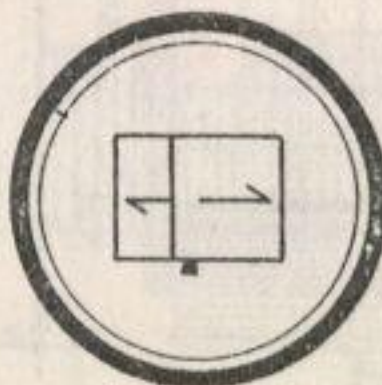
PRZESKROJ A-A

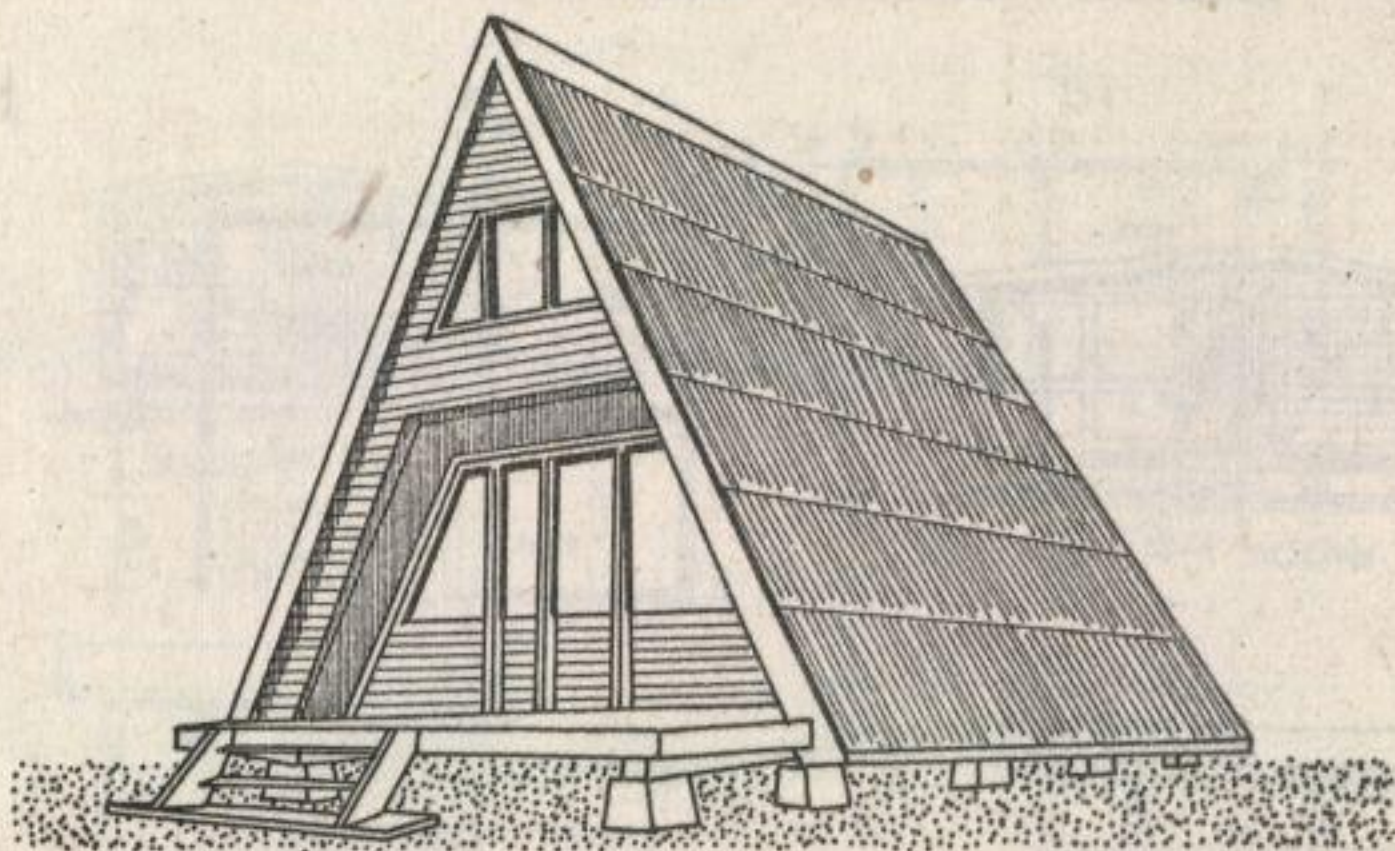
WIDOK 4-1

WIDOK E-A

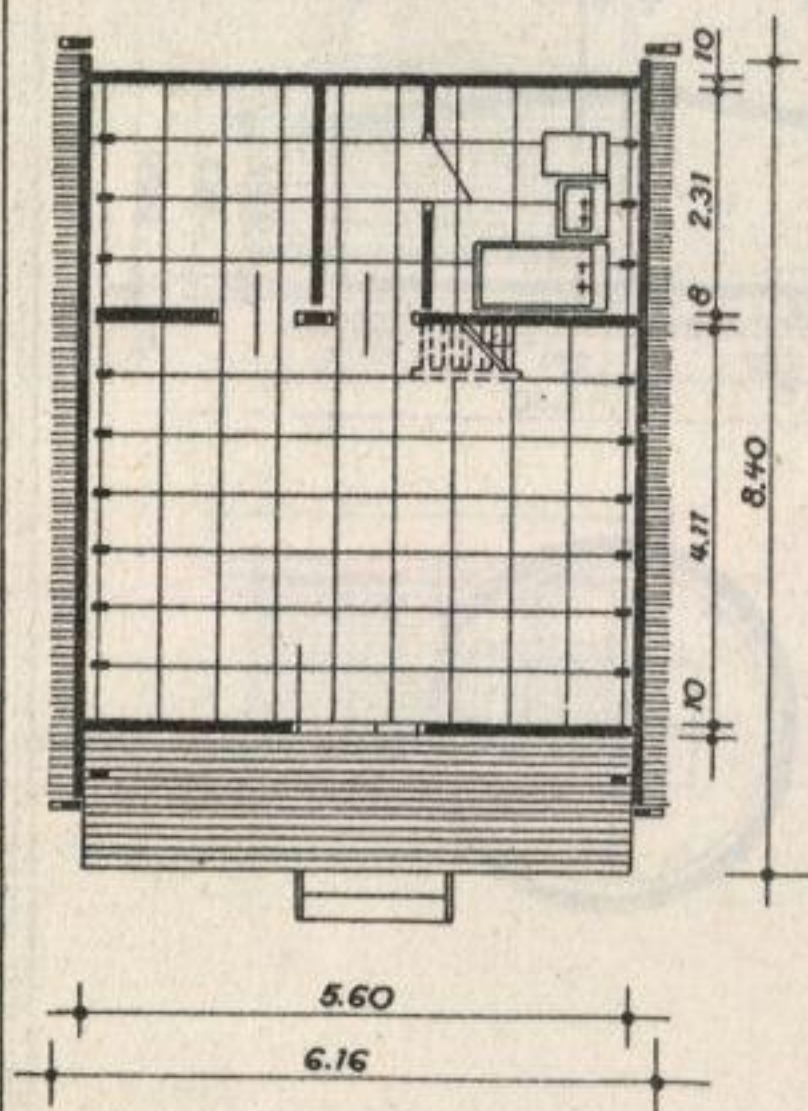

DOMEK WYPOCZYNKOWY „TRAMP 20”

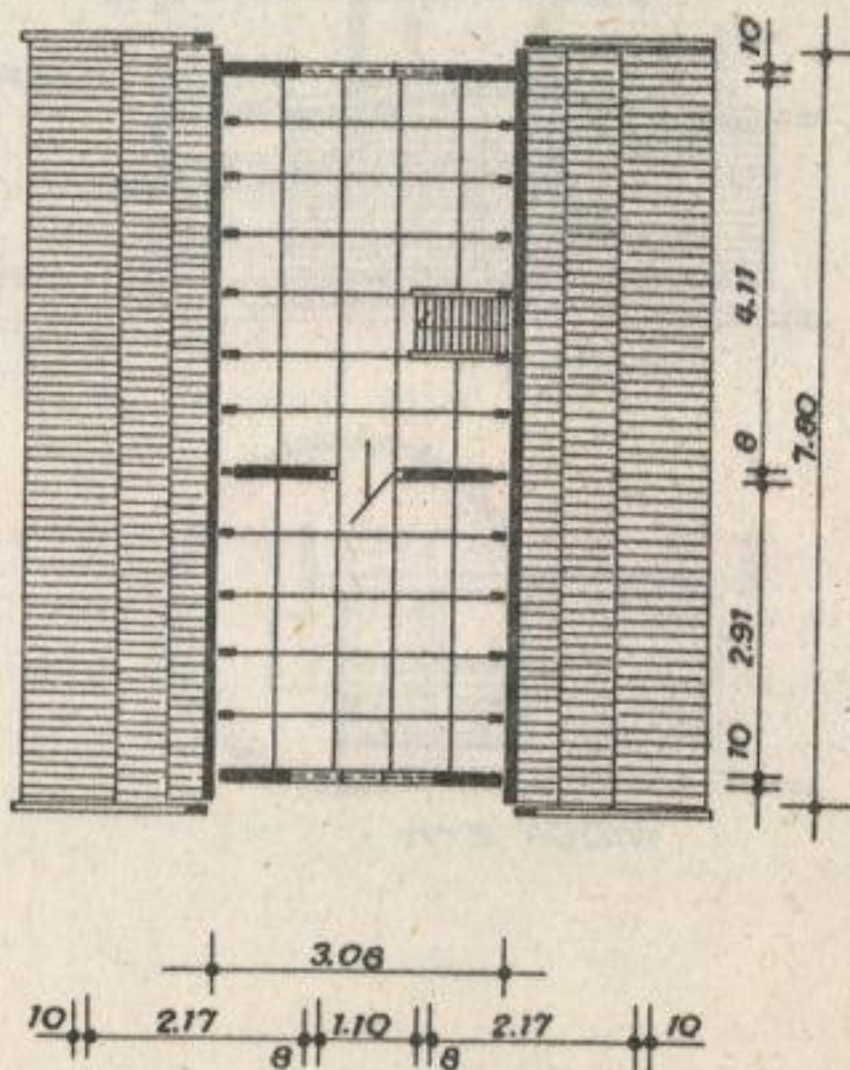

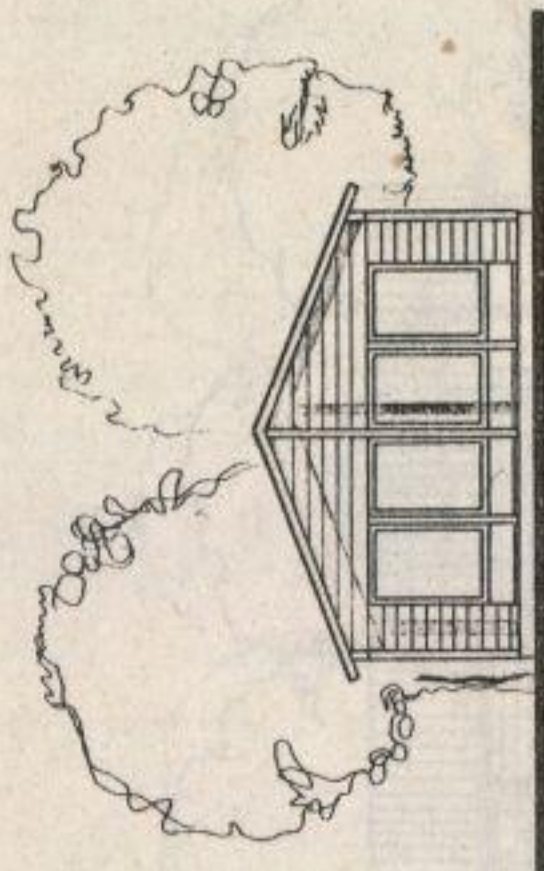
WIDOK PERSPEKTYWICZNY

RZUT PRZYZIEMIA

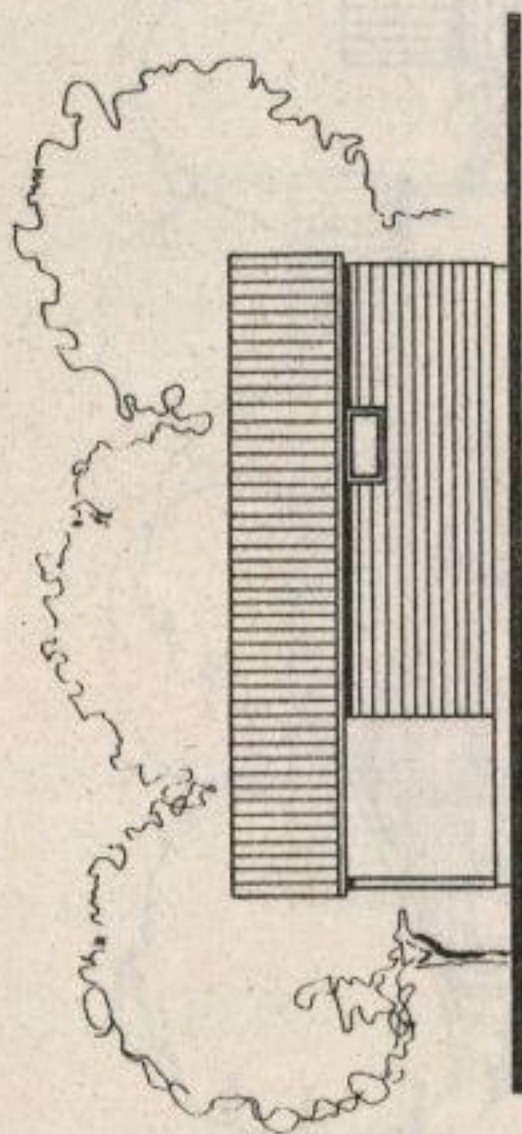

RZUT I PIĘTRA

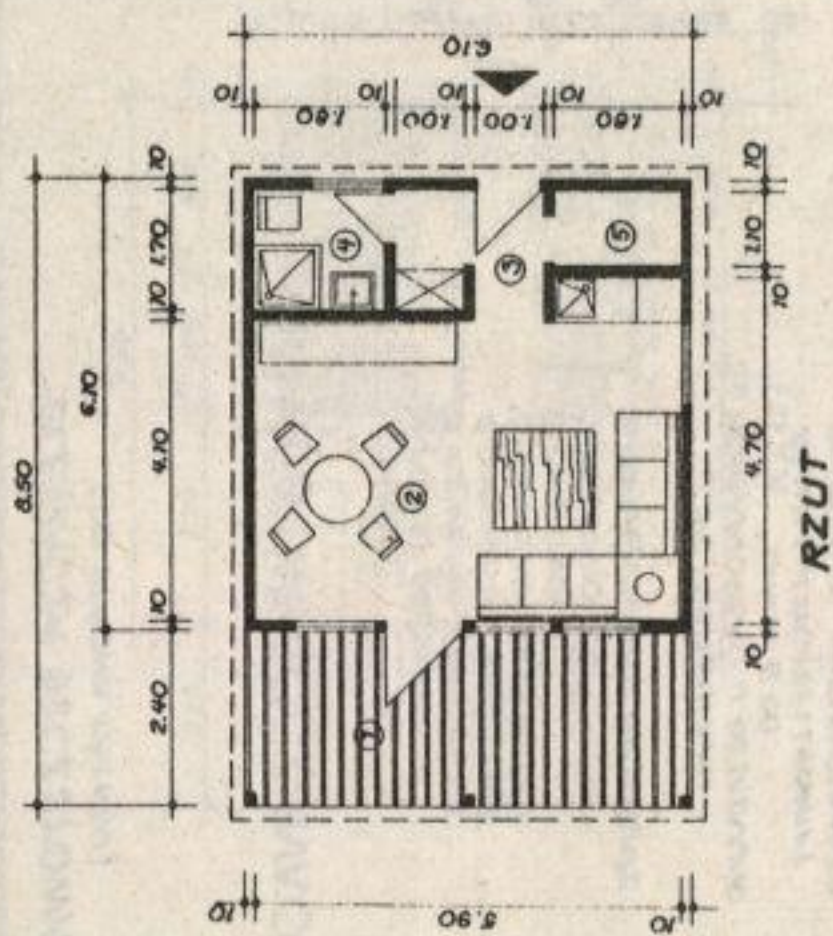

ELEWACJA SZCZYTOWA
(OD STRONY TARGASU)

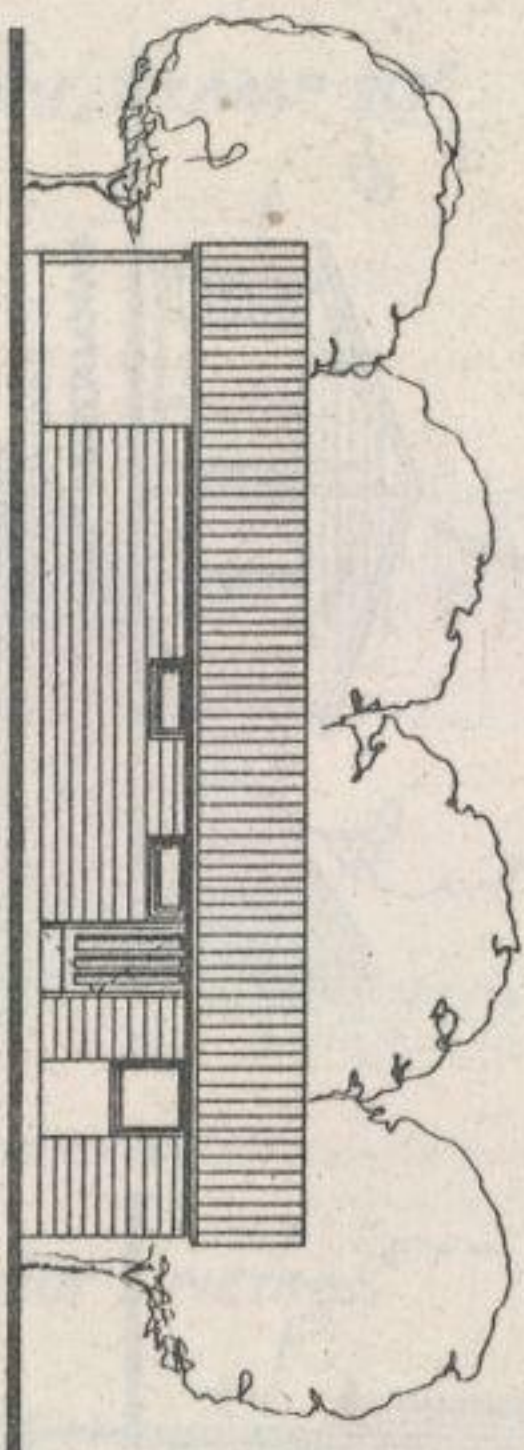
ELEWACJA BOCZNA

ДОМЕК WYPOCZYNKOWY

1. TARAS
2. POKÓJ DZIENNY
3. PRZEDPOKÓJ
4. ŁAZIENKA
5. BAGAŻ

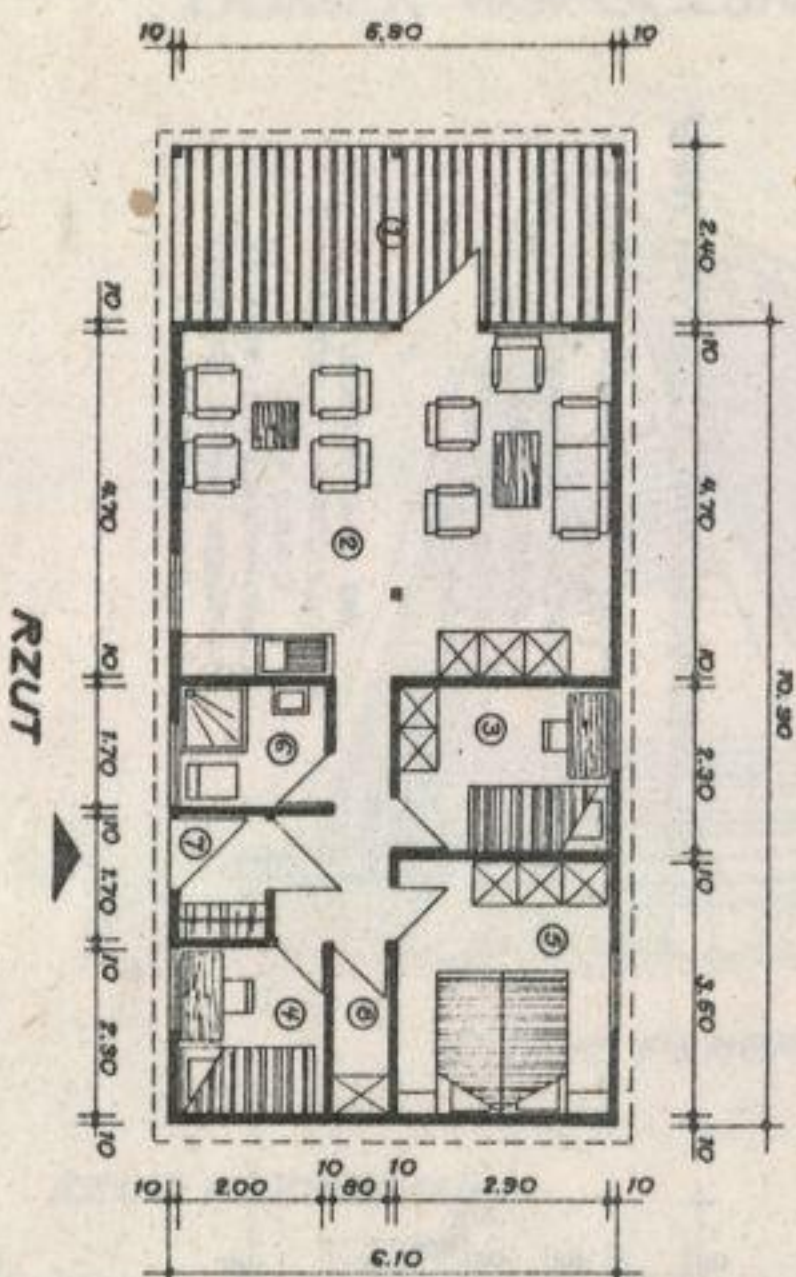
WG CONTACTBAU
WOHNUNGSBAU U. BETREUUNG
GMBH & CO.
KOMMANDITGESELLSCHAFT
2015 KREMEN, WÄTJENSTRASSE 2
TEL. 21 30 79

ELEWACJA BOCZNA

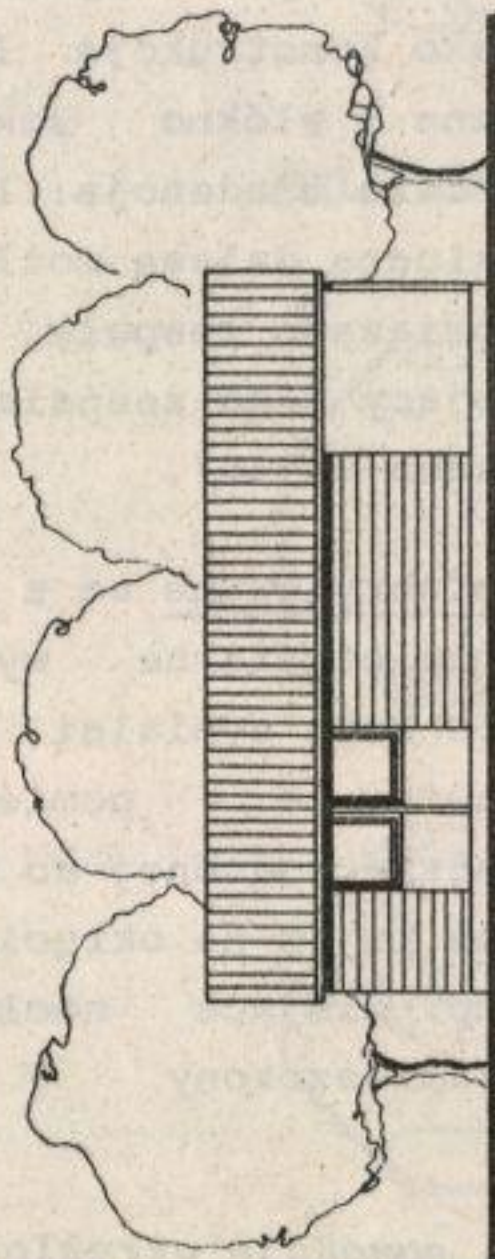
ELEWACJA SZCZYTOWA
(OD STRONY TARASU)

DOMEK WYPOCZYNKOWY

1. TARAS
2. POKÓJ DZIENNY
3. SYPIALNIA DZIECIĘC I
4. SYPIALNIA DZIECIĘC II
5. SYPIALNIA DOROSŁYCH
6. ŁAZIENKA
7. PRZEDSIÓNEK
8. POMIESZCZENIE NA BAGAŻE

WG CONTACTARTU
WOHNUNGSBAU U. BETREUUNG
CAMBET & CO.
KOMMUNIKATIONSGESellschaft
28 DÄNEMEN, WITJENSTRASSE 2
TEL. 21 30 73

ELEWACJA BOCZNA

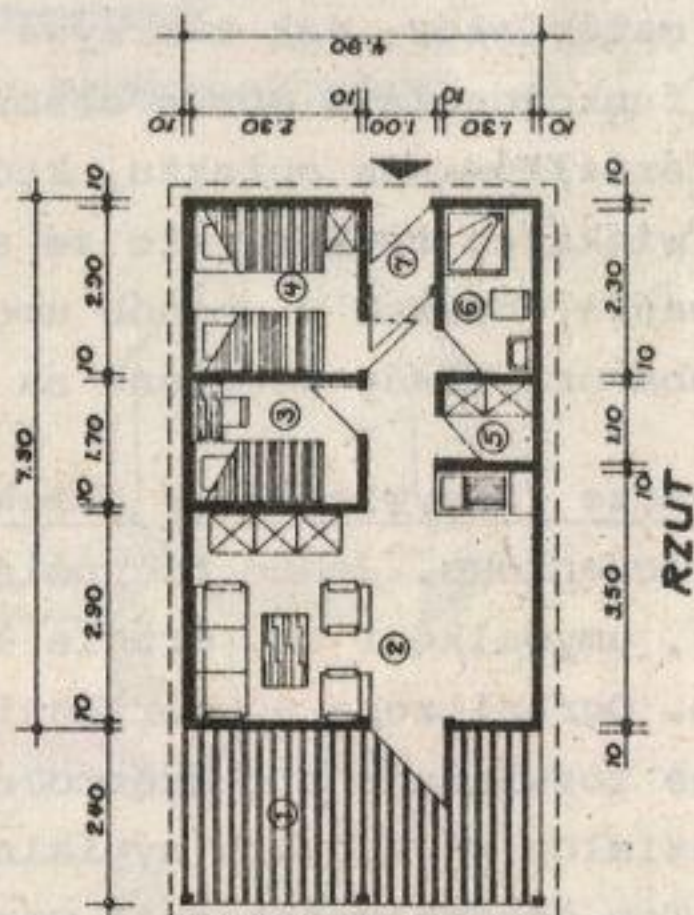
ELEWACJA SZCZYTOWA
(OD STRONY TARASU)

DOMEK WYPOCZYNKOWY

1. TARAS
2. POKÓJ DZIENNY
3. SZPIITALNIA DZIECIĘCĄ
4. SZPIITALNIA DOROSŁYCH
5. POMIESZCZENIE NATSAGAŻE
6. KAZIENKA
7. WIATROZAP

WG CONTACTBAU
WOHNUNGSBAU U. BETREUUNG
GMBH & CO.

KOMMANDITGESELLSCHAFT
28 BREMEN, WÄTZENSTRASSE 2
TEL. 21 30 79

2. Obiekty czasowe o ograniczonej mobilności

Wymieniony w tytule typ rozwiązań obiektów czasowych jest pierwszym z kilku nowych, które omówimy kolejno. Zaletą tego kierunku projektowania i realizacji jest możliwość stosunkowo łatwego i szybkiego montażu i demontażu oraz przewozu transportem kołowym całych obiektów lub ich prefabrykowanych części. Ograniczona zatem, ale możliwa w praktyce zmienność lokalizacji oraz znikoma wręcz ingerencja w środowisko przyrodnicze - obiekty nie są bowiem trwale posadowione na gruncie - pozwala widzieć w nich jeden z przyszłych kierunków zagospodarowania terenów pojeziernych w bazę czasową. Biorąc pod uwagę kryteria konstrukcyjne, omawianą grupę podzielić można na dwie mniejsze: /1/ obiektów prefabrykowanych indywidualnych i zespolonych /2/ obiektów, które nazywać będziemy kontenerowymi.^{1/}

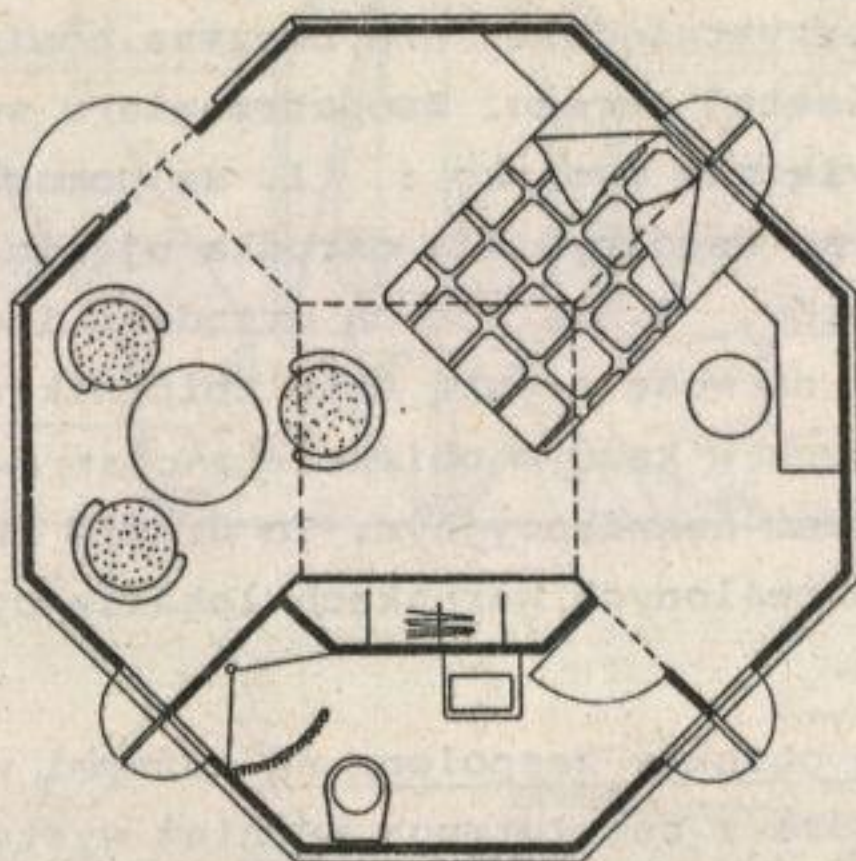
Prefabrykowane obiekty indywidualne i zespolone

Obiekty tego typu są obecnie produkowane w paru wysoko uprzemysłowionych państwach. Wytwarzane są jako konstrukcje żupinowe, z takich materiałów jak tworzywa sztuczne i włókno szklane. W układzie funkcjonalnym można obserwować dwie tendencje: 1° - do takiego kształtowania obiektu, które wyklucza dalszą możliwość połączeń w większe, integralnie ze sobą powiązane zespoły, 2° do kształtowania obiektu w sposób umożliwiający jego zespalandzie, z innymi /oba przykłady pokazano na rysunkach 39-40/.

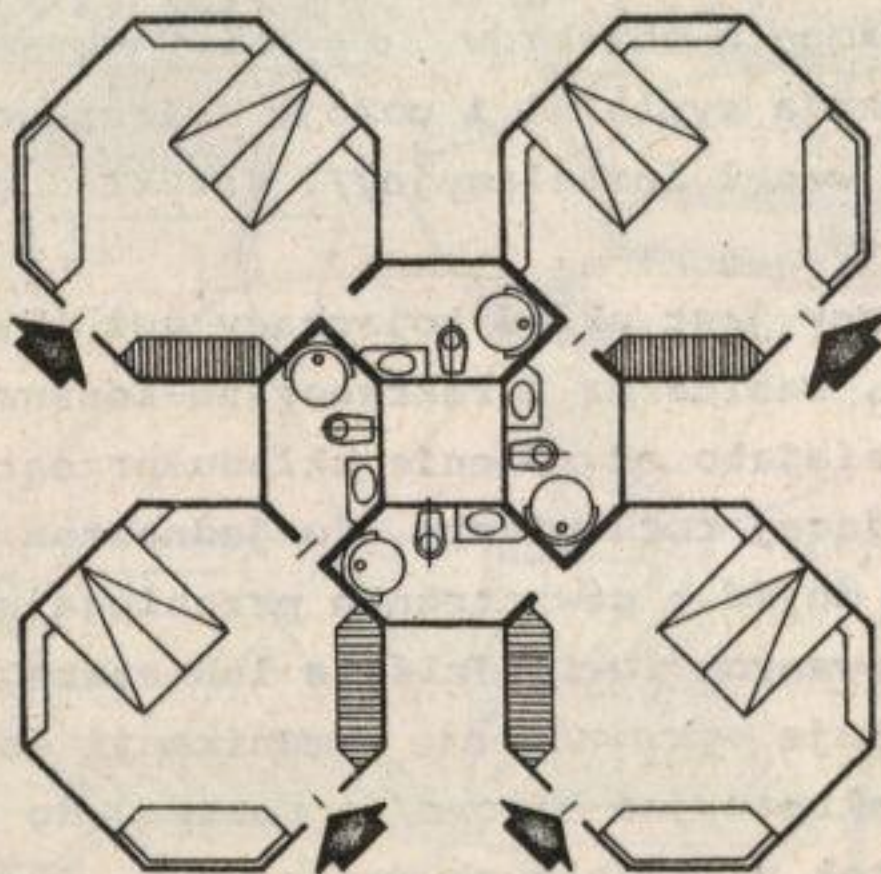
Pojedyncze /indywidualne/ obiekty prefabrykowane są z reguły dwupomieszczeniowe. Jedno to pomieszczenie sanitarne wyposażone w natrysk, umywalkę i wc, drugie łączy funkcje sypialni i pokoju dziennego. Ograniczona powierzchnia sprawia, że pomieszczenie mieszkalne rozwiązuje się często na zasadzie podobnej do urządzenia przedziałów w wagonach sypialnych lub kajut na okręcie pasażerskim. Ten sposób urządzania wnętrza, np. miejsca noclegowe w formie dwupoziomowych koi, przedstawia zamieszczony w tekście

^{1/} Brak polskiej literatury na ten temat powoduje określone braki w nazewnictwie zmuszając autora do wprowadzania własnych określeń.

PREFABRYKOWANY OBIEKT MIESZKALNY
(PROD. F-MY DOME EAST, HICKVILLE - NEW YORK)

RZUT OBIEKTU POJEDYŃCZEGO

RZUT OBIEKTÓW ZESPOLONYCH

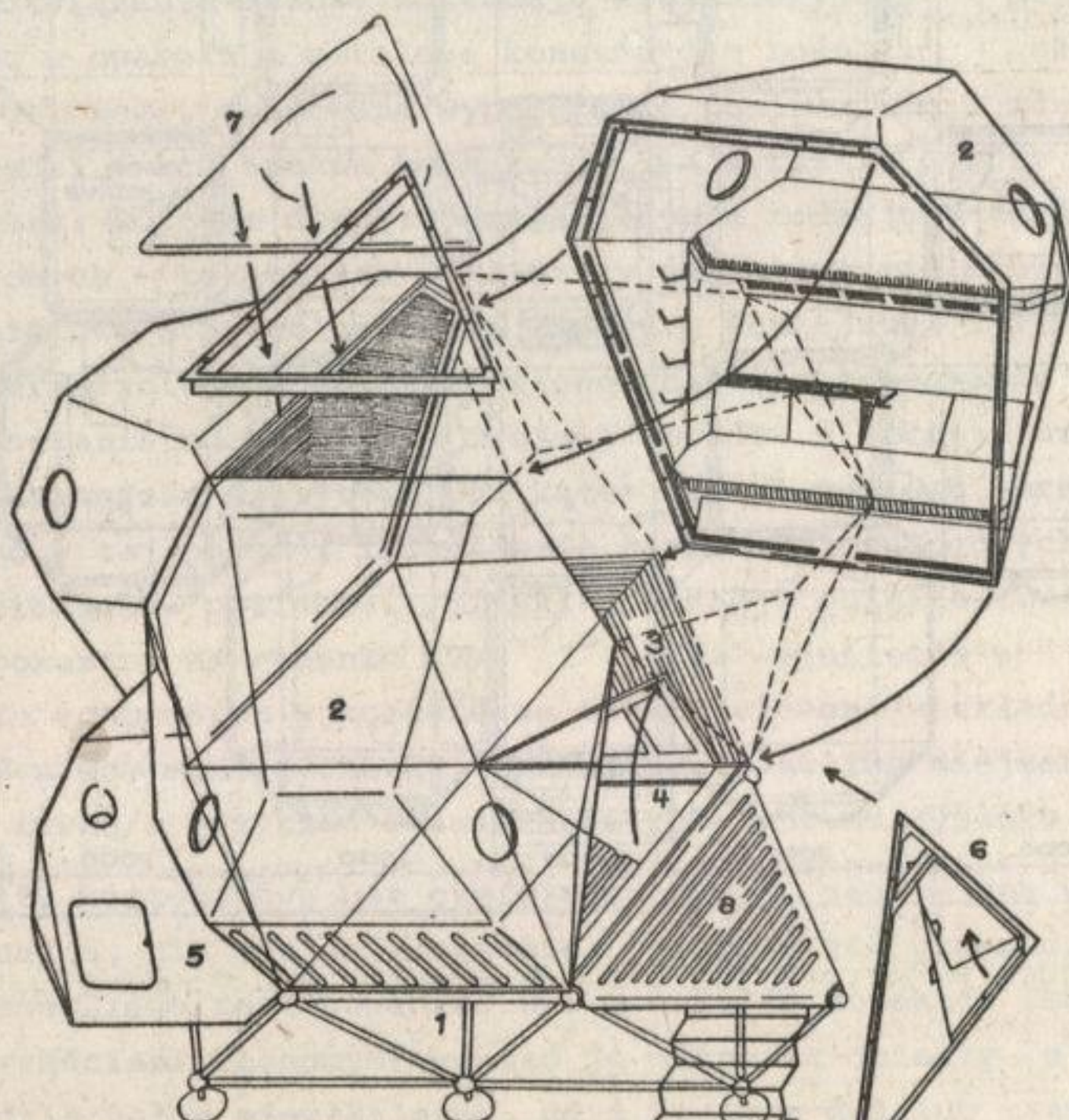
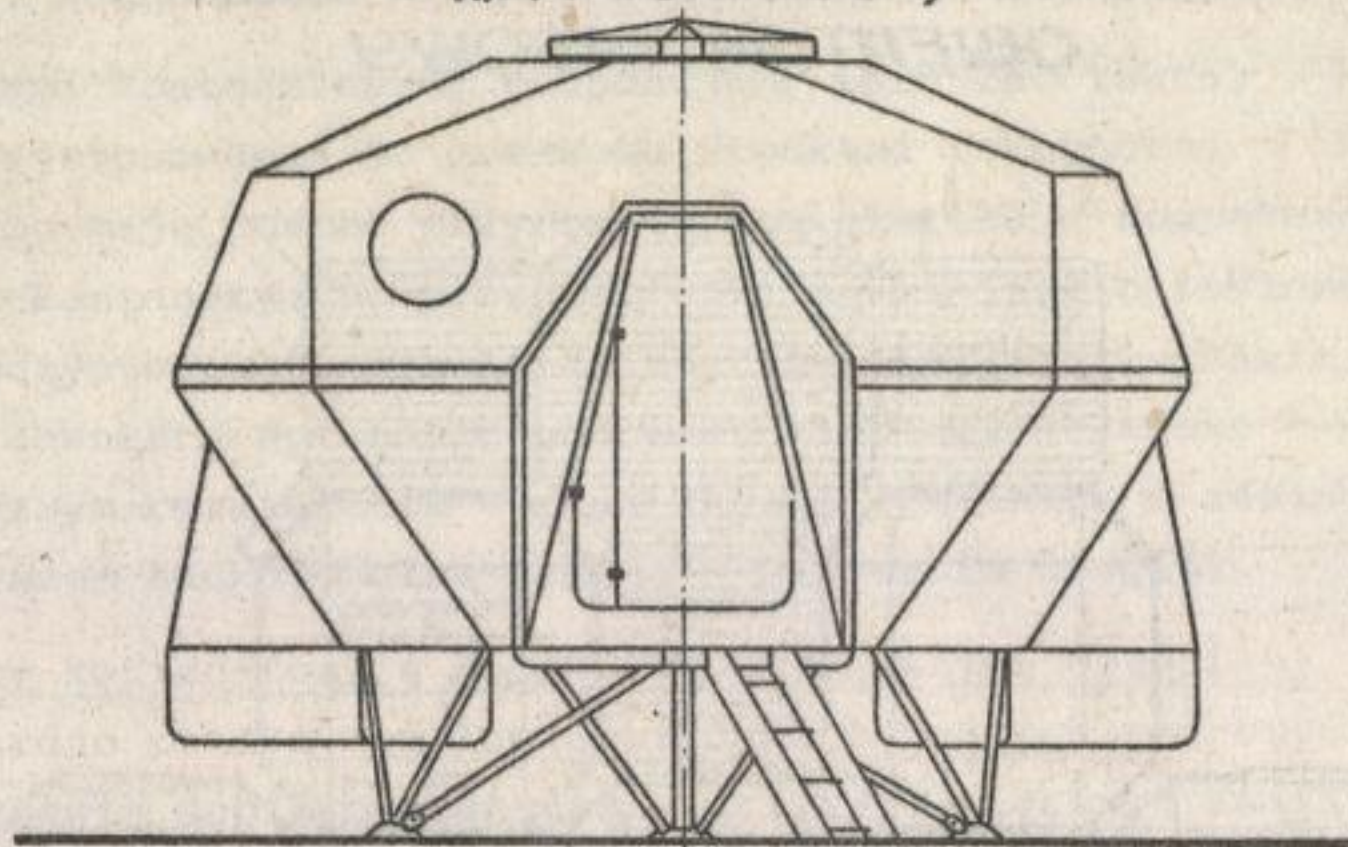
WG „DOMUS” 524/73
OPRACOWAŁ: DR, MGR INŻ., MGR L. A. DĘBSKI

rysunek dotyczący obiektu zwanego "Pandra 99". Urządzenie tradycyjne reprezentuje obiekt produkowany przez firmę Dome East Hickwille /USA/. O wyborze sposobu urządzenia decyduje wielkość powierzchni użytkowej. Obiekty, o których mowa, usytuowane są ponad terenem, na stalowym ruszcie, nośnym lub na punktowo rozmieszczonych podporach, minimalnie wyniesione w stosunku do terenu. /rys. 41/. Rozwiązanie pierwsze /pokazane na przykładzie "Pandry"/ jest korzystniejsze, nie narusza bowiem niemal w ogóle roślinności trawiastej terenu. Zaopatrzenie w wodę i zrzut ścieków mogą być rozwiązane dwojako : 1. za pomocą sieci kanalizacyjnej bazującej na wspólnym dla ośrodka ujęciu wody i wspólnej oczyszczalni ścieków, 2. za pomocą urządzeń indywidualnych, takich jak zbiornik na wodę czystą oraz zbiornik na wodę brudną i fekalia, wbudowanych w każdym obiekcie, zaopatrywanych beczkowozem a opróżnianych wozem asenizacyjnym. To drugie rozwiązanie jest uciążliwe, ale w określonych warunkach lokalizacyjnych może znaleźć zastosowanie.

Prefabrykowane obiekty zespolone są różnymi wariantami połączeń obiektów, które z reguły mogą również występować jako pojedyncze - samodzielne. Korekta, jaka w takim wypadku ma miejsce, polega najczęściej na projektowaniu pomieszczeń sanitarnych w odrębnych elementach łącznikowych. W efekcie otrzymujemy kompozycję przestrzenną złożoną z obiektów o jednorodnym przeznaczeniu : mieszkalnym /funkcja sypialni i pokoju dziennego/ i sanitarnym /łazienka z wc i węzeł instalacyjny/. Przykład rozwiązania pokazano na rysunku 40.

Bardziej złożony jest układ kojarzący już trzy funkcje podstawowe: mieszkalną, sanitarną i rekreacyjno-konsumpcyjną. W tym wypadku następuje niejako odwrócenie układu przestrzennego komunikacji doprowadzającej ruch pieszy do jednostek /obiektów/ mieszkalnych. Zamiast dojść z zewnątrz przebiegającego traktu odkrytego do zgrupowanych gwiazdździe lub szeregowo jednostek mieszkalnych, następuje wprowadzenie komunikacji do wewnątrz zespołu /pomieszczenie rekreacyjno-barowe/ i rozrząd do zewnątrz usytuowanych jednostek mieszkalnych /patrz rys. 42/. W przeciwieństwie do pierwszego rozwiązania, które ma charakter sezonowy, rozwiązanie drugie, przy wprowadzeniu odpowiedniego ocieplenia elementów konstrukcyjnych, może znaleźć zastosowanie w okresie prze-

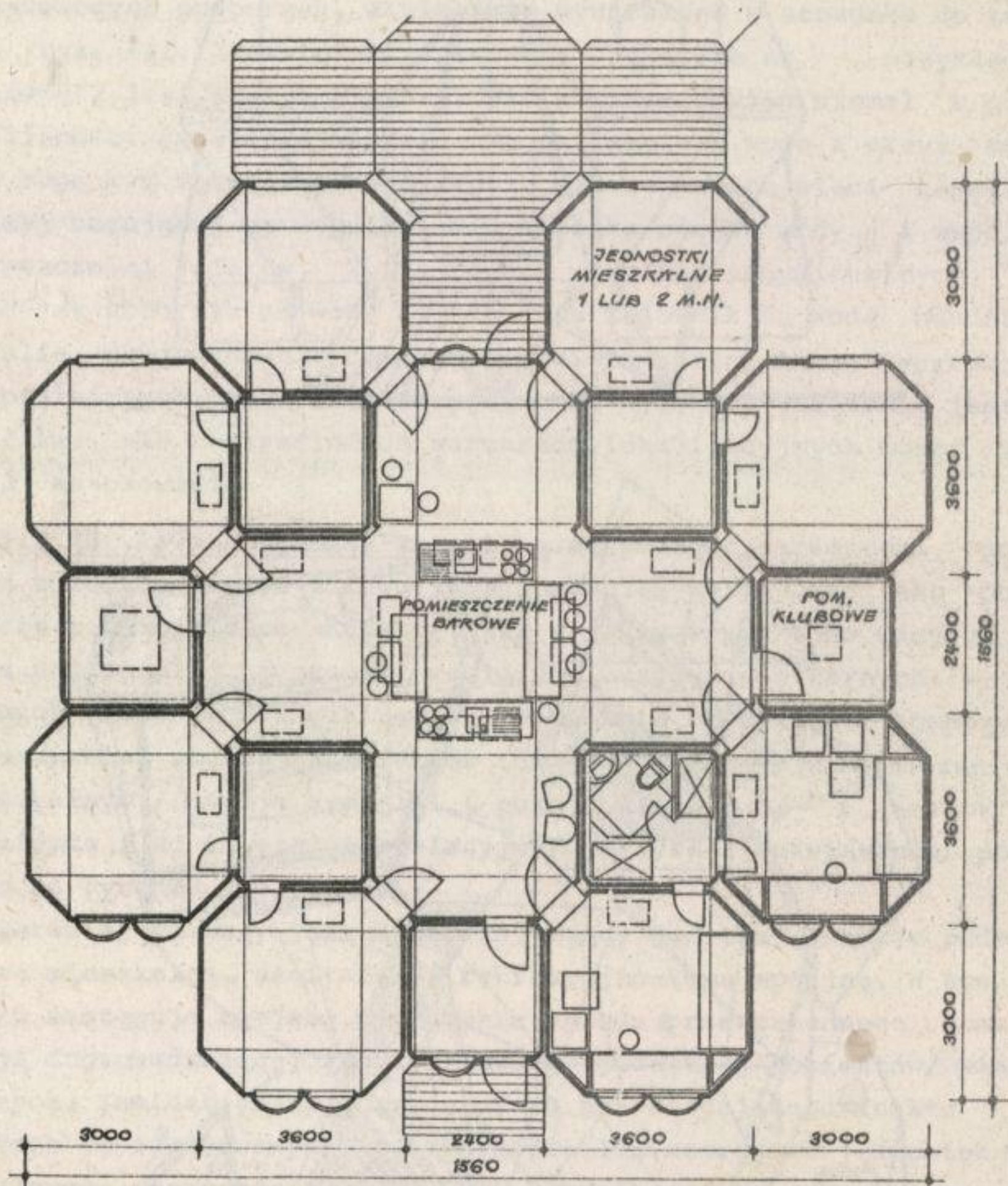
PREFABRYKOWANY OBIEKT WZASOWY („PANDRA 99”)

1. RUSZT NOŚNY 2. ELEMENT OSŁONOWY
3. PŁYTA PODŁOGOWA 4. CZĘŚĆ UCHYLENNA
5. POM. SANITARNE 6. ŚCIENNY ELEMENT WEJŚCIOWY
7. ŚWIETLIK 8. TARAS WEJŚCIOWY 9. SCHODY

WG „TECHNIQUES
 ET ARCHITECTURE” 303/75
 OPRAC. L. A. DĘBSKI

PREFABRYKOWANY, ZESPOŁONY OBIEKT WZĄSOWY

WG. DB 8/73
OPRACOWAŁ: L. A. DEBSKI

dłużonego, a niekiedy nawet całorocznego sezonu /przy wprowadzeniu elektrycznych pieców akumulacyjnych/.

Obiekty kontenerowe

Obiektami kontenerowymi proponujemy określać takie, które w formie przystosowanej do przewozu środkami transportu kołowego lub wodnego mają postać przypominającą szeroko rozpowszechnione pojemniki-kontenery. Po przewiezieniu na miejsce określonej lokalizacji przystosowuje się je do użytkowania /zamieszkania/ wysuwając na zewnątrz uprzednio schowane elementy składowe - w wariancie pierwszym rozwiązania - oraz łącząc kontenery w zestawy stanowiące razem funkcjonalną całość - wariantie drugim.

Obiekty kontenerowe z ruchomymi, wysuwanymi częściami są obecnie bardzo rzadko realizowane. Jako przedmiot twórczych poszukiwań stanowią dopiero ewentualny przyszły kierunek realizacji bazy materialnej dla turystyki. Publikowane w światowej prasie fachowej rozwiązania ideowe zakładają wielkoseryjną, przemysłową produkcję w oparciu o metalową konstrukcję nośną i aluminiowe ścianki osłonowe. Wbudowane wyposażenie pomieszczenia mieszkalnego, łazienki i wc, aneksu kuchennego, ma wyraźnie z góry przesądzony układ. Różnice dotyczyć mogą jedynie rodzaju materiałów wykończeniowych - takich jak wykładziny ścienne i podłogowe, materiały obiciowe oraz kolorystyka armatury sanitarnej i zewnętrznej strony termoizolacyjnych płyt osłonowych. Przystosowanie obiektu do zamieszkania odbywa się w dwojaki sposób: 1° przez ustawienie obiektu krawędzią szczytową pod kątem 45° do poziomu terenu, podparcie go w tej pozycji i obrócenie elementów podłogowych aż do wyrównania ich w poziomie. /przykład takiego obiektu tzw. "misawa homes" pokazano na rysunku 43/, 2° przez wysunięcie w poziomie uprzednio schowanych w kontenerze takich elementów składowych jak łazienka z wc, mini kuchenka, aneksy sypialne lub miejsca pracy /stół z ławką/. Przykład rozwiązania pokazano na rysunku 44.

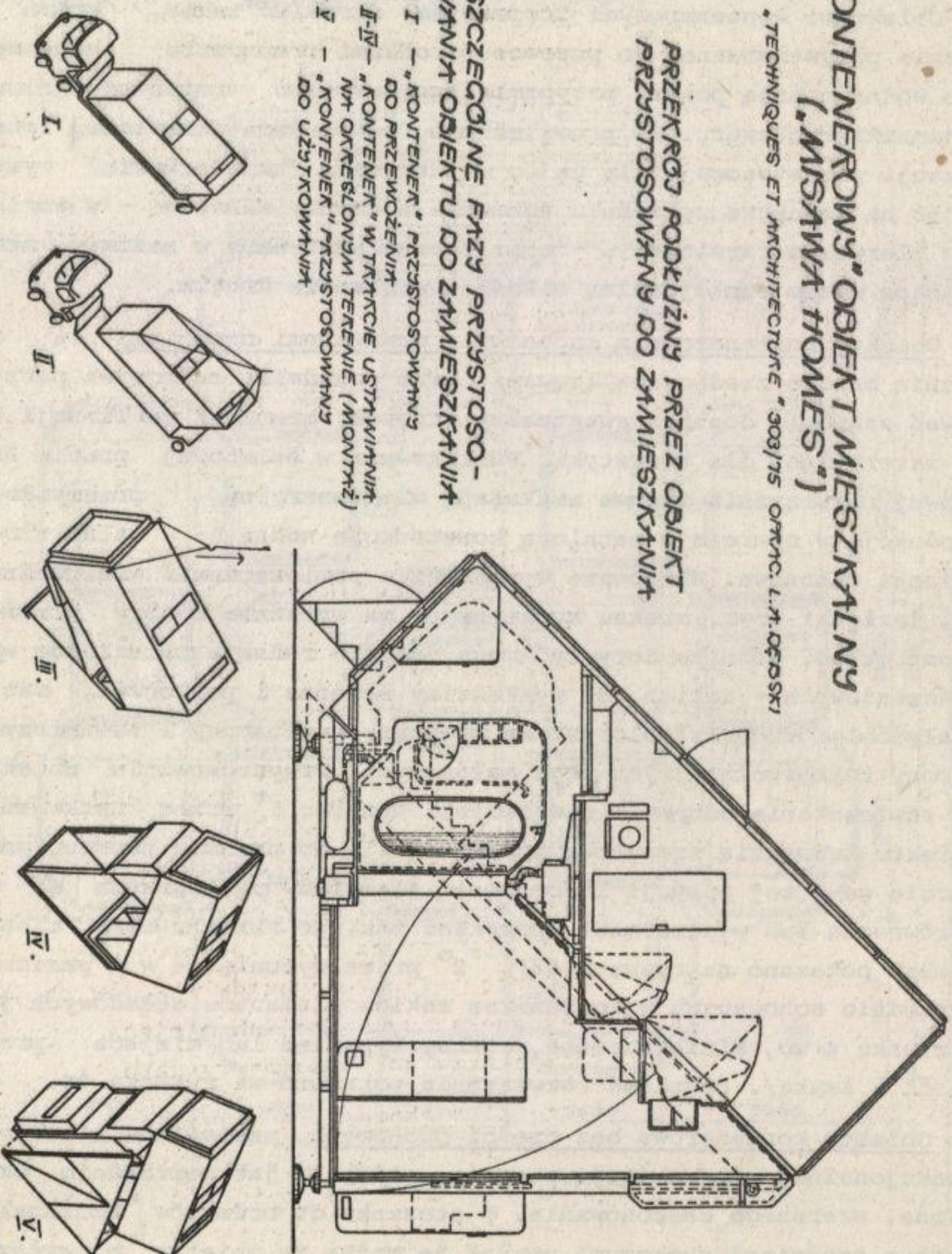
Obiekty kontenerowe bez części ruchomych, zestawiane w zespoły funkcjonalne, nie znajdują obecnie, podobnie jak poprzednio omówione, szerszego zastosowania. W stosunku do obiektów kontenerowych z częściami ruchomymi uważać je można za obiekty o wyższym standardzie usług mieszkalnych, gdyż dopiero dwa lub trzy łącznie stanowią funkcjonalną całość. Zestawianie poszczególnych kontene-

„KONTENEROWY” OBIEKT MIESZKALNY („MISIAWA HOMES”)

WG „TECHNIQUES ET ARCHITECTURE” 303/75 OPTAC. L. H. DĘBSKI

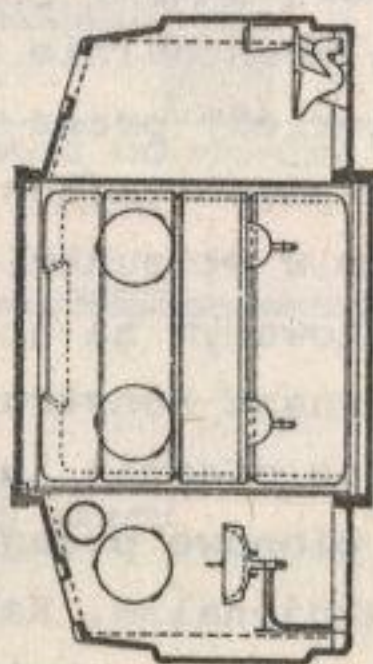
PRZEKROJ PODŁUŻNY PRZEZ OBIEKT
PRZYSTOSOWANY DO ZAMIESZKANIA

POSZCZEGÓLNE FAZY PRZYSTOSOWA-
NIEM OBIEKTU DO ZAMIESZKANIA
FAZA I — „KONTENER” PRZYSTOSOWANY
DO PRZEWOŻENIA
FAZY II-IV — „KONTENER” W TRAKCIE USTAWIANIA
W OKREŚLONYM TERENIE (MONTAŻ)
FAZA V — „KONTENER” PRZYSTOSOWANY
DO UŻYTKOWANIA

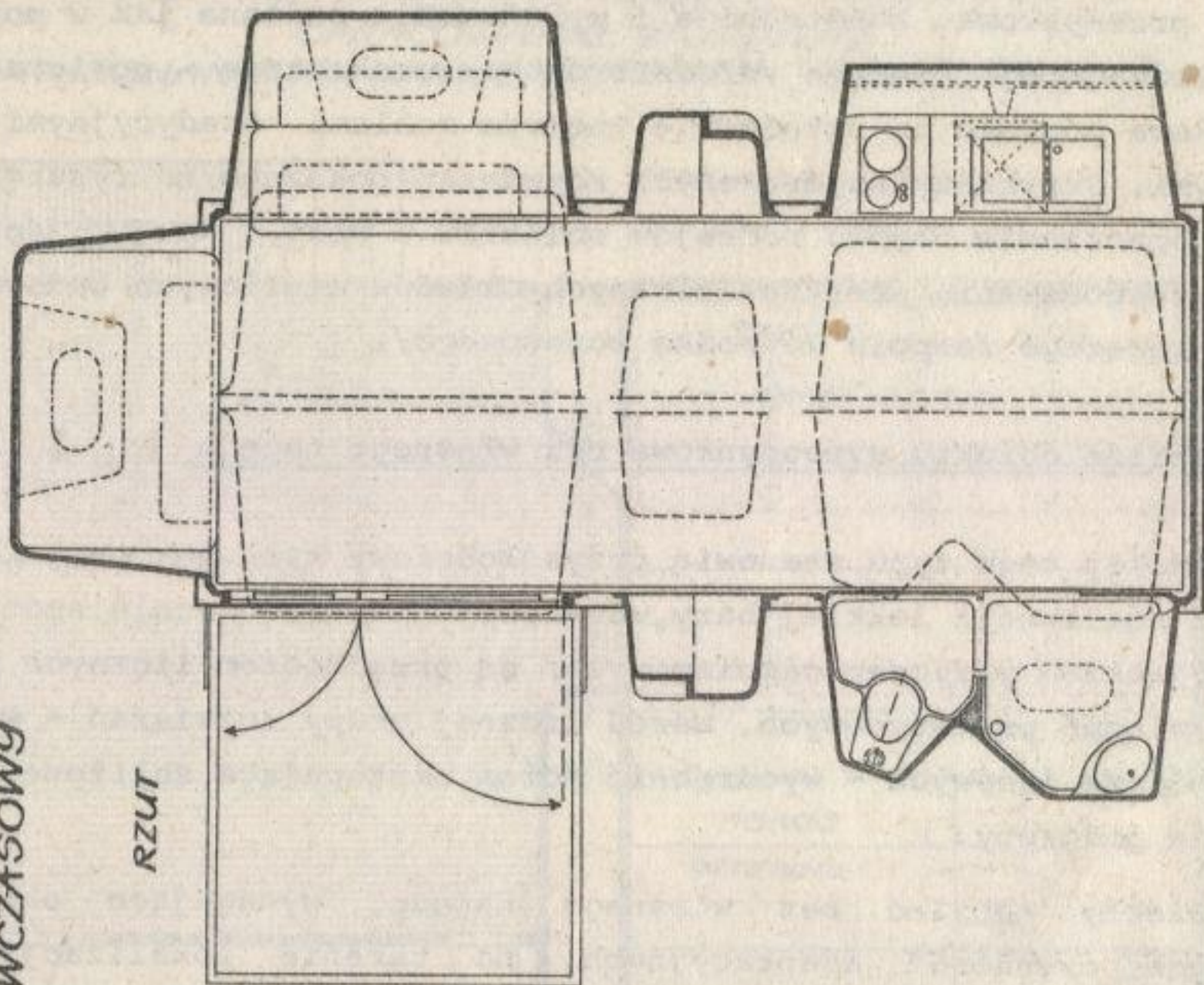

"KONTENEROWY", MOBILNY OBIEKT WZĄSOWY /ROZWIĄZANIE IDEOWE/

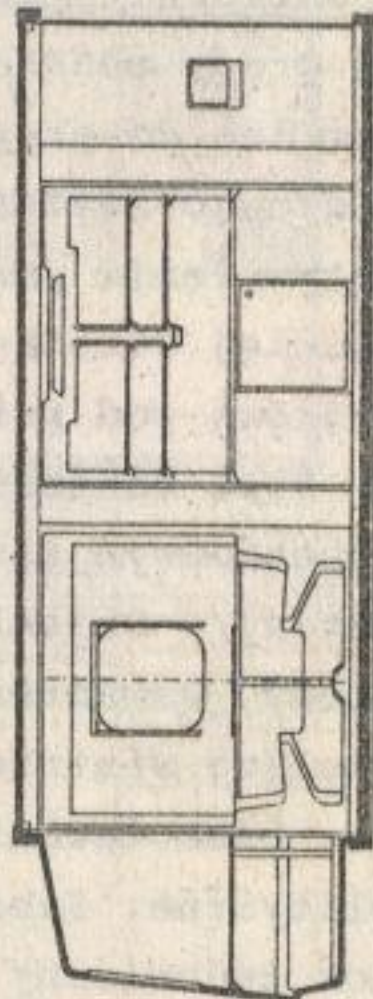
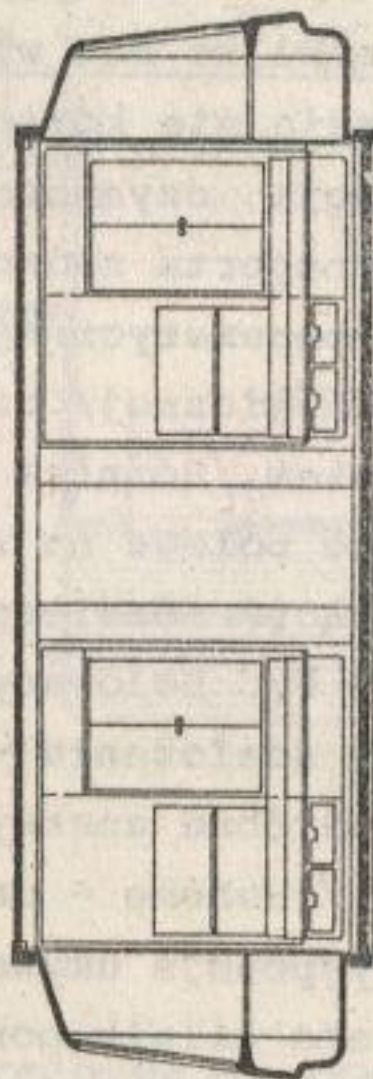
PRZEKROJ PORRZECZNY

RZUT

PRZEKROJE PODŁUŻNE

rów może mieć miejsce w poziomie, może być także realizowane w pionie lub w obu tych kierunkach łącznie. Produkcja tych obiektów jest przemysłowa, konstrukcja i wykończenie podobne jak w pozycji poprzedzającej. Większa /średnio dwu-czterokrotnie powierzchnia użytkowa pozwala na urządzenie wnętrza meblami tradycyjnymi, ruchomymi. Przykłady sugerowanych rozwiązań pokazano na rysunku 45.

Zaopatrzenie obydwu rodzajów obiektów w wodę i zrzut ścieków przy zastosowaniu scentralizowanych układów sieciowych budowanych dla większego zespołu /ośrodka czasowego/.

3. Mobilne obiekty wypoczynkowe bez własnego napędu

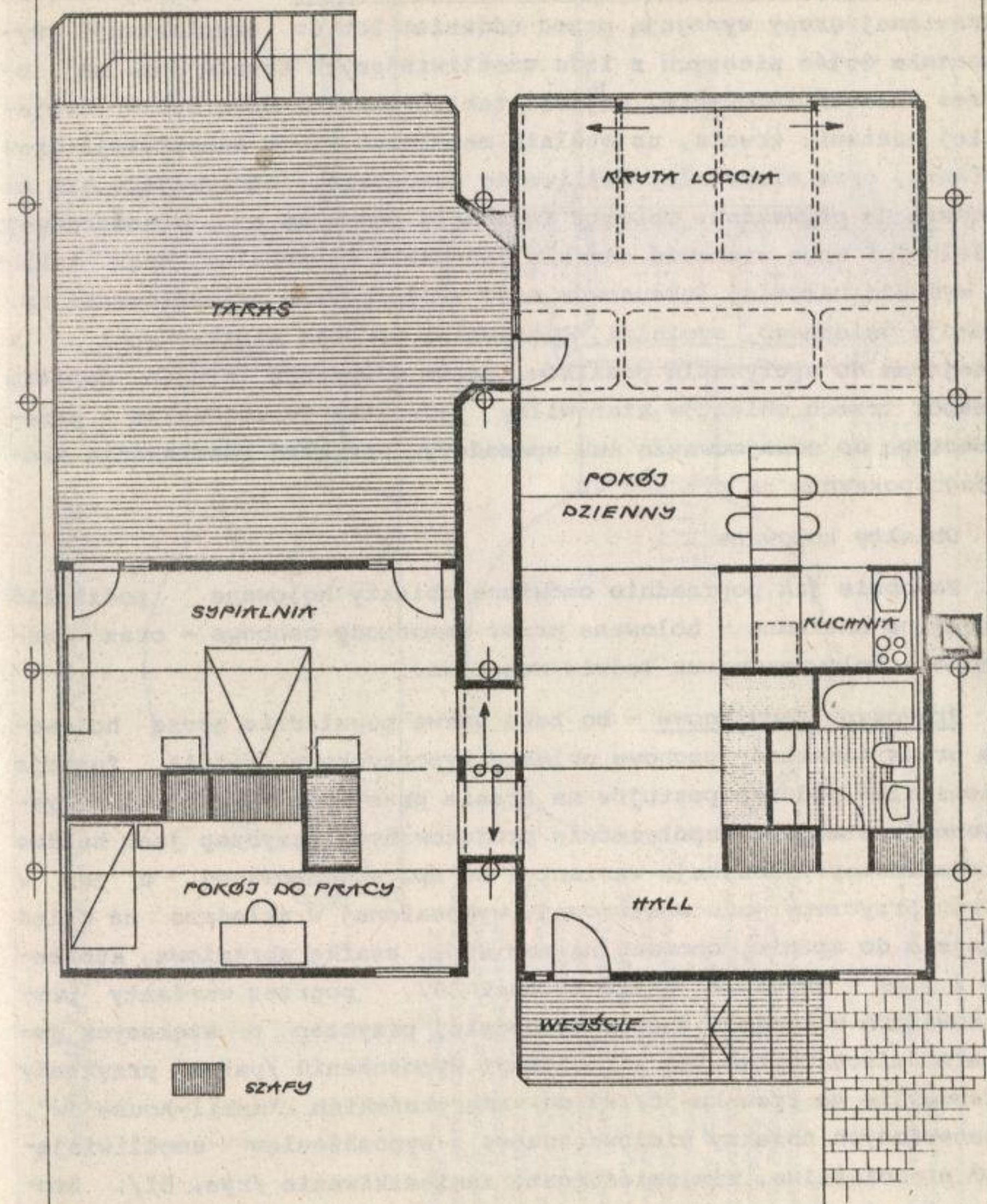
Obiekty tego typu stanowią przyszłościowy kierunek projektowania i realizacji lekkiej bazy, czasowej. Rzadko obecnie spotykane /z wyjątkiem przyczep campingowych/ są przedmiotem licznych badań i rozwiązań prototypowych. Wśród licznej grupy rozwiązań - w dużej mierze ideowych - wyodrębnić można następujące zbliżone do siebie podgrupy.

Obiekty mobilne bez własnego napędu, wymagające określonych czynności adaptacyjnych, na terenie lokalizacji

W zależności od terenu lokalizacji obiekty tego typu podzielić można na naziemne i nawodne.

Naziemne obiekty mobilne bez własnego napędu zaszeregowane do tej grupy charakteryzują się koniecznością wykonania, przed oddaniem ich do eksploatacji, czynności polegających na rozłożeniu złożonego na czas transportu nadwozia, ewentualnie rozpięciu i usztywnieniu powłoki pneumatycznej /niekiedy przez natrysk odpowiedniej substancji chemicznej/ części poszerzającej powierzchnię użytkową pod przykryciem. Różnica zatem w stosunku do grupy obiektów typu kontenerowego polega na zamontowanym na stałe podwoziu samochodowym zastępującym rozbieralny ruszt konstrukcyjny /fundamentowy/. Obiekt może być holowany przez ciągnik lub samochód ciężarowy, wewnątrz - po rozłożeniu - ma pionowe przegrody z płótna dzielące wnętrze na odrębne aneksy funkcjonalne. Kabina sanitarna oraz blok techniczny /ruchome - wsuwane na czas holowania/ są monolityczne. Kabina dysponuje umywalką, wc i prysznicem lub wanną, blok techniczny zawiera silnik poruszający części ruchome, baterie

PREFABRYKOWANY OBIEKT WZIASOWY
OPRACOWANIE STUDIALNE
WYKONANE NA UNIWERSYTECIE W SYRACUSE /U.S.A/

rie, generator hydrauliczny, klimatyzator, filtr do wody, piec do spalania śmieci, podłącza przegubowe do sieci zasilających. Przykład rozwiązania francuskiego pokazano na rysunku 46, przykład rozwiązania radzieckiego - na rysunku 47.

Nawodne obiekty mobilne bez własnego napędu zaszeregowano do omawianej grupy wymagają przed oddaniem ich do eksploatacji wykonania dojeżdżać pieszych z lądu umożliwiających trwałe /np. na okres sezonu/ cumowanie. Dojeżdżania takie wykonane mogą być w dwójakiej postaci: trwałe, na stelażu metalowym lub w konstrukcji drewnianej, oraz nietrwałe, możliwe do demontażu, utrzymujące się na wodzie na pływakach. Obiekty łączone z pomostem o standardowej wielkości mogą stanowić odrębne jednostki mieszkalne, mogą także w wydaniu bardziej luksusowym mieć zróżnicowane przeznaczenie np.: pokoju dziennego, sypialni, łazienki z wc oraz minikucharki z miejscem do spożywania posiłków. Zatem w wydaniu drugim dopiero zespół trzech obiektów stanowiłby jednostkę funkcjonalną przeznaczoną do odnajmowania lub sprzedaży. Przykład rozwiązania drugiego pokazano na rysunku 48.

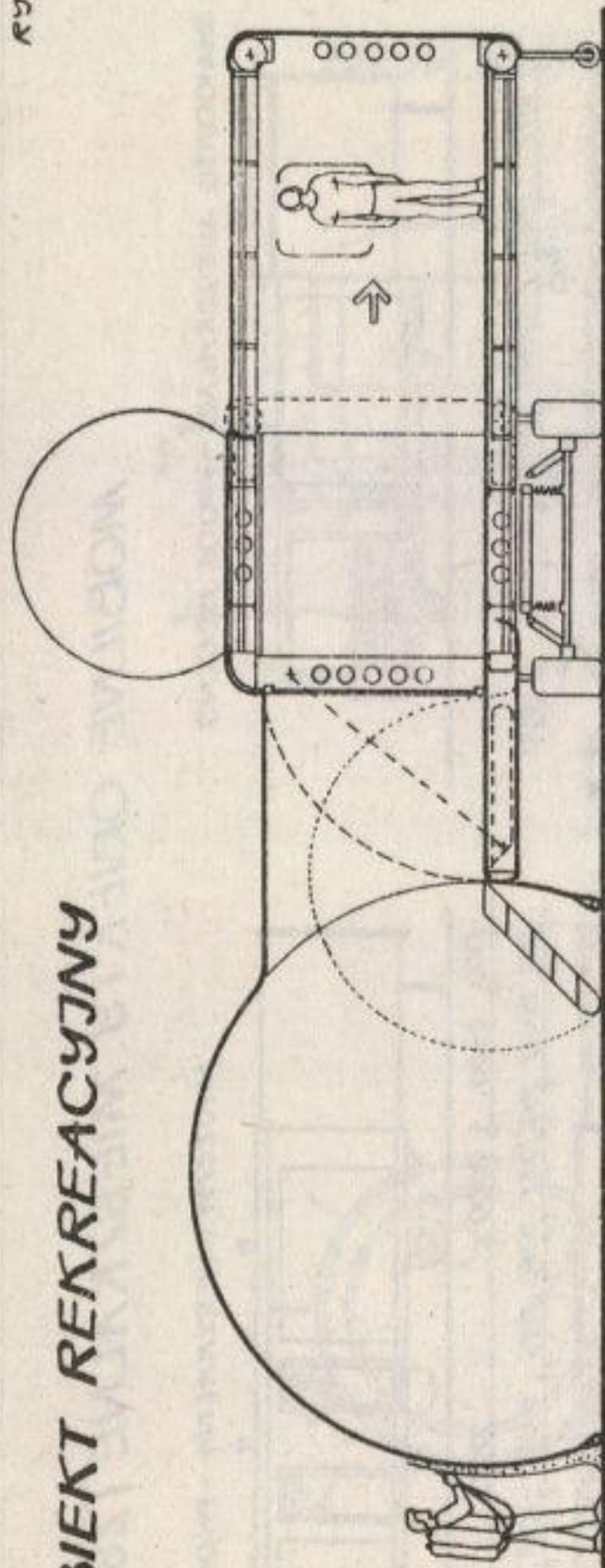
Obiekty holowane

Podobnie jak poprzednio omówione, obiekty holowane podzielić można na naziemne - holowane przez samochody osobowe - oraz nawodne - holowane przez łodzie motorowe.

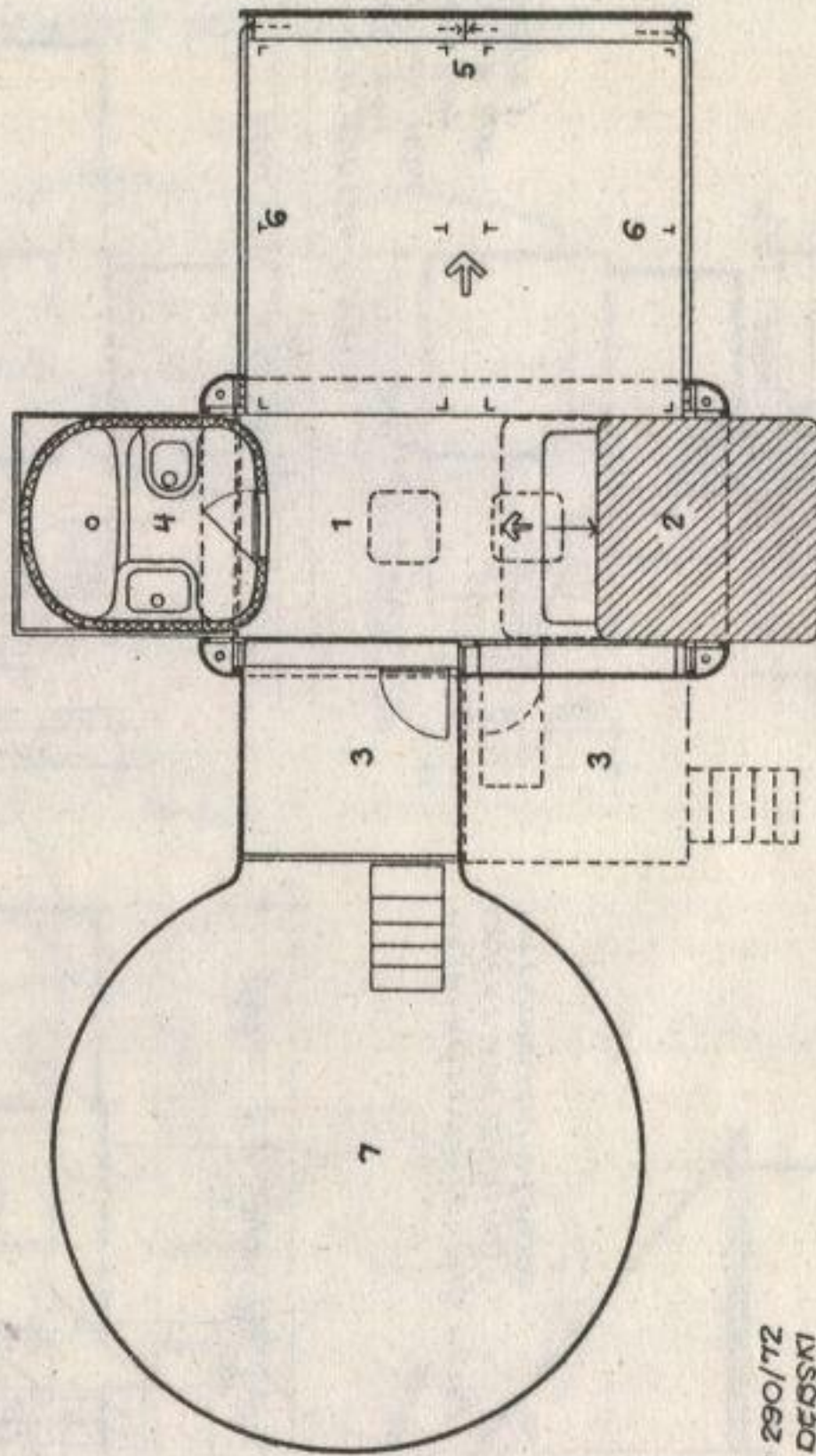
Przyczepy campingowe - bo taką nazwę popularnie noszą holowane przez samochody osobowe obiekty wypoczynkowe, pełnią funkcje mieszkalne podczas postojów na trasie przejazdu - wędrowki turystycznej. Standard współcześnie produkowanych przyczep jest bardzo zróżnicowany i obejmuje warianty: od np. produkowanej u nas w kraju przyczepy jednonętrowej, wyposażonej w składane na dzień miejsca do spania, chowany na noc stół, szafkę ubraniową, kuchenkę i zlew - umywalkę /patrz rysunek 49/, poprzez warianty produkowanych w krajach Europy Zachodniej przyczep o większych powierzchniach użytkowych i bogatszym wyposażeniu /patrz przykłady francuskie na rysunku 50/ aż do amerykańskich "mobil-house'ów", stanowiących obiekty wielonętrowe z wyposażeniem umożliwiającym nieuciążliwe, wielomiesięczne zamieszkiwanie /rys. 51/. Zrozumiałe, że wielkość /a stąd i ciężar/ przyczepy określa wielkość /moc silnika/ samochodu holującego.

MOBILNY OBIEKT REKREACYJNY

RYS. NR 46

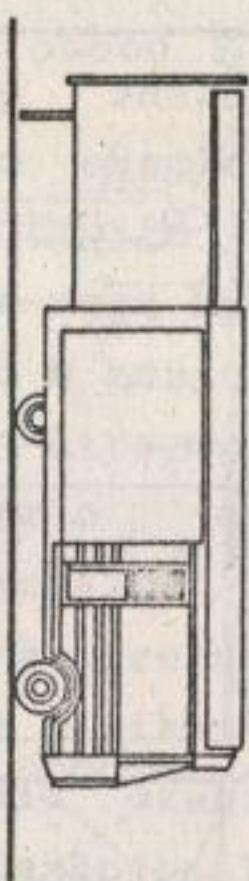
1. POWIERZCHNIA ZAJĘTA PRZEZ OBIEKT W TRAKCIE PRZEWOŻENIA
2. BLOK TECHNICZNY (RUCHOMY) - SILNIK, BATERIE, GENERATOR, HYDRAULICZNY, KLIMATYZATOR, FILTR DO WODY, SPALANIE ŚMIECI, KUCHENKA, PODKĄCZA PRZEBIEGOWE DO ŚIECI ZASILAJĄCYCH
3. ŚCIANY ZEWNĘTRZNE SŁUŻĄCE JAKO PLATFORMA PO ROZŁOŻENIU
4. UKŁAD PNEUMATYCZNY O PODWIGNIĘTYCH ŚCIANACH OŚLĄNIĄCYCH ŁAZIENKĘ
5. BOCZNA ŚCIANA RUCHOMA, PODŁOGA I SUFIT DO ROZWIJANIA
6. PRZEGRODY USUWALNE Z PŁOTNĄ
7. UKŁAD PNEUMATYCZNY TWORZĄCY DODATKOWĄ POWIERZCHNIĘ UŻYTKOWĄ

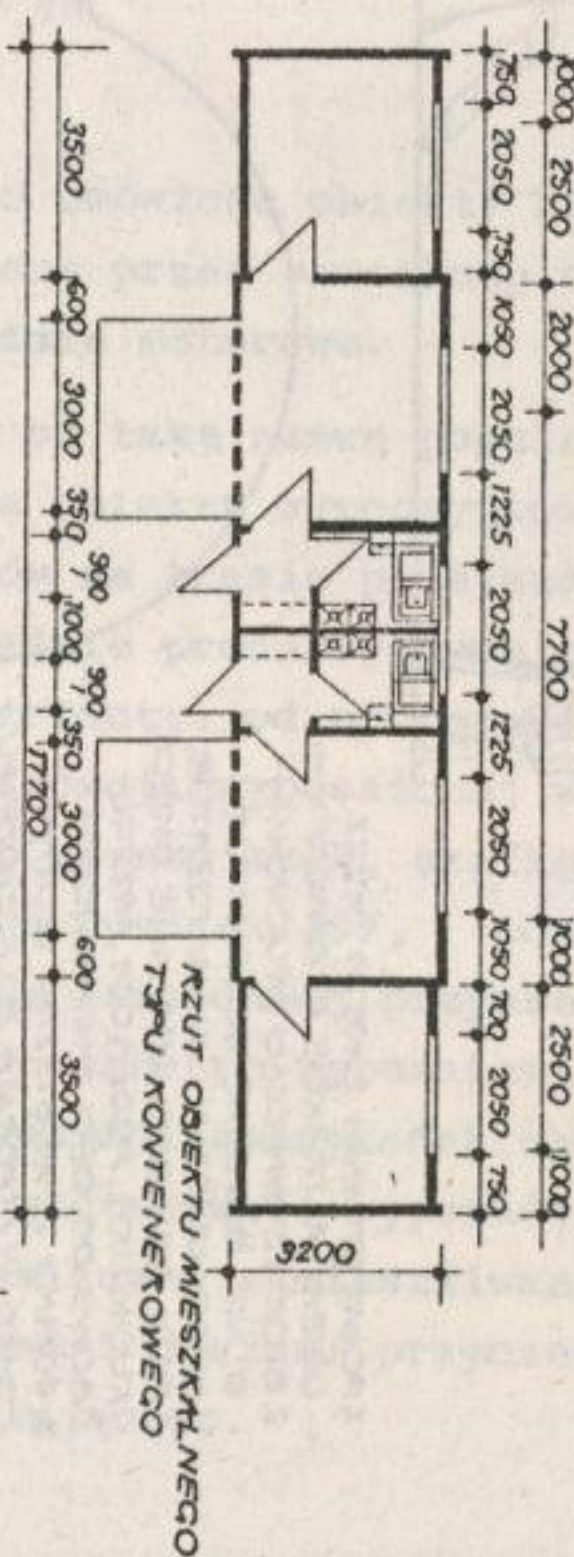
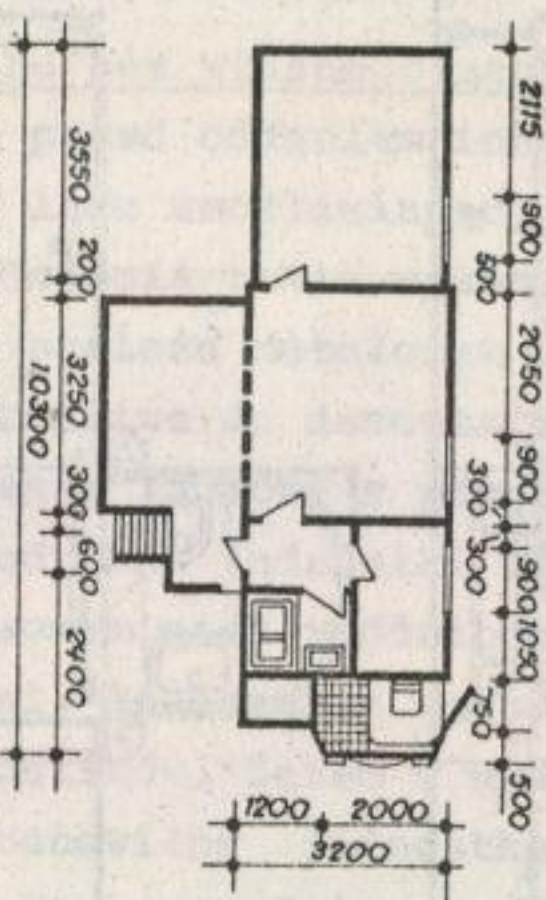
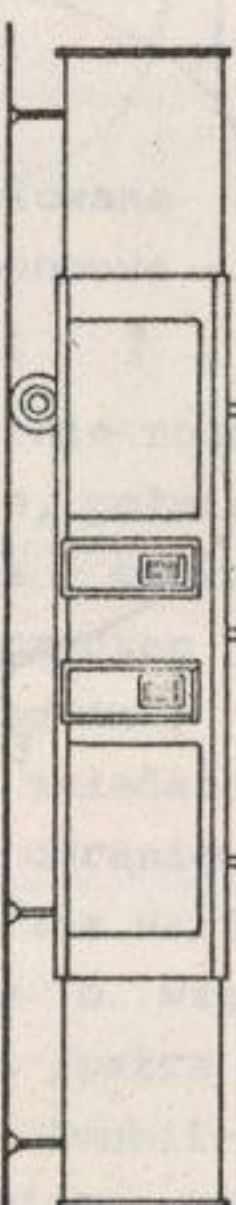
WG. "TECHNIQUE ET ARCHITECTURE" NR 290/72
OPRACOWAŁ: DR, MGR INŻ., MGR LECH A. DĘBSKI

MOBILNE OBIEKTY MIESZKALNE (ZSKR)

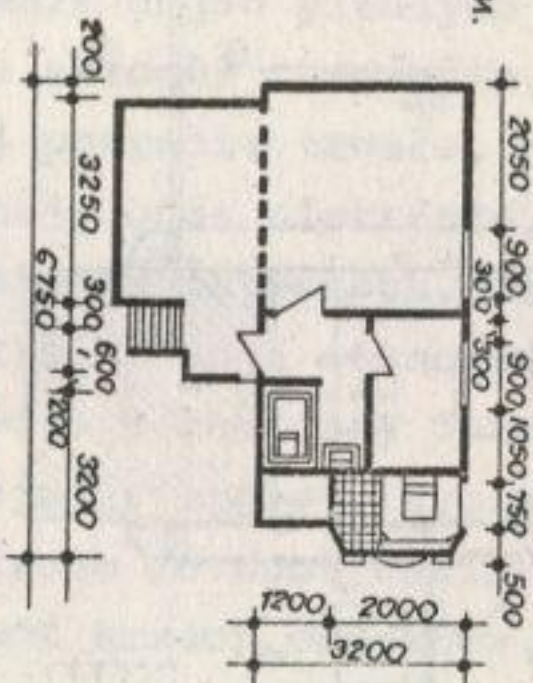
STAMOCHO MIESZKALNY - WIDOK BOCZNY

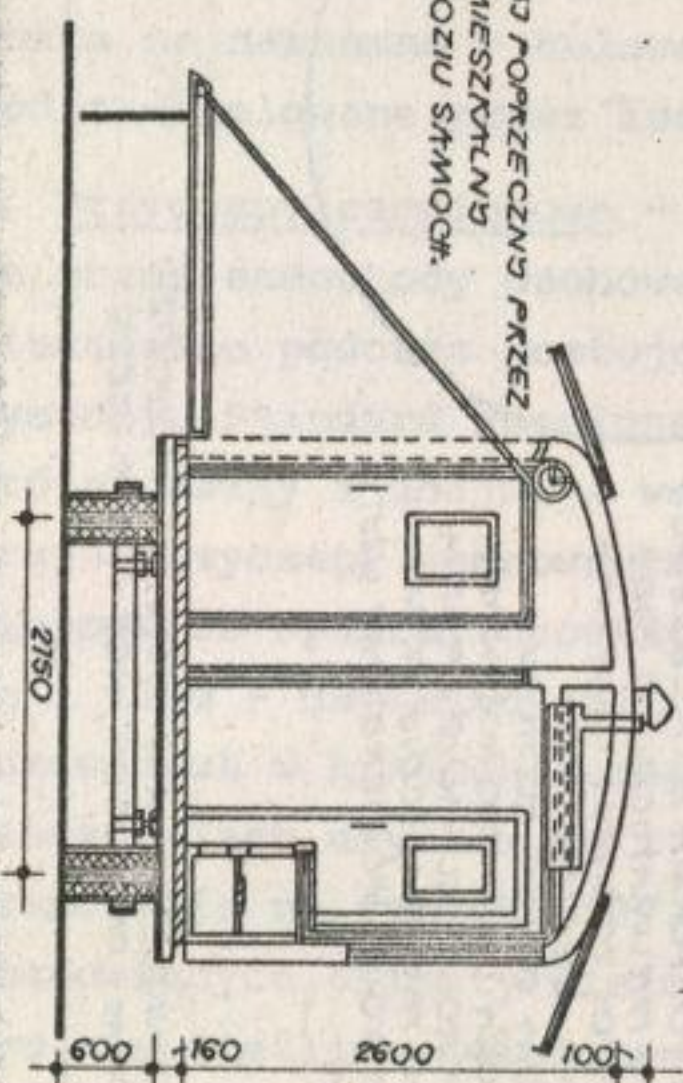
NACZEPY MIESZKALNE - WIDOK BOCZNY

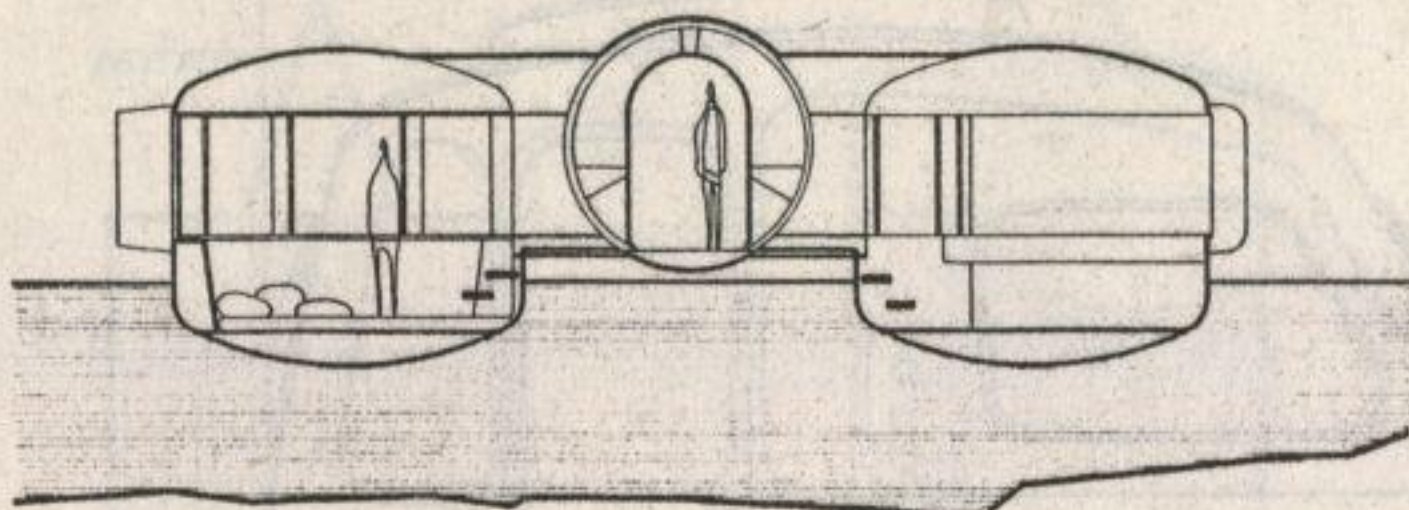
RZUT STAMOCCH. MIESZKALNEGO
Z WYSUNIĘCIAMI
ELEMENTAMI POM.
DODATKOWYCH
(CHOWANIEC NA
CZAS JAZDY)

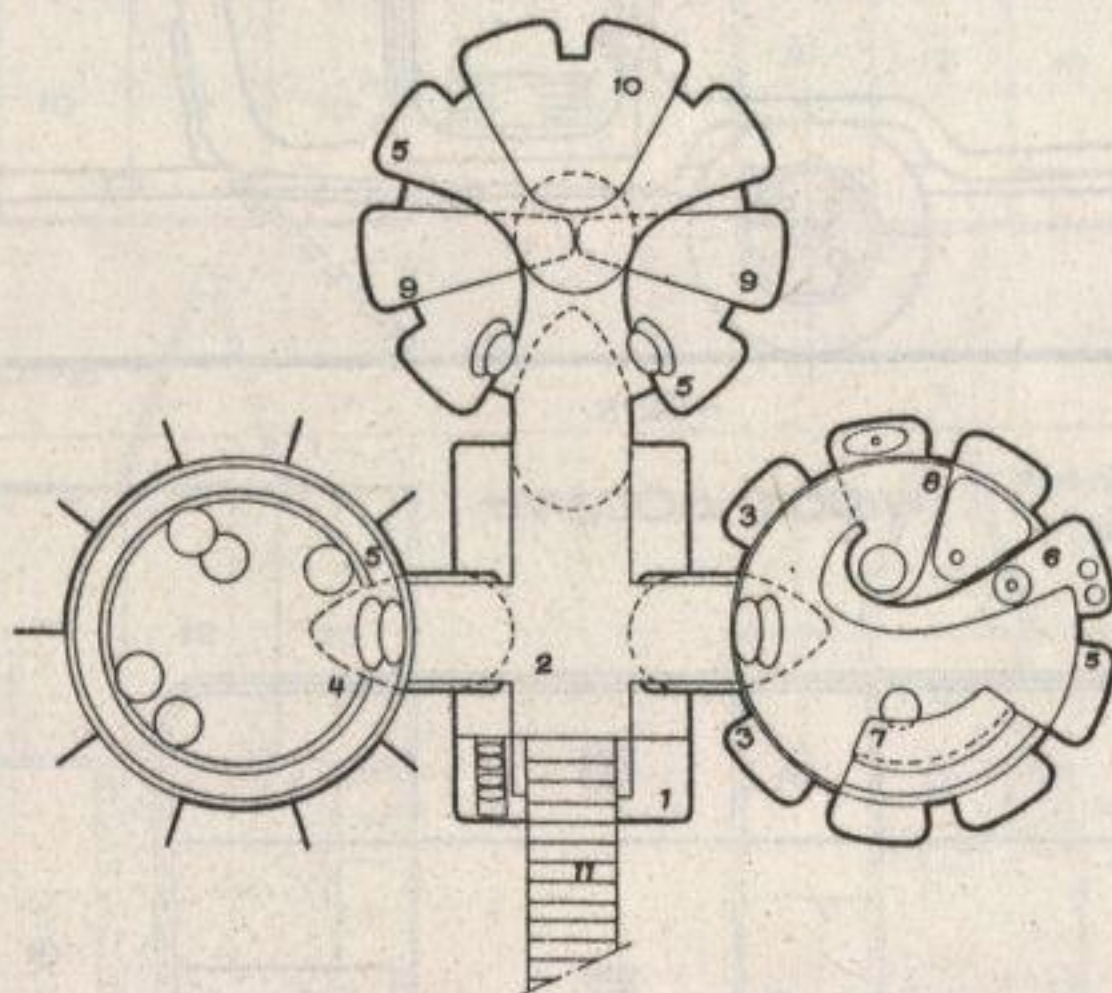
PRZEMOCY POPRZECZNY PRZEZ
OBIEKT MIESZKALNY
WIT PODWOZIU STAMOCCH.

NAWODNY OBIEKT REKREACYJNY

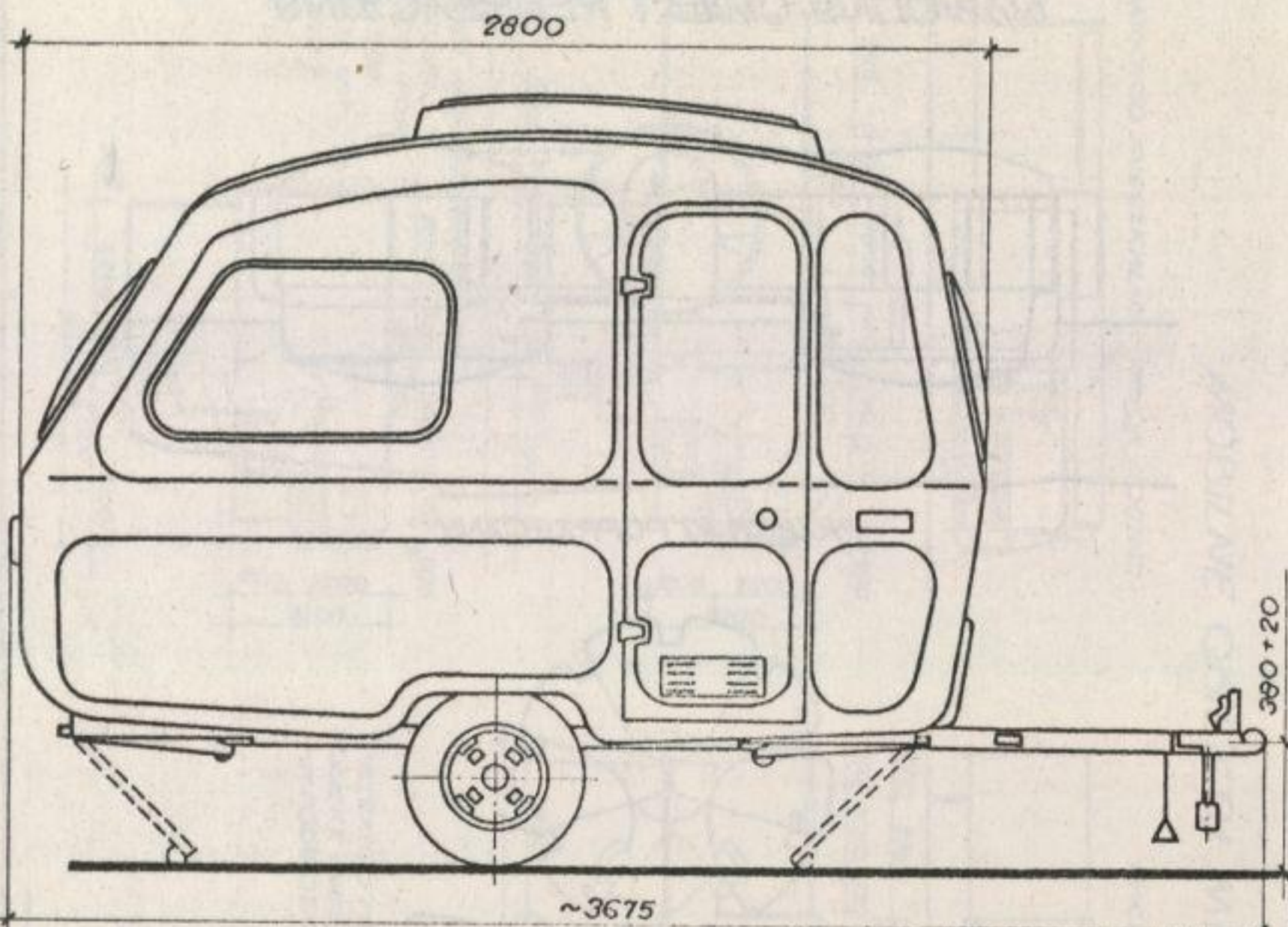
PRZEMÓJ POPRZECZNY

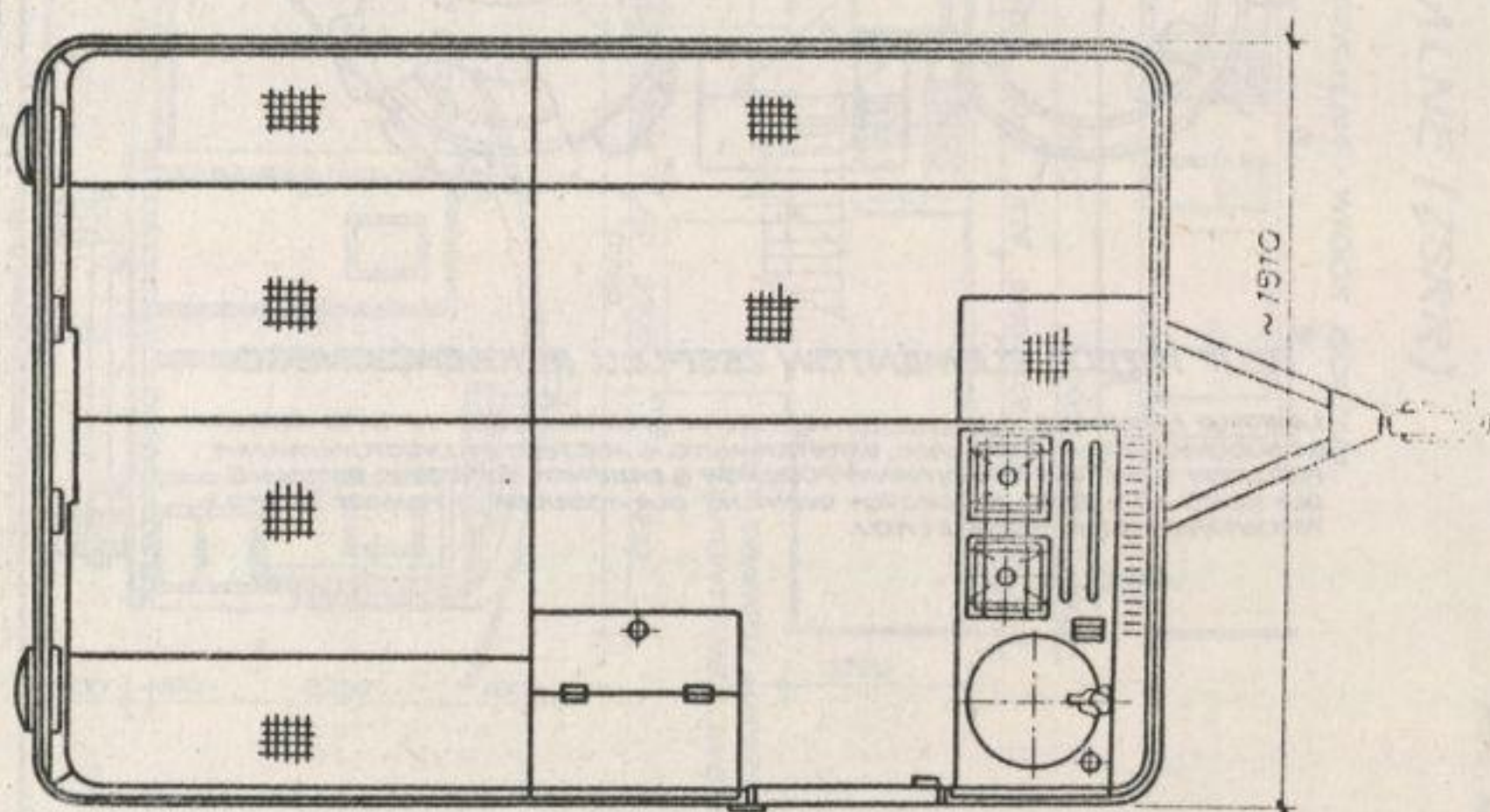
RZUT TRZECH ELEMENTÓW ZESPOŁU REKREACYJNEGO

1. MIEJSCE NA OBUWIE 2. HALL 3. POMIESZCZENIE NA GARDEROBĘ 4. POKÓJ DZIENNY
5. OŚCUDOWA OKOLNA Z POŁKAMI, SKRYTKAMI ITO. 6. MIEJSCE PRZYGOTOWYWANIA
POSIŁKÓW 7. MIEJSCE SPOŻYWANIA POSIŁKÓW 8. ŁAZIENKA 9. MIEJSCE SYPIALNE
DLA DZIECI LUB GOŚCI 10. MIEJSCE SYPIALNE DLA RODZICÓW II. POMOST DOPRO-
WADZAJĄCY RUCH PIESZY Z LĄDU.

PRZYCZEPA CAMPINGOWA
PROD. ZAKŁADY PRZEMYSŁU PRECYZYJNEGO
W NIEWIADOWIE

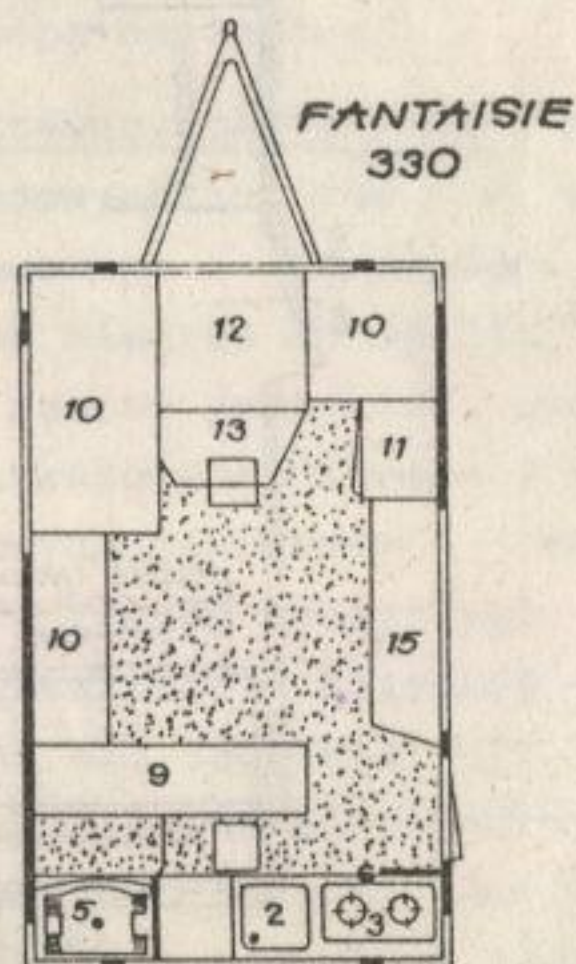
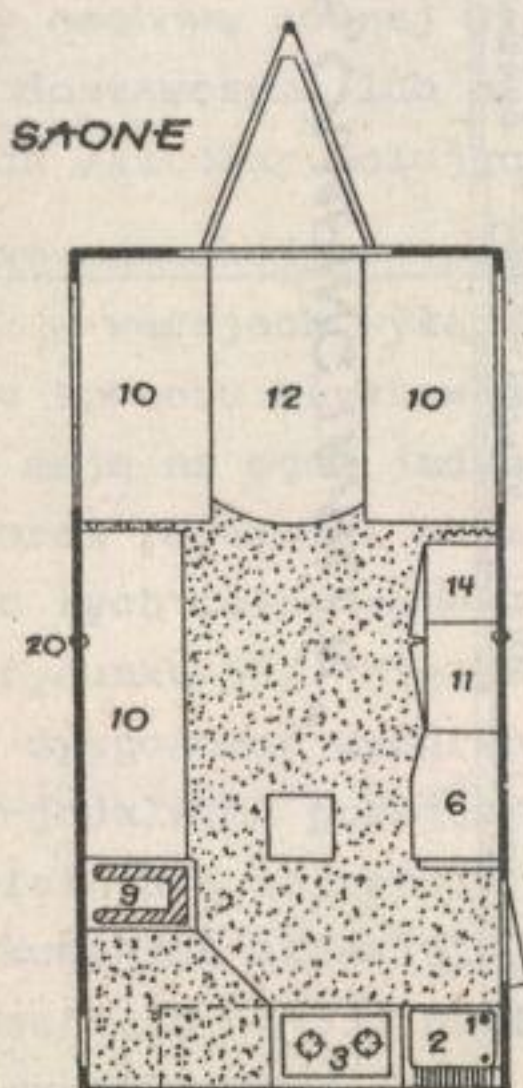
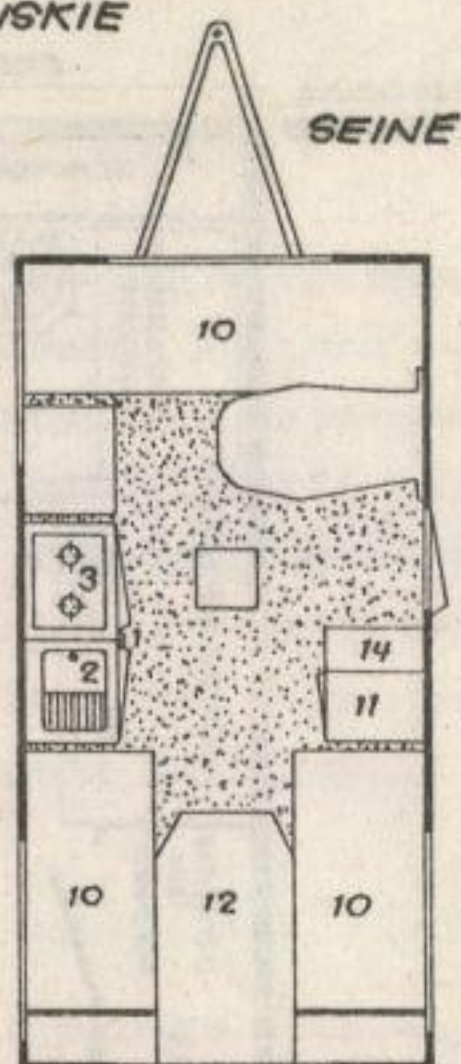
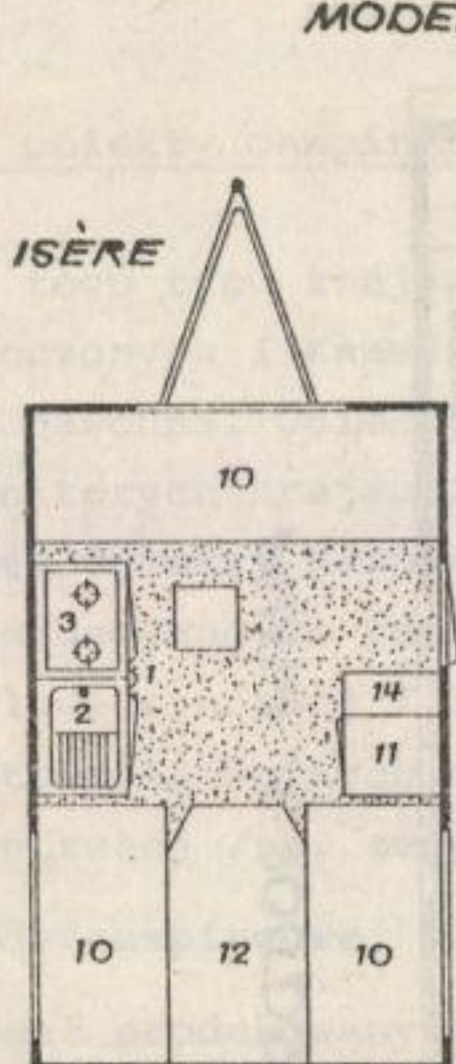

WIDOK BOCZNY

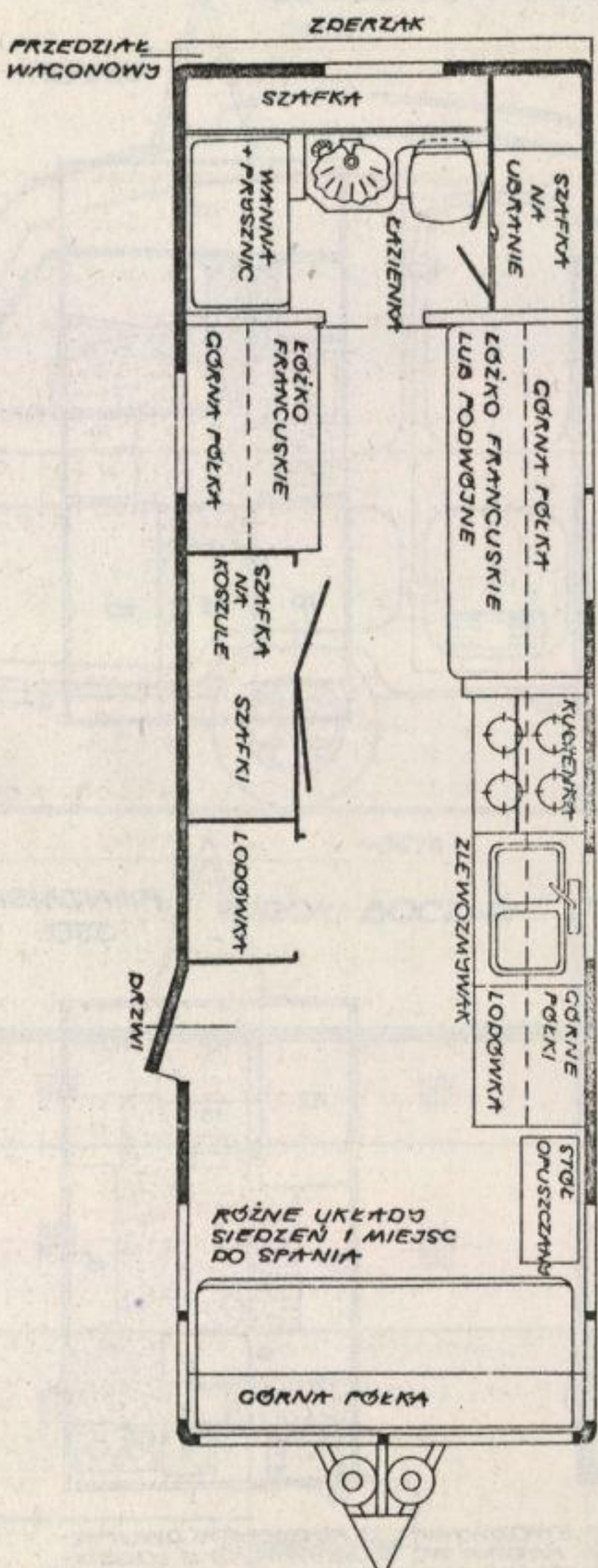
RZUT-PRZYCZEPA PRZYSTOSOWANA DO SPANIA

PRZYCZEPY CAMPINGOWE **MODELE FRANCUSKIE**

1. POMPA WODNA 2. ZLEWOZMYWAK 3. KUCHENKA DWUPAL-
 NIKOWA NA BUTAN 4. KABINA WC 5. UMYWALKA 6. LODOW-
 KA 7. SZAFKA NA ART. SPOŻYWCZE 8. POJEMNIK NA ŚMIECI
 9. ŁÓŻKO SKŁADANE 10. ŁAWA-SKRZYNIA 11. SZAFKA NA UBRÁ-
 NIE 12. STÓŁ 13. STÓŁ ROZKŁADANY 14. SZAFKA NA BIELIZNĘ
 15. KOMODA 16. ŁAWA SKRZYNIA 17. SCHODKI CHOWANE 18. PO-
 JEMNIK NA BUTAN 19. WPUST PODKÓGOWY 20. WENTYLATOR
 (ZAWSZE CZYNNY)

PUMAT A-208 DS - „CAMPING TRAILER”

WG „CAMPING JOURNAL” FEDR. 1973 OPTAC. L. T. DEBOSKI

Nawodne obiekty holowane są podobne do omówionych wyżej, a różnica sprowadza się właściwie do zastąpienia podwozia samochodowego pontonem, na którym poza obiektem mieszkalnym mieści się taras do opalania.

4. Mobilne obiekty campingowe z własnym napędem

Obiekty tego typu znajdują obecnie szerokie zastosowanie w Stanach Zjednoczonych i Kanadzie i produkowane są jako obiekty naziemne lub nawodne. Obiekty naziemne stanowią samochody campingowe, a w niektórych krajach funkcję tę pełnią także kolejowe wagony sypialne. Obiekty nawodne stanowią łodzie i obiekty łodziopodobne przystosowane do funkcji mieszkalnej, a niekiedy również statki żeglugi rzecznej i okręty pasażerskie. Czynione są także próby adaptowania do tych celów samolotów bądź innych statków żeglugi powietrznej /np. zeppelinów/.

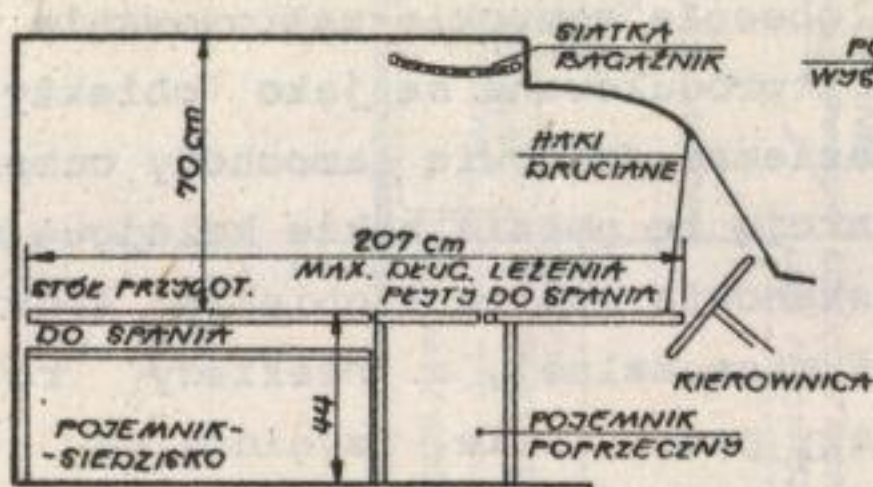
Samochody campingowe

Asortyment produkowanych typów jest bardzo szeroki i obejmuje samochody osobowe różnej wielkości, samochody, które popularnie nazywamy dostawczymi lub mikrobusami, aż do wielkich pociągów autokarowych /autokar holujący + przyczepa noclegowa/.

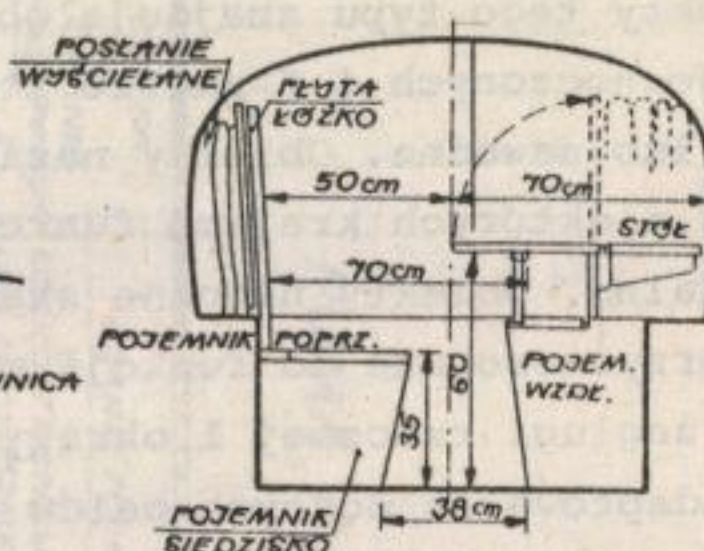
Osobowe samochody campingowe i mikrobusy campingowe mogą występować w wersjach wyłącznie campingowych lub też w wersjach zmiennego sposobu użytkowania, campingowego i normalnego. Najmniejsze mają na ogół jedynie składane miejsca do spania, składany stół oraz pojemniki skrzyniowe na rzeczy /przykład zaadaptowanego do tych celów samochodu małolitrażowego Citroën 2 CV pokazano na rysunku 52/. Większe od osobowych mikrobusy campingowe mogą już dysponować wyodrębnionym przedziałem sanitarnym, aneksem kuchenno-jadalnym, pokojem zmiennej aranżacji - dziennej i nocnej oraz sypialnianą antresolą umieszczoną nad szoferką /rys. 53/. Typy produkowanych aktualnie przez koncern Forda samochodów pokazano na rysunkach 54-55. Bardziej szczegółowo pokazano warianty mikrobusu campingowego /tzw. "motorhome"/ na rysunkach 56-57. Wersja zmiennego użytkowania polega na zamontowywaniu na samochodzie dostawczym /pick-up/ specjalnej, zdejmowanej kabiny mieszkalnej

SAMOCHÓD TURYSTYCZNY - CITROËN 2CV

PRZĘKROJ PODŁUŻNY

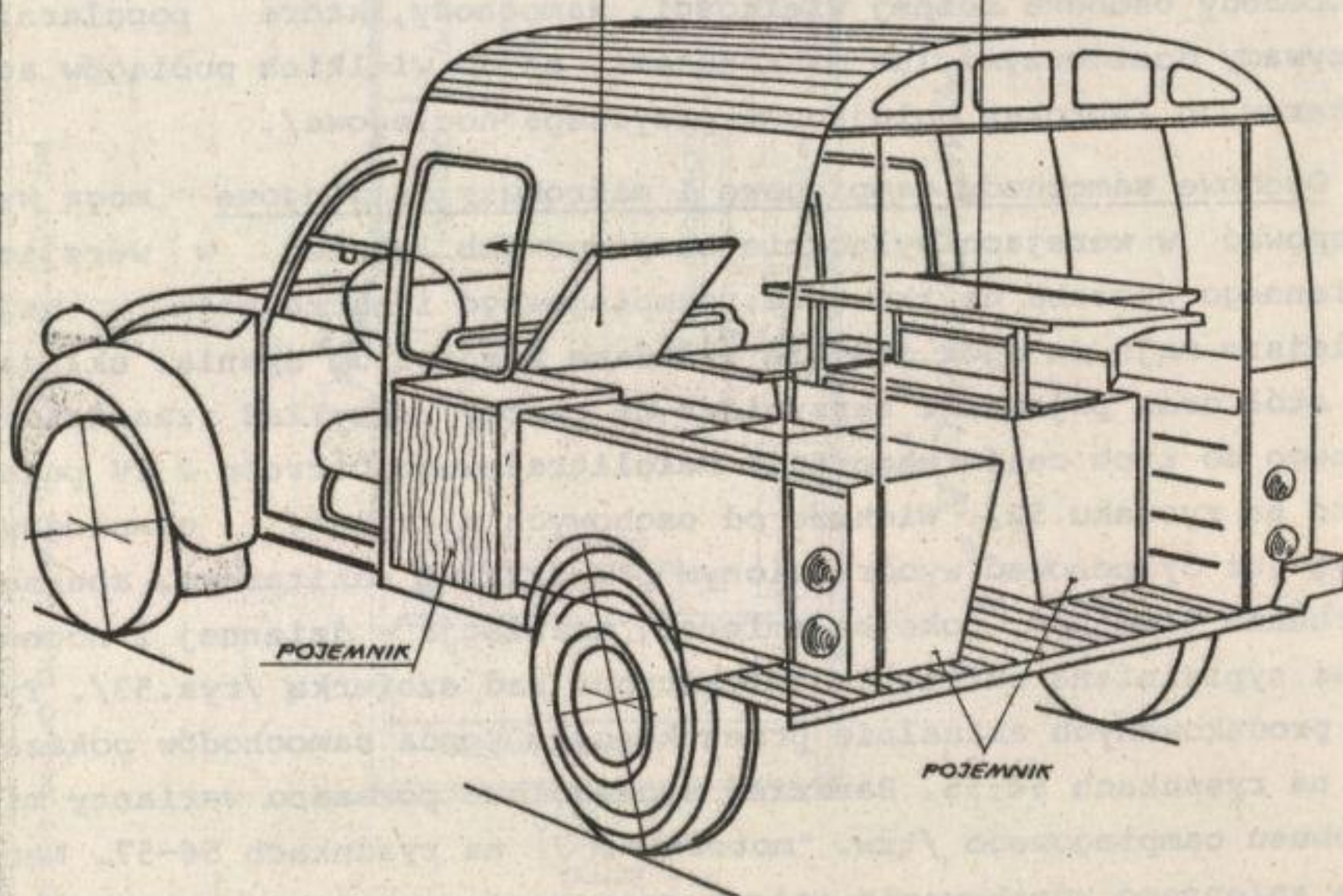

PRZĘKROJ POPRZECZNY

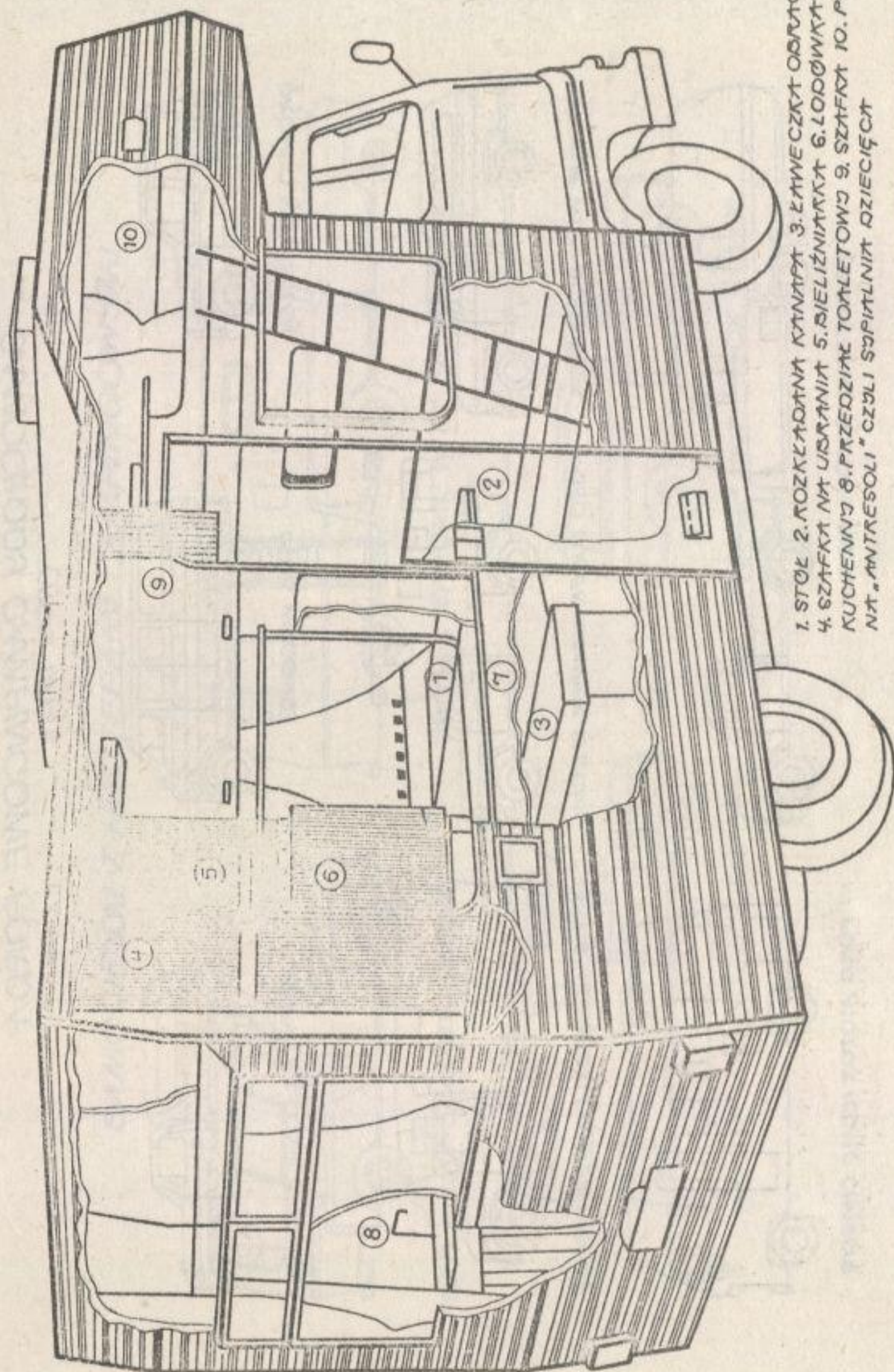

ROZKŁADANE PŁYTY DO SPANIA

W PRZYPADKU ADAPTACJI KABINY DO FUNKCJI NOCLEGOWYCH STÓŁ UKŁADA SIĘ MIĘDZY POJEMNIKAMI

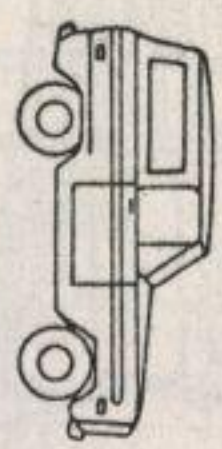
SAMOCHOŁ CAMPINGOWY

1. STÓŁ 2. ROZKŁADANA KANAPA 3. ŁAWECZKA OBRACANA
4. SZAFKA NA UBRANIA 5. BIELIŹNIARKA 6. LÓDÓWKA 7. BŁOK
- KUCHENNY 8. PRZEDZIAŁ TOILETOWY 9. SZAFKA 10. POKOIK
- NA "ANTRESOLI" CZYLI SYPIALNIA DZIECIĘCA

WG. "PERSPEKTYWY" 19 (29) 75

STAMOCHODY CAMPINGOWE FORDA PROD. 1973r.

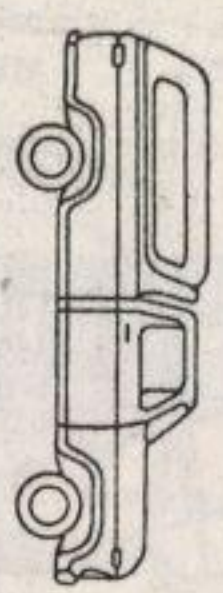
BRONCO 4-WHEELER

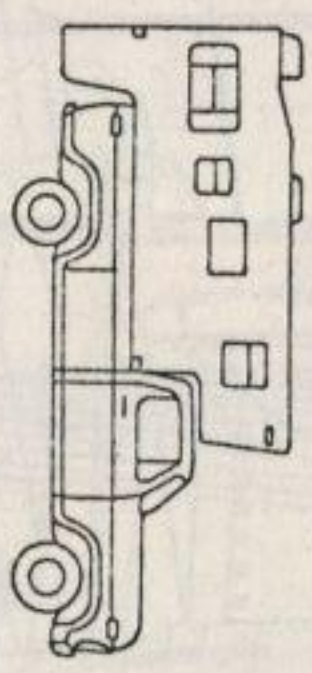
CLUB WAGONS

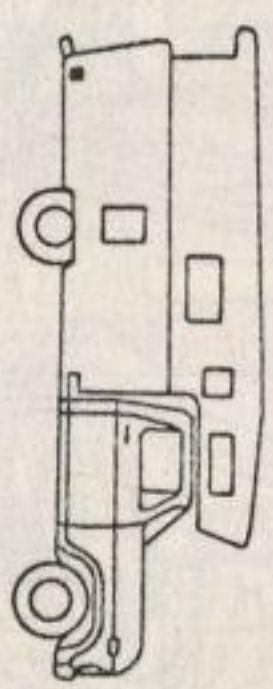
CAMPER CONVERSIONS

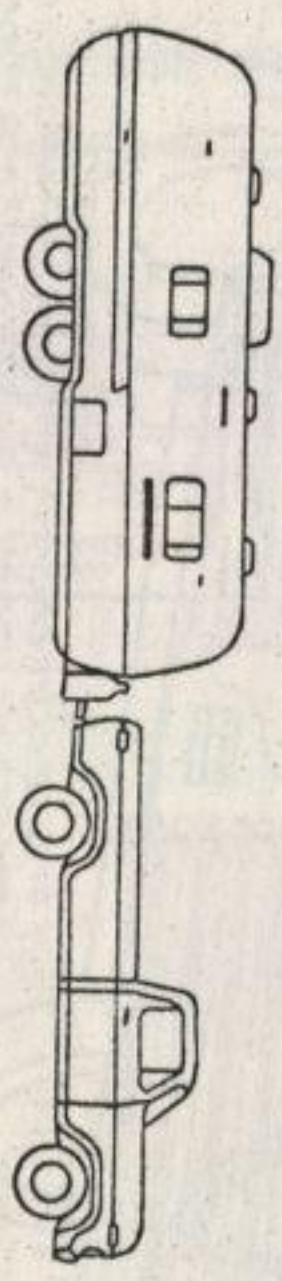
PICKUP WITH BOX COVER

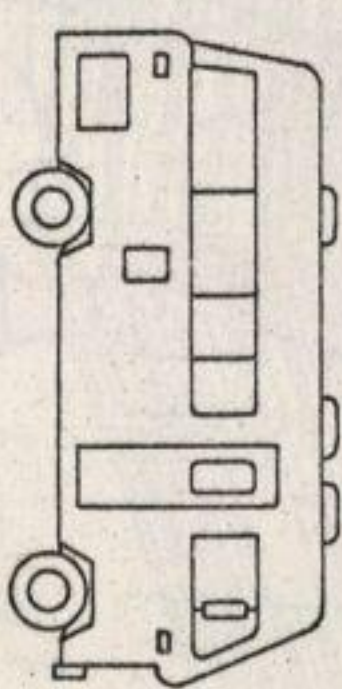
F-350 SUPER CAMPER SPECIAL

CHASSIS-MOUNTED CAMPER SPECIAL

TRAILERING SPECIAL PICKUP

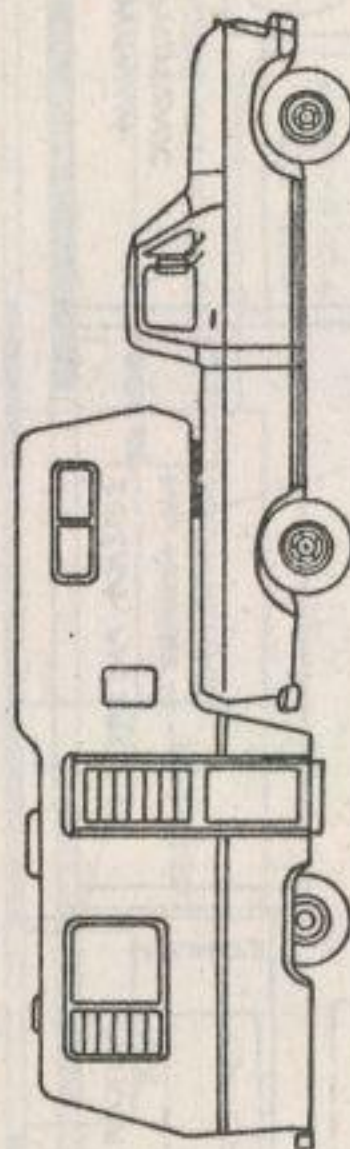

FORD MOTOR HOME CHASSIS

SAMOCHOODY Z NACZEPAMI CAMPINGOWYMI

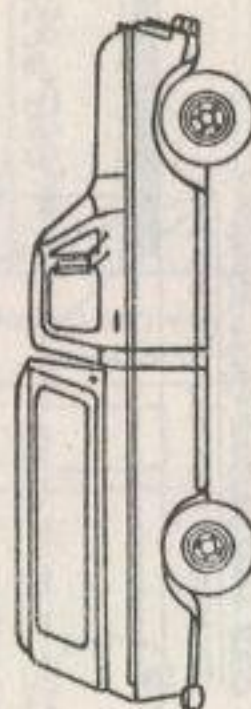
FORD F-250 CAMPER SPECIAL

TRAILER SPECIAL WITH FIFTH WHEEL

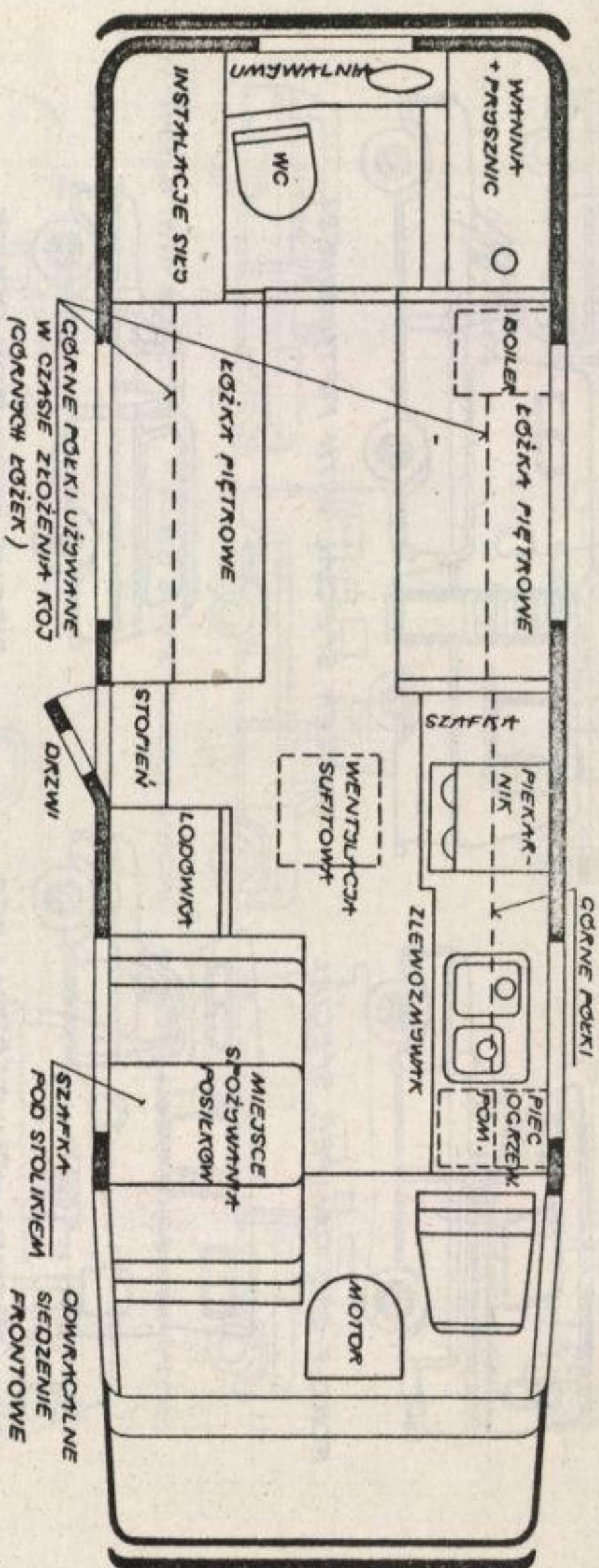

FRAME-MOUNTED CAMPER

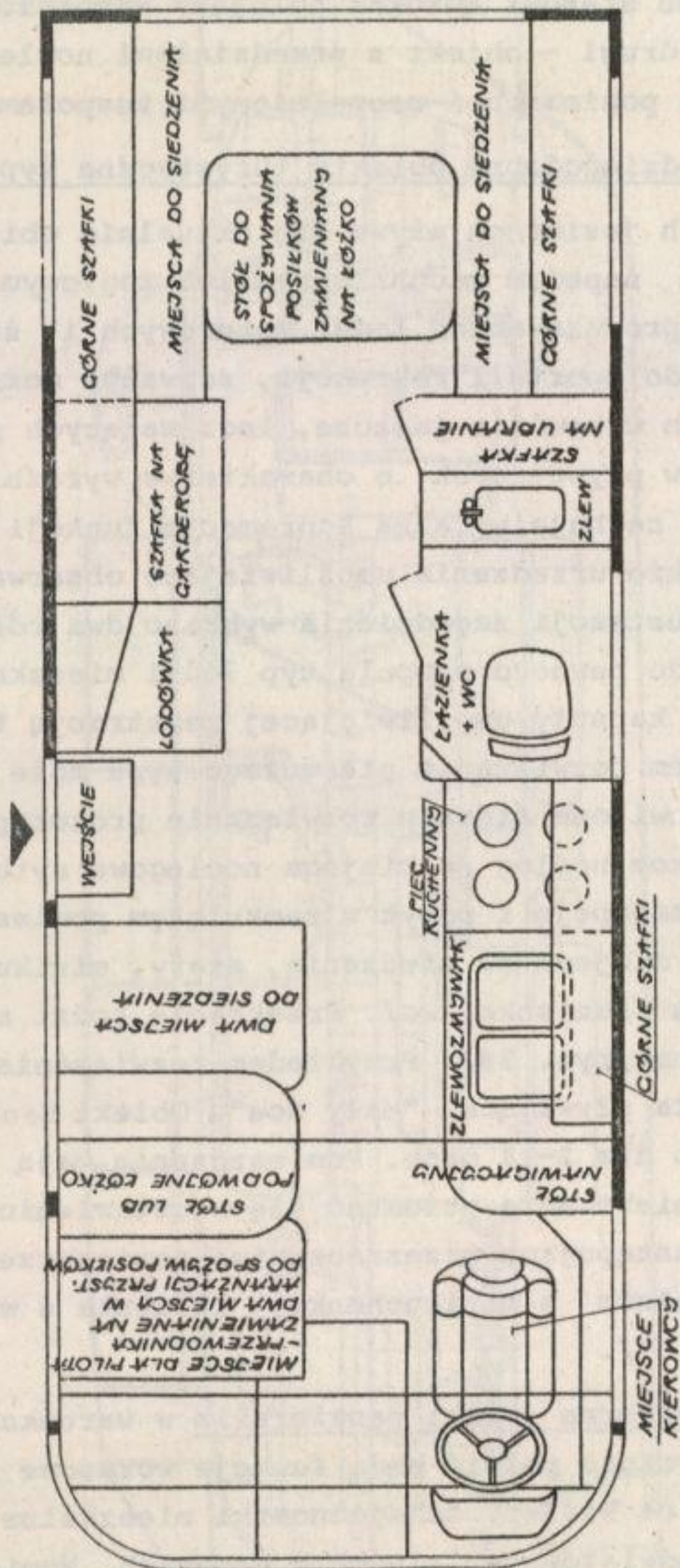

PICKUP WITH BOX COVER

XPLOREK 307 - "MOTORHOME"

RECTRANS DISCOVERER 22-CZTEROMIEJSCOWY „MOTORHOME”

/przykład Super Camper Special- rys. 55/. Po zdjęciu kabiny samochod może być użytkowany jako dostawczy.

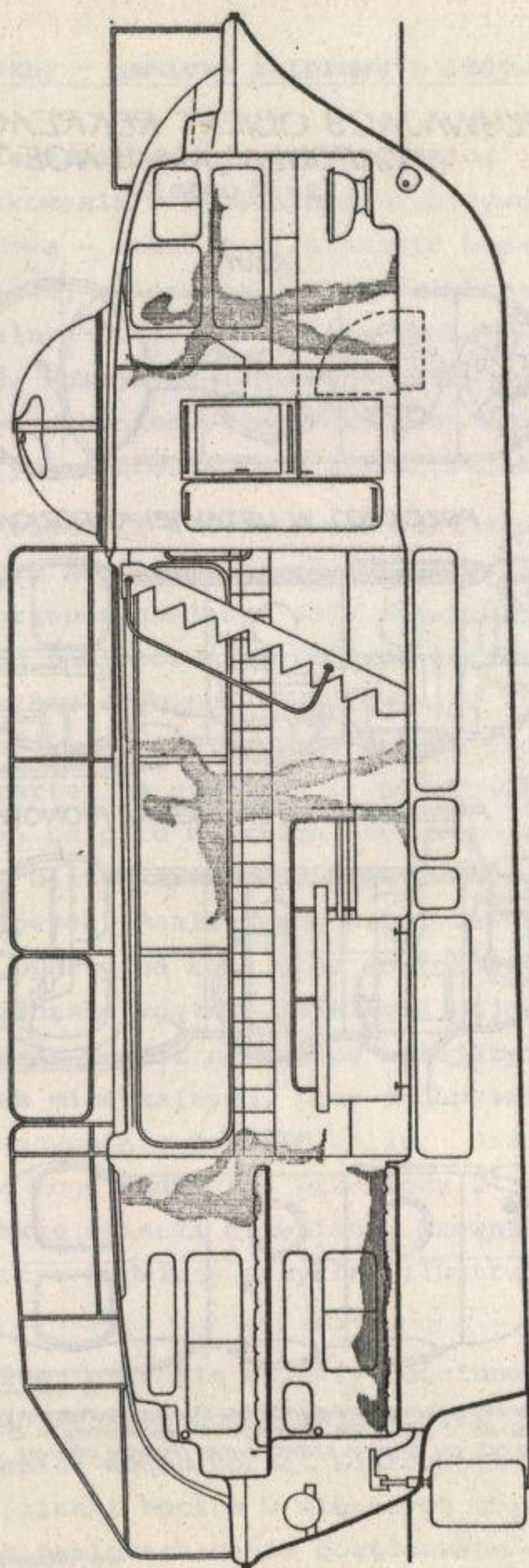
Autobusy campingowe /"trailery"/ stanowią zespoły dwuczłonowe, z których jeden stanowi autokar holujący wyposażony w fotele typu lotniczego, a drugi - obiekt z przedziałami noclegowymi rozmieszczonymi na dwu poziomach i uzupełnionymi zespołem sanitarnym.

Łodzie i łodziopodobne obiekty turystyczne typu jeziornego.

Na większych jeziorach używa się aktualnie obiektów pływających z własnym napędem mechanicznym lub żaglowym. Pomijając różnorodne typy produkowanych łodzi motorowych i żaglowych, które służą głównie do sportu i rekreacji, zauważyć można pojawienie się nielicznych wprowadzić jeszcze, lecz mających przed sobą przyszłość obiektów pływających o charakterze wyraźnie wczasowym. Rozwiązania te cechuje wyraźna supremacja funkcji mieszkalnych, ewentualnie także urządzenia umożliwiające obserwację fauny podwodnej. Dla ilustracji zagadnienia wybrano dwa różniące się typy: 1. tradycyjny do pewnego stopnia typ łodzi mieszkalnej. 2. przyszłościowy typ kapsuły umożliwiającej penetrację terenów podwodnych. Przykładem rozwiązania pierwszego typu może być łódź "Oculus 104". Stanowi ona fińskie rozwiązanie prototypowe umożliwiające użytkownikom nocleg /4 miejsca noclegowe sytuowane w dwu poziomach/, konsumpcję i pobyt w zamkniętym pomieszczeniu /wyposażenie: stół, miejsca do siedzenia, szafy, minikuchenia/ oraz za biegi sanitarne /łazienka, wc/. Przekrycie łodzi stanowi obszerny taras - solarium /rys. 58/. Przykładem rozwiązania drugiego typu może być kapsuła pływająca "Mały Noe". Obiekt ten przeznaczony jest wariantowo dla 2-14 osób. Pomieszczenia mają zmienne ustawienie /cały obiekt może poruszać się w ustawieniu poziomym lub pionowym/ i następujące przeznaczenia: pomieszczenia dzienne, sypialnie, jadalnia z minikuchenką, łazienka z wc, kabina sterownicza /rys. 59/.

Rzeczne i jeziorne statki pasażerskie w warunkach krajowych jedynie sporadycznie pełnić będą funkcje wczasowe /np. statki żeglugi rzecznej na Wiśle/. Ich jednostki mieszkalne - kajuty zbliżone są do przedziałów sypialnych w wagonach. Pomieszczenia gastronomiczne nie wyróżniają się niczym szczególnym poza ekonomicz-

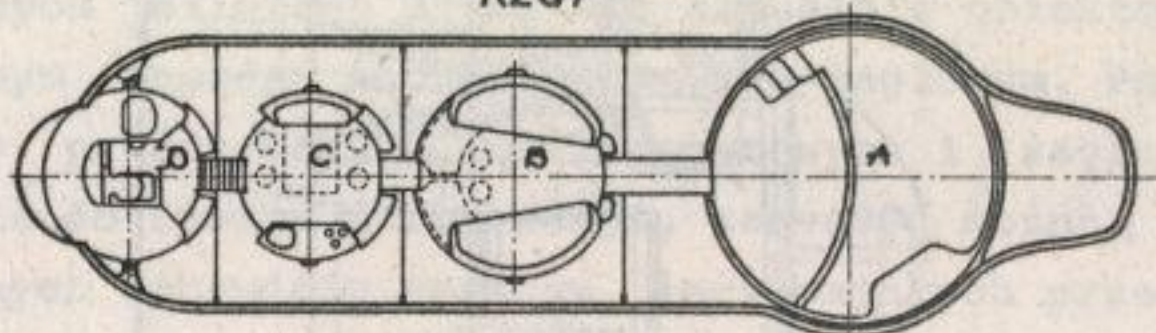
WCZASOWA ŁÓDŹ MIESZKAŁNA
"OCULUS 104"
/PROTOTYP FIŃSKI/

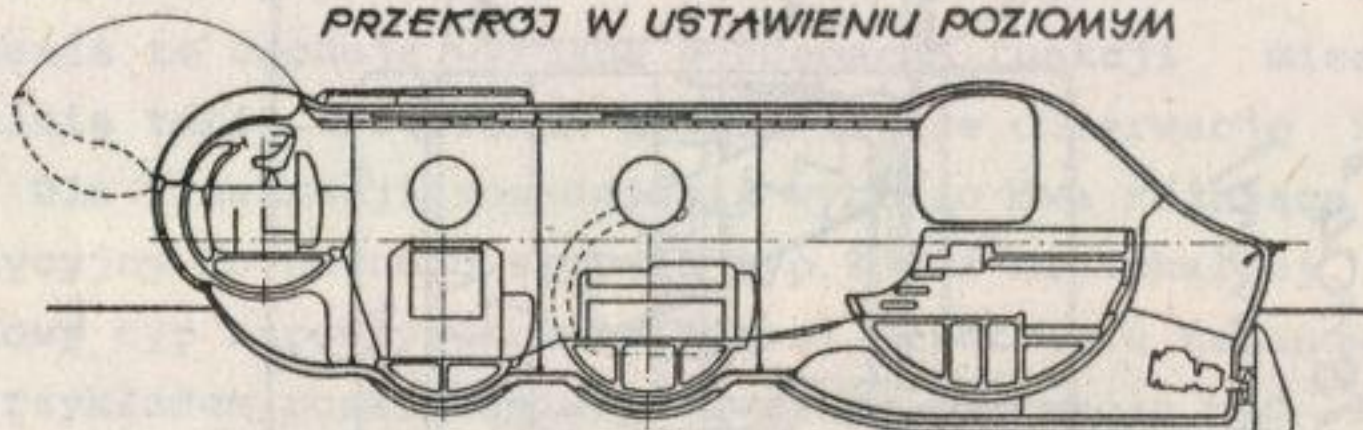
WG. WERK 7/73
OPRACOWAŁ: L.A. DEBSKI

**PŁYWAJĄCY OBIEKT REKREACYJNY
-KAPSUŁA „MAŁY NOE”
(2-14 OSÓB)**

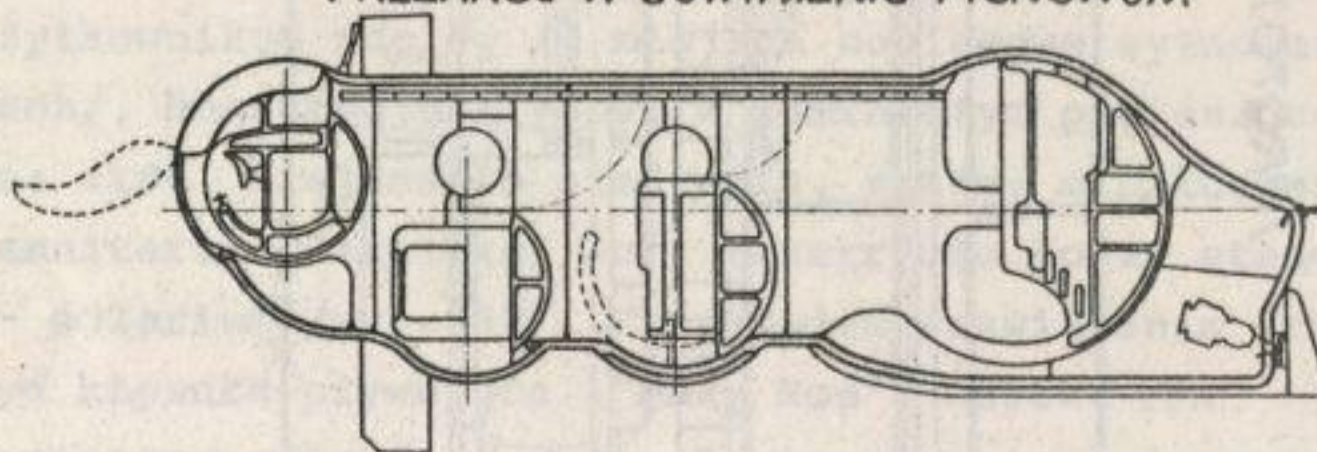
RZUT

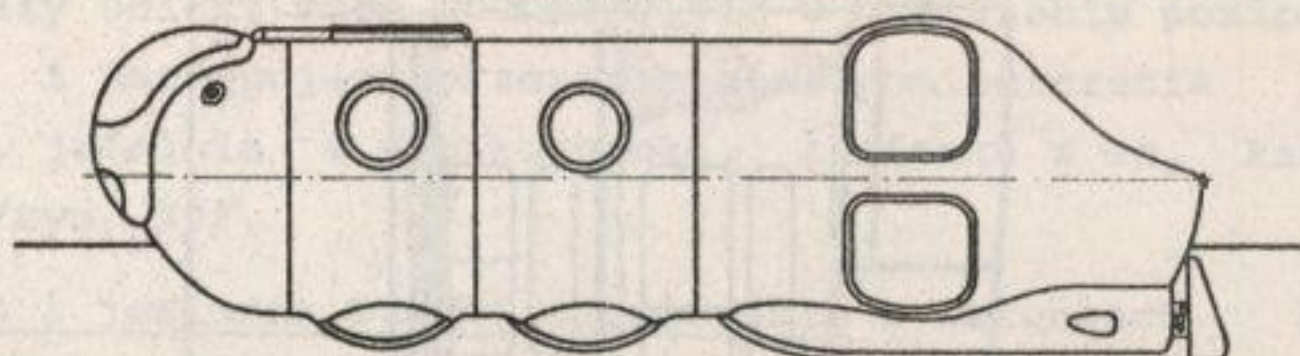
PRZEKRÓJ W USTAWIENIU POZIOMYM

PRZEKRÓJ W USTAWIENIU PIONOWYM

WIDOK

A-POMIESZCZENIE DZIENNE (POZIOM GÓRNY), SYPIALNIA (POZIOM DOLNY)
B-SYPIALNIA C-JADALNIA + KUCHENKA-LABORATORIUM D-LAZIENKA + WC
(POZIOM DOLNY), KABINA STEROWNICZA (POZIOM GÓRNY).

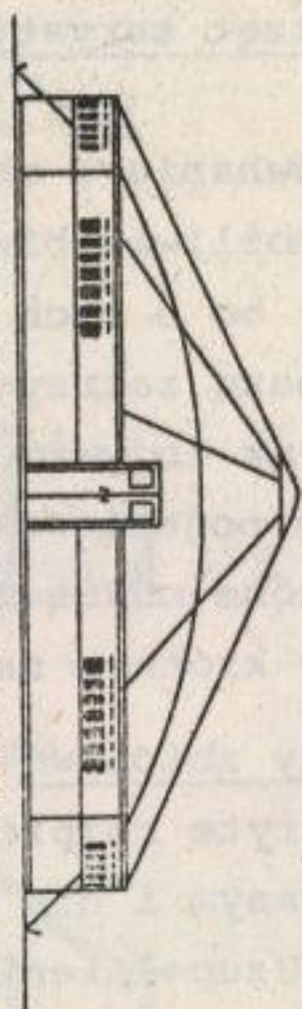
nym wykorzystaniem miejsca. Z wyżej wymienionych względów obiekty te nie będą tu szczegółowo omówione.

5. Sprzęt turystyczny - namioty zbiorowe i indywidualne

W porównaniu z obiektami omówionymi uprzednio, sprzęt turystyczny umożliwia biwakowanie w stosunkowo prymitywnych warunkach. Namioty - bo o nich mowa - stanowią i stanowić będą w przyszłości pokazną bazę zatrzymania, zwłaszcza dla turystycznego ruchu młodzieży oraz indywidualnych turystów zmotoryzowanych i pieszych. w strefie pojeziernej. Pomijając konieczne prace adaptacyjne w terenie, które muszą być wykonane przed rozbiciem namiotów, przedstawimy w krótkim zarysie informacje o samych obiektach.

Namioty zbiorowe stanowią z reguły wielomiejscowe hale sypialne, kryte rozpiętym na metalowym stelażu brezentem lub innym impregnowanym i nie przepuszczającym wody materiałem /folią plastikową/. Uzupełnieniem namiotów mieszkalnych są namioty innego przeznaczenia. Poza szeroko rozpowszechnionymi w kraju, na terenie obozowisk młodzieżowych, namiotami o rzucie prostokątnym i konstrukcji bądź wspartej na stelażu z półokrągło formowanych prętów, bądź wspartej na paru masztach stosowane są liczne inne typy, z których warto bliżej omówić typ jurty - prekursora wszystkich rozwiązań namiotowych. Realizowane współcześnie obiekty tego typu zachowały rzut oparty na kole oraz wojłokowe przekrycie, dobrze izolujące termicznie wnętrze. Wielkość pojedynczego obiektu umożliwia podzielenie wnętrza na szereg mniejszych, obrzeżnie usytuowanych jednostek mieszkalnych, przy zachowaniu powierzchni w centrum jako pomieszczenia o funkcji hallu. Przepierzenia wewnętrzne wykonane być mogą bądź jako przesłony z naciągniętego płótna, bądź jako lekkie ścianki drewniane. Drewniana jest także konstrukcja nośna jurty. Omówiony przykład ilustrują rysunki 60 i 61.

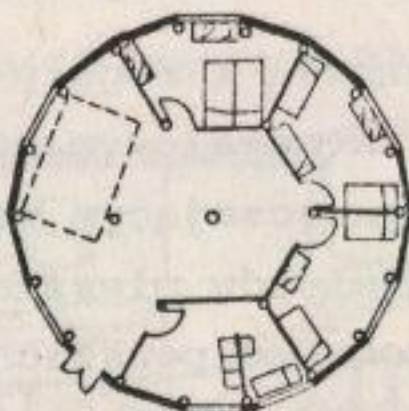
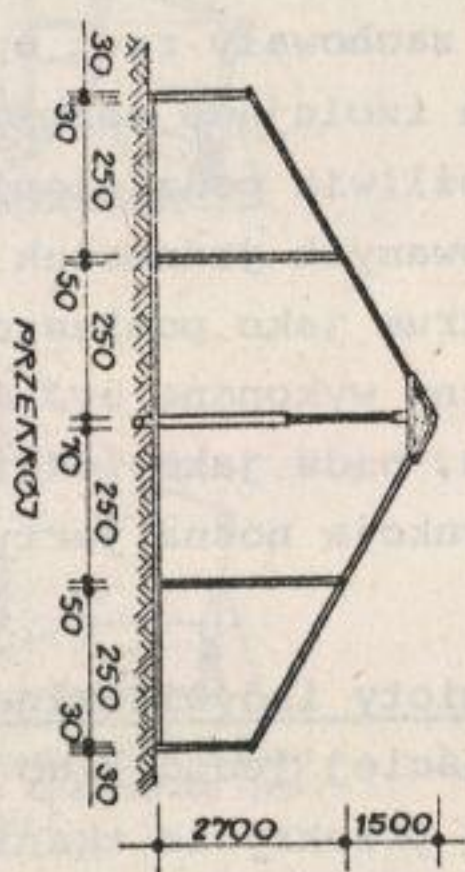
Namioty indywidualne stanowią obiekty rodzinnego użytkowania. Najczęściej jedno- lub dwuwnętrzowe, mają stelaż z rur aluminiowych i przekrycie tkaniną wodoodporną. Konstrukcja całości wsparta jest na masztach, a ścianki boczne w większych obiektach mają okna. Używane w takich namiotach meble dostosowane są do charakte-

WIDOK JURTY WIELOPROSTOJOWEJ

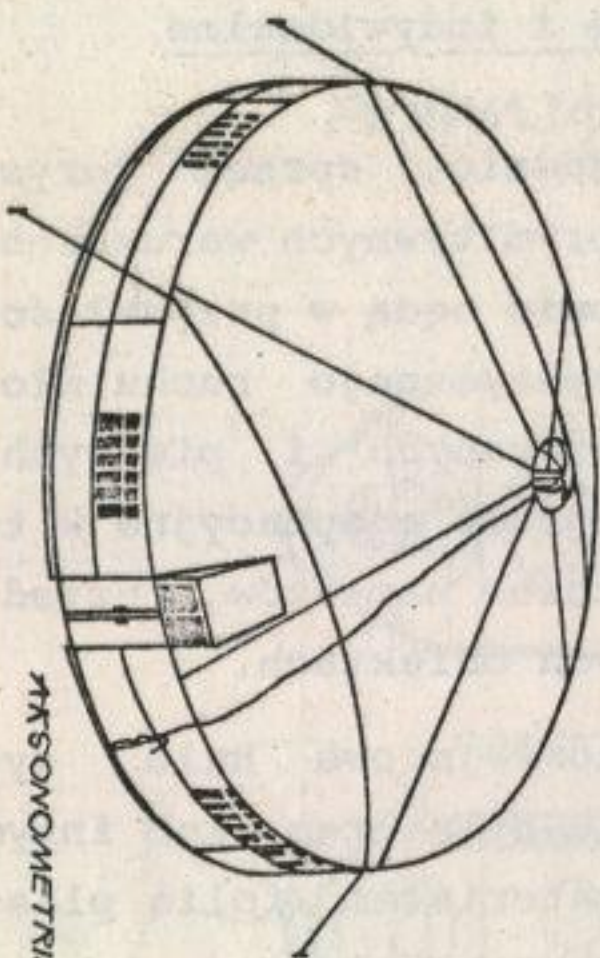
ZWOŃNIK

RZUTY JURTY PIĘCIOPROSTOJOWYCH ($2r=12m$)

RZUTY JURTY TRZYPROSTOJOWYCH ($2r=10m$)

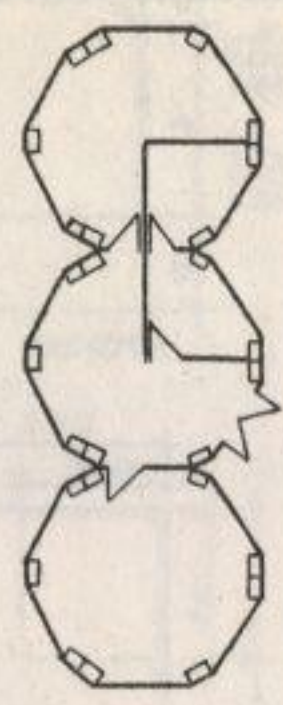
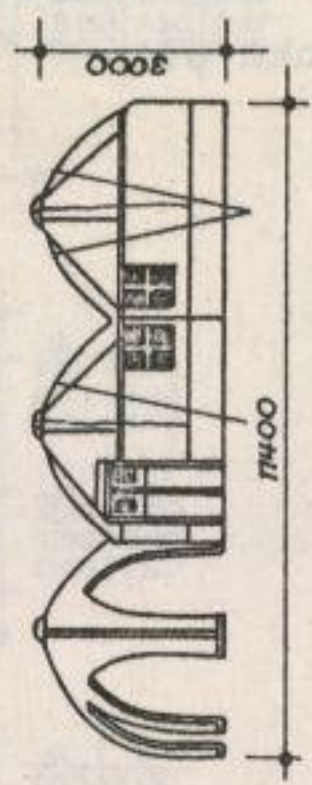
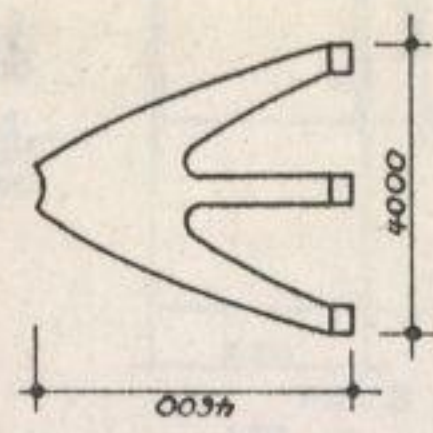
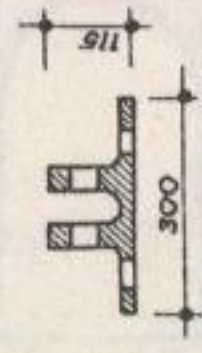
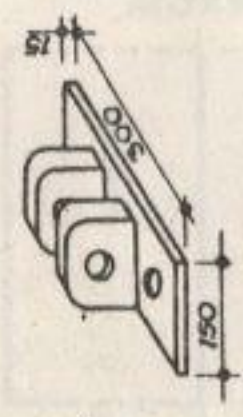
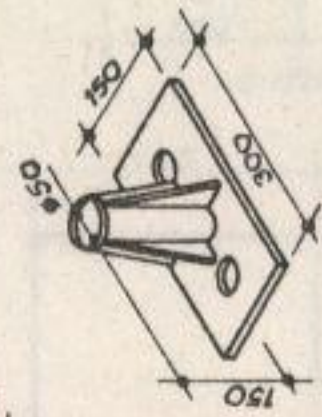
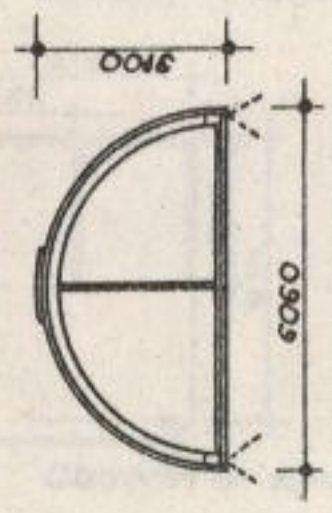
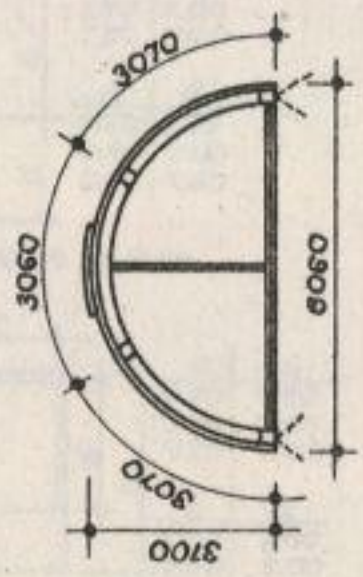
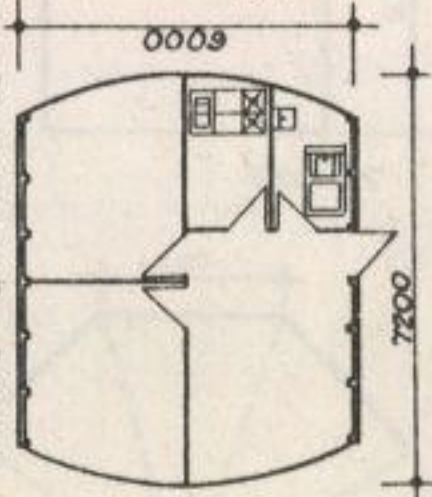
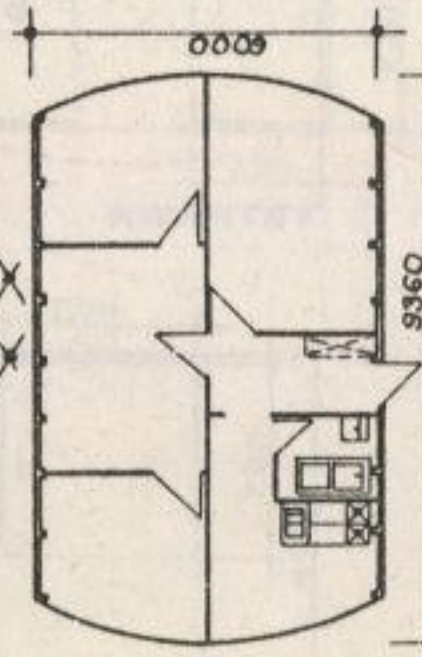
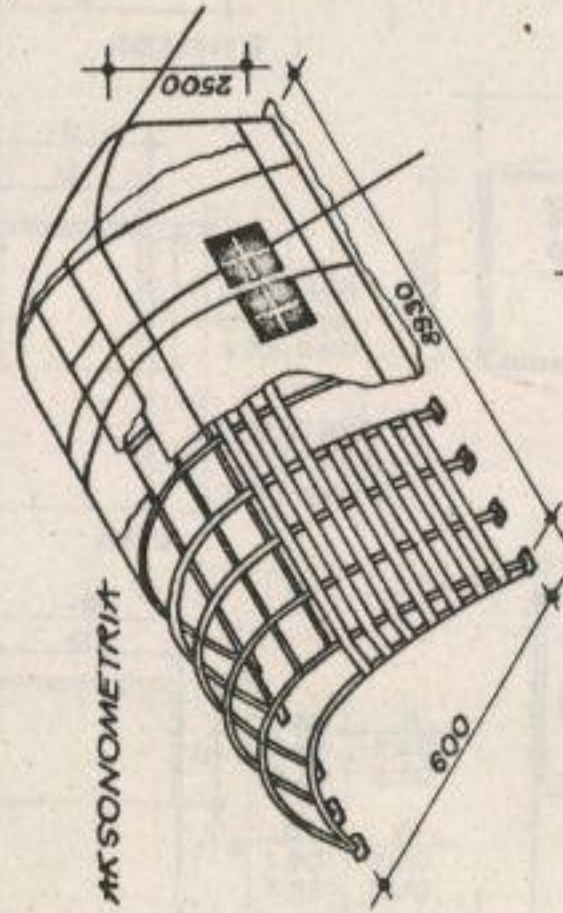
AKSONOMETRIA

WSPÓŁCZESNE JURTY-ZSRR

wg "ARCHITEKTURY ZSRR" 8/75
OPRACOWAŁ: L.A. DĘBSKI

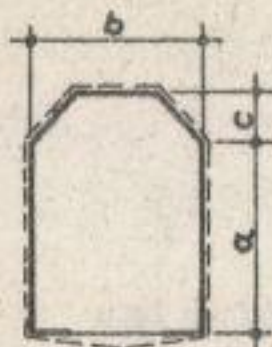
WSPÓŁCZESNE JURTY - ZSRR

- WG. ARCHITEKTURY ZSRR "8/75
OPRACOWAŁ: L.A. DEBSKI

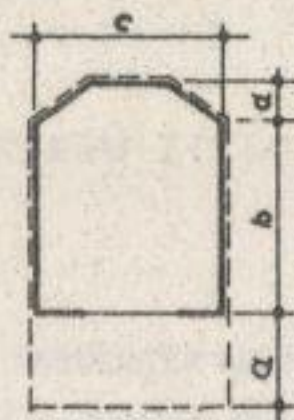
ru obiektu, tzn. mają składaną konstrukcję aluminiową, siedziska z materiału, ewentualnie dodatkowo wyłożonego poduszkami z pianki poliuretanowej. Coraz częstsze są przypadki stosowania mebli pneumatycznych /dmuchanych/. Zestaw produkowanych obecnie w kraju namiotów indywidualnych pokazano na rysunku 62.

SPRZĘT TURYSTYCZNY NAMIOTY - WZORY KRAJOWE

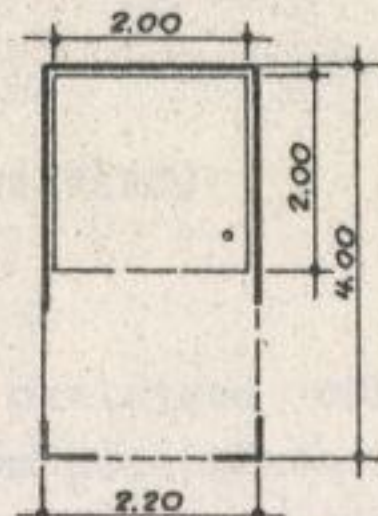
MIKRO-75

a	b	c
2.00	2.40	0.65
2.00	1.80	0.55
2.00	1.25	0.45

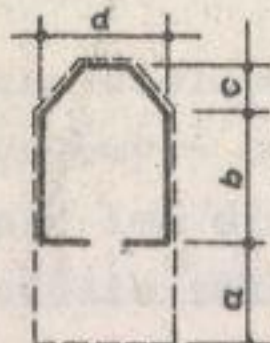

SZURA

a	b
1.00	2.00
1.00	2.00
c	d
1.30	0.50
1.95	0.60

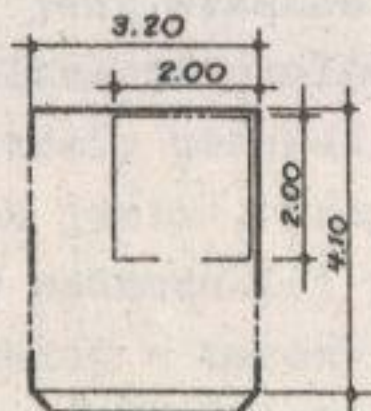

HEL 3 SUPER

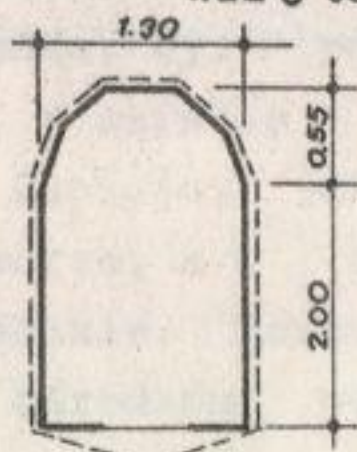

WARTA

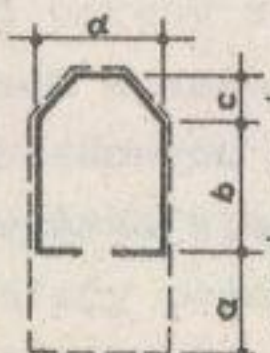
a	b
1.00	2.00
1.50	2.00
1.50	2.00
c	d
0.50	1.50
0.70	2.00
0.80	2.60

GDYNIA 3 SUPER

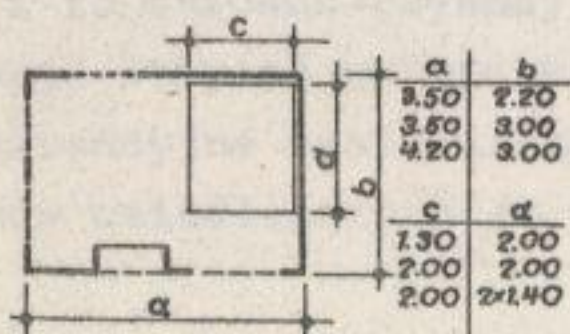

MOTYL

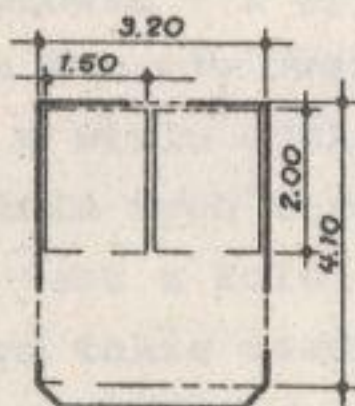
WARTA SUPER

a	b
1.00	2.00
1.50	2.00
1.50	2.00
c	d
0.50	1.50
0.70	2.00
0.80	2.60

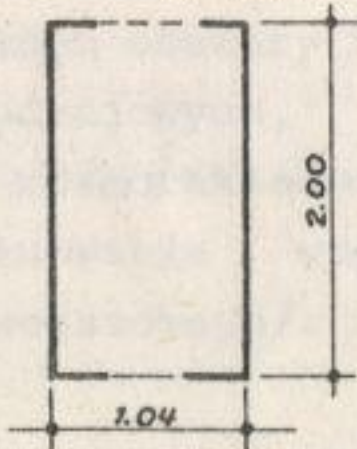

RELAKS

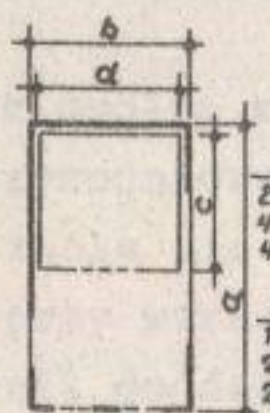
a	b
3.50	2.20
3.50	3.00
4.20	3.00
c	d
1.30	2.00
2.00	2.00
2.00	2.140

GDYNIA 4 SUPER

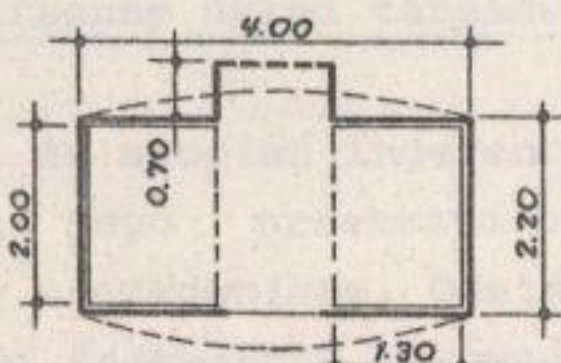

MIKRUS

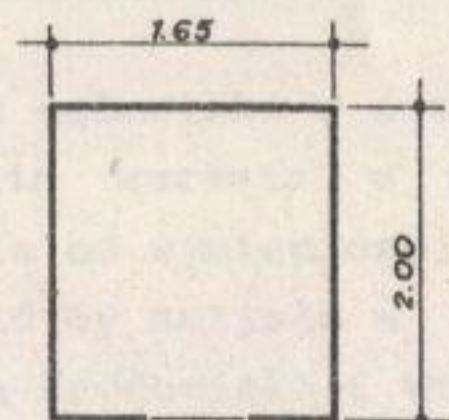

ROŚ

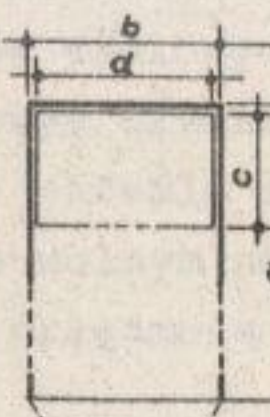
a	b
2.80	2.20
4.20	2.20
4.20	2.80
c	d
1.30	2.00
2.00	2.00
2.00	2.130

KWARTET

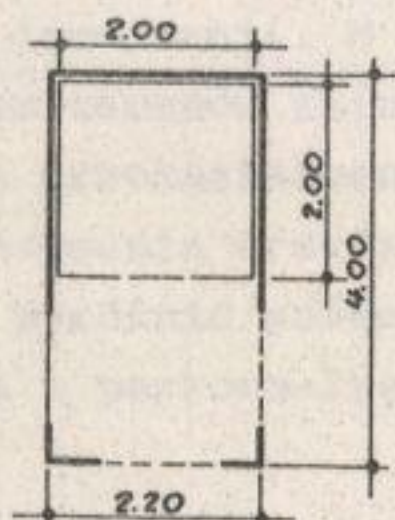

SZPAK

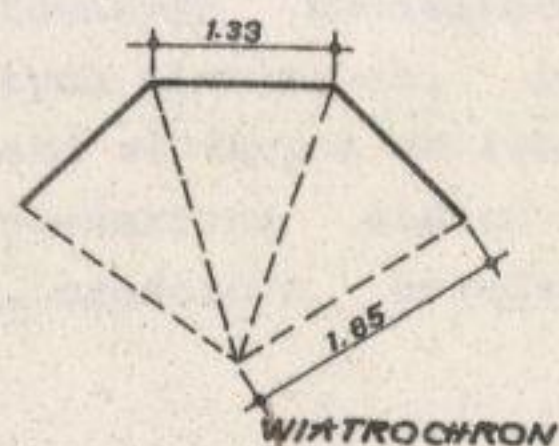

PUCK

a	b
2.60	2.20
3.10	2.20
c	d
1.30	2.00
1.95	2.00

HEL 3

WIATROCHRON

R O Z D Z I A Ł V

PRZYSTOSOWANIE TERENÓW ZIELONYCH DO REKREACJI

Tereny zielone - zarówno wewnętrzne jak i okalające ośrodek wypoczynkowy - odgrywają w osadnictwie czasowym podstawową rolę. Znaczenie ich dla rekreacji jest wszakże zróżnicowane i w pierwszym rzędzie zależy od lokalizacji ogólnej ośrodka, tj. - położenia na terenie określonej strefy geograficznej. W strefie pojeziernej tereny zielone, obok jezior, przyjmują funkcje, jakie w ośrodkach czasowych strefy nadmorskiej pełni morze, a w ośrodkach czasowych strefy górskiej - tereny narciarskie. Rozszerzając powyższe stwierdzenie - tereny zielone dla ośrodków czasowych strefy pojeziernej stanowią - z wyjątkiem ośrodków przy dużych jeziorach - zasadnicze lub równoważne akwenom obszary rekreacji i to zarówno czynnej, w wielu odmianach rodzajowych, jak biernej. Stopień wykorzystania tych terenów na różnorakie potrzeby rekreacyjne uzależniony jest z kolei od usytuowania względem terenów osiedleńczych /w tym także osadnictwa czasowego/.

1. Funkcjonalno-przestrzenny układ terenów zielonych

Jest ogólną regułą, że stopień ingerencji człowieka w środowisko przyrodnicze w celu jego przekształcenia wzrasta w miarę zwiększania się liczby użytkowników. Odejście od wymienionej zasady, przy wzrastającej frekwencji, prowadzić by musiało w prostej linii do degradacji wartości naturalnych środowiska i wreszcie - do całkowitej jego dewastacji. W związku z tym położenie terenów zielonych względem terenów zainwestowanych budownictwem czasowym określa stopień przekształcenia tych pierwszych, inaczej - określa stopień nasycenia urządzeniami służącymi do rekreacji na wolnym powietrzu. Wyróżnić możemy: wewnętrzną zieleni w pełni urządzonej - parkową i parkowo-łęgową, częściowo urządzonej

zieleni otuliny ośrodka - parkowo - leśną, zieleni fragmentarycznie urządzoną - lasy spacerowe oraz zieleni nie urządzoną - lasy służące do celów gospodarczych.^{1/}

Zieleni parkowa i parkowo-łęgowa

Zieleni urządzona typu parkowego zlokalizowana jest w bezpośrednim pobliżu obiektów turystycznych i paraturystycznych. W ośrodkach czasowych o niedużej pojemności zieleni ta występuje na parcelach poszczególnych użytkowników, głównie gestorów hotelarskich. W ośrodkach większych - w strefie pojeziernej są to najczęściej ośrodki o funkcjach mieszanych, jak np. ośrodki czasowo-uzdrowiskowe, rozrządowo-zaopatrzeniowe, czasowo-usługowe /obsługi rolnictwa/ - zieleni parkowa występuje dodatkowo w formie większych, samodzielnych, nie związanych z budownictwem hotelarskim kompleksów. W ośrodkach o rozwiniętej funkcji leczniczej, rehabilitacyjnej lub czasów dla osób starszych kompleksy zieleni parkowej występują w postaci centralnie zlokalizowanych parków miejskich zwanych często "zdrojowymi" lub "termalnymi". Park taki odznacza się specjalnie dobranym drzewostanem, ozdobnymi krzewami, rabatami kwietnymi, rozwiniętym systemem utwardzonych ciągów pieszych, sporą ilością obiektów kulturalnych i do wypoczynku biernego, urządzeniami do ćwiczeń fizycznych, gier i zabaw dorosłych i dzieci. Procentowy podział powierzchni terenu parku wg podstawowego sposobu użytkowania przedstawia tabela 2.

Nieco inny charakter ma zieleni urządzona parkowo-łęgowa. Usytuowana zazwyczaj wzdłuż cieków wodnych, na obrzeżu większych obszarów łąkowych, stanowi z reguły obramowanie spacerowych szlaków pieszych i rowerowych wyprowadzających ruch z terenów zurbanizowanych na ich obrzeża. Stanowi tym samym łącznik pomiędzy usytuowaną wewnątrz ośrodka zielenią parkową i terenami zielonymi otuliny /lasoparki/. Dobór występujących tu roślin oparty jest wyłącznie na gatunkach rodzimych, a stopień urządzenia terenu w porównaniu z zielenią parkową jest dużo mniejszy i ogranicza się

^{1/} Pod pojęciem "zieleni wewnętrzna" rozumiemy w danym wypadku zieleni na terenach zurbanizowanych, położoną wewnątrz ośrodka ośrodkowego /także ośrodka czasowego/.

na ogół do utwardzonych ciągów komunikacyjnych, wyposażonych w ławki oraz miejsca odpoczynku stanowiące zwykle atrakcyjne punkty widokowe.

Tabela 2

Przykładowy podział terenu parku ośrodka centralnego^{1/}

Lp	Rodzaj użytkowania	Powierzchnia części w proc. ogólnej powierzchni parku
1	Urządzenia działu kultury	9 - 13
2	Urządzenia do kultury fizycznej i sportu	10 - 12
3	Obszar wypoczynku i spacerów	60 - 70
4	Obszar wypoczynku dzieci	7 - 8
5	Urządzenia gospodarcze parku	2 - 4

Zieleń parków leśnych i lasów spacerowych

Zieleń parkowo-leśna powinna stanowić bezpośrednią otulinę ośrodka czasowego. Stopień jej urządzenia jest znacznie mniejszy niż omówionej wyżej zieleni parkowej, proporcjonalnie do znacznie mniejszej frekwencji. Parki leśne to tereny, na których nie prowadzi się działalności gospodarczej na większą skalę w rodzaju pozyskiwania drewna, runa leśnego itd., stosuje się natomiast indywidualne kryteria w sprawach :

- doboru składu gatunkowego drzewostanu,
- zasad, częstotliwości i intensywności cięć pielęgnacyjnych,
- sposobu użytkowania rębego - jeśli się je wyjątkowo dopuszcza.

^{1/} Metodические указания по планировке, застройке и благоустройству курортов, мест отдыха и туризма в СССР. Москва 1973.

Tu także powinna znaleźć wyraz specjalna troska o przeciwdziałanie monotonii krajobrazu leśnego i właściwe kształtowanie obrzeży lasu. Wyposażenie w urządzenia rekreacyjne obejmuje między innymi :

- spacerowe drogi turystyczne,
- urządzone miejsca odpoczynku /punkty widokowe/,
- urządzenia do sportów, gier i zabaw na wolnym powietrzu oraz specjalnych ćwiczeń fizycznych,
- urządzenia służące do szerzenia wiedzy o lesie /faunie i florze/,
- urządzenia sanitarno-higieniczne.

Grańce parków leśnych powinny przebiegać wzdłuż wyraźnie widocznych w terenie elementów ukształtowania np. cieków wodnych, rowów, dróg.

Zielen parków leśnych przechodzi niejednokrotnie w sposób mało czytelny /co ma swoje mankamenty/ w las "spacerowy". Las ten różni się pod wieloma względami od parków leśnych: między innymi dopuszcza się na jego terenie gospodarkę leśną, podlegającą tylko określonym ograniczeniom. Także ilość występujących na terenie elementów wyposażenia ulega zmniejszeniu, zmienia się także ich asortyment /np. pojawiają się miejsca biwakowe/.

Lasy z występującą funkcją rekreacyjną

Tereny zieleni leśnej, o których mowa, w przeciwieństwie do omówionych wcześniej nie wiążą się już w żaden widoczny sposób z układem sieci osiedleńczej, w tym ośrodków osadnictwa wczasowego. Ich występowanie w terenie jest w pełni autonomiczne, uzasadnione innymi kryteriami niż rekreacyjne. Przemiany ekonomiczne i społeczne, które nastąpiły w ostatnim trzdziestoleciu, postawiły wszakże przed gospodarką leśną nowe zadania, również w zakresie zaspokajania potrzeb rekreacyjnych. Masowa penetracja terenów leśnych niesie potrzebę godzenia różnorodnych funkcji lasu. Celom tym służyć ma właściwe zainwestowanie terenów zielonych.

2. Wyposażenie lasów w urządzenia do rekreacji na wolnym powietrzu

Zasadniczymi kryteriami kwalifikującymi lasy do rekreacji są:

- walory środowiska przyrodniczego, przez co rozumieć należy : korzystne warunki klimatyczne, urozmaiconą rzeźbę terenu, liczne zbiorniki wodne naturalne i sztuczne oraz ciekły wodne, właściwy skład gatunkowy, strukturę piętnową i wiek drzewostanów;
- dostępność komunikacyjna, to jest położenie w stosunku do dróg kołowych, szynowych i wodnych oraz zaopatrzenie w środki komunikacji masowej;
- odległość od wielkich skupisk ludzkich /aglomeracji miejsko-przemysłowych/.

W sumie dostępność komunikacyjna wraz z odległością od ośrodka miejskiego określa czas dojazdu do danego terenu leśnego. W zależności od walorów środowiska przyrodniczego oraz czasu i łatwości dojazdu należy programować zestaw potrzebnych turystów - wczasowiczów urządzeń rekreacyjnych. Wymienimy tu najważniejsze takie urządzenia.

Spacerowe drogi turystyczne

Spacerowe drogi turystyczne stanowią najbardziej rozpowszechnione, nieodzowne wręcz urządzenia; występują na terenach zielonych wszystkich wymienionych w punkcie 1 niniejszego rozdziału rodzajów. Spacerowe drogi turystyczne podzielić można na :

- szlaki piesze,
- drogi rowerowe,
- drogi lub szlaki do jazdy konnej.

Drogi kołowe, które w specyficznych warunkach terenowych można niekiedy zakwalifikować do "spacerowych", w strefie pojeziernej służyć na ogół będą jedynie do komunikacji z miejsc stałego zamieszkania do miejsca wypoczynku lub z jednego miejsca wypoczynku do drugiego - dlatego zaliczyć je należy do komunikacyjnych urządzeń pozarekreacyjnych.

Z wymienionych rodzajów dróg spacerowych, ciągi /drogi/ ruchu pieszego występują na wszystkich opisanych terenach zielonych, drogi rowerowe - jak uprzednio, z wyjątkiem terenów parku centralnego /"zdrojowego"/, drogi /szlaki/ do jazdy konnej występują jedynie na obszarze parków leśnych i - rzadziej - lasów spacerowych.

Mimo pewnego pokrewieństwa funkcjonalnego /przemieszczanie się ludzi na określonym terenie zielonym/ urządzenia, o których mowa, występują w układach kolizyjnych względem siebie. Drogi muszą być więc trasowane w terenie w taki sposób, by wzajemnie się na siebie nie nakładać i w miarę możliwości nie krzyżować w jednym poziomie. Elementem, który musi być ponadto każdorazowo brany pod uwagę, jest podporządkowanie linii przebiegu dróg najbardziej interesującym widokowo elementom ukształtowania terenu, rozmieszczeniu kulturowych i przyrodniczych obiektów zainteresowania turystycznego. Stosunkowo najmniej zabiegów technicznych wymagają drogi do jazdy konnej, mogą bowiem /i powinny/ przebiegać po terenie o zróżnicowanej konfiguracji, mieć na trasie przebiegu naturalne /i sztuczne/ przeszkody terenowe oraz gruntową nawierzchnię. Muszą natomiast być wyraźnie oznakowane.

Obiekty wypoczynkowe i widokowe

Urządzenia tego typu towarzyszą z reguły szlakom pieszym i nie kiedy drogom rowerowym. Ich występowanie wiąże się w miarę ściśle z terenami atrakcyjnymi krajobrazowo, gęstość występowania uzależniona jest od wielkości frekwencji. W grupie tych urządzeń wyróżnić możemy :

- proste obiekty wypoczynkowe,
- przebudowane obiekty wypoczynkowe,
- obiekty widokowe.

Zarówno proste jak i rozbudowane obiekty wypoczynkowe mogą być równocześnie widokowymi. Nie wszystkie natomiast obiekty widokowe są wypoczynkowymi - i o nich to właśnie mowa jako o odrębnej grupie.

Proste obiekty wypoczynkowe stanowią urządzenia lokalizowane na szlaku wędrówek pieszych /także rowerowych/, przeznaczone dla osób bez ekwipunku turystycznego. Składają się na nie rozstawione w odstępach co 2-3 km trwale z terenem związane stoły, ławy, tablice informacyjne /mapy/ i kosze na śmieci.

Rozbudowane obiekty wypoczynkowe wzbogaca się zabezpieczeniami przeciwdeszczowymi w postaci wiat lub deszczochronów o zróżnicowanej formie architektonicznej. Pozostałe urządzenia występują bez zmian. Materiałem konstrukcyjnym powinno być drewno, w razie konieczności wykonania podmurówki - kamień. Lokalizacja rozbudowanych obiektów wypoczynkowych wiąże je z drogami /w odstępach 5-kilometrowych na szlaku oraz na skrzyżowaniach dróg/.

Obiekty widokowe /monofunkcyjne/ - to placyki z ławeczkami w miejscach eksponowanych lub ambony^{1/}. Dodatkowe wyposażenie stanowią tablice informacyjne /niekiedy tzw. "sylwetowe"/.

Place zabaw dla dzieci

Place zabaw dla dzieci lokalizowane są z reguły w pobliżu miejsc odpoczynku starszych. Stanowią często wspólne kompleksy funkcjonalne. Wyposażone są na ogół w sposób bardzo zróżnicowany. Najczęściej powtarzającymi się urządzeniami są :

- piaskownice,
- urządzenia do wspinaczki /specjalne rusztowania z drewna lub silnie ugałęzione i okorowane drzewa/,
- równoważnie z belek i klocków,
- huśtawki,
- urządzenia z drewna imitujące pociągi, zaprzęgi itp.

Ścieżki zdrowia

Czym dla dzieci są urządzenia występujące jako wyposażenie placu zabaw, tym - do pewnego stopnia - są dla dorosłych urządzenia ścieżki zdrowia służące do rekreacji czynnej na wolnym powietrzu. Wśród wielu odmian wyróżnić można zasadniczo trzy rodzaje, przy czym kryterium podziału może stanowić długość ścieżek /gdy usytuowane są na terenie płaskim/, lub procent spadku /gdy usytuowane są na terenie zróżnicowanym/. Przy zastosowaniu pierwszego z wymienionych kryteriów wyróżnić możemy ścieżki :

^{1/} Wyniesione ponad poziom terenu tarasy widokowe o konstrukcji drewnianej.

- łatwe - 500-600 m,
- średnio-latwe - 1.500-2.000 m,
- trudne - 3.000-5000 m.

Przy zastosowaniu drugiego kryterium - ścieżki :

- łatwe - 5 %
- średnio łatwe 5 % - 10 %,
- trudne - 10 % - 15 % i więcej.

Zaletą układu jest kolisty przebieg ścieżki, kończącej się w pobliżu miejsca startu; pożądane jest także, by ścieżka nie krzyżowała się z traktami pieszymi, a niedopuszczalne wręcz jest jej krzyżowanie się z drogami innego ruchu niż pieszy. Ścieżce towarzyszą na ogół placyki wypoczynkowe w odstępach 30-50 m, przy ścieżkach bardzo długich /i trudnych/ odległości między placykami mogą być większe i wynosić 100-200 m. Urządzeniami do rekreacji ruchowej rozmieszczonymi na "ścieżce" są najczęściej: położone na ziemi pnie zmuszające do skoków, drażek na podporach do podciągania ciała siłą mięśni rąk, urządzenia do wykonywania przeskoku bocznego i do przechodzenia pod przeszkodą, urządzenie z uchwytami dla rąk /kółka/ do ćwiczeń mięśni brzucha, równoważnie, stopnie itd.

Ścieżki dydaktyczne

Zadaniem ścieżek dydaktycznych jest ukazanie ciekawych obiektów przyrodniczych, różnych typów drzewostanu, prac gospodarczych służących pielęgnacji i prawidłowej eksploatacji lasów. Celem takiej ekspozycji jest wyrobienie właściwego stosunku do przyrody u odwiedzających tereny leśne. Osiągnięcie celu mają ułatwić poglądowe tablice objaśniające rozstawione w określonych /np. co 50 m/ odstępach wzdłuż trasy. Układ przestrzenny ścieżki powinien stanowić obwód zamknięty.

Zwierzynce

Urządzeniami o podobnej do ścieżek dydaktycznych funkcji ukazywania piękna i pożytków flory i fauny leśnej są zwierzynce, pozwalające na obserwację ciekawszych i coraz radszych egzemplarzy rodzimego świata zwierzęcego w warunkach zbliżonych do natural-

nych. Średnia wielkość powierzchni zajmowanej przez zwierzyniec waha się od 200 do 400 ha ogrodzonych terenów, o dużym nasyceniu zwierzyną leśną. Po terenie trasuje się ścieżki spacerowe z rozmieszczonymi przy nich ambonami obserwacyjnymi. Występowanie zwierzynców, wzbogaconych niekiedy muzeami przyrodniczymi, uwarunkowane jest pobliską /w czasie dojazdu/ lokalizacją aglomeracji miejskiej.

Pola biwakowe

Pola biwakowe lokalizowane są na terenach śródleśnych łąk, w pobliżu cieków lub zbiorników wodnych i służą do organizowania pikników. Ich wyposażenie stanowią murowane paleniska z rozmieszczonymi wokół miejscami do siedzenia w postaci przenośnych klocków, belek i pni, a ponadto trwale z terenem związane stoły i ławy, punkty poboru wody pitnej, kosze na odpadki i śmieci. W pobliżu - lecz na uboczu - powinny być usytuowane dobrze oznakowane urządzenia sanitarno-higieniczne. W uzasadnionych wypadkach dopuszczenia do rozbijania namiotów, pole biwakowe przeradza się w pole namiotowe /jedynie namiotów małych, przenośnych!/. Pole biwakowe może być także łączone z zielonymi terenami otwartymi, na których uprawia się gry i zabawy na wolnym powietrzu. Wybrane urządzenia turystyczne stosowane na terenach leśnych pokazano na rysunku 63.

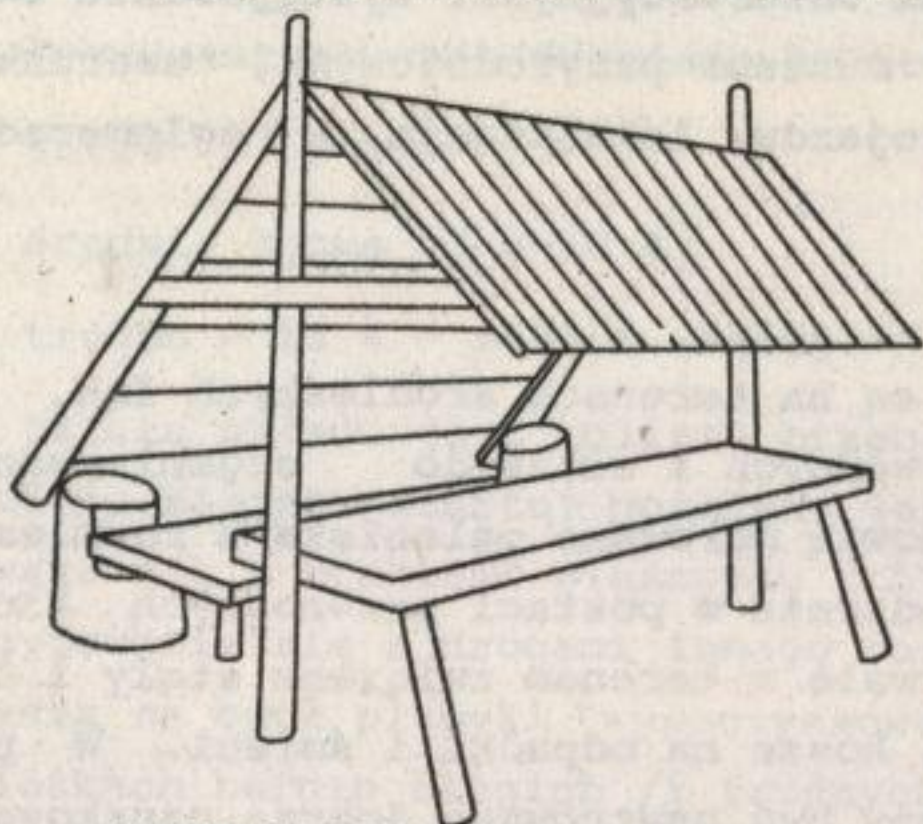
Parkingi leśne

Parkingi te dzielą się na śródleśne i położone na obrzeżu lasów.

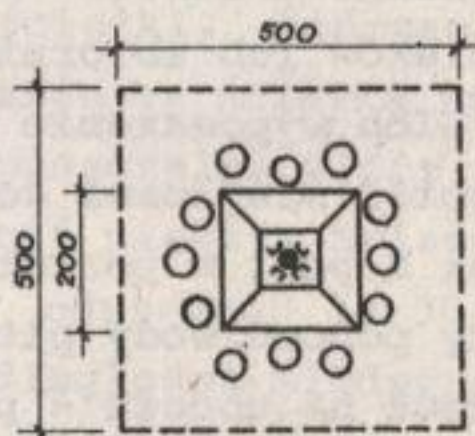
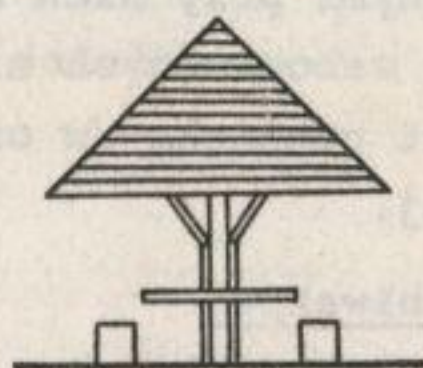
Pierwsze lokalizowane są na zamknięciu kołowych dróg dojazdowych, z reguły w miarę centralnie wśród terenów leśnych, stanowiąc miejsca rozrządu szlaków pieszych. Pojemność parkingów śródleśnych nie powinna być duża, w granicach 20-50 stanowisk parkowania. Średnia powierzchnia i stanowiska parkowania wraz z narzutem na powierzchnię manewrową wynosi około 30 m². Nawierzchnia stanowisk powinna być żwirowana, w okrawężnikowaniu.

Drugie - to parkingi duże. Ich usytuowanie jest już z gruntu inne - na obrzeżu terenów leśnych, w pobliżu zwierzynców, kąpielisk, obiektów usługowych - noclegowych i gastronomicznych. Nawierzchnia tych parkingów, w przeciwieństwie do nawierzchni par-

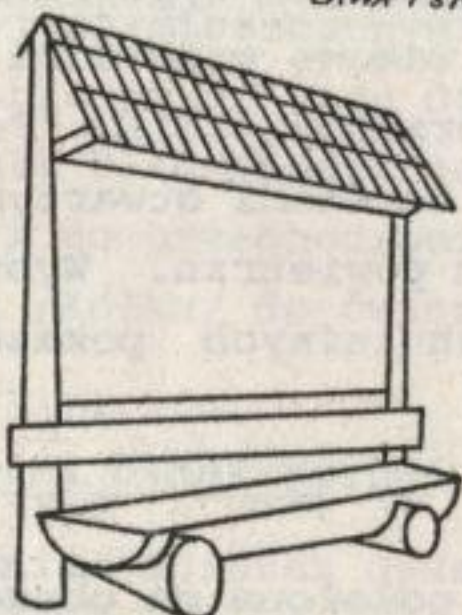
WYBRANE URZĄDZENIA TURYSTYCZNE STOSOWANE NA TERENACH LEŚNYCH

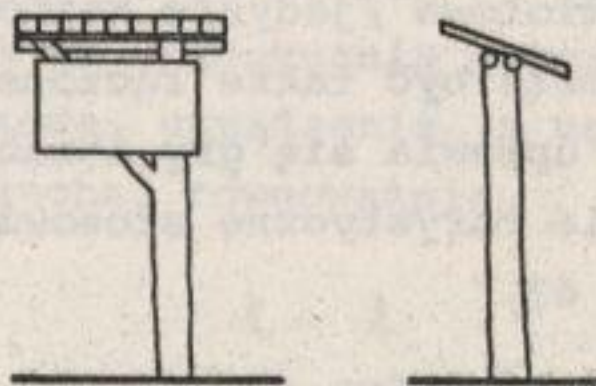
MIEJSCE ODPOCZYNKU POD ZADASZENIEM.
KONSTRUKCJA DREWNIANA, POKRYCIE GONTEM,
ŁAWA I STÓŁ Z DESEK.

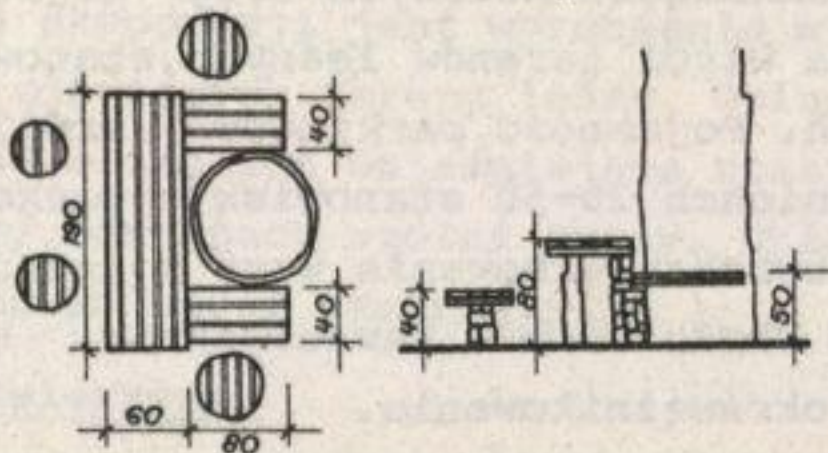
MIEJSCE WYPOCZYNKU POD ZADASZENIEM
„GRZYBKOWYM”. KONSTRUKCJA DREWNIANA,
POKRYCIE GONTEM, SIEDZENIA Z PIENKÓW.

TABLICA OGŁOSZENIOWA. KONSTRUKCJA
DREWNIANA, DĄSZEK KRYTY GONTEM
LUB DRZANICAMI, ŁAWKA Z POŁOWIZN
OKRĄGLAKÓW.

SŁUP OGŁOSZENIOWY.
ZADASZENIE Z DESEK.

STÓŁ Z SIEDZISKAMI. PIENKI I PODŁOGA
Z DESEK.

PALENISKO Z SIEDZISKAMI. KONSTRUKCJA
MUROWANA, FUNDAMENT BETONOWY,
SIEDZISKA Z PNI.

kingów śródleśnych, powinna być ulepszona /np. betonowa z płyt perforowanych, z trylinki, z klinkieru, kamienia polnego, bitumiczna/.

Wszystkie wymienione tu w skrócie urządzenia techniczne mają na celu podniesienie zdolności chłonnej lasów bez ich degradacji czy też dewastacji. Zwiększeniu zainteresowania wypoczynkiem na omawianych obszarach służą ponadto odpowiednie zabiegi gospodarcze, podnoszące "naturalne" walory terenów zielonych. Przykłady śródleśnych parkingów, pól namiotowych i campingów pokazano na rysunkach 64 i 65.

3. Czynności gospodarcze w lasach o funkcji turystycznej

Tereny leśne, o których mowa, obejmują lasy spacerowe i inne położone dalej od ośrodków osadniczych. Są to zatem tereny o mniejszej frekwencji mierzonej wskaźnikiem liczby osób na jednostkę powierzchni terenów zielonych na 1 dzień. Dla porównania źródła radzieckie podają następujące normy wykorzystania terenów zielonych^{26/}.

Tabela 3

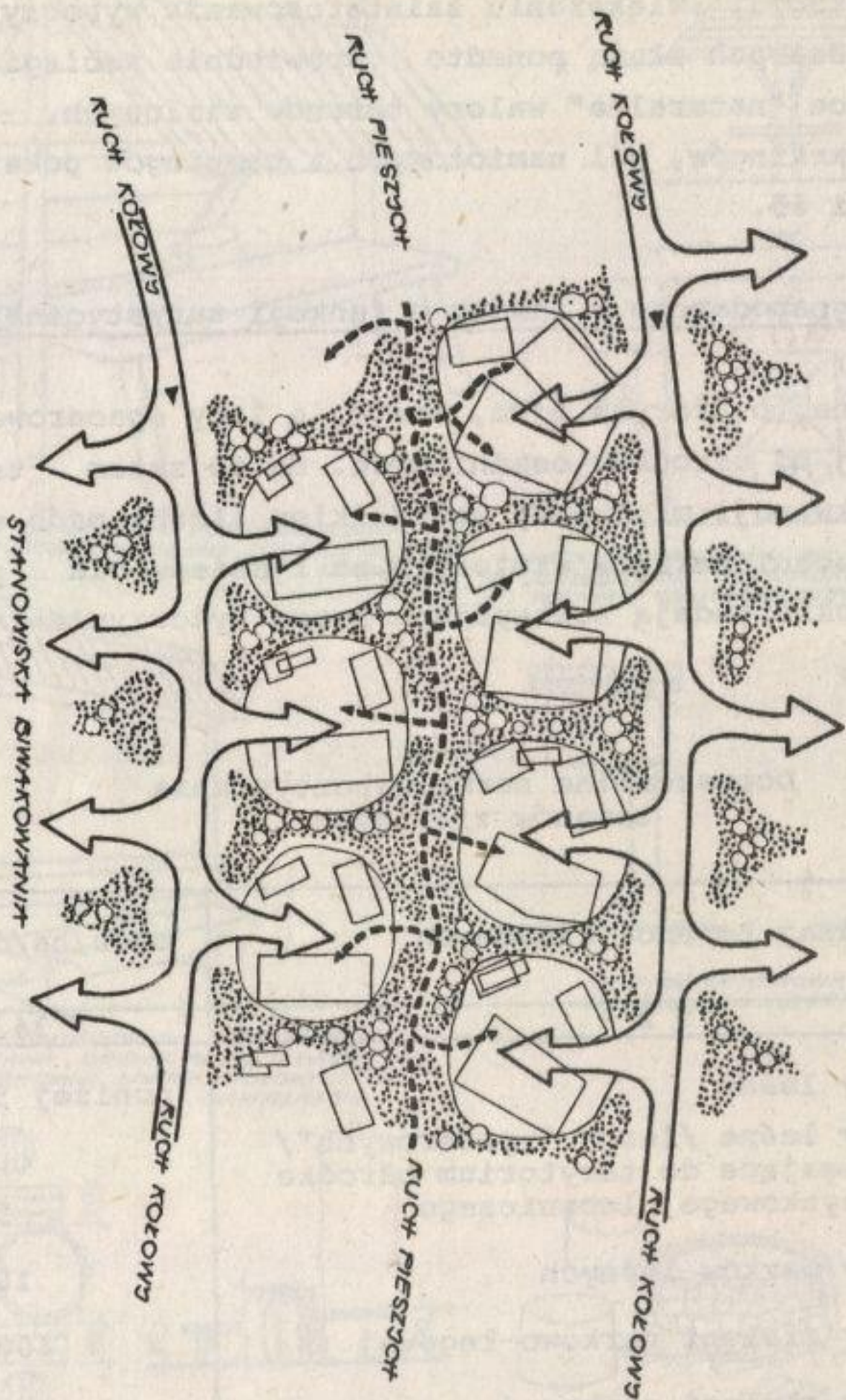
Dopuszczalne normy wykorzystania
terenów zielonych

Lp	Rodzaj terenów zielonych	osób/ha/dzień
1	2	34
1	Tereny leśne	poniżej 5
2	Tereny leśne /lasów "spacerowych"/ przylegające do terytorium ośrodka wypoczynkowego, leczniczego	5
3	Tereny parków leśnych	10
4	Tereny zieleni parkowo-łęgowej	100
5	Tereny zieleni parkowej	powyżej 100

^{26/} W oparciu o: Metodические указания по планировке, застройке и благоустройству курортов, мест отдыха и туризма в СССР. Москва 1973.

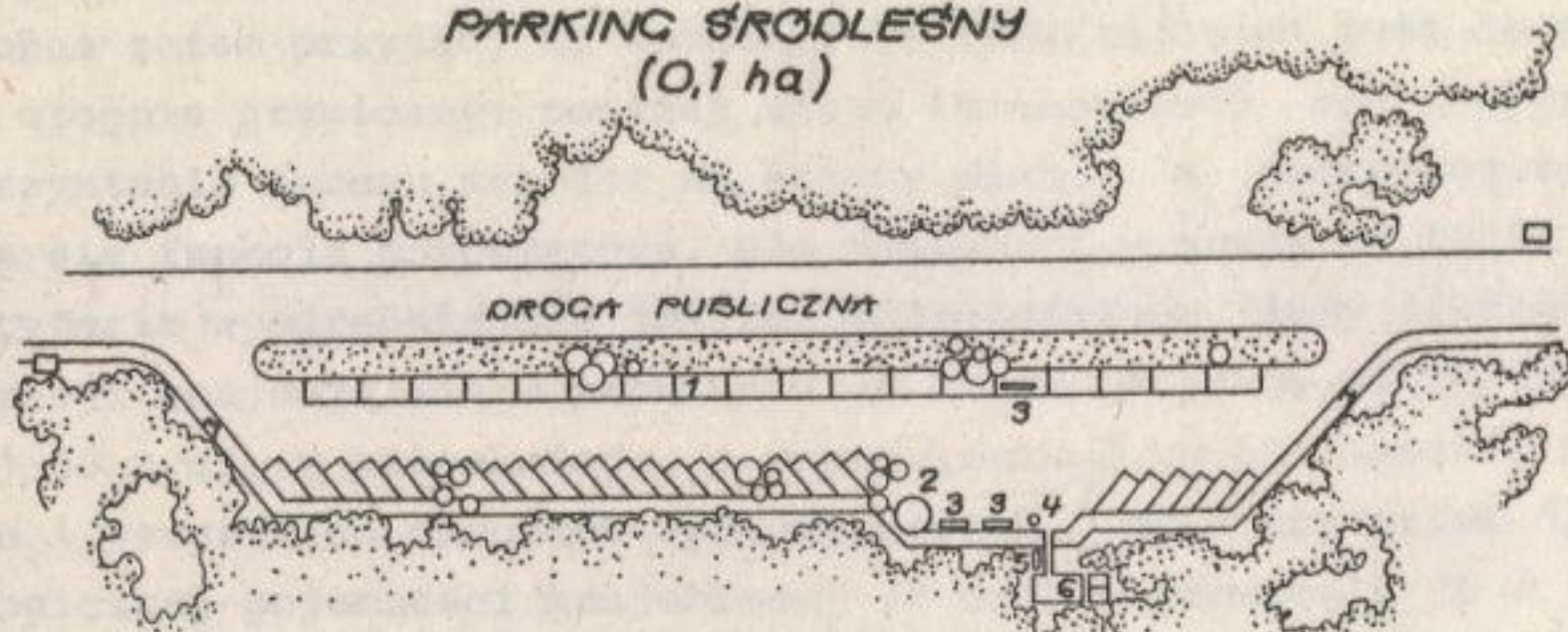
CAMPING W CIEPŁEJ

SCHEMAT OBROTOWY USTROJ KOMUNIKACYJNY W OŚRODKU

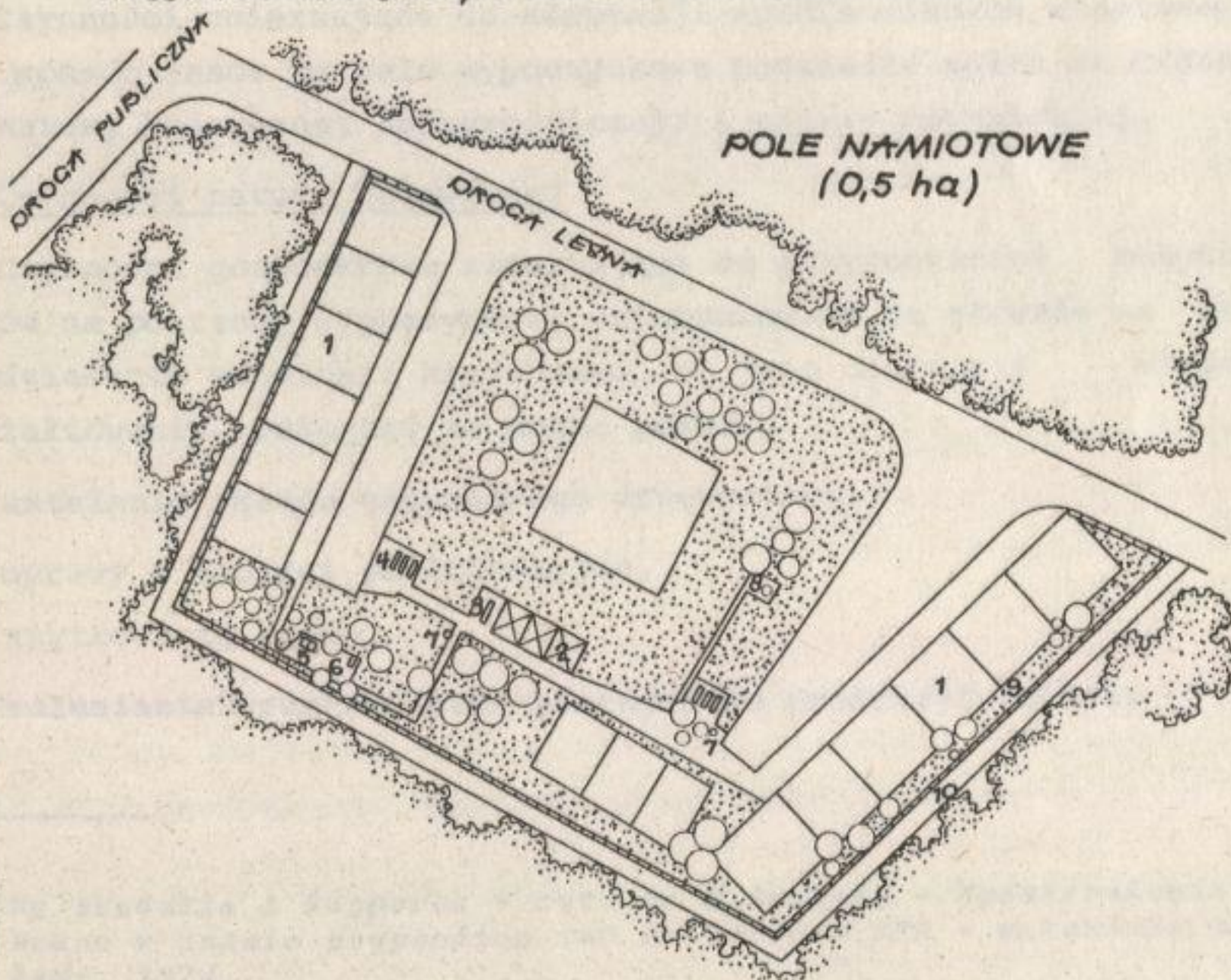
PROPOZYCJE PROJEKTOWE ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO BIWAKOWYCH URZĄDZEŃ ŚRODLEŚNYCH (WG BIURA PROJEKTÓW LP.)

PARKING ŚRODLEŚNY (0,1 ha)

1. STANOWISKA PARKINGOWE 2. ZADASZENIE 3. ŁAWKI 4. KOSZ NA ŚMIECI
5. DŁĘ NA ODPADKI 6. USTĘPY SUCHY 7. PAS PRZECIWPOŻAROWY

POLE NAMIOTOWE (0,5 ha)

1. POLE BIWAKOWE 2. ZADASZENIE 3. PŁYTA DO KUCHENEK TURYSTYCZNYCH
4. STOKI I ŁAWKI 5. USTĘPY SUCHY 6. DŁĘ NA ODPADKI 7. KOSZE NA ŚMIECI
8. STUDNIA 9. PROWIZORYCZNE OGRÓDZENIE 10. PAS PRZECIWPOŻAROWY

Podobnie źródła zachodnio-niemieckie, które dzielą lasy przeznaczone do turystyki i wypoczynku na :

- lasy strefy I
o frekwencji większej niż 10 osób/ha/dzień
- lasy strefy II
o frekwencji mniejszej od podanego wyżej wskaźnika^{1/}.

Można zatem przyjąć, że wskaźnik 10 osób/ha/dzień jest do pewnego stopnia graniczny: poniżej niego intensywność rekreacyjnego wykorzystania terenu schodzi na dalszy plan, a pierwszoplanową staje się funkcja gospodarcza. Dla ścisłości - znane są także inne kryteria wyodrębniające jak np. odległościowe /lasz służące do rekreacji znajdują się w promieniu 10 km od ośrodków miejskich powyżej 50 tysięcy mieszkańców, a w promieniu 3 km od ośrodków miejskich i wszystkich ośrodków wypoczynkowych^{2/} oraz kryterium "psychologicznej pojemności krajobrazu" /8 osób w promieniu 25 m dla parków, w promieniu 50 m dla laso-parków, 100 m dla lasów/.

Czynności zmierzające do adaptacji wyodrębnionych w opisany wyżej sposób lasów na cele wypoczynkowe podzielić można na czynności natury hodowlanej /przyrodniczej/ i natury technicznej.

Czynności natury hodowlanej

Czynności gospodarcze zmierzające do przyrodniczej adaptacji lasów na potrzeby wypoczynkowe ukierunkowane są głównie na przeciwdziałanie monotonii krajobrazu, na jego ochronę i właściwe kształtowanie. Osiągnąć to można przez :

- ustalanie składu gatunkowego drzewostanu,
- uprawy i zabiegi pielęgnacyjne,
- użytkowania rębne,
- zalesiania gruntów nieprzydatnych do produkcji rolnej.

1/ Wg Zundella i Rupperta - cyt. za J. Smukałą - Spostrzeżenia zebrane w czasie stypendium TAO na terenie RFN - materiały powielane. 1974.

2/ Tamże.

Ustalenie składu gatunkowego drzewostanu ze względu na długowieczność drzew jest ważną i brzemioną w skutki decyzją. Równocześnie podjęcie jej utrudnia niekiedy wyraźnie kolizyjność z jednej strony wymagania w zakresie ochrony lub ukształtowania krajobrazu, z drugiej zaś możliwości najbardziej racjonalnego wykorzystania produkcyjnych właściwości siedliska. Monokultury, aczkolwiek uzasadnione gospodarczo, nie są atrakcyjne dla penetracji turystycznej, a w określonych wypadkach ich użytkowanie do rekreacji musi być całkowicie zakazane ze względu na duże zagrożenia pożarowe.^{1/} Stosując rozwiązania kompromisowe trzeba szczególnie dbać o właściwe kształtowanie obrzeży i ścian lasu wzdłuż szlaków i dróg komunikacyjnych oraz zbiorników i cieków wodnych. Na tych terenach należy faworyzować gatunki drzew i krzewów mocno i pięknie kwitnących, o atrakcyjnych liściach i owocach oraz miłej dla oka zmianie ubarwienia listowia w różnych porach roku. Korzystne jest także unikanie w obrysie obrzeża wyraźnych, prostych linii, zmiany sposobu użytkowania terenu oraz zachowanie i tworzenie piętrowej struktury zieleni /poza względami natury estetycznej rozwiązanie takie ma także znaczenie hodowlane, łagodzi bowiem siłę wiatru i wpływ niskich temperatur/. Znaczący przedmiot zalecają sadzenie wzdłuż ścian lasu drzew liściastych, a jeśli szlaki komunikacyjne przebiegają przez tereny leśne - tworzenie alei z drzew o takich gatunkach jak kasztanowiec, klon, lipa, modrzew, wiąz^{2/}. Ogólnie więc stwierdzić można, że w rejonach obecnego i potencjalnego ruchu turystyczno-rekreacyjnego dążyć należy do tworzenia z roślinności liściastej stref przejściowych do lasów gospodarczych ściśle produkcyjnych. Wielkość /głębokość/ tych stref zależeć powinna od natężenia ruchu.

Uprawy powinny mieć stosunkowo luźną więźbę, ułatwiającą wzrost krzewów, a przez to bytowanie ptaków i pszczoł; przemiesz-

1/ Np. w wypadku drzewostanów iglastych o strzałkach do 2 m wysokości, nie oczyszczonych z suchych gałęzi, którym w razie pojawienia się zarzewia grozi pożar wierzchołkowy /Biuro Urzędzeń Leśnictwa i Gospodarki Leśnej - "Komunikaty" nr 4/75/.

2/ J. Smukała: Zagospodarowanie turystyczne lasów oraz ochrona krajobrazu w Republice Federalnej Niemiec. "Las Polski" 3/75.

czanie gatunków nieregularne - grupowe, kępowe. Przy zabiegach pielęgnacyjnych nie należy stosować w strefach przejściowych preparatów chemicznych, w drzewostanach starszych klas wieku zaleca się stosowanie silnych trzebieży, sprzyjających, powstawaniu dwupiętrowej struktury lasu.

Użytkowanie rębne powinno unikać rębni zupełnych o wyraźnych, regularnych kształtach. Korzystne jest pozostawianie okresowo podrostów i przestoi oraz drzew szczególnie cennych widokowo ze względu na bogatą sylwetę.

Zalesianie nowych gruntów musi być prowadzone z myślą o zachowaniu lub podniesieniu wartości wizualnych krajobrazu. Unikać trzeba zalesiania miejsc widokowych, miejsc uprawiania sportów zimowych oraz pastwisk i łąk /zwłaszcza śródleśnych/. Unikać także należy rozpraszania terenów zalesianych, tworzenia nagłych przejść na granicy rolno-leśnej oraz jednowiekowych i jednogatunkowych kultur.

Osobnym zagadnieniem do rozwiązania przy urządzaniu lasu na potrzeby rekreacyjne jest zabezpieczenie przeciwpożarowe. Stopień zagrożenia pożarowego - mimo informowania użytkowników lasu o potrzebie zachowania specjalnej ostrożności - wzrasta proporcjonalnie do liczby użytkowników i stopnia wysuszenia terenu. Nieodzowne są zatem odpowiednie zabiegi zabezpieczające jak między innymi :

- sieć pasów przeciwpożarowych,
- punkty łączności telefonicznej,
- składnice sprzętu przeciwpożarowego,
- punkty /miejsca/ czerpania wody.

Pamiętać także należy o zachowaniu "stref ciszy", stanowiących ostoje zwierzyny. Zachowane dla niej tereny młodniki oraz tereny specjalnie zagrożone pożarem muszą być na stałe wyłączone z penetracji turystyczno-rekreacyjnej.

Czynności natury technicznej

Są to czynności gospodarcze w sposób trwały przeobrażające tereny leśne. Po części należy do nich opisane w niniejszym rozdziale wprowadzanie urządzeń do rekreacji, a ponadto - realizowanie

pojedynczych i występujących grupowo obiektów czasowych. Do czynności technicznych zaliczamy także takie, które podnoszą walory "naturalne" środowiska przyrodniczego. Należą do nich :

- prace rekultywacyjne, odtwarzające środowisko przyrodnicze na obszarach zdewastowanych gospodarką człowieka,
- prace przetwarzające środowisko jak np. budownictwo wodne - sztucznych zbiorników i dróg wodnych.

Ponieważ te ostatnie czynności służą do celów produkcji rolnej, a jedynie wtórnie na potrzeby rekreacyjne nie będą tu bardziej szczegółowo omawiane.

Na zakończenie stwierdzić trzeba, że racjonalna, zgodna z warunkami siedliskowymi gospodarka leśna powinna pozwolić zarówno na produkcję drewna jak i na wykorzystanie terenów zielonych do różnorodnych celów wypoczynkowych.^{1/}

^{1/} Przy opracowaniu pktu 3 korzystano z artykułów fachowych publikowanych w miesięczniku "Las Polski" nry 4/73, 5/73, 6/73, 8/73, 9/73, 5/74, 6/74, 11/74, 19/74, 3/75, 4/75.

Z A K O Ń C Z E N I E

OCHRONA TERENÓW ZIELONYCH W STREFIE POJEZIERNEJ PRZED ZURBANIZOWANIEM I DEWASTACJĄ DUŻYM RUCHEM TURYSTYCZNYM

Fachowcy oceniają, że szata roślinna w Polsce została w 90% ukształtowana przez gospodarczą działalność człowieka. Weryfikacji powinno więc ulec dotychczas obiegowo używane określenie "środowisko naturalne". Środowisko, z którym mamy do czynienia, podlegało na przestrzeni dziejów wielokrotnym przekształceniom i obecnie reprezentuje określony etap adaptacji na potrzeby człowieka. Inna sprawa, że owe przekształcenia były niejednokrotnie efektem ubocznym, niezamierzonym i prowadziły do degradacji środowiska. Rezultatem jest między innymi bardzo poważne zanieczyszczenie rzek, eliminujące je tym samym z możliwości wykorzystania do kąpieli^{1/}. Również wiele jezior ma zanieczyszczone wody /szacuje się, że wody czyste mają jedynie jeziora zajmujące około 30% ogólnej powierzchni jezior w kraju/. Zanieczyszczenia pyłowe i hałas eliminują także niektóre obszary pod względem przydatności rekreacyjnej.

Najbardziej szkodliwe - bo w pewnym sensie nieodwracalne - jest niewłaściwe zabudowywanie terenów turystycznych. Mogą to być niewłaściwości różnego rodzaju:

1° zła w sensie funkcjonalnym lub nie dostosowana do charakteru środowiska przyrodniczego lokalizacja,

1/ Wody I klasy mają rzeki na 16,3% długości, wody II klasy mają rzeki na 26% długości, wody III klasy mają rzeki na 26,8% długości, poza klasyfikacją znajdują się wody rzek nadmiernie zanieczyszczonych na 30,9% długości /wg MGTiOS: Założenia programu ochrony środowiska w Polsce do roku 1990/.

- 2° zabudowa nie szanująca istniejącej szaty roślinnej i konfiguracji pionowej terenu,
- 3° niesprawne uzbrojenie techniczne /zwłaszcza w zakresie instalacji i urządzeń sanitarnych/,
- 4° adaptacje niezgodne z pierwotnymi założeniami projektowymi obiektu lub ośrodka /chodzi o zmiany w trakcie realizacji lub po oddaniu do eksploatacji/.

Mniej szkodliwa - bo możliwa do skorygowania - jest niewłaściwie organizowana penetracja zielonych terenów turystycznych. Wyrazem wymienionych nieprawidłowości jest :

- 1° użytkowanie nie uwzględniające warunków przyrodniczych terenu
- 2° przekroczenie właściwych proporcji między chłonnością środowiska przyrodniczego a liczbą korzystających.

Wymienione błędy w zagospodarowaniu /zabudowie/ i eksploatacji terenów turystycznych wpływają w efekcie na trwałą - w przypadku pierwszym - lub czasową - w przypadku drugim - eliminację terenów z możliwości wykorzystywania przez wzrastający ruch turystyczny i rekreacyjny.

Dominującą współcześnie formą krajowego ruchu turystycznego są wczasy. Wczasy, organizowane głównie jako zakładowe - socjalne, są to w przeważającej mierze dłuższe pobyty w jednej miejscowości. Wydaje się, że w okresie perspektywicznym zaniknie dominacja form stabilnych, obliczonych na wypoczynek bierny. Zmieni się także forma ruchu krajoznawczego. Można chyba zaryzykować hipotezę, że efektem końcowym tych przeobrażeń będzie nowa forma, łącząca wybrane elementy wczasów pobytowych i wędrownych. Ten nowy rodzaj ruchu turystycznego mógłby polegać na krótkich pobytach w różnych miejscowościach przy czym za miejsce noclegu służyłby najczęściej środek lokomocji.

Sposobem spędzania coraz dłuższego czasu wolnego w normalne dni pracy będzie rysujący się dość wyraźnie w ostatnich latach ruch rekreacyjny. Obecne spacery, odbywane w godzinach poobiednich w dni robocze oraz w niedzielę i święta - głównie do parków miejskich lub podmiejskich ośrodków weekendowych, utrwalić się mogą w postaci codziennych wyjazdów poza obszar silnie zurbanizowany. Świadczyłyby o tym obserwowane aktualnie tendencje do wy-

noszenia się z dotychczasowego miejsca zamieszkania na obszarze aglomeracji, i to nie z dzielnic centralnych do obrzeżnych, lecz wyraźnie na wieś^{1/}. Odwróceniu zatem ulec może dotychczasowa rola "drugiego" domu podmiejskiego, który stanie się "pierwszym", podczas gdy drugim stanie się sprowadzone do roli garsoniery dotychczas "pierwsze" mieszkanie właściciela /użytkownika/.

Wzrośnie, i to bardzo wyraźnie, liczba osób na emeryturze /konsekwencja wcześniejszego okresu odchodzenia na emeryturę i dłuższego przeciętnego okresu życia ludzkiego/. Można przewidywać, że osoby, te, nie związane już z miejscem pracy i w znacznie mniejszym stopniu niż obserwujemy to współcześnie związane z własną rodziną^{2/} mając do tego w związku z postępem technicznym. dużą łatwość przemieszczania się, preferować będą w tym końcowym okresie życia miejscowości o walorach klimatycznych.

Największą przyszłość z punktu widzenia potrzeb wczasowych ma wobec tego strefa pojezierna. Choć największa obszarowo, jest obecnie dopiero na trzecim miejscu pod względem zainteresowania inwestorów od turystyki i rekreacji. Po wyczerpaniu możliwości dalszego zainwestowania terenów nadmorskich i najatrakcyjniejszych terenów górskich stanie się w dalszej przyszłości przedmiotem pierwszoplanowego zainteresowania. W związku z tym należy już dziś dbać o nią szczególnie, by nie przekreślić czy choćby nie utrudnić najbardziej racjonalnego jej wykorzystania. Zatem, o ile urbanizacja pasa przymorza i wielu partii terenów górskich jest już obecnie przesądzona, o tyle strefa pojezierna powinna zostać zachowana jako strefa zielona. Postępującą zabudowę obrzeży jezior należy możliwie silnie hamować, a zamiast trwałych obiektów kubaturowych wprowadzać w najszerszym zakresie rozwiązania typu - omawianych w tekście - ośrodków campingowych, caravaningowych,

1/ Np w USA zanotowano proporcjonalnie dwukrotnie większy wzrost ludności w strefie wiejskiej, okalającej wielkie aglomeracje, niż na terenach zwartej zabudowy.

2/ Proces przemian w rodzinie prowadzi od rodziny "wielkiej"/trzy pokoleniowej wraz z kuzynami/ w społeczeństwie rolniczym do rodziny "małej" /dwupokoleniowej/ w społeczeństwie przemysłowym. - Porównaj M.Czerwiński: "Przemiany obyczaju" P.I.W. W-wa - 1972 r.

ewentualnie ośrodków wczasów sezonowych o lekkiej zahudowie pawilonowej z łatwo rozbieralnych prefabrykatów. Innym argumentem, przemawiającym za takim właśnie nikłym zainwestowaniem w obiekty kubaturowe, jest to, że w miarę upływu czasu za maksymalny komfort wypoczynku zacznie uchodzić możliwość odosobnienia. W obu zurbanizowanych strefach nadmorskiej i górskiej będzie to już nie możliwe, niemożliwe jest bowiem zupełne zahamowanie wspomnianego procesu urbanizacji ze względu na lecznicze właściwości klimatyczne i gęsto występujące lecznicze złoża mineralne. Obydwa te czynniki niewystępują w strefie pojeziernej w takim natężeniu, dlatego ją właśnie można i należy zachować jako strefę regeneracji sił przez wypoczynek w stosunkowo małych, odosobnionych ośrodkach, z biwakowaniem we własnym ruchomym sprzęcie, umożliwiającym dodatkowo łatwą zmianę miejsca pobytu.

Dla środowiska przyrodniczego taki sposób zagospodarowania łączy się w przyszłości jedynie z koniecznością dość wyraźnego wyodrębnienia terenów zielonych służących do rekreacji. Przemawia za tym zarówno intensyfikacja gospodarki leśnej, która jako nastawiona na maksymalne pozyskiwanie drewna wprowadza system monokulturowych upraw, jak intensyfikacja penetracji turystycznej, która z kolei na swoje potrzeby będzie musiała dysponować lasem o skorygowanym składzie drzewostanu, układzie krajoznawczym i odpowiednim zagospodarowaniu.

L I T E R A T U R A

1. Andrzejewski E.: Rozwój struktury przestrzenno funkcjonalnej makroregionu nadmorskiego - referat na "Symposium Naukowe w 100-lecie Turystyki Polskiej" Zakopane, październik 1973.
2. "Architecture d'aujourd'hui" nr 162/72.
3. "Architektura" nr 2/73.
4. "Architektura ZSRR" nr 8/52, 8/75.
5. Badania nad chłonnością i pojemnością środowiska geograficznego Instytut Turystyki - Pracownia w Toruniu, 1975 r. /maszynopis/.
6. "Camping Journal" II/73, III/73, XI/73.
7. Contactbau und Betreuung GMBH und CO /prospekt/.
8. "Das Ideale Heim" 8/74.
9. "Deutsche Bauzeitschrift" 8/73.
10. Dębski L.A. Nadmorskie aglomeracje wczasowe. Instytut Turystyki, Warszawa 1974.
11. Dębski L.A.: Górskie osadnictwo wczasowe. Instytut Turystyki, Warszawa 1975.
12. Dębski L.A.: Przemysł gospodni Polski międzywojennej Biuletyn - Budownictwo Turystyczne nr 13/1974, Instytut Turystyki Poznań.

13. Dębski L.A.: Osadnictwo turystyczne w Polsce w perspektywie roku 2000. Zeszyty Naukowe nr 2-3/1975.
14. "Domus" nr 524/73.
15. Entwurf und Planung Kinderheime und Kinderdorfer. Callwey, München 1973.
16. "Hobby - das Magazin Technik".
17. "Komunikaty" nr 4/75 /Biuro Urządzeń Leśnictwa i Gospodarki Leśnej.
18. "L'Architecture française" 373-374/73.
19. "Las Polski" nr 4/73, 5/73, 6/73, 8/73, 9/73, 5/74, 6/74, 11/74, 19/74, 3/75, 4/75.
20. Malisz B.: Zarys teorii kształtowania układów osadniczych. Arkady, Warszawa 1966.
21. Malisz B.: Problematyka przestrzennego zagospodarowania kraju. PWN, Warszawa 1974.
22. "Miasto" nr 3/74, 6/74, 9/165.
23. Metodicheskiye ukazaniya po planirovkie, zastrojkie i blagoustrojstvu kurortow, miest otdycha i turizma w SSSR. Moskwa 1973.
24. Metodika i normativy sozdaniya morskich i gornych turist-skich kompleksow. N.R.B., Komitet po Diełam Otdycha i Turizma, Sofia 1974.
25. Narodowy Atlas Polski, wyd. PAN, I.G. - Warszawa 1976.
26. "Perspektywy" nr 19/29/75.

27. Propozycje urządzeń turystycznych do stosowania w lasach państwowych. Biuro Studiów i Projektów Państwowych.
28. Robotnicy na wczasach w pierwszych latach Polski Ludowej, PAN - Oddział w Krakowie, Wrocław - Warszawa - Kraków 1963.
29. Rząd-Górnicki B.: Problemy zagospodarowania rekreacyjnego pojezierzy. Inwestycje i Budownictwo nr 10/11. Warszawa 1975.
30. Rząd-Górnicki B.; Walicki A.: Metoda zagospodarowania obszaru rekreacyjnego na przykładzie pojezierza kaszubskiego. Instytut Urbanistyki i Architektury, Warszawa 1971.
31. Smukała J.: Spostrzeżenia zebrane w czasie stypendium TAO na terenie R.F.N. /materiały powielane/ 1974.
32. Solińska-Górnicka B.: Przyrodnicze podstawy zagospodarowania terenów rekreacyjnych. Inwestycje i Budownictwo nr 7/8 Warszawa 1971.
33. Studia i materiały, Zeszyt Komisji Planowania przy Radzie Ministrów. W-wa, grudzień 1975 r.
34. "Technique et Architecture": 34 Serie ^o 1/71, 303/75, 196/72.
35. "Werk" nr 7/73
36. Wybrane zagadnienia zagospodarowania przestrzennego miejscowości wypoczynkowych w regionach jeziornych, Instytut Kształtowania i Ochrony Środowiska Warszawa 1968. -
37. Wykaz projektów typowych budownictwa Centralny Ośrodek Budownictwa - Przedsiębiorstwo Budownictwa Ogólnego. Warszawa 1973.
38. Zjednoczenie Państwowych Przedsiębiorstw Gospodarki Rolnej : Ośrodki Hodowli Zwierzyny Łownej i Usług Turystycznych. Poznań 1976.

P O D S U M O W A N I E

OGÓLNE ZASADY KSZTAŁTOWANIA WYPOCZYNKOWYCH UKŁADÓW OSADNICZYCH^{1/}

1. Tradycyjne pojęcie układu osadniczego

Pojęcie tradycyjnego układu osadniczego wiąże dwa elementy : miejsce osiedlania się i miejsce pracy. Codzienne wykonywanie określonej pracy zmusza do osiedlania się w takiej do niej relacji, by dojście lub dojazd nie absorbował zbyt wiele czasu i energii. Przestrzennie wyodrębniony obszar codziennych wędrówek do pracy wyznacza zatem terytorialny zasięg układu osadniczego.^{2/}

Historycznie rzecz biorąc, obszar taki był niewielki, bo limitował go wyraźnie czas dojścia pieszo. Dopiero w drugiej połowie XIX wieku poszerzono jego granice dzięki wprowadzeniu masowego transportu szynowego.

Wiek XX dorzucił dalsze możliwości w tym zakresie dzięki upowszechnieniu samochodu. Ostatnio czynione są próby zastosowania licznych nowych środków transportu /np. aerotrain, alveg, aerobus itd./. Wobec tych coraz większych możliwości transportowych coraz trudniej będzie postronnemu obserwatorowi wyodrębnić z otoczenia układ osadniczy w oparciu o dotychczas raczej mało zawodne kryterium zainwestowania terenu.

Rozwój środków transportu, zarówno masowych jak indywidualnych prowadzi zatem do określonej dezintegracji miejsca zamieszkania i miejsca pracy. O ile weźmie się pod uwagę stale wzrastający limit

1/ Wg artykułu autora publikowanego w Zeszytach Naukowych Akademii Ekonomicznej w Poznaniu /Zeszyt nr 68, Poznań 1976/.

2/ B.Malisz: Zarys teorii kształtowania układów osadniczych. Arkady, Warszawa 1966.

czasu wolnego - po pracy, pozwala także na wyraźne przestrzenne wyodrębnienie miejsca wypoczynku.

2. Limit czasu wolnego i poziom zamożności społeczeństwa jako stimulatory rozwoju osadnictwa wypoczynkowego

Przed rokiem 1919 pracownicy najemni na ziemiach polskich mogli w drodze wyjątku uzyskać jedynie pewną niewielką liczbę dni wolnych od pracy. Dopiero ustawa z 16 maja 1922 r. nadała prawo do płatnych urlopów wypoczynkowych, przyznając najemnym pracownikom fizycznym /robotnikom/ 8 dni wolnych po jednorocznej nieprzerwanej pracy w jednym przedsiębiorstwie i 15 dni po trzyletniej nieprzerwanej pracy oraz najemnym pracownikom umysłowym odpowiednio 15 i 30 dni wolnych od pracy. Pracownik, który został zwolniony, tracił prawa urlopowe. Dodać trzeba, że ze względu na niskie zarobki spora grupa zatrudnionych - zwłaszcza robotników - "sprzedawała" swój urlop. W sumie stwierdzić można, że w okresie poprzedzającym drugą wojnę światową jedynie nieduży procent społeczeństwa polskiego dysponował faktycznie urlopowym czasem wolnym, a jeszcze mniejszy posiadał środki na to, by czas ten wykorzystać w celach wypoczynkowych^{1/}. Nieliczne zatem urządzenia służące do wypoczynku wznoszono w ścisłej relacji przestrzennej do miejsc zamieszkania z głównym zadaniem obsługi ruchu rekreacyjnego po pracy i ruchu świątecznego. Jedynie przedstawiciele nielicznej warstwy posiadającej oraz lepiej uposażeni pracownicy umysłowi wyjeżdżali na dłuższe pobyty do miejscowości uzdrowiskowych /zdrojowisk, kąpielisk, stacji klimatycznych/, gdzie korzystali z usług małych pensjonatów lub kwater prywatnych^{2/}. Ze względu na sezonowość i małe natężenie ruchu, głównie o wiodących motywach leczniczych, miejscowości rozwijające się jako uzdrowiska

1/ Por. L.A. Dębski: *Przemysł gospodni Polski międzywojennej*. Biuletyn - Budownictwo Turystyczne nr 13 1974 Instytut Turystyki Poznań.

2/ Średnia pojemność przedwojennych przedsiębiorstw wynajmu pomieszczeń mieszkalnych wynosiła około 30 miejsc noclegowych /wg T. Pieli: *Wypoczynek w dwudziestoleciu*, "Miasto" nr 9/165/.

reprezentowały równocześnie inne funkcje charakterystyczne dla jednostek osadnictwa miejskiego lub wiejskiego /np. administracyjne, obsługi i zaopatrzenia rolnictwa, wymiany handlowej/, rozwijał się zatem, z małymi wyjątkami, w oparciu o wcześniej wykształcone układy osadnictwa związanego z miejscem pracy. Okres pierwszej połowy bieżącego stulecia uwidocznił więc wprowadzie miastotwórczy czynnik dążenia ludzi do wypoczynku - nie doprowadził wszakże do realizacji osadnictwa wczasowego jako układu sieciowego, niezależnego od tradycyjnej, historycznie ukształtowanej sieci osadnictwa związanego z miejscem pracy.

Lata bezpośrednio po wojnie nie sprzyjały budownictwu turystycznemu. W Europie Zachodniej dopiero po 1950 roku, w związku z ogólnym rozwojem gospodarczym, nastąpił wydatny wzrost ruchu turystycznego, pociągając za sobą lawinowo wzrastający proces inwestycyjny. W Polsce, ze względu na przedwojenne zacofanie gospodarcze i wielkie zniszczenia wojenne, przez długi czas wykorzystywano jedynie przedwojenną bazę materialną, tym razem wszakże jako bazę recepcyjną socjalnego wypoczynku wczasowego^{1/}. Dopiero lata sześćdziesiąte przyniosły wyraźną zmianę w zagospodarowaniu turystycznym, głównie przez socjalne budownictwo przykładowe. Wtedy też powstały w terenie zręby nowego osadnictwa wczasowego.

3. Układy osadnictwa wczasowego - próba określenia: różnice i podobieństwa do układów tradycyjnych

Wzrost liczby dni wolnych od pracy, możliwość szybszego przejścia na emeryturę z jednej strony a wydłużania się przeciętnego okresu życia - z drugiej, dają współcześnie zupełnie nową relację czasu pracy do czasu wolnego w skali życia jednego człowieka. O ile uwzględnić ponadto wzrost zamożności społeczeństwa i postęp techniczny w produkcji środków komunikacji oraz w budownictwie - to można powiedzieć, że mamy do czynienia z zupełnie nową sytuacją w procesie zagospodarowania turystycznego.

^{1/} Por.: Robotnicy na wczasach w pierwszych latach Polski Ludowej. PAN - Oddział w Krakowie, Prace Komisji Socjologicznej nr 1 Wrocław - Warszawa - Kraków 1963.

Spostrzeżenia dokonane w przeciągu ostatnich kilkunastu lat na terenie krajów, które wyprzedzają nas pod względem inwestycji czasowych, wskazują że poza mającym już tradycję budownictwem hotelarskim realizuje się w coraz większym zakresie budownictwo rekreacyjne tzw. "drugich" lub nawet "trzecich" domów. Rozumieć przez to należy obiekty o różnej postaci architektonicznej, zawierające w pełni urządzone wieloizbowe mieszkania służące użytkownikom /najemcom, dzierżawcom, właścicielom/ w długich okresach pobytu wypoczynkowego. Wyraźnie wyodrębnione przestrzennie aglomeracje takich obiektów mieszkalnych /hotelarskich i "drugich" domów/ łącznie z przyległym terenem służącym do codziennej rekreacji stanowią z gruntu nowe jednostki osadnictwa czasowego. Jest to podobnie jak w układach tradycyjnego osadnictwa wyodrębniony przestrzennie teren codziennych wędrówek, w tym wypadku do miejsc rekreacji. Określenie kierunków przepływu tego ruchu pozwala na dalszy podział układów, przy czym brak tu analogii do podziałów osadnictwa tradycyjnego, gdzie m.in. kierunek ruchu pozwala na wyodrębnienie układów pierwotnych, wtórnych i trzeciego rzędu. Ośrodkowe kierunki ruchu charakterystyczne są dla czasowych ośrodków górskich i śródlęśnych, jedno, rzadziej dwukierunkowe - dla ośrodków nadmorskich i nadjeziornych, dośrodkowe dla ośrodków uzdrowiskowych /przyrodolecznictwa/.

Podobnie zatem jak w ośrodkach osadnictwa tradycyjnego /związanego z miejscem pracy/, w ośrodkach osadnictwa czasowego odbywają się także codzienne ruchy pulsacyjne na określonych kierunkach miejsce zamieszkania - miejsce rekreacji. Podobnie, za rozwiązania najkorzystniejsze uważać można takie, które maksymalnie zbliżają obydwa tereny do siebie. Podobnie wreszcie, wielkość aglomeracji czasowych oraz postęp techniczny w komunikacji pozwalają obecnie na znaczne niekiedy odległości między obydwojoma terenami bez szkodliwych następstw w sensie zakłóceń funkcjonalnych.

4. Podział osadnictwa czasowego pod względem złożoności występujących układów /podział typologiczny/

Gdybyśmy jednostki osadnictwa czasowego rozpatrywali nie pod kątem przebywających tam czasowiczów, lecz pod kątem zatrudnionego, na ogół nielicznego personelu, to ze względu na charakter

pracy /świadczenie usług/ musielibyśmy je zaliczyć do układów trzeciego rzędu, z małą wszakże poprawką w stosunku do przyjętej obecnie terminologii, tą mianowicie, że wszystkie ośrodki czasowe są ośrodkami wyłącznie usługowymi o charakterze rekreacyjnym^{1/}. Gdyby konsekwentnie traktować te ośrodki jako miejsca pracy w usługach - co jest niekiedy dość problematyczne /zwłaszcza w odniesieniu do osiedli "drugich" lub "trzecich" domów/ - to można by je podzielić dalej według stopnia złożoności, podobnie jak ma to miejsce w osadnictwie tradycyjnym. Występującymi układami są: układy elementarne, proste, złożone i wielokrotnie złożone. Wydaje się, że na tym wszelkie analogie się kończą.

Układy elementarne - wypoczynkowe to np. schroniska wysokogórskie. Na ich obszarze układ kierunków ruchu do pracy trudno zakwalifikować jako "zasięg wędrówek do pracy do pojedynczego obiektu usługowego". Personel, zamieszkały najczęściej w schronisku, w nim też znajduje zatrudnienie lub udaje się do pracy przy urządzeniach wyciągowych rozmieszczonych obrzeżnie, co nasuwa skojarzenia z pracą na roli.

Układy proste to np. "wioski wakacyjne", gdzie nie występują żadne ruchy do pracy z tej prostej przyczyny, że personel zamieszkuje na miejscu /w tych samych obiektach, co goście czasowi/. Innym przykładem mogą być wioski "drugich" /"trzecich"/ domów, gdzie w ogóle brak personelu /mieszkańcy sami wykonują określone prace obsługowe/.

O układach złożonych - miasteczkach czasowych powiedzieć z kolei można, że drogi do pracy na ich terenie przybierają nie "formę wieloboku wklęsłego"^{2/}, co jest wynikiem dojść z rozproszonych miejsc pracy na obrzeżu ku centrum, lecz układają się odśrodkowo /o ile w ogóle występują/.

Wbrew pozorom, układy wielokrotnie złożone mają także swoich reprezentantów wśród ośrodków czasowych, a są nimi konurbacje

^{1/} U Malisza są to ośrodki o "dominującej funkcji usługowej".

^{2/} Wszystkie cytaty wg B.Malisza: *Zarys teorii kształtowania układów osadniczych*.

nadmorskie wyłącznie wszakże o charakterze usługowym. Inne różnice wymieniono przy omawianiu układów prostych i złożonych.

5. Geometria i program układów osadnictwa wypoczynkowego jako efekt usytuowania w określonej strefie geograficznej

Przestrzenne rozmieszczenie miejsc zamieszkania /częście okresowego zakwaterowania/ zatrudnionego personelu i miejsc pracy, które identyfikuje się z grubsza z miejscem zamieszkania wczasowiczów, wyznacza podstawowe kierunki przepływu ruchu do pracy. Rozmieszczenie terenów rekreacyjnych wyznacza z kolei kierunki przepływu ruchu rekreacyjnego, a w części /na ogół znikomej/ także ruchu do pracy /personelu zatrudnionego przy obsłudze i nadzorze urządzeń i terenów rekreacyjnych/.

Wspominaliśmy już o kierunkach ruchu na terenie układów osadnictwa wczasowego, inaczej osadnictwa na nowych terenach, poza tradycyjną siecią osadniczą. Rozszerzając zakres analizy na całe osadnictwo turystyczne /a więc także nakładające się na układy tradycyjne/ postaramy się bliżej sprecyzować geometrię rozwiązań funkcjonalnych.

Kształt układów osadnictwa turystycznego zależy od wielu czynników, najważniejsze z nich to rodzaj, wielkość i jakość walorów rekreacyjnych. Podstawowy podział rodzajowy tych walorów wynika z położenia w określonej strefie geograficznej. Rodzaj i wielkość walorów rekreacyjnych, w połączeniu z oceną jakościową oraz położeniem względem punktów wyjściowych ruchu turystycznego - pozwalają na określenie programu użytkowania rekreacyjnego, a dalej - na sprecyzowanie sposobu zagospodarowania wytypowanego terenu. Kolejno od północy ku południowi według stref geograficznych Polski występować będą :

- w strefie nadmorskiej -
aglomeracja, a docelowo konurbacja wczasowa,
- w strefie pojeziernej -
przywodne i śródleśne ośrodki wczasowe oraz posiłkujące je ośrodki rozrządowo-zaopatrzeniowe,
- w strefie nizinnej -
rozproszone, indywidualne obiekty i urządzenia turystyczne,

- w strefie wyżynnej -
jak wyżej, a także mniejsze ośrodki śródlądowe,
- w strefie górskiej -
aglomeracje wypoczynkowe, miasteczka i osiedla o zróżnicowanym charakterze: stacji klimatycznych, uzdrowisk i stacji sportów zimowych, wreszcie wioski wakacyjne i "drugich" domów.

W rejonach wielkich aglomeracji miejsko-przemysłowych, a więc na obszarach występujących we wszystkich strefach geograficznych, pojawiają się liczne obiekty i urządzenia turystyczne, których rozmieszczenie jest pochodną sposobu zainwestowania terenu. Za wyodrębnione układy osadnictwa wypoczynkowego uważać tu można ośrodki masowego wypoczynku świątecznego oraz osiedla "drugich" domów, usytuowane peryferyjnie w stosunku do obszarów intensywnie zabudowanych.

6. Wczasowe układy osadnicze strefy nadmorskiej

W strefie nadmorskiej głównymi walorami rekreacyjnymi są: mikroklimat o wartościach leczniczych, morze i plaże umożliwiające ruchomą rekreację nawodną /żeglarstwo/, kąpiele wodne i powietrzne. Zasięg mikroklimatu morskiego - w naszych warunkach średnio około 10 km - ogranicza od strony lądu pas terenów specjalnie przeznaczonych na cele wypoczynkowe. Określona jest także szerokość pasa wód, na których dopuszcza się masowe żeglarstwo przybrzeżne. Występuje więc służący do rekreacji obszar lądowo-wodny o wyraźnie linearnym przebiegu. Wobec tego, że najwartościowszymi, najbardziej poszukiwanymi terenami są tereny położone na styku wody z lądem postulowany sposób zagospodarowania powinien być następujący:^{1/}

- pas plaż nadmorskich z urządzeniami do kąpiele nadmorskich i powietrznych,
- pas wydm i położonych poza nimi sztucznych plaż i zbiorników z podgrzaną wodą morską oraz terenów zieleni urządzonej, u-

^{1/} Wg autora, patrz *Nadmorskie aglomeracje wczasowe* Instytut Turystyki, Warszawa 1974.

- możliwiających rekreację ruchową na wolnym powietrzu,
- pas terenów ekstensywnej, indywidualnej zabudowy wypoczynkowej, a tam gdzie warunki fizjograficzne to umożliwiają - zespołów obiektów tzw. "rybackich" /tworzących zespoły wiosek żeglarskich/,
 - pas terenów o średniej gęstości zabudowy i średnim standardzie: obiekty 3-4 kondygnacyjne w zieleni na wyodrębnionych parcelach,
 - pas terenów o dużej gęstości zabudowy i niższym standardzie; obiekty 5-10 kondygnacyjne bez wyodrębnionych parcel, wspólne zespoły urządzeń ogólnousługowych, zbiorowe parkingi,
 - pas terenów położonych w głębi lądu /5.000 - 10.000 m od brzegu/ stanowiący otulinę zieloną z punktowo rozmieszczonymi w niej terenami obozowisk oraz zespołami zabudowy technicznej i gastronomicznej.

Układ ciągów komunikacji /głównie pieszej/ na terenach osiedleńczych powinien podkreślać zasadnicze kierunki ruchu ku morzu. Dopiero poza terenami zurbanizowanymi przebiegać powinna stycznie do układu osadniczego arteria komunikacyjna zbierająca ruch lokalny z dróg dojazdowych.

7. Górskie osadnictwo turystyczne

W strefie górskiej, drugiej co do intensywności zainwestowania, a pierwszej co do ważności dla recepcji ruchu turystycznego, poważna część terenu podlegać będzie zagospodarowaniu turystycznemu. Część tę stanowić będą wyodrębnione obszary intensywnego osadnictwa turystycznego, które w ramach strefy górskiej utworzą docelowo sieć osadnictwa wypoczynkowego o zróżnicowanej strukturze pod względem typu /złożoności/ i rodzaju /charakteru wiodących usług/, zależnie od lokalnie występujących walorów rekreacyjnych.

Tereny wysokogórskie, o długim /ponad 100 dni/ okresie zalegania pokrywy śnieżnej i o konfiguracji pionowej umożliwiającej uprawianie sportów zimowych, głównie narciarstwa alpejskiego wejdą więc w skład układów osadnictwa wypoczynkowego dostosowanego do po-

trzeb zimowej rekreacji ruchowej. Tereny o wybitnych wartościach leczniczych mikroklimatu górskiego, na których zalegają lecznicze kopaliny mineralne lub znajdują się źródła termalne, wejdą w skład układów uzdrowiskowych. Najliczniejsze, niżej położone i mniej wartościowe pod względem sportowo-rekreacyjnym czy leczniczym tereny można przeznaczyć na potrzeby ośrodków wczasów stacjonarnych o charakterze stacji klimatycznych. Z tych - lepiej skomunikowane z terenami wywodzenia się ruchu turystycznego powinny przyjmować ruch świąteczny i inny o niedługim okresie pobytu.

Wiodące w grupie górskich układów osadniczych ośrodki sportowo-rekreacyjne mogą tworzyć zespoły funkcjonalne, na które składają się: najniżej, położone w dolinie, najlepiej skomunikowane z terenami zewnętrznymi ośrodki - bazy zaopatrzeniowo - rozrządowe, podporządkowane im i połączone z nimi drogami kołowymi ośrodki zakwaterowania wczasowiczów i najwyżej usytuowane schroniska wysokogórskie, połączone kolejkami linowymi, z ośrodkami zakwaterowania. Intensyfikacja infrastruktury na- i podziemnej /inżynierijno-przesyłowej/ w podanym wyżej układzie przestrzennym, przy równoczesnej adaptacji terenów przyległych do rekreacji na wolnym powietrzu, może w krańcowym wypadku doprowadzić do powstania aglomeracji o układzie rozproszonym. W wypadku intensyfikacji budownictwa z przeznaczeniem dla wczasów stacjonarnych i lecznictwa na terenach położonych w dolinie dojść może do utworzenia aglomeracji o układzie łańcuchowym, a w krańcowym wypadku - o układzie zwartym - pasmowym.^{1/}

Geometrię układu przestrzennego ośrodków górskich narzucają - w odniesieniu do ośrodków-stacji sportów zimowych - tereny narciarskie, w odniesieniu do ośrodków-stacji klimatycznych - tereny spacerowo-plażowe, a w odniesieniu do ośrodków uzdrowiskowych - tereny urządzeń przyrodoleczniczych.

W rozwiązaniach układów przestrzennych stacji sportów zimowych dąży się na ogół do maksymalnej koncentracji zabudowy mieszkalnej. W ten sposób zwalnia się tereny do rekreacji oraz ułatwia i potania eksploatację w trudnym okresie zimowym. Zabudowę tę lo-

^{1/} Wg autora, patrz *Górskie osadnictwo wczasowe*. Instytut Turystyki, Warszawa 1975.

kalizuje się w niskiej partii terenu, tak by obramowywała plateau stanowiące "recepcję narciarzy". "Recepcja" ta stanowi z kolei podstawowy element układu - tu bowiem kończą się trasy zjazdowe, stąd także wybiegają gwiazdziście wyciągi prowadzące ku górnym partiom terenu.

Doprowadzająca ruch z zewnątrz układu droga kołowa kończyć się powinna parkingami /najlepiej podziemnymi/ usytuowanymi po drugiej - w stosunku do "recepcji" - stronie zabudowy /na niższej partii terenu/.

W małych ośrodkach wczasów stacjonarnych /stacjach klimatycznych/ tereny rekreacyjne położone są na obrzeżu zabudowy, która - w przeciwieństwie do zabudowy stacji narciarskich, często przybierającej postać megastruktur - nie powinna mieć charakteru zwar tego. W dużych stacjach klimatycznych, poza okalającymi zabudowę terenami laso-parków, pojawiają się usytuowane w miarę centralnie większe zespoły urządzeń rozrywkowych i sportowo-widowiskowych.

W ośrodkach uzdrowiskowych, w trosce o wygodę wczasowiczów, w dużej części kuracjuszy, urządzenia przyrodolecznicze skupia się w centrum na terenie tzw. "parku zdrojowego".

8. Osadnictwo wczasowe strefy pojeziernej

W trzeciej co do ważności dla zagospodarowania turystycznego i wielkiej obszarowo strefie pojeziernej ośrodki osadnictwa wczasowego nie utworzą nigdy jednolitej, obejmującej całą strefę sieci. Powiązanie takie obserwować będzie można jedynie na mniejszych, bardziej atrakcyjnych obszarach /rejonach/. Także powiązania strukturalne będą tylko dwustopniowe /ośrodki rozrządowo-zaopatrzeniowe i przywodne ośrodki wczasowe/. W zależności od walorów rekreacyjnych przywodne ośrodki wczasowe mogą mieć charakter stacjonarny, gdy położone są nad mniejszymi jeziorami i wśród lasów oraz ruchowy - żeglarski, gdy położone są nad dużymi zbiornikami wodnymi /np. jeziora Krainy Wielkich Jezior/.

Obecnie mniejsze niż w poprzednio omówionych strefach, walory rekreacyjne pojezierzy wzrastać będą w cenie w miarę, jak wzrastać będzie znaczenie komfortu odosobnienia na łonie przyrody. Nie należy więc zaprzepaszczać przez intensywną zabudowę szansy, jaką niesie przyszłość dla rozległych terenów leśno - jeziornych.

Najlepiej byłoby - aby zasadniczą formą zagospodarowania mieszkalno-usługowego były elementy lekkie, produkowane przemysłowo, łatwe w montażu lub mobilne. Realizowane w ten sposób ośrodki mogłyby w wypadku postępującej degradacji walorów otaczającego środowiska przyrodniczego, być łatwo przenoszone gdzie indziej. Umożliwiłoby to wykonywanie odpowiednich zabiegów rekultywacyjnych na zniszczonym eksploatacją terenie. Zmienność lokalizacji powinna stanowić tym samym cechą szczególną, wyróżniającą ten typ ośrodków. Postęp techniczny dokonany ostatnimi czasy w produkcji sugerowanych wyżej obiektów oraz towarzyszących im urządzeń i instalacji sanitarnych pozwala już dziś na podobne rozwiązania.

Tym, czym dla ośrodków nadmorskich było morze i plaże, a dla ośrodków górskich tereny sportów zimowych, tym dla ośrodków strefy pojeziernej są jeziora i tereny leśne. Położone na styku akwenu z lasem ośrodki mają obecnie tendencję do tworzenia układów pasmowych. W krańcowych wypadkach dojść może do pełnej obudowy akwenu i całkowitej jego izolacji od zielonego zaplecza. Szkodliwość takiego rozwiązania nie wymaga większych uzasadnień. Sugerowana koncepcja układu przestrzennego opierać się powinna na gniazdowo wśród zieleni leśnej rozmieszczonych zespołach czasowych /mieszkalnych/, odsuniętych od zbiornika wodnego, nad którym w wybranych punktach lokalizować należy ogólnodostępne zespoły urządzeń do kąpieli, kajakarstwa, rozrywki przy muzyce, gastronomii. Zespoły terenów do gier i zabaw na wolnym powietrzu powinny być usytuowane dalej w głębi lasu, na drodze do miejsc zakwaterowania. Obrzeżnie do terenów osadniczych powinna być trasowana komunikacja kołowa doprowadzająca ruch z zewnątrz. Jeszcze bardziej peryferyjnie powinno się sytuować centra komunalne - zespoły urządzeń sanitarnych obsługujących zbiorczo kilka ośrodków.

9. Podmiejskie osadnictwo wypoczynkowe

W rejonach aglomeracji miejsko-przemysłowych ośrodki wypoczynkowe zlokalizowane są w strefach podmiejskich. Ogólnie rzecz biorąc, ich lokalizacja nie wynika z występowania odpowiednio dużych walorów przyrodniczych, lecz z zapotrzebowania wielkich skupisk ludzkich na tereny rekreacyjne. W konsekwencji prowadzi to, a w przyszłości może stać się regułą w postępowaniu, do konieczności

rewaloryzacji często zupełnie zdewastowanych terenów, w celu nadania im rangi terenów wypoczynkowych.

W przeciwieństwie do wszystkich wcześniej wymienionych ośrodków, ośrodki podmiejskie nie są niezależne, lecz stanowią elementy składowe tradycyjnych układów osadniczych - aglomeracji lub konurbacji-przemysłowych.^{1/}

10. Zagospodarowanie rekreacyjne pozostałych terenów kraju

Na pozostałych terenach kraju budownictwo turystyczne jedynie w sporadycznych wypadkach doprowadzać będzie do powstawania odosobnionych ośrodków wypoczynkowych /w rejonach leśnych, nad sztucznymi zbiornikami wodnymi itp./, na ogół wszakże nakładać się będzie na tradycyjne osadnictwo związane z miejscem pracy. Obiekty i urządzenia turystyczne z reguły zlokalizowane w pobliżu lub na terenach miejskich, nastawione będą na recepcjonowanie ruchu okazijnego i krajoznawczego.

11. Nowe, rozszerzone pojęcie układu osadniczego

Reasumując przedstawione rozważania można zaryzykować stwierdzenie, że stosowana dotychczas szeroka definicja układu osadniczego, jako układu związanego każdorazowo z miejscem pracy, już nie wystarcza. Istnieją i rozwijać się będą nadal szybko układy osadnicze związane z miejscem wypoczynku, gdzie element pracy będzie elementem trzeciorzędny, a niekiedy w ogóle nie wystąpi.

Intensywność rozmieszczenia na terenie kraju wypoczynkowych układów osadniczych zależy z kolei z jednej strony od potrzeb, z drugiej zaś - od występowania określonych walorów rekreacyjnych wiąże się zatem w miarę ściśle ze strefami geograficznymi; wtórnie wiąże się także z punktami emisji ruchu turystycznego i systemem powiązań komunikacyjnych.

^{1/} L.A.Dębski z zespołem: Termalne ośrodki wypoczynkowe w Poznaniu. 1976, Instytut Turystyki - Poznań. 1976 r.

Turystyczna atrakcyjność i wielkość strefy, w zestawieniu z potrzebami aktualnego i potencjalnego ruchu wczasowego łącznie, pozwala na określenie typu /podział według stopnia złożoności/ i rodzaju /podział według wiodącego charakteru usług/ jednostek osadniczych, a także systemu wzajemnych powiązań, między nimi a tradycyjną siecią osadniczą.

Dużo jest jeszcze w osadnictwie wczasowym znaków zapytania, na które trudno dać jednoznaczną, zdecydowaną odpowiedź. Rozwiązania futurystyczne są zawsze budowane na tak wielu niewiadomych, że ich wynik końcowy może budzić wątpliwości. Nie zwalnia to jednakże od konieczności ich podejmowania.

L I T E R A T U R A

1. Dębski L.A.: "Ogólne zasady kształtowania wypoczynkowych układów osadniczych" Zeszyty Naukowe - Seria I nr 68 Akademia Ekonomiczna w Poznaniu - Poznań - 1976
2. Dębski L.A.: "Nadmorskie aglomeracje wczasowe" Instytut Turystyki - Warszawa - 1974
3. Dębski L.A.: "Górskie osadnictwo wczasowe" Instytut Turystyki - Warszawa - 1975
4. Dębski L.A.: "Nadjeziorne ośrodki wczasowe" Instytut Turystyki - Warszawa - 1976
5. Dębski L.A.: "Przemysł gospodni Polski międzywojennej" Biuletyn - Budownictwo Turystyczne nr 13 - Instytut Turystyki - Oddział w Poznaniu - Poznań - 1974
6. Dębski z zespołem: "Termalne ośrodki wypoczynkowe w Poznaniu" Instytut Turystyki - Oddział w Poznaniu - Poznań - 1976
7. Malisz B.: "Zarys teorii kształtowania układów osadniczych" - Arkady - Warszawa - 1966
8. Piela T.: "Wypoczynek w dwudziestoleciu" - Miasto 9/165/
9. Robotnicy na wczasach w pierwszych latach Polski Ludowej - PAN - Prace Komisji Socjologicznej nr 1 - Wrocław - Warszawa - 1963. *Reol. Dobrowolska Ossolineum*

E. Pietraszek

